

K E N D E L S E

i voldgiftssagerne nr. C-10557 og 10655:

E 1

(advokaterne Holger Schøer, Stefan Jon Thorsteinsson og Jacob Fenger)

samt

E 2

(advokat Niels Søby)

mod

1. BH 1 2. BH 2

3. BH 3 4. BH 4

(advokaterne Kasper Mortensen og Rasmus Holm Hansen)

mod

RÅDG.

(advokaterne Lars Gregersen og Klaus Kastrup-Larsen)

Afsagt København, den 22. november 2013

Indholdsfortegnelse

_Toc372630717

Indledning	1
Hovedforhandling	2
1. Påstande	4
2. Sagens omstændigheder	19
3. Voldgiftsrettens afgørelse af nogle enkeltspørgsmål	81
3.1. Bygherrenes hæftelse	81
3.2. Kontraktgrundlaget for tidsplan og dagbodsbelagte terminer	85
3.3 E1's krav om tidsfristforlængelse og erstatning som følge af refleksforsinkelse	109
3.4 Arbejdernes ibrugtagning, færdiggørelse og aflevering	111
3.4.1 E1	111
3.4.2 E2	113
3.5 Refleksforsinkelse som følge af forsinkelse med råhusentreprisen	116
4. Forsinkelse og tidsfristforlængelser mv.	118
4.1 Beskedsedler og registreringer af tidsforskydninger samt brug af bruttoliste	118
4.2 Tidsfristforlængelser til E1	120
4.3 Hændelser vedrørende storentreprise A	123
4.4 Andre tidsforskydende omstændigheder	151
4.5 Opgørelse af E1's ret til tidsfristforlængelse på entreprise A	152
4.6 Dagbøder til E1 vedrørende entreprise A	153
4.7 E1's ret til erstatning/godtgørelse for forsinkelse vedrørende entreprise A	153
4.8 Hændelser vedrørende storentreprise C	155
4.9 Dagbøder til E1 vedrørende entreprise C	156
4.10 E1's ret til erstatning/godtgørelse for forsinkelse vedrørende entreprise C	159
4.10.1 Forøgede udgifter til byggeplads og funktionærer	160
4.10.2 Øgede generelle kontorholdsomkostninger	160
4.10.3 Øgede omkostninger til garanti	161
4.10.4 Øgede udgifter til forsikringer	161
4.10.5 Erstatning til underentreprenører	161
4.10.6 Tabt arbejdsfortjeneste	163

4.10.7 E1's krav på erstatning/godtgørelse for forstyrret produktion på entreprise A og C.....	163
4.10.7.1 Forøgede omkostninger til timelønnede	164
4.10.7.2 Forøgede omkostninger til funktionærer, håndtering af tegninger, udarbejdelse af tidsplaner og deltagelse i møder	165
5. E1's krav vedrørende uberettiget tilbagehold	167
6. E1's krav om renter i forbindelse med for sent betalte fakturaer opgjort til 1.223.895,19 kr. med tillæg af renter.....	167
7. Tidsfristforlængelse og betaling af erstatning/godtgørelse til E2	169
7.1 Tidsfristforlængelse.....	169
7.2 Dagbøder til E2	172
7.3 E2's ret til erstatning/godtgørelse	176
7.3.1 Tidsrelaterede krav	176
7.3.1.1 Forlænget drift af byggeplads og øgede udgifter til funktionærer	176
7.3.1.2 Underentreprenørers krav som følge af forlænget byggeplads.....	177
7.3.1.3 Mistet fortjeneste i forsinkelsesperioden	177
7.3.2 Betaling for gener og spildtid som følge af mangelfuldt hovedprojekt... 178	
7.3.2.1 Manglende mulighed for at aftale fast pris med leverandører	178
7.3.2.2 Ekstrakrav vedrørende manglende præfabrikerings som følge af forsinkelse med hovedprojektet.....	179
7.3.2.3 Ekstra ingeniør- og overmontørtimer som følge af forsinket og mangelfuldt hovedprojekt.....	179
7.3.3 Betaling for forcering i 2007	180
7.4 E2's tilkendte erstatning/godtgørelse	181
8. Bygherrerne og RÅDG	181
8.1 Bygherrenes krav mod RÅDG	181
8.2 RÅDG's betalingskrav mod bygherrerne	185
9. samlet opgørelse over parternes mellemværende	194
10. Sagens omkostninger	197

Indledning

Advokat Holger Schøer har i C-10557 ved klageskrift modtaget den 11. april 2008 anmodet Voldgiftsnævnet om at nedsætte en voldgiftsret til afgørelse af en tvist mellem ovennævnte parter om opgørelse af parternes mellemværende, herunder restbetaling for kontrakt- og ekstraarbejder, der tilbageholdes for dagbod, samt krav om erstatning og godtgørelse for refleksforsinkelser, i forbindelse med storentrepriser om opførelse af undervisningslokaler, laboratorier og en koncertsal i Sønderborg.

Advokat Niels Søby har i C-10655 ved klageskrift modtaget den 4. juni 2008 anmodet Voldgiftsnævnet om at nedsætte en voldgiftsret til afgørelse af en tvist mellem ovennævnte parter om opgørelse af parternes mellemværende, herunder erstatning for bl.a. refleksforsinkelse, forøgede mængder, forcering, mangelfuldt hovedprojekt, modkrav om dagbod, vedrørende vvs-anlæg, el-anlæg, svagstrøm og mekaniske anlæg vedrørende det samme byggeri i Sønderborg.

Voldgiftsnævnet har i anledning heraf vedtaget at nedsætte en voldgiftsret i henhold til "Regler for voldgiftsbehandling inden for bygge- og anlægsvirksomhed" bestående af direktør, ingeniør Jens Otto Christiansen, akademiingeniør John Lassen, landsdommer Knud A. Knudsen, landsdommer Fritse Hove og højesteretsdommer Asbjørn Jensen, med sidstnævnte som formand.

Ved adoptionsklageskrifter modtaget den 19. december 2008 i C-10557 og den 31. marts 2009 i C-10655 har de 4 indklagede bygherrer inddraget totalrådgiveren, RÅDG, som adciteret i sagerne.

Den daværende formand for voldgiftsretten besluttede den 17. juni 2009, at sagerne skulle behandles i forbindelse med hinanden.

Ved breve af 22. december 2009 har RÅDG procesunderrettet U-RÅDG og F/S vedrørende begge voldgiftsagerne.

Sagen drejer sig om byggeriet i Sønderborg, der over ca. 28.000 m² rummer lokaler til Universitet, en forskerpark, en koncertsal og et hjemsted for Symfoniorkester. Byggeriet blev projekteret af RÅDG og udført af fem storeentreprenører, herunder E1, E2 og Skanska. E1 stod for råhus- og apteringsentreprisen, E2 for installationsentreprisen og Skanska for facadeentreprisen. Entrepriserne blev udbudt som "tidligt udbud" på grundlag af et projektforslag med henblik på, at entreprenørerne skulle inddrages i projektilpassningsfasen. Byggeriet gik i gang i august 2004 og var oprindeligt af bygherrerne planlagt til at skulle være færdigt med fælles aflevering den 1. juni 2006. Den fælles aflevering blev afholdt den 18. april 2007.

Hovedproblemstillingen i sagen er spørgsmålet om årsag til og ansvar for byggeriets forsinkelse, herunder spørgsmålet om tidsfristforlængelse og erstatning/godtgørelse herfor samt spørgsmålet om dagbod.

Hovedforhandling

Den 25. juni 2013 blev voldgiftsretten sat på Sønderborg, til besigtigelse og indledende hovedforhandling. Hovedforhandlingen blev fortsat i Voldgiftsnævnets lokaler i København, den 26. til 28. juni 2013, 1. til 5. juli 2013, 29. til 31. juli samt 1. og 2. august 2013, 5. til 8. august 2013, 12. til 16. august 2013, 19. til 23. august 2013, 26. til 30. august 2013 samt 2. og 3. september 2013, i alt 35 dage.

Parterne har tiltrådt, at voldgiftsretten afsiger kendelse, således at kendelsen gengiver voldgiftsrettens begrundelse for resultatet, men uden sagsfremstilling og gengivelse af forklaringer og procedure.

Der er afgivet forklaring fra E1 side af følgende vidner:

Endvidere er afgivet forklaring fra E2'S side af følgende vidner:

Herudover er afgivet forklaring fra Bygherrerens side af følgende vidner:

Endelig er afgivet forklaring fra RÅDG side af følgende vidner:

For så vidt angår de afgivne forklaringer blev det på et telefonmøde forud for hovedforhandlingen aftalt med parterne, at der udarbejdes en lydoptagelse af forklaringerne, og at disse lydoptagelser udskrives på papir i uredigeret form. Udskriften indgår som forklaringer i sagen. Parterne har løbende modtaget kopi heraf så hurtigt som praktisk muligt. Da tidsplanen for udskrivningen viste, at den ikke kunne foreligge inden afslutningen af hovedforhandlingen, vedtog parterne med voldgiftsrettens tilslutning, at lydoptagelserne skulle ophøre den 12. august 2013. Parterne tiltrådte, at en afgørelse fra voldgiftsretten ikke ville indeholde de vidneforklaringer, der afgives under resten af hovedforhandlingen.

Der er under forberedelsen af sagen C-10557 udmeldt syn og skøn ved skønsmand, civilingeniør Per Johansen, der har afgivet skønserklæring af 9. december 2010 samt tillægserklæring af 20. oktober 2011 og 7. november 2011. Erklæringerne angår tidsplanlægningen i sagen. Erklæringerne angår endvidere E1'S opgørelser af forsinkelsesomkostninger. Skønsmanden kom tilstede under hovedforhandlingen, og skønserklæringerne blev afhjemlet.

Der er endvidere under forberedelsen af sagen C-10665 udmeldt syn og skøn ved skønsmændene ingeniør Klaus Rask Pedersen og afdelingschef Henning Hansen, der har afgivet skønserklæring af 3. november 2010 og tillægserklæring af 10. maj 2011. Erklæringer angår navnlig spørgsmålet om, der i projekt materialet manglede oplysninger på EL- og VVS-tegningerne og om betydningen heraf.

Skønsmændene kom til stede under hovedforhandlingen, og skønserklæringerne blev afhjemlet.

1. Påstande

I C-10557:

Klageren, E1, har nedlagt følgende endelige påstande:

Påstand 1: Betaling af restentreprisesum, storentreprise A

Principalt:

De indklagede tilpligtes in solidum til klageren at betale **1.846.146,62 kr.** inkl. moms og med tillæg af renter i henhold til renteloven af 1.036.032,50 kr. fra den 1. august 2006 til den 31. august 2006, af 1.799.226,25 kr. fra den 1. september 2006 til den 27. september 2006, af 1.898.808,87 kr. fra den 28. september 2006 til den 27. oktober 2006, af 1.969.726,37 kr. fra den 28. oktober 2006 til den 13. juni 2007, af 2.096.595,12 kr. fra den 14. juni 2007 til den 31. august 2007, af 2.180.898,87 kr. fra den 1. september 2007 til den 10. marts 2007 og af 1.846.146,62 kr. fra den 11. marts 2008 til betaling sker.

Subsidiært:

De indklagede tilpligtes in solidum til klageren at betale et mindre beløb end det principalt påståede med tillæg af renter i henhold til renteloven fra af voldgiftsretten fastsatte tidspunkter til betaling sker.

Mere subsidiært:

1. Indklagede 1, BH 1, tilpligtes til klageren at betale 59,73 % af det i den principale påstand indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter.
2. Indklagede 2, BH 2, tilpligtes til klageren at betale 23,96 % af det i den principale påstand indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter.
3. Indklagede 3, BH 3, tilpligtes til klageren at betale 10,95 % af det i den principale påstand indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter.
4. Indklagede 4, BH 4, tilpligtes til klageren at betale 5,36 % af det i den principale påstand indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter.

Mest subsidiært:

De indklagede tilpligtes til klageren at betale et mindre beløb end principalt påstået, men som fordelt i de mere subsidiære påstande med tillæg af renter i henhold til renteloven fra af voldgiftsretten fastsatte tidspunkter.

Påstand 2: Restentreprisenum, storentreprise C

Principalt:

De indklagede tilpligtes in solidum til klageren at betale **12.514.681,25 kr.** inkl. moms og med tillæg af renter i henhold til renteloven af 1.478.296,00 kr. fra den 1. august 2006 til den 31. august 2006, af 5.376.025,25 kr. fra den 1. september 2006 til den 27. september 2006, af 9.086.577,75 kr. fra den 28. september 2006 til den 27. oktober 2006, af 12.468.159,50 kr. fra den 28. oktober 2006 til den 13. juni 2007, af 13.825.742,00 kr. fra den 14. juni 2007 til den 31. august 2007, af 13.905.414,50 kr. fra den 1. september 2007 til den 10. marts 2008 og af 12.514.681,25 kr. fra den 11. marts 2008 til betaling sker.

Subsidiært:

De indklagede tilpligtes in solidum til klageren at betale et mindre beløb end det principalt påståede med tillæg af renter i henhold til renteloven fra af voldgiftsretten fastsatte tidspunkter til betaling sker.

Mere subsidiært:

1. Indklagede 1, BH 1, tilpligtes til klageren at betale 59,73 % af det i den principale påstand indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter.
2. Indklagede 2, BH 2, tilpligtes til klageren at betale 23,96 % af det i den principale påstand indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter.
3. Indklagede 3, BH 3, tilpligtes til klageren at betale 10,95 % af det i den principale påstand indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter.
4. Indklagede 4, BH 4, tilpligtes til klageren at betale 5,36 % af det i den principale påstand indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter.

Mest subsidiært:

De indklagede tilpligtes til klageren at betale et mindre beløb end principalt påstået, men som fordelt i de mere subsidiære påstande med tillæg af renter i henhold til renteloven fra af voldgiftsretten fastsatte tidspunkter til betaling sker.

Påstand 3: Erstatning og godtgørelse for forsinkelser.

Principalt:

De indklagede tilpligtes in solidum til klageren at betale **84.723.660,13 kr.** inkl. moms og med tillæg af renter i henhold til renteloven af 30.000.000,00 kr. fra den 22. juli 2006 til den 31. august 2007, af 60.156.709,00 kr. fra den 1. september 2007

til sagens anlæg, af 84.723.660,13 kr. fra sagens anlæg til betaling sker, af 11.000.000,00 kr. fra den 30. september 2005 til den 21. juli 2006 og af 6.000.000,00 kr. fra den 22. juli 2006 til den 31. august 2007.

Subsidiært:

De indklagede tilpligtes in solidum til klageren at betale et mindre beløb end det principalt påståede med tillæg af renter i henhold til renteloven fra af voldgiftsretten fastsatte tidspunkter til betaling sker.

Mere subsidiært:

1. Indklagede 1, BH 1, tilpligtes til klageren at betale 59,73 % af det i den principale påstand indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter.
2. Indklagede 2, BH 2, tilpligtes til klageren at betale 23,96 % af det i den principale påstand indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter.
3. Indklagede 3, BH 3, tilpligtes til klageren at betale 10,95 % af det i den principale påstand indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter.
4. Indklagede 4, BH 4, tilpligtes til klageren at betale 5,36 % af det i den principale påstand indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter.

Mest subsidiært:

De indklagede tilpligtes til klageren at betale et mindre beløb end principalt påstået, men som fordelt i de mere subsidiære påstande med tillæg af renter i henhold til renteloven fra af voldgiftsretten fastsatte tidspunkter.

Påstand 4: Betaling for ekstraarbejder.

Principalt:

De indklagede tilpligtes in solidum til klageren at betale **14.824.853,80 kr.** inkl. moms og med tillæg af renter i henhold til renteloven af følgende beløb:

Vedrørende fakturerede ekstraarbejder vedrørende storentreprise A:

af 10.535.890,96 kr. fra den 24. juli 2006 til den 6. november 2006, af 10.573.134,87 kr. fra den 7. november 2006 til den 22. januar 2007, af 10.573.134,87 kr. fra den 23. januar 2007 til den 13. marts 2007, af 10.577.218,92 fra den 14. marts 2007 til den 13. juni 2007, af 12.932.681,88 kr. fra den 14. juni 2007 til den 31. august 2007, af 14.059.496,88 fra den 1. september 2007 til den 22. november 2007, af 14.155.289,39 kr. fra den 23. november 2007 til den 3. januar 2008, af 14.154.039,39 kr. fra den 4. januar 2008 til den 17. januar 2008, af 13.960.474,39 kr. fra den 18. januar 2008 til sagens anlæg, af 14.030.444,39 kr. fra sagens anlæg til den 20. januar 2009, af 14.038.405,64 kr. fra den 21. januar 2009 til den 21. januar 2009, af 13.979.865,64 kr. fra den 22. januar 2009 til den 22. januar 2009, af 13.704.543,14 kr. fra den 23. januar 2009 fra den 25. januar 2009 og af 13.690.860,64 kr. fra den 26. januar 2009 til betaling sker.

Vedrørende ufakturerede ekstraarbejder vedrørende storentreprise A:

af 154.916,00 kr. fra den 22. juli 2006 til den 6. november 2006, af 167.754,00 kr. fra den 7. november 2006 til den 22. januar 2007, af 183.123,00 kr. fra den 23. januar 2007 til den 13. marts 2007, af 218.451,00 kr. fra den 14. marts 2007 til den 13. juni 2007 og af 217.012,00 kr. fra den 14. juni 2007 til den 31. august 2007.

Vedrørende fakturerede ekstraarbejder vedrørende storentreprise C:

af 2.798.386,76 kr. fra den 24. juli 2006 til den 6. november 2006, af 2.798.386,76 kr. fra den 7. november 2006 til den 22. januar 2007, af 2.798.386,76 kr. fra den 23. januar 2007 til den 13. marts 2007, af 2.941.785,41 kr. fra den 14. marts 2007 til den 13. juni 2007, af 4.163.227,39 kr. fra den 14. juni 2007 til den 31. august 2007, af 6.094.121,15 kr. fra den 1. september 2007 til den 22. november 2007, af 6.327.882,40 kr. fra den 23. november 2007 til den 18. december 2007, af 3.981.273,65 kr. fra den 19. december 2007 til den 20. december 2007, af 3.791.422,40 kr. fra den 21. december 2007 til den 3. januar 2008, af 3.790.172,40

kr. fra den 4. januar 2008 til den 17. januar 2008, af 3.595.997,40 kr. fra den 18. januar 2008 til sagens anlæg, af 3.563.197,40 kr. fra sagens anlæg til den 2. november 2008, af 3.502.073,15 kr. fra den 3. november 2008 til den 20. januar 2009, af 3.504.034,40 kr. fra den 21. januar 2009 til den 21. januar 2009, af 3.485.046,27 kr. fra den 22. januar 2009 til den 22. januar 2009, af 2.512.221,27 kr. fra den 23. januar 2009 til den 25. januar 2011, af 2.520.213,15 kr. fra den 26. januar 2011 til den 27. januar 2011, af 1.464.013,16 kr. fra den 28. januar 2011 til den 5. juni 2011 og af 1.133.993,16 kr. fra den 6. juni 2011 til betaling sker.

Vedrørende ufakturerede ekstraarbejder vedrørende storentreprise C:

af 119.504,00 kr. fra den 22. juli 2006 til den 6. november 2006, af 51.088,00 kr. fra den 7. november 2006 til den 22. januar 2007, af 51.088,00 kr. fra den 23. januar 2007 til den 13. marts 2007, af 715.049,00 kr. fra den 14. marts 2007 til den 13. juni 2007 og af 583.403,00 kr. fra den 14. juni 2007 til den 31. august 2007.

Ovenstående fradrages procesrenter, betalt den 28. januar 2011 og 6. juni 2011:

BH 2	105.947,68 kr.
BH 3	166.340,68 kr.
BH 1	<u>96.812,76 kr.</u>
Total	<u>369.101,12 kr.</u>

Subsidiært:

De indklagede tilpligtes in solidum til klageren at betale et mindre beløb end det principalt påståede med tillæg af renter i henhold til renteloven fra af voldgiftsretten fastsatte tidspunkter.

Mere subsidiært:

1. Indklagede 1, BH 1, tilpligtes til klageren at betale 59,73 % af det i den principale påstand indeholdte beløb vedrørende storentreprise A med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter vedrørende storentreprise A.

2. Indklagede 2, BH 2, tilpligtes til klageren at betale 23,96 % af det i den principale påstand indeholdte beløb vedrørende storentreprise A med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter vedrørende storentreprise A.
3. Indklagede 3, BH 3 tilpligtes til klageren at betale 10,95 % af det i den principale påstand indeholdte beløb vedrørende storentreprise A med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter vedrørende storentreprise A.
4. Indklagede 4, BH 4 tilpligtes til klageren at betale 5,36 % af det i den principale påstand indeholdte beløb vedrørende storentreprise A med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter vedrørende storentreprise A.
5. Indklagede 1, BH 1, tilpligtes til klageren at betale 59,73 % af det i den principale påstand vedrørende storentreprise C indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter vedrørende storentreprise C.
6. Indklagede 2, BH 2, tilpligtes til klageren at betale 23,96 % af det i den principale påstand vedrørende storentreprise C indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter vedrørende storentreprise C.
7. Indklagede 3, BH 3, tilpligtes til klageren at betale 10,95 % af det i den principale påstand vedrørende storentreprise C indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter vedrørende storentreprise C.
8. Indklagede 4, BH 4, tilpligtes til klageren at betale 5,36 % af det i den principale påstand vedrørende storentreprise C indeholdte beløb med tillæg

af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter vedrørende storentreprise C.

Mest subsidiært:

De indklagede tilpligtes til klageren at betale et mindre beløb end principalt påstået, men som fordelt i de mere subsidiære påstande med tillæg af renter i henhold til renteloven fra af voldgiftsretten fastsatte tidspunkter til betaling sker.

Påstand 5: Renter af for sent betalte beløb.

De indklagede tilpligtes in solidum til klageren at betale **1.223.895,19** kr. med tillæg af rente i henhold til renteloven af 422.900,47 kr. fra den 29. december 2006 til den 14. marts 2007, af 559.262,40 kr. fra den 15. marts 2007 til den 24. juni 2007, af 790.254,84 kr. fra den 25. juni 2007 til den 9. september 2007, af 964.515,48 kr. fra den 10. september 2007 til den 2. december 2007, af 1.556.085,41 kr. fra den 3. december 2007 til den 20. januar 2009, af 1.524.002,21 kr. fra den 21. januar 2009 til den 21. januar 2009, af 1.478.357,78 kr. fra den 22. januar 2009 til den 22. januar 2009, af 1.320.132,99 kr. fra den 23. januar 2009 til den 25. januar 2009 og af 1.223.895,19 kr. fra den 26. januar 2009 til betaling sker.

Subsidiært:

De indklagede tilpligtes in solidum til klageren at betale et mindre beløb end det principalt påståede med tillæg af renter i henhold til renteloven fra af voldgiftsretten fastsatte tidspunkter.

Mere subsidiært:

1. Indklagede 1, **BH 1**, tilpligtes til klageren at betale 59,73 % af det i den principale påstand indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter.
2. Indklagede 2, **BH 2**, tilpligtes til klageren at betale 23,96 % af det i den principale påstand indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter.

3. Indklagede 3, BH 3, tilpligtes til klageren at betale 10,95 % af det i den principale påstand indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter.

4. Indklagede 4, BH 4, tilpligtes til klageren at betale 5,36 % af det i den principale påstand indeholdte beløb med tillæg af en tilsvarende andel af de i den principale påstand indeholdte renter.

oooOOOooo

€ 1 og -bygherrerne har den 21. juni 2013 indgået **processaftale** om hæftelse, således at såfremt der gives € 1 helt eller delvist medhold i en eller flere af påstandene (1) – (5), men således at -bygherrernes anbringende om pro rata hæftelse tiltrædes af voldgiftsretten, skal de 4 bygherrer hæfte for € 1 i krav således:

1. BH 1	59,73 %
2. BH 2	23,96 %
3. BH 3	10,95 %
4. BH 4	<u>5,36 %</u>
I alt	100,00 %

Eventuelle sagsomkostninger, der måtte blive tilkendt € 1, skal i givet fald dækkes af bygherrerne efter samme fordelingsnøgle.

oooOOOooo

Påstand 6: Aflevering af bygning H-J.

Principalt:

De indklagede tilpligtes at anerkende, at storeentreprise A og C blev afleveret vedrørende bygning H-J den 1. oktober 2006, jf. AB 92 § 28.

Subsidiært:

De indklagede tilpligtes at anerkende, at storentreprise A og C blev afleveret vedrørende bygning H-J den 2. marts 2007, jf. AB 92 § 28.

Mere subsidiært:

De indklagede tilpligtes at anerkende, at storentreprise C blev afleveret vedrørende bygning H-J den 18. april 2007, jf. AB 92 § 28.

Påstand 7: Aflevering af byggeriets øvrige dele.

Principalt: De indklagede tilpligtes at anerkende, at storentreprise A og C blev afleveret den 2. marts 2007, jf. AB 92 § 28.

Subsidiært: De indklagede tilpligtes at anerkende, at storentreprise A og C blev afleveret vedrørende bygning A-E den 2. marts 2007, jf. AB 92 § 28.

Mere subsidiært: De indklagede tilpligtes at anerkende, at storentreprise C blev afleveret den 18. april 2007, jf. AB 92 § 28.

De **indklagede bygherrer** har påstået frifindelse.

De indklagede bygherrer har ikke under sagen bestridt den krævede forrentning af tilbagebetalingskravene.

E1's krav er opgjort således:

Alle beløb er i DKK			
		E1's krav	Indeholdt i påstand
E1's krav som indeholdt i de principale påstande 1-5:			
Dagbod			
1.0	Tilbageholdte dagbøder betales	28.941.466	Påstand 1, 2 og 4
Dagbøder i alt		28.941.466	
Erstatning og godtgørelse for forsinkelse			
2.0	Øgede omkostninger til byggeplads	7.503.962	Påstand 3

3.0	Øgede funktionæromkostninger på grund af forlænget byggetid	8.846.723	Påstand 3
4.0	Forstyrret produktion:		

4.1	Forøgede omkostninger til timelønnede beregnet som nedsat effektivitet af samtlige arbejder på grund af udførte ekstraarbejder, indtrådte forsinkelser mv.	26.120.376	Påstand 3
4.2	Forøgede omkostninger til funktionærer beregnet som nedsat effektivitet for udførelsen af kontraktarbejderne på grund af udførte ekstraarbejder	1.821.648	Påstand 3
4.3	Øgede omkostninger til håndtering af tegninger, skitser mv.	5.493.310	Påstand 3
4.4	Øgede omkostninger til udarbejdelse af tidsplaner	1.139.065	Påstand 3
4.5	Øgede omkostninger til deltagelse i møder	2.434.438	Påstand 3
5.0	Øgede generelle kontoromkostninger	8.010.263	Påstand 3
6.0	Øgede omkostninger til garanti	183.309	Påstand 3
7.0	Øgede omkostninger til forsikring	100.000	Påstand 3
8.0	Erstatning til underentreprenører	1.730.364	Påstand 3
9.0	Tabt fortjeneste	4.614.104	Påstand 3
10.0	Betalt 2007-10-15, jf. faktura 237604 og 237609*	-218.633	Påstand 3
Ubegrundet tilbagehold			
11.0	Ubegrundet tilbagehold	195.373	Påstand 4
Renter			
12.0	Renter af for sent betalte beløb	1.223.895	Påstand 5
Øvrige krav i alt		69.198.196	
Krav i alt ekskl. moms		98.139.662	
13.0	25% moms af pos. 2-11	16.993.575	
Krav i alt inkl. moms **		115.133.237	
Med tillæg af procesrenter			
*)	Bygherrerne gør gældende, at denne betaling er for kontraktarbejder		
**)	Reviderede påstande til sammenligning:		
	Påstand 1 (restentreprisesum storentreprise A)	1.846.147	
	Påstand 2 (restentreprisesum storentreprise C)	12.514.681	
	Påstand 3 (erstatning og godtgørelse for forsinkelser)	84.723.660	
	Påstand 4 (betaling for ekstraarbejder)	14.824.854	
	Påstand 5 (renter af for sent betalte beløb)	1.223.895	
	Påstande i alt	115.133.237	
Sammenstilling af bygherrernes tilbagehold for dagbøder:			
	Påstand 1	1.846.147	
	Påstand 2	12.514.681	

3.0	Øgede funktionæromkostninger på grund af forlænget byggetid	8.846.723	Påstand 3
4.0	Forstyrret produktion:		
4.1	Forøgede omkostninger til timelønnede beregnet som nedsat effektivitet af samtlige arbejder på grund af udførte ekstraarbejder, indtrådte forsinkelser mv.	26.120.376	Påstand 3
4.2	Forøgede omkostninger til funktionærer beregnet som nedsat effektivitet for udførelsen af kontraktarbejderne på grund af udførte ekstraarbejder	1.821.648	Påstand 3
4.3	Øgede omkostninger til håndtering af tegninger, skitser mv.	5.493.310	Påstand 3
4.4	Øgede omkostninger til udarbejdelse af tidsplaner	1.139.065	Påstand 3
4.5	Øgede omkostninger til deltagelse i møder	2.434.438	Påstand 3
5.0	Øgede generelle kontoromkostninger	8.010.263	Påstand 3
6.0	Øgede omkostninger til garanti	183.309	Påstand 3
7.0	Øgede omkostninger til forsikring	100.000	Påstand 3
8.0	Erstatning til underentreprenører	1.730.364	Påstand 3
9.0	Tabt fortjeneste	4.614.104	Påstand 3
10.0	Betalt 2007-10-15, jf. faktura 237604 og 237609*	-218.633	Påstand 3
Ubegrundet tilbagehold			
11.0	Ubegrundet tilbagehold	195.373	Påstand 4
Renter			
12.0	Renter af for sent betalte beløb	1.223.895	Påstand 5
Øvrige krav i alt		69.198.196	
Krav i alt ekskl. moms		98.139.662	
13.0	25% moms af pos. 2-11	16.993.575	
Krav i alt inkl. moms **		115.133.237	
Med tillæg af procesrenter			
*)	Bygherrerne gør gældende, at denne betaling er for kontraktarbejder		
**)	Reviderede påstande til sammenligning:		
	Påstand 1 (restentreprisenum storentreprise A)	1.846.147	
	Påstand 2 (restentreprisenum storentreprise C)	12.514.681	
	Påstand 3 (erstatning og godtgørelse for forsinkelser)	84.723.660	
	Påstand 4 (betaling for ekstraarbejder)	14.824.854	
	Påstand 5 (renter af for sent betalte beløb)	1.223.895	
	Påstande i alt	115.133.237	
Sammenstilling af bygherrenes tilbagehold for dagbøder:			
	Påstand 1	1.846.147	
	Påstand 2	12.514.681	

Vba

	Påstand 4	14.824.854	
	Tilbageholdt i alt	29.185.682	
	Heraf ubegrundet tilbagehold (ekskl. moms)	-195.373	
	Moms af ubegrundet tilbagehold	-48.843	
	Tilbageholdte dagbøder (ingen moms)	28.941.466	
	Sammenstilling af øvrige krav:		
	Påstand 3 (inkl. moms)	84.723.660	
	Heraf moms	-16.944.732	
	Påstand 3 ekskl. moms	67.778.928	
	Ubegrundet tilbagehold ekskl. moms	195.373	
	Påstand 5: Renter af for sent betalte beløb (ingen moms)	1.223.895	
	Øvrige krav i alt ekskl. moms	69.198.196	

oooOOOooo

I C-10655:

Klageren, E2'S endelige påstande:

BH 1 , BH 2 , BH 3 (og
BH 4 tilpligtes in solidum at betale 21.353.114 kr. med tillæg af moms og renter i henhold til renteloven fra den 1. december 2006 af de tilkendte beløb ekskl. moms, idet der dog af det fakturerede beløb på 2.165.006 kr. også påstås renter af momsen.

Over for de indklagedes selvstændige påstand: Frifindelse.

De indklagede bygherrer har påstået frifindelse.

Bygherrerens selvstændige påstand:

E2 skal betale til

indklagede 1,	BH 1	5.620.684 kr.
indklagede 3,	BH 3	711.269 kr.
indklagede 4,	BH 4	355.000 kr.
I alt		6.686.953 kr.

Alt med tillæg af renter fra indlevering af svarskriftet i sagen den 31. marts 2009 til betaling sker.

E2's krav er opgjort således:

Opgørelse af krav fra E2	E2 krav kr.	Anerkendt kr.	Omtvistet kr.
1. Forsinkelsesrelaterede krav			
Forlænget drift af byggeplads fra 23.6.2006 til 6.6.2007	8.813.305	600.000	8.213.305
Underentreprenørs krav for forlænget byggeplads	325.119	0	325.119
Mistet fortjeneste i forsinkelsestiden	5.000.000	0	5.000.000
2. Gener og spildtid i forbindelse med mangelfuldt hovedprojekt			
Manglende mulighed for at aftale fast pris med leverandører	1.350.000	0	1.350.000
Ekstrakrav ved fremstilling på pladsen i stedet for i værksted	370.000	0	370.000
Ekstra ingeniør- og overmontørtimer mv. som følge af forsinket hovedprojekt mv.	2.226.293	0	2.226.293
3. Betaling for forcering i 2007			
Mandskab over 30 mand uge 10-13 iht. aftale af 26.6.2006	135.272	0	135.272
Overarbejde uge 1-23 iht. bygherrebreve af 2006-06-02	1.567.119	0	1.567.119
4. Restentreprisensum SDU	1.000	1.000*	0
6. Entreprisensum tilbageholdt vedr. dagbøder	2.165.006	2.165.006*	0
I alt ekskl. moms	21.953.114	2.766.006	19.187.108

* Beløbene er tilbageholdt i fakturerede betalinger og udgør inkl. moms kr. 2.707.507,50.

Bygherrerne har betalt det anerkendte beløb på 600.000 kr.

E2'S samlede krav er herefter på **kr. 21.353.114** ekskl. moms med renter fra 1. december 2006 af de tilkendte beløb ekskl. moms, idet der dog af det fakturerede beløb kr. 2.165.006 også påstås renter af momsen.

Under sagen har bygherren betalt 8.600.000 kr. ekskl. moms for ekstraarbejder og 150.000 kr. vedrørende renter, der oprindeligt indgik i påstanden.

I adcitationssagerne:

Bygherrernes påstand:

RÅDG skal friholde bygherrerne for ethvert beløb, som bygherrerne måtte blive tilpligtet at betale til E1 og/eller E2, dog således at RÅDG'S betalingsforpligtelser over for bygherrerne er beløbsmæssigt begrænset således:

1.	BH 1	20.000.000 kr.
2.	BH 2	20.000.000 kr.
3.	BH 3	16.268.640 kr.
4.	BH 4	7.643.760 kr.

alle beløb med tillæg af renter fra 4. juli 2008, og dog således, at der ikke kræves friholdelse for dagbøder, som bygherrerne skal tilbagebetale til E1 eller E2 eller af morarenter som følge af bygherrernes eventuelt for sene betaling af ubestridte krav.

Over for RÅDG'S selvstændige påstand: Frifindelse.

RÅDG endelige påstande:

Frifindelse.

RÅDG'S selvstændige påstand:

Vba

Bygherrerne tilpligtes principalt in solidum subsidiært pro rata efter voldgiftsrettens skøn at betale RÅDG 6.703.640,77 kr. ekskl. moms med tillæg af procesrente fra påstandens nedlæggelse den 1. december 2009.

2. Sagens omstændigheder

Sagen angår et byggeri, i Sønderborg, på over 28.400 m², der består af 10 bygninger, som er bundet sammen af smalle mellembygninger med trappefunktioner. Byggeriet rummer lokaler til Universitet, en forskerpark, en koncertsal og et hjemsted for Symfoniorkester.

udbød i august 2002 en projektkonkurrence med forudgående prækvalifikation om opførelse af byggeriet. Det var i materialet forudsat, at de deltagende entreprenører skulle inddrages i projekteringsfasen med henblik på at udnytte entreprenørernes erfaringer. En enig dommerkomité valgte i november 2002 et forslag fra RÅDG (i det følgende betegnet RÅDG eller rådgiveren).

I løbet af 2002 opstod ideen om at indarbejde et koncertsalsbyggeri og et hjemsted til Symfoniorkester samt et rentrums-laboratorium i byggeriet. Der blev endvidere tilvejebragt midler til et havneanlæg. Der blev indgået en partnerskabsaftale mellem BH 1, BH 2, BH 3 og BH 4 () (herefter betegnet bygherrerne eller BH). Det blev samtidig aftalt, at BH 2 skulle varetage bygherrerollen for koncertsalen og hjemstedet, og der blev nedsat en styregruppe med deltagelse af de involverede bygherrer.

Den 17. marts 2003 indgik RÅDG aftale med BH om teknisk rådgivning og bistand (kontrakt 1.A) og med BH 2 den 19. marts 2003 "Honoraraftale om teknisk rådgivning og bistand" (kontrakt 1.B). Af begge kontrakter fremgik, at RÅDG som underrådgivere havde U-RÅDG (ingeniøropgaver) og landskabsarkitekt . Det fremgik endvidere af aftalerne, at rådgiverens ydelse bl.a. omfattede dispositionsforslag, projektforslag, samarbejde med entreprenører i forbindelse med udarbejdelse af for- og hovedprojekt, byggeledelse, projektopfølgning og fagtilsyn. Det fremgik endvidere, at bygherren forbeholdt sig ret til at trække ydelsen byggeledelse ud af aftalen.

Den 23. september 2003 afleverede ~~RÅDG~~ et projektforslag for byggeriet med henblik på myndighedsgodkendelse.

I tiden frem til den 27. februar 2004 udarbejdede ~~RÅDG~~ udbudsmaterialet for byggeriet. Bygherrerne havde valgt, at udbuddet skulle foregå som et tidligt udbud, med inddragelse af de deltagende entreprenører i færdigprojekteringen. Bygherrerne besluttede endvidere, at udbuddet skulle ske i 5 storentrepriser, og at udbudsgrundlaget skulle være et udvidet projektforslag. Opstartentreprisen (entreprise X) blev dog udbudt på grundlag af et færdigt hovedprojekt.

I denne periode udnyttede bygherrerne klausulen om særskilt byggeledelse i rådgiverkontrakten, således at byggeledelse blev udskilt af rådgivningsydelsen. Byggeledelsesfunktionen blev under byggeriet varetaget af

Den 25. februar 2004 indgik ~~RÅDG~~ honoraraftale om teknisk rådgivning og bistand (kontrakt I.C) om koncerthusdelen og honoraraftale om teknisk rådgivning og bistand (kontrakt I.D) om hjemstedsdelen med **BH 2** og **BH 4**

Byggeriet blev den 27. februar 2004 udbudt i følgende storentrepriser:

Storentreprise A: Råhus

Storentreprise B: Komplementerende bygningsdele og facader

Storentreprise C: Komplementerende bygningsdele indvendigt

Storentreprise D: Installationer el, vand, ventilation og brand

Storentreprise E: Sceneteknik, lyd og lys mv.

Storentreprise X: Startpakke, grundmodning mv.

I byggesagsbeskrivelsen af 27. februar 2004, der indgik i udbudsmaterialet, hedder det bl.a.:

"1. Orientering.

1.1. Generelt.

1.1.1. Orientering om byggesagen og bygherrerne.

Nybyggeri til BH 2, Universitet, Koncertsal og hjemsted for Symfoniorkester, som opføres af hhv. BH 2, BH 3 og BH 4, omfattende ca. 28.438 m²...

Bygherrernes indledning om projektet:

Siden projektets start har det været hensigten, at byggearbejderne skulle udbydes på projektforslagsniveau (tidligt udbud) og at totalrådgiveren i forbindelse med færdigprojekteringen skulle samarbejde med entreprenørerne.

Formålet med at inddrage entreprenørerne i færdigprojekteringen er

- at gøre brug af entreprenørernes erfaringer,
- at opnå tidlig budgetsikkerhed,
- at undgå projektmangler,
- at forbedre projektets bygbarhed og gøre byggeprocessen rationel, således at byggetid, -pris og -kvalitet optimeres.

Bygherrerne agter selv at deltage aktivt i hele processen, ikke mindst i tilpasningsperioden.

Der er i udbudsmaterialet vedlagt et udkast til "Aftale om samarbejde ved tidlig udbud" som har til formål at regulere parternes forhold i perioden fra indgåelse af entreprisaftaler til den faste pris bliver bekræftet ved hovedprojekteringsens afslutning. Det er bygherrernes opfattelse at incitamentet for entreprenøren til at deltage i dette tidlige samarbejde bl.a. ligger i

- at viden om projektet og organisationen bliver større inden byggestart
- at byggeprocessen kan tilrettelægges bedre
- at der opnås sikkerhed for at det udbudte projekt kan leveres til den tilbudte pris
- at en aktiv medvirken vil skabe værdi for alle parter

1.2 Byggesagen.

1.2.1. Byggeriet, helt overordnet.

Byggeriet omfatter følgende fire hovedafsnit (byggeafsnit) med hver sin juridiske enhed som bygherre:

BH 2 herunder administration, ca. 7.219 m² brutto (inkl. kælder)
 Universitet, herunder bl.a. laboratorier, auditorier, administration og fælles service, ca. 16.582 m² brutto (inkl. kælder)
 Koncertsal, inkl. Foyerarealer, teknik og wc/garderobe, ca. 3.113 m² (inkl. kælder)
 Hjemstedsfaciliteter for Symfoniorkester, inkl. foyer til kunstnere, ca. 1.524 m² brutto (inkl. kælder).

BH 2 vil udover at være bygherre for eget afsnit, også varetage rollen som bygherre for koncertsal og hjemsted.

...

1.3 Oversigt over entrepriser/arbejder.

1.3.1. Entrepriseform.

Nærværende nybyggeri udføres som storentrepriser i delvis tidligt udbud på følgende forskellige udbudsniveauer:

...

Der skal indgås særskilte entrepriseaftaler med hver af de fire bygherrer. Aftalerne vil blive indgået på baggrund af en samlet vurdering af de indkomne tilbud på de fire byggeafsnit, således at der for alle fire byggeafsnit bliver indgået entrepriseaftaler med den samme storentreprenør.

Entrepriseaftalerne er indbyrdes forbundne således at misligholdelse overfor én bygherre udløser misligholdelsesbeføjelser i alle fire aftaler.

Det er en forudsætning for afgivelse af bud på storentreprise A, B, C, D og E - at den valgte entreprenør medvirker ved en tilpasning af hovedprojektet for den enkelte storentreprise, i samarbejde med udbydernes rådgivere, i henhold til nærværende udbudsmateriale (angående projekttilpasning, se afsnittet om projekttilpasningsmøder).

...

1.3.2. Særlige vilkår gældende ved udbud på udvidet projektforslag.

Nærværende udbud sker på baggrund af et udvidet projektforslag, hvilket indebærer at der i perioden efter tildeling af ordren skal ske en færdigprojektering. Denne periode er i udbudstidsplanen angivet som projekttilpasning. Ansvar for projekteringen forbliver i denne periode hos totalrådgiveren.

Der skal efter projekttilpasningens afslutning ske en bekræftelse af prisen fra entreprenøren til bygherren.

Tilpasningen skal ske indenfor rammerne af udbudsmaterialet og entreprenørens tilbud.

Bygherren har i projekttilpasningsperioden ret til at afslutte samarbejdet med entreprenøren hvis det oprindelige tilbud ikke kan bekræftes eller entreprenøren ikke bidrager loyalt til tilpasningen af projektet.

Entrepriessummen kan ikke hæves med mindre dette skyldes projektændringer som bygherren skriftligt har aftalt med entreprenøren.

En mere detaljeret beskrivelse af samarbejdsformen fremgår af bygherrens udkast til "Aftale om samarbejde ved tidligt udbud".

Hvis bygherren afbryder samarbejdet har entreprenøren kun ret til vederlag jf. tilbudsliste.

Bygherren forbeholder sig ret til frit at udnytte de alternativer der fremkommer ved tilbudsgivningen, fra såvel den entreprenør som får ordren tildelt som fra de andre bydende.

I tilpasningsperioden har bygherren ret til, indenfor den samme storentreprise, at flytte ydelser fra en storentrepriseaftale (tilbudsliste) til en anden entrepriseaftale (tilbudsliste).

1.4. Projektmateriale.

Projektmateriale er delvist struktureret i overensstemmelse med BPS Beskrivelses Struktur, udgave 2001 - idet nærværende byggesagsbeskrivelse er baseret på BPS's standard for byggesagsbeskrivelser.

De udarbejdede fagbeskrivelser er en blanding af funktionsbeskrivelser, hvor arbejdsmetoder/materialer skal projektilpasses i et samarbejde mellem bygherren/totalrådgiveren og den enkelte storentreprenør og fagbeskrivelser, hvor arbejdsmetoder/materialer er fastlagt af bygherren/totalrådgiveren.

...

1.4.1. Digitalt materiale.

Udbudsmaterialet foreligger delvis i PDF format, DWG format og Word format og fremsendes på et CD-rom medie - som kræver Windows 98 styresystem, Microsoft Office 98 og Adobe Acrobat Reader 5 (eller nyere) for at kunne læses.

...

Efter licitationen vil der være en hovedprojekterings/projektilpasningsperiode, hvor der løbende fremsendes rettede tegninger beskrivelser m.v. på digitalt medie.

Alt reproduktion til eget og underentreprenørens brug skal herefter ske af entreprenøren selv for egen regning. Rytmen for fremsendelse af rettet projektmateriale aftales på de kommende projektgennemgangsmøder.

...

1.7. Tilbuddet.

1.7.1. Krav til tilbud.

...

Nærværende projekt er udbudt som tidligt udbud, hvilket betyder at ikke alt er tegnet eller beskrevet.

Alt hvad der naturligt hører til en arbejdsudførelse skal være indregnet i tilbuddet, også selv om det ikke præcist er anvist på tegninger eller i beskrivelser.

Hvis det ikke præcist er anført hvortil/hvilken entreprise et delemne tilhører, skal det ind-/medregnes i den bygningsdel, i hvilket emnet naturligt tilhører.

...

1.7.4. Vurdering af tilbud.

...

1.7.4.2 Storentreprise A, B, C, D og E.

For storentreprise A, B, C, D og E, vil ordren blive tildelt det økonomisk mest fordelagtige bud efter en vurdering baseret på følgende tildelingskriterier:

...

2. Projekttilpasningen.

2.1. Generelt.

2.1.1. Betingelser for projekttilpasningen.

For storeentreprise A, B, C, D og E er gældende, at efter tildeling af ordren færdigprojekteres udbudsmaterialet, af rådgiverne, til et fuldgyldigt hovedprojekt med indarbejdning af de eventuelle ændringer der måtte være aftalt i forbindelse med analyse og tilpasning af de udbudte arbejdsmetoder og materialer.

Tilpasningen, som udføres af de oprindelige rådgivere, tilrettelægges gennem ugentlige projekttilpasningsmøder af 1 dags varighed, hvor alle udbudsmaterialets dokumenter gennemgås. Projekttilpasningsmøderne dokumenteres som angivet i PAR's og F.R.I.'s ydelsesbeskrivelser.

Udbudsmaterialet og eventuelle bearbejdede dele skal myndighedsgodkendes og skal danne grundlag for det fuldstændige hovedprojekt.

Hovedprojektet skal projektgranskendes og accepteres af bygherren, inden udførelsen kan påbegyndes.

...

I tilpasningsperioden gennemføres en tilrettelagt række projekttilpasningsmøder (som beskrevet ovenfor), der bl.a. har til formål at give entreprenøren et indgående kendskab til projektet og løbende afklare udførelses- og kvalitetsmæssige forhold.

Under projekttilpasningerne skal entreprenøren aktivt bidrage til at opklare og forebygge eventuelle fejl i projektet, herunder ufuldstændigheder, undladelser, uhensigtsmæssigheder og grænsefladeproblemer til andre entrepriser.

Ligeledes skal entreprenøren medvirke til at afdække og afklare eventuelle særlige risici.

Formålet med projekttilpasningsmøderne er dels en projekttilpasning og dels gennem en dialog mellem entreprenøren og de projekterende:

- at få udnyttet entreprenørens udførelsesmæssige sagkundskab*
- at få afdækket evt. forhold, som kan føre til svigt, eller som er særligt risikofyldte eller vanskelige at udføre*
- at få løst projektmæssige forståelsesproblemer*
- at få drøftet og eventuelt justeret kontrolplan*
- at gennemgå Plan for Sikkerhed og Sundhed med byggeleder / sikkerhedskoordinator*
- at afdække miljømæssige belastninger*

Projekteringsansvaret forbliver stedse og uændret hos totalrådgiveren.

Approbatoren af tegninger fremskaffes af de projekterende.

...

2.1.2. Projekttilpasningen omfatter.

2.1.2.1. Det tilpassede projektmateriale omfatter overordnet.

...

Projektmateriale tilpasset af rådgiveren

...

Det færdige hovedprojekt skal indeholde de rådgivningsydelser som er angivet i:

- PAR's Ydelsesbeskrivelse "Byggeri og Planlægning, Arkitektydelser" - september 1996
- FRI's Ydelsesbeskrivelse "Byggeri", - september 1992
- PLR's Ydelsesbeskrivelse - september 1992
- PAR's og FRI's Ydelsesbeskrivelse "Som udført" - februar 2000

...

2.1.2.3. Tidsstyring af projektilpasningen og udførelsen.

Planlægning, hovedprojektering/projektilpasning, udførelse, successiv færdiggørelse og aflevering gennemføres i h. t. vedlagte udbudstidsplan.

Sanktionsbærende datoer fremgår af den i udbudsmaterialets vedlagte udbudstidsplan (hovedtidsplan).

Projektilpasningen:

Parallelt med udførelse af hovedprojekteringen/projektilpasningen skal entreprenøren i samarbejde med øvrige entreprenører udarbejde en arbejdstidsplan for udførelsesfasen, med grundlag i de tider og sanktionsbærende datoer, der er angivet i udbudstidsplanen. Der skal forudsættes at der indarbejdes 5 sanktionsbærende mellemterminer.

De på planlægningsmødet vedtagne ugeplaner og 3 ugers planer, skal overholdes og alle vedtagne projektilpasninger og projekteringsydelser skal udarbejdes så betids, at den resterende delprojektering kan finde sted uden forcering.

Alle de planlagte forslag til projektilpasning, der fremsættes af den enkelte storentreprenør skal fremsættes inden den fastlagte tid, således at der er tilstrækkelig tid til rådgivers og bygherres gennemgang af forslaget.

Overholder storentreprenøren ikke de på planlægningsmøderne aftalte tidsterminer til gennemgang af forslag, vil krævede forceringstillæg fra rådgiverne, blive videreført som krav mod den pågældende storentreprenør.

Bygherren ønsker at anvende "Last Planner System", som planlægningsmetode - alle byggeriets parter skal indordne sig under dette.

Udførelsen:

Udførelsesfasen skal opdeles i aktiviteter af maksimalt 10 arbejdsdages varighed.

Arbejdsplanen skal - med en tilstræbt jævnt fordelt bemanning - vise, at udbudstidsplanen kan opfyldes.

Arbejdstidsplanen skal tage hensyn til spild dage som angivet i afsnit 8.3.

Den detaljerede tidsplanlægning for projektilpasningen gennemføres på et møde umiddelbart inden projektgennemgangsmøderne - mødedeltagerne vil være samtlige rådgivere og samtlige projektilpassende storentreprenører, der vil blive afsat 1-1½ time til tidsplanlægningsmødet.

Bygherren ønsker at anvende "Last Planner System", som planlægningsmetode - alle byggeriets parter skal indordne sig under dette.

..."

I byggesagsbeskrivelsens punkt 3 indgår AB 92 med en række tilføjelser og fravigelser.

Som tilføjelse til § 2, stk.2, om *Bygherrens udbud* hedder det bl.a.:

"Der tilføjes: Da tilbuddet baseres sig på et udvidet projektforslag, er materialet udformet med en klarhed der er mulig på dette stade. Eventuelle uklarheder, mangler, uoverensstemmelser eller fejl i udbudsmaterialet skal indenfor den i udbudsbrevet anførte tidsfrist forelægges bygherren skriftligt.

..."

Som tilføjelse til § 4, stk. 1, om *Entrepriseaftalen* hedder det bl.a.:

"Der tilføjes: Der indgås 4 enslydende, men forbundne entreprisekontrakter med de 4 bygherrer. De til storentrepriserne hørende forbundne arbejde udføres for bygherrerne som én sammenhængende ydelse.

Nærværende entrepriseaftale skal derfor læses og forstås i fuldstændig sammenhæng med de 3 øvrige korresponderende aftaler om samme storentreprise.

Entreprenøren skal således på grundlag af 4 entreprisekontrakter præstere en samlet og fuldstændig gennemførelse af de til storentrepriserne hørende arbejder.

I konsekvens af, at entreprenøren herved påtager sig at præstere en samlet og fuldstændig ydelse af de 4 forbundne entreprisekontrakter, medfører misligholdelse af én af kontrakterne med én af bygherrerne misligholdelse af samtlige kontrakter med samtlige bygherrer. Bygherrerne har således ret til hver for sig eller i fællesskab at gøre de med misligholdelsen forbundne beføjelser gældende overfor entreprenøren."

Som tilføjelse til § 7, stk. 1, om *Bygherrens sikkerhedsstillelse* hedder det:

"Der tilføjes: For henholdsvis og Bt 4 er det et offentligt byggearbejde. Disse bygherrer stiller ikke sikkerhed."

Som tilføjelse til § 14, stk. 1, om *Ændringer i arbejdet* hedder det:

"Det præciseres: Da det er forudsat i udbudsmaterialet at der skal ske en færdigprojektering, vil der i perioden ske ændringer."

Som tilføjelse til § 25, stk. 2, og stk. 3, om *Entreprenørens hæftelse ved forsinkelse* hedder det bl.a.:

"Der tilføjes: Dagboden udgør 1 o/oo af entreprisensummen (ekskl. merværdiafgift), dog mindst 5000,- kr. for hver påbegyndt arbejdsdag, hvormed den fastsatte tidsfrist overskrides. I det omfang en forsinkelse indhentes uden udgift for bygherren eller an-

den entreprenør, vil boden efter bygherrens skøn eventuelt kunne tilbagebetales, men entreprenøren har intet krav i så henseende.

Der tilføjes: Bygherren forbeholder sig ret til at modregne dagbod eller erstatning i entreprenørens tilgodehavende, jf. § 22 stk. 1."

Som tilføjelse til § 28, stk. 4, om Afleveringsforretningen hedder det:

"Der tilføjes: Samtlige entrepriser for alle bygherrer skal være færdiggjorte, forinden aflevering kan finde sted."

Som tilføjelse til § 40 om Bygherrens hæveret hedder det:

"Der tilføjes: Bygherren har i projektilpasningsperioden en udvidet hæveadgang. Bygherren kan hæve hvis entreprenøren ikke loyalt samarbejder eller ikke kan bekræfte den faste pris efter periodens afslutning. Hvis bygherren hæver aftalen har entreprenøren kun ret til vederlag som angivet i tilbuddet."

Under punkt 8. Tidsstyring hedder det bl.a.:

"8.1. Generelt

Senest 20 dage efter arbejdets overdragelse, skal entreprenøren fremsende en for entreprisen samlet arbejds- og tidsplan til orientering hos byggeledelsen.

8.2. Tidsplan

8.2.1. Overordnet udbudstidsplan.

Udsendelse af udbudsmateriale	27.02.04	
Udbudsperiode:	01.03.04 - 02.04.04	kl. 14.00
Licitation	02.04.04	kl. 14.00 (se udbudsbrev)
Orienteringsmøde / formøde	12.03.04	kl. 10.00
Sidste frist for spørgsmål	23.03.04	kl. 12.00
Seneste fremsendelse af supplerende materiale	26.03.04	
Indstilling / Kontrakt	30.04.04	
Projektilpasningen	03.05.04	
Bekræftelse på kontraktsum (storentreprise A+B+C+D og E)	30.07.04	
Byggestart - grundmodning	05.05.04	
Byggestart - byggeriet	01.08.06	
Byggeperiode:	05.05.04 - 01.06.06	
Færdiggørelse / Mangelafhjælpning	01.03.06 - 01.06.06	
Aflevering	01.06.06	
Afprøvning af koncertsal	01.05.06 - 01.08.06	
Indflytning:	01.06.06 - 01.08.06	
Indvielse / Reception	Efter nærmere aftale	

Udbudsmaterialets hovedtidsplan viser entreprisernes start- og sluttidspunkter samt hovedaktiviteterne på pladsen.

Entreprenøren er pligtig til umiddelbart efter bygherrens accept, at medvirke ved udarbejdelsen af en detaljeret arbejdstidsplan for byggeriet inden for rammerne af udbudsmaterialets hovedtidsplan.

Byggeledelsen sammenholder de enkelte entreprenørers oplæg og udarbejder en samlet tidsplan for byggeriet.

Ved afvigelser på den kritiske vej skal entreprenøren medvirke ved revision af tidsplanen.

Entreprenørens aktivitets- og arbejdsplan fremsendes til byggeledelsen senest 20 arbejdsdage efter kontraktens indgåelse.

Arbejdets fremdrift i forhold til arbejdstidsplanen aftales i hvert bygherremøde og føres til referat.

Forsinkes arbejdet i forhold til arbejdstidsplanen, reduceres udbetalingsgrundlaget tilsvarende; ligeledes fratrækkes eventuelle dagbøder i den udbetalingsberettigede rate."

Under punkt 8.2.2. Overordnet arbejdsrækkefølge for byggeriet er bl.a. anført, at rækkefølgen for entreprise A – Råhus er 1: bygning G+H, 2: F+E+D+C+B+A og 3: I +J.

Det hedder videre bl.a.:

"Byggerækkefølgen og færdiggørelsesrækkefølgen tilrettelægges detaljeret i procestilpansningsperioden og kan ikke efterfølgende fraviges uden nærmere skriftlig aftale med bygherren"

Om vejrligsdage under 8.3 hedder det bl.a.:

"Der gives tidsfristforlængelse for usædvanligt vejrlig, hvis følgende betingelser alle er opfyldt:

- Vejrliget skal have medført, at arbejdet har ligget stille - eller at der været nedsat drift svarende til - minimum en halv dag.*
 - Arbejdet skal ligge på den kritiske vej i tidsplanen for det pågældende sanktionsbærende tidspunkt.*
 - Det samlede antal spilddage for det pågældende arbejde skal inden for en måned overstige det påregnelige antal spilddage.*
- Det påregnelige antal spilddage eksklusive lørdage, søndage og søgnehellidage er som følger:*

Måned	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Antal dage	5	5	5	2	2	2	2	2	2	5	5	5

Spilddage afregnes måned for måned, og overførsler vil ikke finde sted

Spilddagene skal ligeledes indregnes i arbejdsplanen, og der gives kun tidsfristforlængelse for godkendte spilddage udover de indregnede, der forsinker kritiske aktiviteter."

I den tilknyttede udbudstidsplan af 27. februar 2004 er den tidsmæssige placering og varigheden af storentreprise A til E angivet i et stavdiagram.

For storentreprise A er varigheden angivet til 461 dage med startdato den 2. august 2004 og slutdato den 1. juni 2006.

For storentreprise C er varigheden angivet til 304 dage med startdato den 9. marts 2005 og slutdato den 1. juni 2006.

For storentreprise D er varigheden angivet til 526 dage med startdato den 3. maj 2004, for køling, varme og ventilation dog først fra den 4. april 2005, alt med slutdato den 1. juni 2006. Foroven i stavdiagrammet er angivet følgende sanktionsgivende terminer: "Tæt tagkonstruktion inkl. afvanding" den 1. april 2005, "Facader lukket for vind og nedbør" den 1. juni 2005, "Varme og strøm på bygninger" den 1. oktober 2005, "Alle arbejder" den 1. juni 2006 og "Udv. Finish/gartner samt indjustering af koncertsal" den 1. august 2006.

I rettelsesblad nr. 4 af 19. marts 2004 hedder det bl.a. "Revision til udbudstidsplan i udbudsbrev af 27.02.04" bl.a.:

"Byggestart – byggeriet 02.08.04"

Det hedder videre i pkt. 3 AB 92, der henviser til bilag, som tilføjelse til § 28, stk. 1:

"Der tilføjes: Færdiggørelsesdatoen, som angivet i tidsplanen, vil blive lagt til grund ved bedømmelsen af om entreprenøren er forsinket med arbejdets afslutning. Såfremt værdien af ikke-udført arbejde på færdiggørelsestidspunktet overstiger 5% af entreprisesummen eller ikke-udført arbejde forhindrer indflytning og/eller brug af bygningen som forudsat ifalder entreprenøren dagbod med virkning fra færdiggørelsesdatoen, jf. § 25, stk. 2."

Til § 28, stk. 2, tilføjes:

"Der tilføjes: Ved vurdering af om der foreligger væsentlige mangler vil bygherren lægge til grund at manglernes værdi ikke overstiger ½ % af entreprisesummen eller at der ikke er mangler der forhindrer indflytning og/eller brug af bygningen som forudsat."

I rettelsesblad nr. 9 af 2. april 2004 hedder det i punkt 3. AB 92 bl.a.:

"Ad- Tilføjelse § 4

Misligholdelse af én af de fire entreprisekontrakter for den enkelte storeentreprise indebærer i sig selv at der er misligholdelse af de andre tre kontrakter. Dette er begrundet i at arbejdet udføres som en sammenhængende ydelse for bygherrerne. Misligholdelse vil dermed konkret indtræde samtidig for alle kontrakter, og bygherrerne vil herefter have ret til at gøre misligholdelsesbeføjelser gældende.

Ad. – Tilføjelse § 28, stk. 1

Der er en sanktionsbærende termin på færdiggørelsestidspunktet, hvorvidt entreprenøren er forsinket vil blive bedømt ud fra de i tilføjelsen angivne kriterier. Der er således ikke tale om en definition på færdiggørelse, men en definition på hvornår entreprenøren er forsinket i forhold til tidsplanen.

Ad.- Tilføjelse § 28, stk. 4

Tilføjelsen gælder for alle bygherrer, og er udtryk for bygherrerens ønske om en samlet aflevering og en samlet ibrugtagning.”

I E1's tilbud af 19. april 2004 vedrørende storeentreprise A var tilbudssummen på 173.850.000 kr. I tilbuddet var indeholdt en udførelsestidsplan, som omfattede entreprise A og C, og som indeholdt en startdato den 2. august 2004 og en afslutning den 31. maj 2006. Udførelsestidsplanen indeholdt et forslag til en anden udførelsesrækkefølge med hensyn til bygningerne end angivet i udbudsmaterialet. I en kommentar til udførelsestidsplanen anførte E1 bl.a., at der kunne være fordele for hele projektet ved at forskyde tidsfordelingen mellem udførelsen af råhus og udførelse af apteringen således, at der blev mere tid til byggeriets indledende arbejder. E1 anførte endvidere, at der for at kunne opnå mere tid til projektets udførelse kunne indgås en delentreprisekontrakt omfattende leverance af betonpæle til ca. 8 ugers rammearbejde, og såfremt aftalen blev indgået 8 arbejdsuger før start ville det medføre, at rammearbejdet kunne starte primo august 2004.

I E1's tilbud af samme dato vedrørende storeentreprise C var tilbudssummen på 69.950.000 kr. I et alternativt tilbud på storeentreprise C tilbød E1 et samlet fradrag på 8 mio. kr. på tilbudsprisen på entreprise C, hvis E1 fik overdraget begge storentrepriser.

I E2's tilbud af 16. april 2004 på storentreprise D var tilbudssummen på 78.544.000 kr. E2's tilbud indeholdt ikke et forslag til arbejdstidsplan, men det er i tilbuddet anført: "Leveringstid: iflg Udbudstidsplanen".

Den 11. maj 2004 blev E1, Skanska og E2 underrettet om, at deres tilbud var blevet valgt som det økonomisk mest fordelagtige for storentreprise A og C, storentreprise B og storentreprise D.

I referat fra projektilpasningsmøde 01 for entrepriserne A, B og D den 12. maj 2004 hedder det under punkt 1.2 **Tidsplan** bl.a.:

"1.2.2 Kontrakttidsplan. E1 vil gennemgå udbudstidsplanen og i løbet af 2 uger komme med et nyt oplæg for at optimere tiden."

I referatet fra det indledende møde den 18. maj 2004 med deltagelse af repræsentanter for bygherrerne, E1, Skanska og E2 samt RÅDG og hedder det bl.a.:

"Tidsplan.

[RÅDG] gjorde rede for, at der i udbudstidsplanen er afsat 2½ måned til projektilpasningen. Det vil indenfor den tidsramme ikke være muligt at producere et komplet færdigt projekt. Vi skal have beskrevet, hvad totalrådgiverne skal levere til genbekræftelse af kontrakt d. 1. august samt, hvad der skal leveres af materiale efterfølgende.

Det var også bygherrernes opfattelse, at vi ikke må miste optimeringsmuligheder som følge af en godkendelse af alle delpunkter pr. 1. august. Alle relevante muligheder skal fremmes og konsekvenserne heraf skal belyses.

Økonomi.

gennemgik herefter forslag til det økonomiske grundlag for en betinget accept. Entreprenørerne foreslog hertil, at accepterne bliver udfærdiget på tilbudssummen med en hensigtserklæring om at nå et besparelsesmål.

Det blev besluttet, at vender tilbage med et revideret forslag til accepter medio uge 22.

Samarbejdsaftale/hensigtserklæring.

Herefter gennemgik kort samarbejdsaftalen, der er en del af udbudsmaterialet.

Samarbejdsaftalen er gældende for perioden indtil den endelige kontrakt kan indgås.

Der var bred enighed om, at samarbejdsaftalen skal tilrettes og optimeres.

vil til mødet onsdag d. 25.05.04 fremsende oplæg til samarbejdsaftalen."

I den følgende tid afholdt RÅDG projektilpasningsmøder med E1 og E2

Den 14. juni 2004 sendte bygherrerne 4 underskrevne entrepriseaftaler vedrørende entreprise A og C til E1 med anmodning om underskrifter også af den eftersendte samarbejdsaftale. Kontrakterne er bortset fra kontraktsummen enslydende for de fire bygherrer. Kontrakterne blev af E1 underskrevet den 29. juli 2004. E1 afviste dog at underskrive samarbejdsaftalen.

I kontrakten for storeentreprise A med (BH 1) hedder det bl.a.:

"Efter bygherrens bemyndigelse accepteres herved Deres tilbud af: 19.04.04
med evt. aftalte ændringer som aftalt nedenfor.

Aftalegrundlag:

*Udbudsmateriale af 27.02.2004, inkl. rettelsesblade 1-9
Tilbud af 19.04.2004, inkl. Dansk Byggeri's standardforbehold af marts 2001 ekskl. pkt. 7. For pkt. 6 gælder udbudsmaterialet.
Underskrevet Entreprenenotat. Der skal indgås samarbejdsaftale som angivet i udbudsmaterialet.*

Forbehold: Se aftalegrundlag [håndskrevet]

Fastprisperiode: 12 måneder fra tilbudsdag

Prisreguleringsgrundlag: Byggeomkostningsindeks for boliger (i alt)

Fast Entrepriessum: (excl. moms) Kr. 88.767.810,00

...

**Entrepriessnotat, Storeentreprise A.
Bilag til entrepriseaftale.**

Nærværende entrepriseaftale indgås på grundlag af udbudsmateriale og entreprenørens tilbud af 19. april 2004. Entrepriseaftalen er indgået med E1 som resultat af en samlet bedømmelse af tilbuddet, hvor der ud over økonomi er lagt vægt på projektoptimering, procesoptimering og organisation.

Den tilbudte hovedtilbudssum på 173.850.000 kroner, excl. moms., overstiger den af bygherrerne udmeldte targetpris.

Den udmeldte targetpris for denne entreprise er 161,7 mio. kr., excl. moms. (indeks 101,2). Den samlede targetpris for de fire storentrepriser, der er en del af projektilpasningen, er 327,2 mio. kr., excl. moms. (indeks 101,2).

E 1 har i sit tilbud angivet projektoptimeringsforslag, der kan beløbe sig til et samlet beløb på 28.720.000 kroner, excl. moms.

Hovedtilbudssummen vedrørende storentreprise A fordeles budgetmæssigt således på de fire kontrakter:

BH	88.767.810,00 kroner
BH 2	31.797.165,00 kroner
BH 3	30.388.980,00 kroner
BH 4	22.896.045,00 kroner
I alt, excl. moms.	173.850.000,00 kroner

Der gøres opmærksom på at bygherrerne i projektilpasningsperioden har en udvidet hæveadgang, jf. tilføjelse AB92 § 40, stk. 1."

I de 4 kontrakter for entreprise C var targetprisen angivet til 55,0 mio. kr.

Den 14. juni 2004 sendte bygherrerne ligeledes 4 underskrevne kontrakter vedrørende entreprise D til E 2 med anmodning om underskrifter også af den eftersendte samarbejdsaftale. Kontrakterne med de fire bygherrer er bortset fra kontraktsummen enslydende. Kontrakterne blev underskrevet af E 2 den 10. august 2004, efter at indholdet af entreprenenotatet ved forhandling var blevet ændret. E 2 afviste dog at underskrive samarbejdsaftalen.

I kontrakten mellem (BH 1) og E 2 hedder det bl.a.:

"Efter bygherrens bemyndigelse accepteres herved Deres tilbud af: 16.04.04
med evt. aftalte ændringer som aftalt nedenfor.

Aftalegrundlag:

Udbudsmateriale af 27.02.2004, inkl. rettelsesblade 1-10
Tilbud af 16.04.2004, inkl. Dansk Byggeri's standardforbehold af marts 2001
Underskrevet Entreprenenotat.
Der skal indgås samarbejdsaftale som angivet i udbudsmaterialet.

Forbehold: Ingen

Fastprisperiode: 12 måneder fra tilbudsdag

Prisreguleringsgrundlag: Byggeomkostningsindeks for boliger (i alt)

Fast Entreprisenum: (excl. moms) Kr. 45.304.179,00

...

**Entreprisenotat, Storentreprise D.
Bilag til entrepriseaftale.**

Nærværende entrepriseaftale indgås på grundlag af udbudsmateriale og entreprenørens tilbud af 16. april 2004. Entrepriseaftalen er indgået med E2 som resultat af en samlet bedømmelse af tilbuddet, hvor der ud over økonomi er lagt vægt på projektoptimering, procesoptimering og organisation.

Den tilbudte hovedtilbudssum på 78.544.000 kroner, excl. moms., overstiger den af bygherrerne udmeldte targetpris.

Den udmeldte targetpris for denne entreprise er 70,0 mio. kr., excl. moms. (indeks 101,2). Den samlede targetpris for de fire storentrepriser, der er en del af projektilpasningen, er 327,2 mio. kr., excl. moms., (indeks 101,2).

E2 har i sit tilbud angivet projektoptimeringsforslag, der kan beløbe sig til et samlet beløb på 12.473.000 kroner, excl. moms.

Hovedtilbudssummen vedrørende storentreprise D fordeler sig budgetmæssigt således på de fire kontrakter:

BH	45.304.179,00 kroner
BH 2	21.387.531,00 kroner
BH 3	9.205.357,00 kroner
BH 4	2.646.933,00 kroner
I alt, excl. moms.	78.544.000,00 kroner

Der gøres opmærksom på at bygherrerne i projektilpasningsperioden har en udvidet hæveadgang, jf. tilføjelse AB92 § 40, stk. 1."

Ifølge de afgivne forklaringer afviste E1 og E2 at underskrive samarbejdsaftalerne, som efter deres indhold alene omfattede projektilpasningsperioden med ophør ultimo juli 2004, fordi der i forhold til aftalerne i udbuddet var indsat afsnit, som efter E1's og E2's opfattelse forpligtede entreprenørerne til at gennemføre større besparelser, så bygherrenes targetpris kunne overholdes.

I brev af 17. juni 2004 fra bygherrerådgiver

til E1 hedder det bl.a.:

"På bygherrenes vegne igangsættes hermed delarbejdet piloteringsarbejde til ovennævnte sag. Igangsættelsen sker før projektilpasningsperiodens afslutning og før den samlede pris for storentreprise A er bekræftet, jf. udbudsmaterialet. Nærværende igangsættelse er i henhold til de indgåede entrepriseaftaler, tilbudslistens pris ekskl. moms kr. 6.918.000,- samt indholdet af nærværende skrivelse."

Brevet blev siden fulgt op af en tillægsaftale med E1 om udførelsen af arbejdet.

E1 og E2 udarbejdede i denne periode optimeringskataloger, som blev afleveret til rådgiver og behandlet af bygherregruppen.

I et notat af 2. juli 2004 til Bygherre, entreprenører og rådgiverne fra Råd om projektilpasningen hedder det bl.a.:

"Den første fase afsluttes således d. 01.08.04 med en bekræftelse eller en kontrahering af dele eller hele tilbudssummerne, hvor de respektive optimeringer/besparelser i forhold til udbudsmaterialet dokumenteres jf. nedenstående materiale:

1. Tilbud for de enkelte storentrepriser - i h. t. licitationen.
2. Optimeringskatalog med dokumentation for de enkelte poster, herunder nødvendige bilag, beslutningslister
3. Udbudsmaterialet inkl. gældende revisioner og supplerende kommentarer og evt. påtegninger. (Alle poster fra optimeringskataloget vil ikke være indarbejdet)
4. Opdateret udførelsestidsplan i koncentreret form.
5. Referater fra projektilpasningsmøder samt undermøder.
6. Opdateret hovedtilbudsliste for , , Koncertsal, hjemsted og renrum, hvor prisen er korrigeret med fradragene i optimeringskataloget. For de tilfælde hvor besparelsen ikke direkte kan henvises til et af førnævnte områder anvendes en procentvis fordeling jf. bygherrens fordelingsnøgle.
7. En erklæring om at samarbejdsaftalens hensigtserklæring skal videreføres.
8. Tegnings- og materiale liste der angiver kontraktmaterialets omfang 1. oktober.

Bekræftelse af entrepriseaftalerne med entreprenørerne sker på baggrund af dette projektilpassede materiale.

Byggepladsopstart er d. 01.08.04 for entreprise A og D.

2. fase:

I den anden fase udarbejder totalrådgiver og entreprenør kontraktmaterialet. Den anden fase afsluttes 01.10.04 hvor kontrakterne genbekræftes. Projektoptimeringen fortsætter i denne fase. Samtidig med at entreprenørerne verificerer økonomiske, kvalitative, geometriske og beregningsmæssige forhold m.v.

Totalrådgiver skal i denne del af projektilpasningsperioden ajourføre projektmateriale indtil et niveau hvor projektet kan prissættes endelig.

...

Hovedprojekt udarbejdet af rådgiverne.

Successiv med projektilpasningen opstartes hovedprojekteringen på de dele af projektet, der først skal sættes i produktion.

Efter projektilpasningen anden del (Kontrahering) udarbejdes der et hovedprojekt på grundlag af det informations-, beregnings-, tegnings- og beskrivelsesmateriale, der indgår i projektilpasningen.

I perioden mellem den 01.08.04 og frem til 01.10.04 udarbejdes det nødvendige hovedprojektmateriale for råhus og facader, således at råhus- og facadeproduktionen kan gennemføres i h. t. rev. udførelsestidsplan uden forsinkelser i forhold til de sanktionsgivende tider angivet i den reviderede udførelsestidsplan.

Hovedprojekteringen af sekundære entrepriser, som gulvbelægning, snedkerarbejdet, smedearbejdet, malerarbejdet etc., kan overskride den 01.10.04 - dog under forudsætning af at udbudstidsplanens sanktionsgivende tider ikke overskrides.

Den successive udarbejdelse af hovedprojektet medfører at den efterfølgende projektopfølgning også udføres successiv og der vil derfor ikke blive tale om en helt traditionel projektopfølgning.

..."

På projektilpasningsmøderne for entreprise A, B, C og D 04, 06 og 07 henholdsvis den 9. juni, 22. juni og 30. juni 2004 drøftedes indholdet af en tidsplan på grundlag af oplæg fra E1. Oplægget byggede på E1's forslag om en anden udførelse af koncertsalen bygning G (betonkonstruktion i stedet for stålkonstruktion), en ændret udførelsesrækkefølge, således at der skulle startes med bygning A, F og J, og med længere byggetid til entreprise A på bekostning af entreprise C. E1 gav under drøftelserne udtryk for, at der allerede på dette tidspunkt var opstået en forsinkelse på 4-5 uger bygning A-B og 10 uger på bygning I-J.

I den følgende tid forhandlede E1, E2 og Skanska om en hovedtidsplan og om dagbodsbelagte terminer. I juli måned 2004 sendte E1 og E2 udkast til plan med sanktionsgivende terminer til E1 og E2. Udkastet og brevvekslingen herom er nærmere beskrevet nedenfor under afsnit 3.2 om kontraktgrundlaget for tidsplan og dagbodsbelagte terminer. Der er uenighed mellem parterne om, hvad der er aftalt om tidsplan og om dagbodsbelagte terminer.

Den fremgår af byggemødereferat fra BM03 den 2. august 2004, at E1 er begyndt på pladsen. Det anføres under udførelse bl.a. at "Pæle under bygning A – OK".

Den 2. august 2004 sendte bygherrerådgiverne underskrevne tillægsaftaler (nr. 02-A) vedrørende entreprise A til E1. Aftalerne blev underskrevet af E1 den 17. august 2004.

Den 10. august 2004 sendte bygherrerådgiverne underskrevne tillægskontrakter (nr. 01-C) vedrørende entreprise C med anmodning om underskrift til E1. E1 underskrev aftalerne den 21. september 2004.

Den 12. august 2004 sendte bygherrerådgiver underskrevne tillægsaftaler (nr.01 D) til E2's underskrift. E2 har underskrevet aftalerne den 20. september 2004 og BH 1 har underskrevet sin kontrakt den 4. oktober 2004.

I august 2004 introducerede bygherrerne et ønske om, at der skulle anvendes et særligt varme/kølesystem "Convec" i projektet, som skulle erstatte de projekterede radiatorer ved større glaspartier i facaderne. I oktober traf bygherrerne endelig beslutning herom. Indførelsen heraf i projektet blev projekteret på særlige projekteringsmøder fra oktober 2004 til september 2005. E2 skulle stå for udførelsen, og der blev juli/august 2005 indgået tillægsaftaler herom med en tillægsbetaling på 2.932.366 kr.

Bygherrerne besluttede i august 2004 at erstatte det projekterede sprinklersystem med et særligt vandtågeanlæg. Anlægget skulle udføres af og sprinkleranlægget blev udtaget af kontrakten med E2

I referat fra møde den 7. oktober 2004 med deltagelse af repræsentanter for E1, E2, Skanska og hedder det bl.a.:

"Mødet tema:

*Koordinering af tidsplanerne med afsæt i de faktiske stede forhold d.d.
De på mødet iværksatte tiltag skal resultere i hovedtidsplan der efterfølgende skal følges op og understøttes af udførelses- og arbejdstidsplaner fra de enkelte entreprenører.*

Tovholder er [byggeledelsen]

[, E1] gennemgik og redegjorde for den planlagte udførelsesrækkefølge for råhusarbejderne fra fundering til tæt tag.

Kadencen for arbejdet med de efter mødet oplyste terminger for henholdsvis - TÆT KÆLDER - og TÆT TAG - vil være:

Bygning	Tæt kælder	Tæt tag
A	21.11.2004	21.02.2005
B	21.01.2005	21.04.2005
C	01.02.2005	05.04.2005
D	30.03.2005	21.06.2005
E	08.04.2005	05.07.2005
F	09.02.2005	07.03.2005
G	23.03.2005	27.07.2005
H	26.04.2005	28.06.2005
I	02.03.2005	10.05.2005
J	07.01.2005	08.03.2005

[, E1] udarbejder "detaljeret tidsplansskelet" for kompletteringsentreprisen omfattende minimum 1 bygning der er repræsentativ for vurderingen af tidsforbruget.

[] gjorde rede for gennemførelsen af lukningsentreprisen som principielt vil følge kadencen for råhuset.

udarbejder tidsplan på grundlag af ovenstående terminer samt oplyser forudsætninger i øvrigt.

[, E2] meddelte at E2 med udgangspunkt i ovennævnte terminer opdaterer / reviderer udførelsesplanen. Fremsendes i uge 42 til

Der er aftalt at følgende aktiviteter skal fremgå entydigt

- tagafvanding
- ledninger i terræn
- installationer i teknikrum
- varme på bygningen
- installationer på tag

Såfremt der er forudsætninger udover ovennævnte skal disse oplyses."

Den 18. oktober 2004 sendte E2 byggeledelsen et nyt oplæg til "Overordnet hovedarbejdstidsplan" af 15. oktober 2004. Også denne tidsplan havde 1. juni 2006 som slutdato for alt arbejde på entreprise D.

I referat fra byggemøde BM08 den 28. oktober 2004 hedder det under punkt

08.02.00 Andre møder bl.a.:

"08.02.04 Færdigt ajourført hovedprojekt incl. Rev. Fagbeskrivelse er lovet færdig senest den 01.12.04"

I mail af 8. november 2004 fra E1 til

hedder det bl.a.:

"Vi modtog på byggemødet i går en hovedtidsplan for entreprise A og C, hvor I beder E1 gennemse denne samt returnere med underskrift på, at det vil være den nye kontrakttidsplan.

Vi er opmærksomme på at planen stor set svarer til E1's "partneringplan". Men som tidligere anført er den tænkt som et første forsøg på at komme videre i processen, altså ikke et revideret kontraktgrundlag.

Jeg mener derfor at nedenstående punkter skal være med til at danne en endelig hovedtidsplan.

1. E1 har i sin oprindelige kontrakt en tilhørende tidsplan for entreprise A og C dateret 27-07-2004.

2. E1 har i perioden frem til g.d. løbende oplyst hvor og hvorledes projektet er blevet påført tidsforskydelser.

...

Med baggrund i ovenstående, mener vi os ikke i stand til på nuværende tidspunkt at binde E1 på et entydigt grundlag."

I "Notat fra tidsplanmødet den 10.11.2004" med deltagelse af byggeledelsen, E1 og E2 hedder det bl.a.:

"Forudsætning for tidsplan:

- Hovedprojektet er afsluttet pr 1. dec. 2004
- Beslutning om vandtåge/sprinkler kan implementeres i tidsplanen
- Terminer for afklaring af "pinde" på beslutningslisterne overholdes
- Tidsplan for elementprojekt og frigivelse til produktion følger planen
- De pr 01.12.04 registrerede og godkendte tidsfristforlængende spild dage for entreprise A vil ved en eventuel overskridelse af de i planen fastsatte sanktionsgivende mellemterminer blive fratrukket i beregningsgrundlaget for sanktionen.

Under ovennævnte forudsætninger danner de foreliggende planer dateret 4.11.04 grundlag for den styrende hovedtidsplan."

I referat fra byggemøde BM11 den 18. november 2004 hedder den under punkt.

11.01.00 Opfølgning af referat:

"E2 fastholder, at det er deres forudsætning for overholdelse af tidsplaner, at hovedprojekt er færdigt den 1/12 specielt i forhold til leverancer, der skal indbygges i Råhus (ventilation mv)".

Det hedder videre under pkt 11.16 **Tidsplan** under punkt. 11.16.01 bl.a.:

"E1 har accepteret, at bygbart hovedprojekt for entreprise C er den 17.12.2004".

Under punkt 11.16.02 hedder det:

"Der holdes særskilte tidsplanmøder.

Kontrakttidsplan for entreprise A dateret 2004.06.27 [der er enighed om at der skal stå 2004.07.27] er gældende.

Detailtidsplan dateret 2004.11.04 er gældende."

Under punkt 11.16.03 hedder det:

"Der stiles mod at kontrakttidsplan for entreprise B+C+D er klar den 1/12, hvor div forsinkelser er indarbejdet."

Disse angivelser gentages i byggemøde BM12.

I brev af 2. december 2004 fra E2 til RÅDG hedder det bl.a.:

"...

I jeres egenskab af budgetansvarlige for Universitet og SH 1 vil vi hermed rejse påkrav om væsentlige forsinkelser fra Bygherreside.

Ud fra følgende grunde mener vi os berettiget til at rejse kravet:

- Projektmateriale dvs. færdigt hovedprojekt skulle efter udbudsmaterialet havde været afsluttet til den 1. august 2004.*
- Efterfølgende blev hovedprojektet udsat til den 1. oktober 2004.*
- Og efterfølgende igen udsat til den 1. december 2004.*
- 1. december må vi konstatere, at materialet ikke er fuldkomment.*

Vi kan derfor ikke bekræfte den faste pris, og vi kan heller ikke indestå for de tidsmæssige konsekvenser af dette.

..."

I referat fra byggemøde BM13 den 2. december 2004 hedder det under punkt 13.16.02:

"Den senest medsendte registrering af tidsforskydelse E1 er alene i forhold til kontraktstidsplan dateret 2004.06.07". [der er enighed om, at der er tale om tidsplan rev 2004.07.27]

I en mail af 6. december 2004 fra E1 vedrørende møde den 23. november 2004 hos U-RÅDG, hvori byggeledelsens udkast til styrende hovedtidsplan blev drøftet, hedder det i et vedlagt notat under "Bemærkninger og supplement til referat af 2004-11-29" bl.a.:

"Ad tidsplan: E1 anerkender at medvirke positivt til udarbejdelsen af en fælles hovedtidsplan. Grundet de p.t. konstaterede forskydninger, og det manglende samlede

overblik over restydelse og beslutninger kan E1 ikke påtage sig sanktionsgivende ansvar."

I mail af 10. december 2004 fra RÅDG til E1, E2 og byggeledelsen hedder det bl.a.:

"Der gøres opmærksom på flg.:

Gældende arkitekt tegningssæt der udlægges/ligger på projektweb er generelt ikke til produktion.

Tegningssættet er til godkendelse hos bygherre og til prissætning hos entreprenører inden det kan frigives til produktion.

For de igangværende arbejder på entreprise A og B kan der dog bygges efter det angivne på tegninger."

I referat af tidsplanmøde TM03 den 14. december 2004 hedder det under punkt 3.05.00 **Hovedtidsplan:**

"Pkt.3.05.01 Styrende hovedtidsplan samt underopdeling på bygninger blev fremlagt."

Det fremgår af forklaringerne, at den fremlagte styrende hovedtidsplan er en tidsplan udarbejdet af: dateret rev 2004.11.30 (sagens bilag 29).

Den 17. december 2004 udsendte RÅDG hovedprojektbeskrivelser til samtlige entreprenører.

I referat fra tidsplanmøde TM04 den 4. januar 2005 hedder det under punkt. 4.05.00 Hovedtidsplan bl.a.:

"Pkt.4.05.01 Detailtidsplan for bygninger rettes for redaktionelle meningsforstyrrende fejl i opstartdatoer for entreprise D."

Under punkt.4.05.02 opregnes endvidere en række forudsætninger for hovedtidsplan.

I referat fra tidsplanmøde TM05 den 11. januar 2005 hedder det under punkt 5.05.00 **Hovedtidsplan** bl.a.:

"udleverede paradigma for integreret styrende hovedtidsplan for bygning A. Kommenteres næste uge."

I referat fra byggemøde BM17 den 13. januar 2005 hedder det i punkt **17.11.00 udførelse entr. D** bl.a.:

"E2 opstarter hovedføringsveje bygn. A på baggrund af gældende tegningsmateriale udlagt på web-hotel."

Af et referat fra et direktørmøde den 31. januar 2005 med deltagelse af repræsentanter fra bygherrerne, RÅDG, byggeledelsen og entreprenørerne fremgår, at entreprenørerne på dette tidspunkt havde rejst økonomiske krav bl.a. som følge af mangler ved hovedprojektet på omkring 20 mio. kr., hvoraf krav på ca. 12 mio. kr. hidrørte fra E1's to entrepriser og 9 mio. kr. fra E2, og heri var ikke medregnet E2's krav som følge af mængdeforøgelse.

I referat fra tidsplanmøde TM08 den 1. og 3. februar 2005 hedder det under punkt **8.04.00 Rullende tidsplan** bl.a.:

"Stålleverancen bygn. F:

...

Følgende overordnede tidsplan er aftalt for bygn. D, E, F og G – øvrige bygninger ændres ikke.

-montage, beton og stål, pågår efter oprindelig plan med den faktiske registrerede forskydelse af stålleverancen (fra ultimo 4 til primo uge 7) indtil montagen bygn. G opstarter uge 9/10 og bliver herefter "parkeret" med forventet montage slut uge 29.

- Montage bygn G følger tidsplan –opstart uge 10.
- Montage bygn. E fremmes i forhold til tidsplan med slut i uge 24, tidligere uge 28.
- Montage bygn. D som planlagt.

Konklusion af ovennævnte rokeringer/tilpasninger er:

- Slutterminen er fastholdt.
- Terminerne for blok G er fastholdt

..."

I punkt **8.05.00 Hovedtidsplan** hedder det bl.a.:

"8.05.01 [, E1] og [, E2] udarbejder detailtidsplan – oplæg fremlægges i uge 7."

Ifølge

forklaring blev et sådant oplæg ikke udarbejdet.

I referat fra tidsplanmøde TM10 den 15. februar 2005 hedder det i punkt **10.05.00**

Hovedtidsplan under punkt 10.05.02 hedder det bl.a.:

"Det må konstateres, at arbejder/aktiviteter fra og med uge 10 ligger på den kritiske vej, idet slækket er "spist op" i forbindelse med dels tidligere tilpasninger dels ændringer af aktivitetsrækkefølgen i bygn. F."

I mail af 15. februar 2005 fra E1 til byggeledelsen hedder det bl.a.:

"Som meddelt på tidsplanmødet d.d. har E1 ønske om, at der i referatet samt tilhørende bilag sker en præcisering, som sikre at bygherren og øvrige bygherrerådgivere er fuldt bekendt med de faktiske forhold som gælder for og påvirker udførelsen på byggepladsen.

Gældende tidsplan er for E1's vedkommende den i kontrakten anførte, og til den, skal der tages højde for E1's registreringsskema for tidsforskydelser, som løbende ajourføres og fremsendes.

E1 har ønske om og vil medvirke til, at disse forskydelser indhentes, men vil ikke være bundet af sanktionsgivende terminer der er strammere end ovenfor anmeldte forskydelser.

Ifald afleveringsterminen udskydes uden at dette kan lægges E1 til last, vil det medføre øgede kapacitets- og styringsomkostninger som E1 ser sig nødsaget til at kræve dækket af bygherren. Det kan derfor kun være i alles interesse at der konstruktivt tages aktion på de for arbejdsplanen truende punkter.

...

Angående jeres skema med og sanktionsbehæftede mellemterminer, mener jeg at at der bør stå vejledende mellemterminer, for ikke at komme i konflikt med ovenstående."

I forbindelse med en fornyet aftaleindgåelse vedrørende storentreprise A underskrevet den 24. februar 2005 af E1 og 11. marts 2005 af en bygherrerepræsentant hedder det i bilag 1:

"Bilag 1: Tillægsaftaler til entreprisekontrakt af 16.06.2004 - Storentreprise A.

Nærværende tillægsaftale nr. 04A og 05A, Rent Rum nr. 01A, 03A og 04A, Koncertsal nr. 03A og 04A, Hjemsted for Symfoniorkester nr. 03A og 04A indgås på grundlag af nærværende bilag 1 med tilhørende underbilag 1A, A.3.01 - A.3.08, entreprenørens tilbud af 19. april 2004, tidligere tillægsaftaler samt udbudsmaterialet.

Der er udarbejdet et projektoptimeringskatalog i forbindelse projektilpasning/optimeringer pr. 01.10.2004 af storentreprise A - optimeringen udgør en prisreduktion på kr. 7.632.350,- ekskl. moms.

Se vedlagte bilag vedrørende optimeringskataloget.

I projektoptimeringsperioden er der foretaget arealforskydninger mellem de enkelte bygningsafsnit. Der henvises til bilag 1A - samlet entreprisøkonomi/-fordeling pr. 2004-10-01 rev. 2004.10.19.

Da der ikke foreligger et bygbart hovedprojekt den 01.10.2004, men færdiggørelsen af hovedprojektet er udsat af bygherren til den 1.12.2004 for ingeniør- og landskabsfag og 17.12.2004 for arkitektfag, kan endelig økonomi på projektændringer og forudsætninger ikke opgøres.

E1 skal senest den 24. januar 2005 fremsende den økonomiske oversigt over de projektændringer, der er foretaget i det færdige hovedprojekt samt evt. forudsætninger for projektets gennemførelse jævnfør ovennævnte definition.

Selv om nærværende bilag 1 med tilhørende tillægsaftale først underskrives iht. nedenstående dato, altså ca. 5 måneder efter 01.10.2004, fastsætter tillægsaftalerne omfattet af nærværende bilag kun E1's krav på baggrund af projektgrundlaget pr. 01.10.2004. E1's krav efter dette tidspunkt fremgår bl.a. af korrespondance fremsendt efter 01.10.2004 herunder brev dateret 24.01.2005 vedr. Totaløkonomi og forudsætninger for bygbart hovedprojekt, Bruttolisten pr. 23.02.2005 samt skema for registrering af tidsforskydelser pr. 22.02.2005.

Nærværende bilag er gældende pr. 01.10.2004."

I forbindelse med en fornyet aftaleindgåelse vedrørende storeentreprise C underskrevet af E1 den 24. februar 2005 og af bygherrerrepræsentant den 11. marts 2005 er der i aftalen et bilag 1 med tilsvarende indhold, dog fremgår det, at prisreduktionen på entreprise C udgør 12.803.000 kr. ekskl. moms.

I forbindelse med tilbagesendelsen af genunderskrevne tillægsaftaler vedrørende entreprise D (tillægsaftale 04-D og 03-D) hedder det i brev af 24. februar 2005 fra E2 til bygherrerådgiver bl.a.:

"I lighed med tidligere underskrevet tillægsaftaler, skal vi gøre opmærksom på at følgende bilag, ikke er accepteret af E2 :

- *Tidsplanen er foreløbig og endnu ikke accepteret af E2*
- *Dagbodsgivende terminer er foreløbige og endnu ikke accepteret af E2*
- *Tegningslisterne er foreløbige*
- *Ændringer til arealfordelinger er ikke vedlagt"*

Den 9. marts 2005 konstateredes det, at nogle søjler i bygning J ikke var placeret korrekt. Det medførte i den følgende tid, at noget betonelementarbejde måtte omgøres.

I referat fra byggemøde BM23 den 10. marts 2005 hedder det under punkt 23.09.01 Udførelse entr. A og C:

"Betonsøjler 600x600 i bygn. J øverste etage er konstateret hhv 30 og 50 mm ude af modullinie. Dette har store tidsmæssige konsekvenser/omkostninger, hvis fejlen skal rettes. Al økonomi til evt. ændringer/følger grundet dette afholdes af E1. Intern kontrolprocedure hos E1 revurderes."

I brev af 11. marts 2005 fra E2 til byggeledelsen hedder det bl.a.:

"I forbindelse med de sidste dages informationer omkring færdiggørelse af et koordineret projekt som indeholder Convec og Vandtåge systemer og ligeså koordinerede planer og tegninger for installationer over loft, ligger det os meget på sinde herved at fremhæve de forsinkelser som fortsat ligger i projekteringen.

Som diskuteret på de ugentlige tidsplansmøder ligger vi nu på en kritisk vej gennem projektet jf. TM11 punkt 11.05.02 hvilket medfører at udførelsen på byggepladsen vil blive påvirket af det manglende projektmateriale. Dette vil give E2

øgede omkostninger, som vi ser os nødsaget til at kræve dækket af bygherren.

For at nævne nogle af de mest væsentlige eksempler er vi ikke i stand til at følge planen for et CTS projekt grundet de manglende informationer omkring Convec og ligeledes er projektet for Brandsikring nu afventende de koordinerede loftplaner og placering af ordre hos andre underleverandører er ikke muligt og under egenproduktion er ventilationsprojektet under en meget kritisk vej i fremdriften og tåler ikke flere forsinkelser.

På tidplansmødet af 8.03.05 gjorde vi også opmærksom på, at med de nuværende forsinkelser så vi os ikke i stand til at overholde mellemterminer for varme og el på bygningen, hvilket kunne have nogle følgevirkninger i den øvrige fremdrift på byggeriet."

I brev af 11. april 2004 fra byggeledelsen til E1 hedder det bl.a.:

"Vi har, foranlediget af mundtlige udtrykte bekymringer for overholdelse af de aftalte terminer for opstart af EL, VVS & Ventilation i kælder, den 08. april 2005 modtaget revideret arbejdsplan dateret 04.04.05.

Den modtagne revision afviger på væsentlige punkter, såvel tidsforbrug som terminer for opstart efterfølgende aktiviteter, fra revisionen dateret 21.02.05.

Vi skal derfor anmode Dem om snarest og senest den 14. april 2005, at meddele os hvilke tiltag De vil iværksætte for at sikre overholdelse af de opstartsterminer for efterfølgende entrepriser/arbejder, der er aftalt på grundlag af Deres arbejdsplans revision dateret 21.02.05 – tillagt 10½ arbejdsdag hidrørende for tidsfristforlængende vejrligsdage.

...

Afsluttende skal vi anføre, at vi mangler forståelse for ændringen af arbejdsplanen, idet ændringerne for efterfølgende entrepriser, der var et nødvendigt resultat af revisionen den 21.02., alene kunne implementeres ved omlægninger og udskydelse af opstart af planlagt arbejder samt eliminering af slæk. Med ændringer var der en fælles erkendelse af at slækket var "spist" og efterfølgende aktiviteter lå på kritiske vej.

Endvidere skal vi ikke undlade at gøre opmærksom på, at terminerne for afslutningen af aktiviteten Element/Stålmontage udover at afvige fra revisionen dateret 21.02.05, også for bygningerne B, D, H, I og J afviger fra kontraktidsplanen "syddansk223 kontr20040729" [bilag 21] tillagt de pr 29.03.2005 registrerede spillidage."

I referat fra tidsplanmøde TM14 den 14. april 2005 under punkt **14.05.00 Hovedtidsplan** hedder det bl.a.:

"E1 har fremlagt revideret plan dateret 04.04.05, der grundet ændring af elementmontagen ville medføre væsentlige ændringer i opstart af efterfølgende arbejder.

For at minimere de tidsmæssige konsekvenser af planen blev følgende vedtaget:

...

På grundlag af ovennævnte udarbejder [, byggeledelsen] revision af skema for og mellemterminer der vedlægges referatet."

Det fremgår af sagen, at byggeledelsen herefter udarbejdede og anvendte rullende 3 ugers tidsplaner til styring og koordinering af entreprenørerne på pladsen. Indholdet af de rullende tidsplaner blev aftalt på ugentlige tidsplanmøder.

I referat af byggemøde BM33 den 30. juni 2005 hedder det under punkt **33.17.00 Tidsplan** bl.a.:

"Generelt

Gældende arbejdstidsplan tager udgangspunkt i, at arbejdet afsluttes den 31. maj 2006 under de forudsætninger der senest er anført i TM nr. 13 pkt. 05.01. Entreprenørerne tager fortsat generelt forbehold for dette."

Fra september 2005 indgik bygherrerne aftaler med ~~R406~~ om betaling for indsættelse af såkaldte ressourcepersoner i første omgang til støtte for ingeniørtilsynet og senere også på arkitekttilsynet. Ressourcepersonerne blev anvendt indtil afslutningen af byggeriet. ~~R406~~ og bygherrerne er uenige om, i hvor lang tid aftalerne rækker.

I brev af 30. august 2005 fra 'E1' til bygherrerne om tidsfristforlængelse og krav om erstatning/godtgørelse for forsinkelse hedder det bl.a.:

"I fortsættelse af tidligere drøftelser og korrespondance tillader vi os hermed at gøre status over forsinkelserne på hhv. storentreprise A og storentreprise C. Samtidig opgør vi vore krav om tidsfristforlængelse og vore krav om erstatning/godtgørelse som følge af forsinkelserne.

Storentreprise A

På storentreprise A kan der p.t. konstateres følgende forsinkelser på de væsentligste kritiske hovedaktiviteter:

Bygnings- afsnit	Aktivitet (bygning)	Slut ifølge kontrakt- tidsplan*	Forventet slut efter aktuelt stade	Forsinkelse	
				Ar- bejds- dage	Må- ned- er
A-E	Element-/stålmontage (D)	2005-06-13	2005-09-14	67	3,0
F-G	Element-/stålmontage (G)	2005-05-27	2005-10-03	91	4,2
H-J	Element-/stålmontage (H)	2005-06-14	2005-10-06	82	3,7

* Kontraktidsplan, dateret 2004-06-24, rev. 2004-07-27 (underbilag 2.05 til tillægsaf-
tale 02A af 2004-08-02/03).

Forsinkelserne vil umiddelbart medføre en tilsvarende forskydning af de sideløbende
og efterfølgende arbejder, der er indeholdt i hhv. storentreprise A og i øvrige storen-
trepriser.

...

Årsagerne til forsinkelserne er af en art, som berettiger os til tidsfristforlængelse, jf.
AB 92, § 24.

Vi henviser til de forsinkelser og årsager, der er registreret i byggemøde- og tidsplan-
mødereferater mv. og til de forbehold og krav om tidsfristforlængelse, der er indeholdt
i aftalegrundlaget, korrespondance og mødereferater.

En samlet opgørelse af den tidsfristforlængelse, som vi er berettiget til, svarer mindst
til den ovenfor opgjorte aktuelle forsinkelse. Vi kræver derfor en tilsvarende tidsfrist-
forlængelse.

Det kan konstateres, at forsinkelserne har påført os et betydeligt økonomisk tab.

En væsentlig del af forsinkelserne kan henføres til årsager, der berettiger os til enten
erstatning eller godtgørelse, jf. AB 92, § 27. Vi kræver erstatning/godtgørelse for for-
sinkelsen i det omfang, årsagerne berettiger til dette.

...

Foreløbigt og skønmæssigt opgjort anmelder vi hermed et krav på

ca. DKK 11.000.000,00 ekskl. moms

Vi forbeholder os at regulere kravet efter en endelig opgørelse og kræver i øvrigt be-
løbet forrentet fra d.d., jf. AB 92, § 22, stk. 11.

Storentreprise C

Som anført ovenfor vil forsinkelserne på storentreprise A umiddelbart medføre en til-
svarende forskydning af de sideløbende og efterfølgende arbejder, der er indeholdt i
såvel storentreprise A som i øvrige storentrepriser, herunder storentreprise C. Ligele-
des vil forsinkelser på storentrepriserne B og D have stor indflydelse på storentreprise
C."

Af referat fra direktørmøde den 31. august 2005 mellem bygherrerne og E1 hedder det bl.a., at E1 havde udarbejdet et udkast til en tidsplan, teoretisk studie, hvorefter byggeriet kunne afleveres til den 31. maj 2006 (bilag 125), og som ikke var koordineret med de øvrige entreprenører.

I referat fra byggemøde BM38 den 22. september 2005 hedder det under punkt **38.17.00 Tidsplan** bl.a.:

"Hovedtidsplan:

Entreprenørerne efterspørger en opdatering af den gældende hovedtidsplan. Hovedtidsplan incl. entreprenørtilslutning til denne, ønskes tilvejebragt indenfor de næste 14 dage. [byggeledelsen] er tovholder sammen med ..."

I brev af 26. oktober 2005 fra E1 til bygherrerne hedder det bl.a.:

"...

Kravene i vort brev af 2005-08-30 fastholdes.

Som tidligere meddelt agter vi at forfølge vore krav og vi forudsætter herunder, at det kan blive nødvendigt, at få sagen afgjort af Voldgiftsretten for bygge- og anlægsvirksomhed. Den redegørelse og dokumentation, som vi har stillet i udsigt, vil derfor blive fremstillet i et klageskrift, som umiddelbart vil kunne indgives til voldgiftsnævnet..."

I mail af 7. november 2005 fra byggeledelsen til E1 og E2 hedder det bl.a.:

"Kære tidsplanlæggere – på mødet i dag med E1 var bygherrens ønske at frembringe den for afleveringsdatoen bedst mulige tidsplan under forudsætningen af, at der ikke opereres med sanktioner på afleveringsdatoen. ..."

I brev af 8. november 2005 fra E2 til byggeledelsen hedder det bl.a.:

"Størentreprise D - Krav om tidsfristforlængelse

I de seneste mange måneder har E2 påpeget forsinkelser i byggeriet. Beton- og facadearbejderne er nu så vidt fremskredne, at vi har kunnet foretage en nærmere analyse af omfanget af forsinkelserne.

I hovedtræk opgøres forsinkelserne fra E1 vedrørende rådhuset til ca. 6 måneder. Disse forsinkelser medfører en forskydning af vore installationsarbejder og dermed af vore afleveringsfrister med 6 måneder.

Vores foreløbige bedømmelse på forsinkelsen, som beror på beton- og facadeentrepriserne, der er angivet i de 2 bilag som er vedlagt dette brev, udgør således 6 måneder, og som følge heraf anmelder vi foreløbigt et krav om 6 måneders tidsfristforlængelse. Udover forsinkelsen på 6 måneder som følge af andre entreprenørers forsin-

kelse kommer der yderligere forsinkelse og forlængelse som mangelfuldt projekt vil påvirke vor entreprise med."

I bilaget hedder det bl.a.:

"Bilag 1 til brev af 08.11.2005

TÆT TAG: Bemærk at rød dato er forventet

	1	2	3	4	5	6	7	8
Bygning	E1 tidsplan	planlagt pr.	planlagt pr.	planlagt pr.	planlagt pr.	E1 faktisk	Forsin- kelse 6 minus 1 i uger	Forsin- kelse 6 minus 5 i uger
	24.06.2004	13.01.2005	01.03.2005	22.03.2005	15.04.2005	29.10.05		
A	01.04.05	21.02.05	21.04.05		30.04.05	30.04.05	4	0
B	25.03.05	21.04.05	13.06.05		25.05.05	25.05.05	9	0
C	11.05.05	05.04.05	09.05.05		10.06.05	10.06.05	4	0
D	01.07.05	21.06.05	12.08.05		09.09.05	12.08.05	6	-4
E	17.06.05	05.07.05	08.08.05		18.08.05	25.08.05	10	1
F	07.02.05	07.03.05			14.09.05	04.11.05	39	7
G	07.06.05	27.07.05	16.09.05		08.08.05?	31.12.05	29	20
H	17.06.05	28.06.05	29.07.05		20.08.05	11.11.05	21	12
I	04.04.05	10.05.05	08.07.05		30.06.05	30.08.05	21	9
J	18.02.05	08.03.05	13.03.05		10.05.05	10.06.05	16	4

Bemærk, at tæt tag skal være afsluttet senest den 01.04.2005 jf udbudstidsplan, der var kontraktbilag mellem E2 og bygherren".

I referat fra BM42 den 17. november 2005 hedder det under punkt **42.17.00 Tidsplan** bl.a.:

"Hovedtidsplan:

I den forløbne periode har der været arbejdet med flere forslag til arbejdstidsplan. Der arbejdes fortsat med ressourceudjævning, samtidig med at afleveringsterminer søges fastholdt. E1 + E2 arbejder med detaillidsplan for bygning G. Afleveringsterminer og krav om tidsfristforlængelser har været drøftet på direktørmøder som der henvises til. Bygherre holder fast i en afleveringstermin inden den 1. august 2006."

I referat fra byggemøde BM43 den 1. december 2005 hedder det under punkt **43.17.00 Tidsplan** bl.a.:

"Hovedtidsplan:

Seneste tidsplan udarbejdet af E1 + E2 i fællesskab, viser arbejde frem til januar 2007. Bygherre har på baggrund af dette fremsendt brev til E1 og E2 vedr. tidsmæssige forhold. Afleveringsterminer og krav om tidsfristforlængelser har været drøftet på direktørmøder, som der henvises til. Bygherre holder fast i en afleveringstermin inden den 1. august 2006."

Herefter fremsendte byggeledelsen et notat af 14. december 2005 til byggeriets parter. Heri hedder det: ” *erkender at uanset hvilke tiltag vi sammen kan bringe i spil, vil det ikke være muligt, på baggrund af det fremsendte oplæg, at tilfredsstille bygherrens ønsker til afleveringstermin (selvom det presses til absolut sidste frist).*”

I brev af 22. december 2005 fra _____ ved _____ til entreprenørerne hedder det:

”Til entreprenørerne vedr. færdiggørelsestidsplan

Bygherrerne har haft ekstern konsulent til at vurdere projektets tidsforløb indtil nu. Med henvisning til seneste tidsplanudkast af 29.11.05 fra entreprenørerne fastholder bygherrerne kontraktgrundlaget, og opfordrer entreprenørerne til nøje at redegøre for årsagerne til de påberåbte forsinkelser, og hvorfor disse er bygherrenes ansvar. Herefter tages stilling til hvorvidt der er grundlag for tidsfristforlængelser. Bygherrerne fremsender brev herom direkte til entreprenørerne.

Bygherrerne ønsker efter konkrete tidsplansoplæg efter koordinering og yderligere bemandingsvurderinger at gå i dialog om, hvorledes man i fællesskab kan opnå en løsning der til gavn for alle parter sikrer en succesfuld færdiggørelse af byggeriet.

Byggeledelsen har følgende forudsætninger at arbejde videre på sammen med entreprenørerne:

- *Bygning H, I og J ønskes prioriteret således at indflytning kan ske til 1. august.*
- *Færdiggørelse af øvrige bygninger så hurtigt som muligt. Tidsplanssamarbejdet og fælles interesser må vise mulighederne, idet bygherrer planlægger indflytning herefter.*
- *Der kan ikke betales for forcering*
- *Delafleveringer accepteres*

Som byggeledelsen opfatter kontraksgrundlaget omkring tid:

€2 har ikke accepteret nogen tidsplan.

€1 aflevering anføres i seneste tillægsaftaler til 3. august 2006.

Sanktionsgivende mellem- og afleveringsterminer kan efter byggeledelsens opfattelse ikke fastlægges, men bygherrerne fastholder nuværende kontraktgrundlag, jf. ovenstående.

Med udgangspunkt i seneste oplæg fra entreprenører til tidsplan af den 29.11.05 foreslår byggeledelsen at det fortsatte samarbejde omkring tidsplan sker på en partnerlignende måde. Entreprenørernes bemærkninger udbedes.”

I brev af 3. januar 2006 fra bygherrerne til €1 og €2 hedder det bl.a.:

”Bygherrerne har i forlængelse af de skriftlige og mundtlige udmeldinger der er kommet fra entreprenørerne om forsinkelser gennemgået byggeriets fremdrift og stude på grundlag af de rullende tidsplaner og entreprenørernes oplysninger til fagtilsyn og byggeledelse.

Vi kan ikke få denne gennemgang til at stemme overens med den af €1 og €2 til byggeledelsen fremsendte tidsplan af 1.9.2005 rev. 29.11.2005.

I forhold til den udførelsestidsplan parterne var enige om i april 2005, dateret 24.6.04 rev. 4.4.05 og på baggrund af hvilken de rullende tidsplaner siden da er baseret, samt fremdriften af byggeriet på pladsen er styret, kan vi konstatere følgende:

1. I april 2005 er der overensstemmelse mellem udførelsestidsplan og stade.
2. I april 2005 var der enighed om, at aflevering kunne ske pr. 31.5.2006 såfremt udførelsestidsplanen dateret 24.6.04 rev. 4.4.05 blev fulgt.
3. De rullende tidsplaner som fremdriften siden er styret efter tog udgangspunkt i denne plan.
4. Hen over sommeren 2005 blev der konstateret forsinkelser på E1's entreprise A på bygningerne F, G, H og I.
5. Det er bygherrernes opfattelse, på det foreliggende grundlag, at disse forsinkelser ikke, eller i meget ringe omfang, kan henføres til bygherrernes forhold.
6. Der kan konstateres refleksforsinkelser på E2's : entreprise D som følge af forsinkelserne på entreprise A. Bygherrerne er opmærksom på at en del af forsinkelsen skal henføres til E2's egne forhold.
7. I oktober 2005 kom E1 med indmeldinger til revideret tidsplan, planen dateret 1.9.2005 rev. 05.10.05, hvorefter 4 bygninger E, F, G og H havde slutterminer efter 31.5.2006.
8. Indmeldingerne i oktober 2005 fra entreprenørside tog udgangspunkt i byggeriets stade.
9. Efter byggeledelsens optimering af planen fra oktober 2005 og indarbejdning af konstaterede vejrligsdage forelå afleveringsdatoer hvor kun bygning G og H var forsinkede. Det er bygherrernes opfattelse at der var mulighed for ved en yderligere optimering at stramme planen op.
10. Bygherrerne har konstateret at der i perioden fra april til ultimo oktober 2005 er der sket en forsinkelse for så vidt angår bygningerne F, G, H og I.
11. I perioden fra 5.10.05 til den 29.11.2005 kan det konstateres, at der efter entreprenørernes opfattelse er yderligere forsinkende forhold på samtlige bygninger og at sidste færdiggørelse, bygning G er flyttet fra 18.9.2006 til 9.1.2007.

Bygherrerne opfordrer på denne baggrund entreprenørerne til at konkretisere årsagerne til de angivne forsinkelser og hvorfor disse er bygherrernes ansvar, således at bygherrerne kan tage stilling til, hvorvidt der er grundlag for tidsfristforlængelser.

...

Bygherrerne er indstillet på at medvirke til en færdiggørelsesplan der indarbejder forsinkelserne fra april til oktober på bedst mulige måde for alle parter. Det bemærkes dog hertil at bygherrerne ikke er indstillet på at betale for forcering, dette uanset hvem der bærer ansvar for forsinkelserne."

I mail af 18. januar 2006 fremsendte E1 til byggeledelsen et oplæg til kompletteringsplan. I mailen hedder det bl.a.:

"I fortsættelse af afholdte fællesmøder d. 12. og 17. jan. 2006, vedr. forsøg på at udarbejde en koordinerende hovedtidsplan for færdiggørelsen af projektet, kan E2 og E1 hermed fremkomme med vedlagte oplæg.

Forudsætninger:

- *Nærværende plan, er endnu et udkast, udarbejdet på fælles tidsplanmøde, med deltagelse af E2 og E1*
 - *Planen er resultatet af et forsøg på at fremme byggeriet mest mulig, og der er områder som fordrer tilførelse af ekstra mandskab set i forhold til det forventelige. Som aftalt på direktørmødet i nov. 2005 skal der betales for forcering hvor dette er indbygget i planen.*
- ...
- *Planens frembringelse medfører ikke en forringelse af parternes retsstilling eller fortabelse af evt. krav der allerede er rejst."*

Ifølge den vedlagte plan "Kompletteringsarbejder - foreløbig" (bilag 130) skulle komplettering være afsluttet tidligst 8. december 2006.

I mødereferat fra møde den 19. januar 2006 med deltagelse af repræsentanter for bygherrerne, byggeledelsen og E2 hedder det bl.a.:

"... [byggeledelsen] meddelte, at der var givet fristforlængelse på 43 dage, hvilket betyder at aflevering er sat til 1.8.2006. Herefter opkræves dagbøder i henhold til kontrakten. Det er bygherrerne opfattelse at det er muligt at færdiggøre byggeriet til den 1.8.

Det er E2'S opfattelse at det ikke er muligt at færdiggøre byggeriet til 1.8.2006 på grund af forsinkelser, der ikke kan tilskrives E2. Det er E2'S opfattelse at forsinkelsen er ca. 1/2 år.

...

Tidsplanforbehold

a. Afkald på dagbøder.

[bygherrerne] tilkendegav, at der ikke vil blive givet afkald på dagbøder.

b. Bekræfte honorering af forcering/tidsfristforlængelser.

tilkendegav, at der ... ikke vil blive indgået aftaler om forcering.

'tilkendegav at den meddelte fristforlængelse til 1.8 fastholdes."

I referat (udarbejdet af bygherrerne) fra direktørmøde den 20. januar 2006 med E1 hedder det bl.a.:

"2. BH har udmeldt følgende:

Afleveringsdato i henhold til kontrakt er 31.5.2006.

Meddelt fristforlængelse pr. 20.1.2006 er i alt 43 dage, hvorefter afleveringsdatoen nu er 1.8.2006.

vil opkræve dagbøder fra 1.8.06.

fastholder sin udmelding om, at der ikke vil blive indgået forceringsaftaler.

Det er . 's opfattelse at det med det konstaterede stade er muligt at færdiggøre byggeriet til 1.8.2006.

3. E1 har udmeldt følgende:

E1 mener sig berettiget til tidsfristforlængelser på grund af manglende/uklart projekt. E1 har ultimo august 2005 rejst krav herom samt krav om erstatning. Der er varslet klageskrift, men dette foreligger endnu ikke. E1 er ikke enig i udmelding om forsinkelser jfr. brev af 3.1.2006 og der vil komme særskilt svar herpå.

...

7. Tidsplan

E1 efterspørger en overordnet tidsplan. En sådan foreligger ikke og dette er utilfredsstillende. E1 mener, at det er ansvar at udarbejde en sådan.

har noteret sig at byggeriet siden sommeren 2005 er styret i samarbejde med entreprenørerne via rullende tidsplaner. Det er utilfredsstillende for alle parter, at der ikke foreligger en overordnet tidsplan for arbejdet. Entreprenørerne har et medansvar for tilvejebringelse af sådanne planer, idet de leverer et nødvendigt input til arbejde med koordinering og optimering af dette input.

Der var enighed om, at man under hensyn til de konstaterede uenigheder skal tage udgangspunkt i byggeriets stade under det fælles arbejde med tilvejebringelse af en færdiggørelsesplan.

a. E1 har bearbejdet resultatet af arbejds møderne den 12. og 17. januar. Der er fremsendt en tidsplan dateret 18.1. med forudsætninger. Denne plan tager ifølge E1 udgangspunktet i arbejdets stade.

Den fremsendte plan er E1's input til . og arbejde med at tilvejebringe en overordnet tidsplan. E1 ønsker at forholder sig til denne plan, som kan "forædles" f.eks. ved stillingtagen til sluttermen, afleveringstakt, koordinering m.v.

E1 har opstillet følgende hovedforudsætninger for planen:

- i. Der er forudsat en vis forcering. Denne er dog ikke konkretiseret.
- ii. Projekt materialet er i orden og eventuelle afklaringer medfører ikke forsinkelser.
- iii. Der er forudsat kontinuitet i anvendelsen af arbejdskraft.
- iv. Planen medfører ikke en forringelse af E1's retsstilling mht. allerede rejste krav."

I referat fra bygemøde BM45 den 26. januar 2006 hedder det under punkt 45.17.00

Tidsplan bl.a.:

"Entreprise A+C+D:

Der henvises til diverse mødereferater fra møder med bygherre vedr. tidsplan.

Byggeledelsen udarbejder tidsplan med udgangspunkt i statet pr. januar 2006 og aflevering august 2006.

E1 + E2 bemærker: Pt. foreligger ikke en hovedtidsplan. Der er fremsendt et oplæg fra E1 + E2 dateret 18/1 2006."

I brev af den 27. januar 2006 fra E1 til bygherrerne hedder det om "tilføjelser til referatet" fra mødet den 20. januar 2006 bl.a.:

"ad 3.

E1 mener sig også berettiget til tidsfristforlængelse for forsinkelse af andre årsager end "manglende/uklart projekt" og henviser i den forbindelse til de forsinkelser og årsager, der er registreret i byggemøde-, tidsplanmødereferater og andre referater, korrespondance mv. samt i de skemaer med registrering af tidsforskydelser og heraf af fødte spillidage, der løbende er udleveret til

Dette møde er første gang, at eller har udmeldt og fastholdt en afleveringsdato overfor E1. Det er også første gang, at og omtaler og varsler dagbod overfor E1 for forsinkelse. Ved brev af 2006-01-03 fra til storentreprenør A, C og D er det endvidere første gang, at eller har meddelt, at ikke er indstillet på at betale for forcering, dette uanset hvem der bærer ansvaret for forsinkelserne. anmodede om en skriftlig meddelelse til E1 vedrørende udmeldingen om den fastholdte afleveringsdato, varsling af dagbod og om indstilling til forcering.

E1 kan ikke acceptere udmeldinger i punkt 2.

E1 deler ikke opfattelse at det med det konstaterede stade er muligt at færdiggøre byggeriet til 2006-08-01". E1 finder dette urealistisk.

bemærkede, at det ikke er på alle entrepriser, at der er aftalt en kontrakttidsplan med afleveringsterminer eller sanktionsgivende terminer. Dette gælder f.eks. for storeentreprise C, hvor der generelt er taget forbehold for tidsterminer.

(Tilføjet efter mødet: For storeentreprise A er der aftalt en kontrakttidsplan med en række dagbodsgivende terminer, som for længst er passeret og derudover en dagbodsgivende termin pr. 2006-08-01 for aktivitet 62: Færdiggørelse af de udvendige arbejder. Jf. bilag 2.06 til tillægsaftale nr. 02-A)."

I referat (udfærdiget af bygherrerne) fra møde den 27. januar 2006 med E1 hedder det bl.a.:

"3. Bygherrernes færdiggørelsesplan af den 23.1.06.

Bygherrerne forelagde deres færdiggørelsesplan for entreprenørerne. Følgende forudsætninger for planen blev udmeldt og skrevet op på tavlen.

1. Der er 0 sekunder i slæk indarbejdet.
2. Udvendige arbejder er ikke incl. i planen.
3. DSB-kiosk er inkl. i F.

4. Der arbejdes i sommerferien.
5. Der er den nødvendige bemanning.
6. Projektafklaringer i rette tid.
7. Kunst i G er inkl. i planen.
8. Indregulering i G er inkl. lysstyring og ventilation.
9. E er inkl. Storkøkken.

redegjorde for forudsætningerne for den udarbejdede plan, som E1 får på fil til deres nærmere stillingtagen. Hovedsynspunktet er, at der pr. 1.8. alene resterer arbejder for E1 som er opfølgning på/afslutning af bygherreleverancer. Planen tager udgangspunkt i det aktuelle stade og den har derfor indvirkning på den aktuelle planlægning og styring af fremdriften.

På det foreliggende udtrykte E1 stor bekymring for de opstillede forudsætninger bl.a. under henvisning til det historiske forløb."

I brev af 2. februar 2006 fra E1 til bygherrerne om referatet fra direktørmødet den 27. januar 2006 hedder det bl.a.:

"... og ... fandt det bemærkelsesværdigt og urealistisk, at ... efter at have deltaget i udarbejdelsen af det oplæg af 2006-01-18 til hovedtidsplan, som forelå forud for bygherremødet 2006-01-20 - nu kunne aftorte denne med ca. 4 måneder. ... efterlyste herunder bemanningsplaner og hvilken byggerytme, planen tog afsæt i (f.eks. bygningsafsnit og "lodret eller vandret")? ... oplyste, at disse forhold afventede en nærmere bearbejdning. Planen var blot komprimeret, men uden at ændre på stavtlængder fra 18/1-planen og forudsætningen er, at den nødvendige bemanning er til rådighed.

fandt det problematisk og risikabelt for ... at lade "det hele køre" efter færdiggørelse til 2006-08-01 frem for en prioritering af bygningsafsnittene."

I brev af 6. februar 2006 fra bygherrerne til E1 og E2 hedder det bl.a.:

"Byggeherrerne og Byggeledelsen har afholdt en møderække vedr. tidsplan for færdiggørelsen af byggeriet sammen med storentreprenørerne E1 og E2. Bygherrerne præsenterede hhv. den 26.1.06 og den 27.1.06 en færdiggørelsestidsplan for byggeriet. Tidsplanen viser at byggeriet kan færdiggøres pr. 1.8.06 med undtagelse af udvendige arbejder, kioskområdet i bygning F, arbejder i forbindelse med kunst i G, indregulering af koncertsal og bygningsarbejder i forbindelse med storkøkken i bygning E. De undtagne arbejder vil således ikke indgå i vurderingen af om der ved afleveringen den 1.8.06 er væsentlige mangler, jfr. AB92 § 28 stk. 2 med tilføjelser.

Der blev den 31.1.06 afholdt et "forædlingsmøde" med deltagelse af Byggeledelsen og entreprenørerne vedr. den udmeldte færdiggørelsesplan.

Bygherrerne har endnu ikke modtaget entreprenørernes tilbagemelding vedr. løsningsmuligheder og forudsætninger for at realisere planen. Vi vil derfor med dette brev præcisere, at den udmeldte plan fra d.d. danner grundlag for styring og udførelse af alle arbejder i bygningerne A-J således at færdiggørelse sker i overensstemmelse med den udmeldte plan af 23.1.06.

Det betyder at bygherrerne vil opkræve dagbøder fra 1.8.06."

I brev af 6. februar 2006 fra E2 til bygherrerne hedder det bl.a.:

"I skrivelsen af 6. januar 2006 har De meddelt, at De, når rådgivernes bemærkninger foreligger, vil De begrunde Deres standpunkt nærmere. Uanset De ikke er vendt tilbage, skal vi hermed kommentere deres brev.

1. Forsinkelser fra betonentreprenøren

I Deres brev noterede De "at entreprise D, pr. 1. oktober 2005, var refleksforsinket som følge af forsinkelser på andre entrepriser". Denne anerkendelse fører til, at bygherren bør indrømme en tidsfristforlængelse svarende til refleksforsinkelsen på 6 måneder.

Hvad specielt angår bygning H, mener vi ikke, at der er forhold i vores entreprise, der kan fratage os retten til tidsfristforlængelsen på 6 måneder."

I brev af 6. februar 2006 fra E2 til bygherrerne hedder det bl.a.:

"Med reference til mødet afholdt den 26. januar 2006 på byggepladsen, hvor vi fik udleveret en bygherre færdiggørelsesplan dateret rev. 20060123 med 9 forudsætninger for denne, skal vi hermed kommentere denne plan. Samtidig skal vi kommentere skrivelse af 6. februar 2006 fra BH

Efter en nøje granskning af den modtagne plan, er vi blevet bekræftet i, at det er helt urealistisk at imødekomme en aflevering af vores arbejder den 1. august 2006. Årsagerne der ligger til grund for denne konklusion er bl.a. følgende

...

Derfor må vi endnu engang oplyse Dem, at en realistisk færdiggørelsesplan hedder januar 2007, men samtidig påpege en risiko for, at en noget senere aflevering er tænkelig hvis ikke de mange projektmangler bliver afklaret hurtigt.

Vi er, som tidligere informeret til Dem, åben for en aftale om forcering. Uden en forceringsaftale vil byggeriet tidligst blive færdiggjort primo 2007.

Såfremt bygherren vælger at opkræve dagbøder, agter E2 at indlede en voldgiftssag og gør opmærksom på, at tilbageholdte beløb er rentebærende."

I referat fra byggemøde BM46 den 9. februar 2006 hedder det under punkt 46.17.00

Tidsplan bl.a.:

"E2 : refererende til brev af 6/2 2006 kan E2 ikke acceptere færdiggørelses-tidsplan af 23/1 2006."

Efter at bygherrerne i brevet af 6. februar 2006 har varslet dagbøder fra 1. august 2006 hedder det i brev af 10. februar 2006 fra E1 til bygherrerne bl.a.:

" E1 accepterer ikke bygherrerens udmelding om, at der vil blive opkrævet dagbøder fra 2006-08-01. Dels er udmeldingen ikke i overensstemmelse med kontraktgrundlaget og dels kræver E1 tidsfristforlængelse for forsinkelser."

Ved brev af 17. februar 2006 til E1 fastholdt byggeledelsen, at udkastet til tidsplan af 23. januar 2006 var realistisk.

I mail af 17. februar 2006 fra E1 til byggeledelsen og bygherrerne hedder det bl.a.:

"Fakta er, at E1 er de eneste der på har udført tidsplaner på dette projekt til dato. Vi har og efterlyser stadig en brugbar tidsplan der sandsynliggør hvorledes dette projekt gøres færdigt dagbod eller ej.

Den af fremsendte bygherreplan dateret 9. feb. 2006, som er en mislykket sammensmeltning af tidligere E1 plan, indeholder så mange fejl, at den ikke kan bruges, hvilket E1 bl.a. fremførte på rulletidsplanmøde g.d. På samme møde oplyste E1 at planen vil medføre en bemanning alene på E1's kompletteringsentreprise på 140 mand."

I brev af 23. februar 2006 fra bygherrerne til E2 hedder det bl.a.:

"Bygherrerne har modtaget E2's breve af 2.6.2006.

Vedr. forsinkelser.

Bygherrerne har ikke på noget tidspunkt accepteret, at E2 var 6 måneder refleks-forsinket. Det fremgår af det omtalte brev fra bygherrerne, at de her omhandlede forsinkelser, er forsinkelser som var registreret på grundlag af de rullende tidsplaner som byggeriet siden maj 2005 blev styret efter.

Bygherrerne anerkender ikke E2's krav om fristforlængelse på 6 måneder."

I brev af 24. februar 2006 fra byggeledelsen til E1 hedder det bl.a.:

"Byggeledelsen har modtaget E1's mail af den 17.2., 21.2 og 22.2 og byggeledelsen har følgende kommentarer:

1. E1's meddelelse om at man ikke vil tilføre byggepladsen de fornødne ressourcer mhp færdiggørelse efter den af bygherrerne udmeldte plan, med mindre der betales forceringstillæg, er videreformidlet til Bygherrerne.

Vi skal på vegne af bygherrerne meddele, at der ikke vil blive betalt forcering, og at E1's meddelelse betragtes som vægring ved at efterleve den udmeldte færdiggørelsesplan i sin helhed.

Dette vil efterlade en opfattelse af at E1 ikke loyalt, under de af bygherrerne udmeldte forudsætninger, har medvirket til at implementere færdiggørelsesplanen af 23.01.06, hvilket entreprenøren efter vor opfattelse er forpligtet til. Byggeledelsen vil overlade til bygherrerne de videre afgørelser for byggeriets fortsatte planlægning."

I referat fra direktørmøde den 29. marts 2006 med E2 hedder det bl.a.:

" havde udarbejdet en oversigt over bemanningerne på henholdsvis biotekbyggeriet i København og i Sønderborg. Disse kurver viste en bemandingsmanko i

Sønderborg. Disse kurver samt en drøftelse af parternes oplevelse af problemerne og udfordringerne på byggepladsen var hovedtemaet i den efterfølgende diskussion der mundede ud i følgende hensigtserklæring/aftale:

- *Opmanding*
Snarest muligt 10-15 mand. E2 taler med sin organisation og melder snarest tilbage.
- *Prioritering (H, I og J)*
Begrundet med opfyldelse af hovedlejeaftaler.
- *Kompensation for spildtid ved opmanding*
Udløses såfremt byggeledelsen ikke kan anvise aktiviteter. E2 ønsker alle ekstraomkostninger dækket.
- *1. august problematik*
afleveringsterminer og deraf afledte evt. dagbods krav drøftes videre mellem parterne.
- *Kompensation for forlænget byggepladsdrift*
skal ses i sammenhæng med opstart, diskuteres mellem parterne med udgangspunkt i kontraktgrundlag og færdiggørelsesmuligheder.

...

- *Rullende tidsplan*
Parterne erkender, at en koordineret tidsplan ikke kan udarbejdes, hvorfor de rullende tidsplan møder styrer forløbet.

..."

I anledning af, at E1 den 31. marts 2006 havde oplyst, at man havde standset "tog-2" ("glas, døre, træværk og maler 2"), idet loftmontagen var standset af E1's forsinkelse, meddelte bygherrerne den 4. april 2006, at E1 kunne overhale E2 for bygherrerens regning og risiko. Meddelelsen blev bekræftet i Rullende tidsplanmøde nr. 02.06 den 4. april 2006.

I referat fra Rullende tidsplanmøde nr. 06.06 den 9. maj 2006 hedder det under punkt 06.05.00 Færdiggørelsesplan bl.a.:

"Prioritering af færdiggørelsestakt er H, I og J – alle bygninger de 2 øverste etager. Bygning F og G. Indarbejdes i tidsplan som pågår."

I brev af 15. maj 2006 fra direktør til E2 hedder det bl.a.:

"Herudover vil vi gerne bekræfte, at når der gennem tilbagemelding på arbejds- og tidsplaner – formentlig om 2-3 uger – kan fastlægges de videre tidsterminer, vil

bygherrerne indgå i en dialog med E2 om ændring af sanktionsbærende terminer på med henblik på en afsnitsvis færdiggørelse"

I referat fra Rullende tidsplanmøde nr. 07.06 den 16. maj 2006 hedder det under punkt 07.05.00 Færdiggørelsesplan bl.a.:

"Prioritering af færdiggørelsestakt, præcisering:

H, I og J – alle 3 bygninger etage 3 og 4. Herefter etage 0 til 2

Sideløbende hermed bygning F og G

Arbejderne i bygning A-E planlægges således at ressourceplaceringer her ikke må virke bremsende for fremdriftshastigheden i bygning F til J.

Indarbejdes i tidsplanlægning.

[E1] ønsker skriftlig meddelelse på at bygning F, G, H, I og J skal prioriteres frem for bygning A, B, C, D og E (byggeledelse)"

I brev af 27. maj 2006 fra E2 til byggeledelsen hedder det bl.a.:

"I forbindelse med de sidste ugers tidsplanlægning, samt bygherre ønsker om indflytning og ibrugtagning af etage 3 og 4 i bygning H, I og J, vil vi hermed kommentere som følger:

Der er i samarbejde med byggeledelsen udarbejdet en plan for entreprise D, som tilgodeser bygherrens ønsker om en prioritering af ovennævnte dele af byggeriet i henhold til tidsplan referat nr. 07.06 dateret 16.05.2006 punkt 07.05.00.

Planen som vi har udarbejdet sammen med byggeledelsen dateret 22-05-06, indeholder ikke bygning F og G som ifølge nævnte tidsplan referat nr. 07.06 skal udføres sideløbende med etage 3 og 4 i bygning H, I og J.

...

Som oplyst til byggeledelsen på de seneste tidsplansmøder og ifølge planen dateret 22-05-06, vil vores basisinstallationer kunne gøres færdig, men der vil være en hel del installationer der ikke kan gøres færdige til 01.08.2006 i ovennævnte områder som oplyst på mødet d. 15-05-06.

En færdiggørelse af de nævnte områder vil rykke en aflevering af det samlede byggeri, udover de af os tidligere beskrevne forsinkelser på 6 måneder, på grund af, at der efter en ibrugtagning vil arbejdet efterfølgende primært foregå i weekender og med store gener.

Det er vigtigt at påpege, at områderne er montageklar for installationer og forangående aktiviteter er færdige, i henhold til planen af 22-05-06, samt at projektafklaringer og projekt ligeledes er klar til rette tid.

Vi skal endelig gøre opmærksom på, at ovennævnte tiltag forårsager ekstra omkostninger for os, som vi vil bede Dem om en skriftlig accept for.

Omkostninger i forbindelse med forcering skal aftales før disse påbegyndes og vil blive faktureret."

I brev af 2. juni 2006 fra bygherrerne til E1 og E2 hedder det bl.a.:

"Fra bygherrerne

Notat fra bygherremøde den 29.05.2006 og efter aftale på møde den 1. juni 2006.

På bygherrernes vegne meddeles herved accept til byggeledelsen for igangsættelse af aktiviteter, f.eks. overarbejde, weekendarbejde, omplacering af mandskab og dermed forbundne omkostninger, som kan medvirke til fremme af tidsplanen og de af bygherrerne prioriterede datoer/bygninger."

I Beskedseddelen C-60 underskrevet den 7. juni 2006 indgik bygherrerne og E1 aftale om betaling i regning af overarbejde, weekendarbejde mv. samt betaling af materiel med henblik på at prioritere færdiggørelse af . Det fremgår af byggesagens bruttoliste over ydelsesændringer vedrørende entrepriser A og C, at der på aftaleseddelen nr. 60 vedr. bygningsafsnit H-J er betalt godt 1.5 mio. kr.

I referat fra Rullende tidsplanmøde nr. 12.06 den 27. juni 2006 hedder det under punkt 12.05.00 Færdiggørelsesplan bl.a.:

"Prioritet af bygninger.

Med udgangspunkt i bygherrernes ibrugtagnings ønsker, er den overordnede prioritering af færdiggørelsen som følger:

<i>Bygning H-I-J etage 3-4</i>	<i>01.08.2006</i>
<i>Bygning H-I-J etage 0-1-2</i>	<i>01.10.2006</i>
<i>Bygning F og G</i>	<i>10.10.2006</i>
<i>Bygning E Køkken+Garderobe</i>	<i>10.10.2006</i>
<i>Bygning A-B-C-D – rest E"</i>	

I brev af 28. juni 2006 fra E1 til Bygherrerne hedder det bl.a.:

"I fortsættelse af diverse korrespondance og møder ønsker E1 hermed at samle op på drøftelserne om de tiltag, der skal sikre fremdriften af koncertsalens færdiggørelse mest muligt og i den forbindelse at præcisere E1's betingelser for at indgå en aftale om forcering.

00. Generelt

I lighed med aftalen om forcering på etage 3 og 4 i bygning H, I og J

- honorerer bygherrerne forceringsindsatsen efter regning*
- pålægger en aftale om forcering i bygning F og G ikke NCC noget ansvar for, om entrepriserne kan færdiggøres til en bestemt tid*

...

- skal ethvert arbejde, bygherrerne ønsker udført i sommerferien (uge 28 og 29), honoreres som en del af den indgåede aftale om forcering*
- indebærer en aftale om forcering i bygning F og G, at der fortsat ikke udføres arbejder på bygning A-E, som derved bliver yderligere forsinket. Bygherrerne honorerer i regning E1 for, at færdiggørelsen af bygning A - E herved forsinkes og forstyrres.*

...

03. Arbejder udført i regning

Regningsarbejder honoreres som E1's omkostninger, herunder f.eks. udgifter til eget mandskab, materialer, materiel, underentreprenører og byggeplads, med tillæg af E1's styringsomkostninger og et dækningsbidrag på 12,4 % af de samlede omkostninger svarende til dækningsgrad (DG) 11 %. Som en del af E1's styringsomkostninger afregnes funktionærtimer med kr. 700,- ekskl. moms pr. time.

04. Forceringsomkostninger

Bygherrerne ønsker mod betaling at igangsætte forcering efter modellen for bygning H, I og J, etage 3 og 4. Bygherrerne honorerer E1 for forceringsomkostninger i regning, jf. pkt. 03. Den aftalte forcering indebærer, at arbejderne stilles i bero på bygning A - E. Bygherrerne honorerer E1 for de øgede omkostninger herved i regning, jf. pkt. 03. Såfremt der fremkommer andre affødte omkostninger ved iværksættelse af ovenstående, afholdes disse omkostninger af bygherrerne iht. pkt. 03."

I aftale mellem bygherrerne og E2 af 28. juni 2006 om "betaling af opmanding, spildtids- og standsningsomkostninger" hedder det bl.a.:

"Denne aftale er indgået som et led i drøftelserne om færdiggørelsen af i Sønderborg. Hensigten med aftalen er at fremme færdiggørelsen af nybyggeriet.

...

er der for at sikre færdiggørelsen af Alsion indgået følgende aftale:

1. E2 har forudsat en bemanning på 30 mand. Der er d.d. beskæftiget 7 mand på pladsen ud over de 30. E2 mander op med yderligere 8 mand hurtigst muligt. E2 melder straks tilbage hvornår opmandingen kan finde sted.
2. Denne aftale gælder for opmanding ud over de 30 mand.
3. Hvis der er hindringer, som bygherre eller andre deltagende parter i byggeriet forårsager, der indebærer at E2 må standse arbejdet, eller på anden måde påføres spildtid på byggepladsen, betaler byggeherrerne E2 omkostninger herved. Det er en forudsætning, at hindringerne ikke skyldes E2's egne forhold.
4. E2 har pligt til, senest en uge før standsningen eller umiddelbart efter en uforudset hindring er indtruffet, at rette henvendelse til byggeledelsen. Dette er en forudsætning for, at der kan honoreres for standsningen som anført nedenfor.
5. E2 skal i meddelelsen angive hvor, og ved hvilke arbejder der standses samt skønne, hvor længe og hvilke udgifter der påføres bygherrerne.
6. Parterne er enig om at minimere spildtid.
7. Bygherrerne afholder meromkostningerne ved standsningen, enten ved timeløn, tabt akkord eller anden dokumenterbar omkostning.

8. Bygherren honorerer opmandingen udover de 30 mand således:
 Ansættelse i E2 lokalt: 25 kr. pr. time
 Ansættelse i E2 > 40 km fra byggepladsen: 160,25 kr. pr. time
 Montører fra underleverandører/vikarbureau: 116 kr. pr. time
 Spildtid: 500 kr. pr. time
9. Udgifter i forbindelse med afmanding skal reguleres efter samme princip som udgifter til opmanding efter denne aftale. Der honoreres ikke for naturlig afmanding i forbindelse med færdiggørelse.
10. Betaling efter denne aftale starter ved opmandingens iværksættelse."

I referat af Rullende tidsplanmøde nr. 13.06 den 4. juli 2006 hedder det under punkt 13.05.00 Færdiggørelsesplan bl.a.:

" [E2]: E2 accepterer ikke datoerne som mulig ibrugtagningensmulighed. Efterspørger koordineret tidsplan for G."

I brev af 24. juli 2006 fra bygherrerne til E2 hedder det bl.a.:

"Som led i de drøftelser om færdiggørelsesterminer og dagbøder, som fandt sted på mødet 28. juni 2006, skal bygherrerne for meddele følgende:

Opkrævning af dagbod udsættes til 25. august 2006.

Baggrunden herfor var de drøftelser, man havde omkring refleksforsinkelser fra andre entreprenører, som fandt sted på mødet.

Udsættelsen af de sanktionsbærende knudepunkter var endvidere også et udtryk for en kulance fra bygherrernes side for opmandingen og den indsats, som E2 havde iværksat vedrørende færdiggørelsen af afsnit H, I og J (dele af).

Derfor er udsættelsen af opkrævning af dagbod betinget af:

1. at den øgede bemanning fortsættes, og
2. at E2 udarbejder et oplæg til mødet 8. august 2006 om fastlæggelse af færdiggørelsestermin for hele byggeriet, og
3. at der på det grundlag indgås en samlet aftale om færdiggørelsesterminer og nye sanktionsbærende knudepunkter, som er opdelt på forskellige elementer i byggeriet."

I referat fra Rullende tidsplanmøde nr. 15.06 den 1. august 2006 hedder det under punkt 15.05.00 Færdiggørelsesplan bl.a.:

*"Prioritet af bygninger: Med udgangspunkt i bygherrernes ibrugtagningens ønsker, er den overordnede prioritering af færdiggørelsen som følger:
 Bygning H-I-J etage 3-4 01.08.2006, Mærsk OK, Ibrugtagningstilladelse modtaget fra myndighed.*

...

Bygning H-I-J etage 0-1-2	01.10.2006
Bygning F og G	Indvielse fastsat til den 17. november.
Bygning E Køkken+Garderobe	Bearbejdes
Bygning A-B-C-D –rest E	Bearbejdes.”

Bygning H-I-J etage 3 og 4 blev herefter taget i brug den 1. august 2006.

I Notat af 9. august 2006 fra byggeledelsen til entreprenørerne om ”Aftale om betaling af ekstraarbejder i regning og betaling af overarbejde” hedder det:

”Aftalen gælder for alle bygninger A - J uanset bygherre.

1. *Hvor tillægsarbejder igangsættes ”i regning” er entreprenøren forpligtet til at igangsætte dette hurtigst muligt med mindre der er indgået særlig aftale om tidspunktet for udførelsen. Dette gælder uanset om der er indgået aftale om pris/tid m.v. jfr. AB§14 stk. 2.*
2. *Entreprenøren fremsender afregning for udført arbejder, hvoraf fremgår dels materialeforbrug og timeforbrug med angivelse af hvor i projektet arbejdet er udført.*
3. *Entreprenøren skal have betaling for de af ham afholdte udgifter efter følgende princip:*
 - a. *Underentreprenørs opgørelse over for E1 på materialer, materiel, forsikring, forbrugsgods, rejser, arbejdsløn og opholdsudgifter. Priser på materialer, forbrugsgods dokumenteres ved leverandørfaktura. Hertil tillægges E1 dækningsbidrag på 12,4%.*
 - b. *E1's prisopgørelser i forbindelse med egne arbejder på materialer, materiel og forbrugsgods. Priser på materialer, forbrugsgods dokumenteres ved leverandørfaktura. Hertil tillægges E1's dækningsbidrag på 12,4%.*
 - c. *Tillæg for forsikringer etc. Hertil tillægges E1's dækningsbidrag på 12,4%.*
 - d. *Timepriser for E1's egne ansatte håndværkere afregnes til 400 kr. pr. time inkl. alle tillæg.*
 - e. *Tillæg for rejse- og opholdsudgifter. Hertil tillægges E1's dækningsbidrag på 12,4%.*
 - f. *Tillæg for bidrag til byggeplads aftales i specielle tilfælde. Hertil tillægges E1's dækningsbidrag på 12,4%.*
 - g. *Styringsomkostninger er indeholdt i dækningsbidrag. I specielle tilfælde kan styringsomkostninger honoreres afhængig af opgavens karakter og sværhedsgrad. Funktionærer afregnes da til 787 kr. pr. time inkl. alle tillæg.*
4. *Såfremt der ikke kan skabes fuld enighed om afregningen underskrives tillægsaftalen med forbehold, således at der kan foretages afregning for den del af beløbet der er enighed om.”*

I beskedseddel C-100 underskrevet af parterne den 14. august 2006 indgik bygherrene og E1 aftale om betaling i regning vedrørende bygning G af

"Omkostninger i forbindelse med nødvendige tiltag for at fremme tidsplan og de af bygherrerne prioriterede dato/bygninger.

Omfatter følgende aktiviteter og registreres i skemaer, jf. mail 10.08.06...

- Indlejning af tyske håndværkere*
- Tillæg for overtidsbetaling*
- Ændringer i planlagte aktiviteter*
- omplacering af mandskab"*

Det fremgår af sagens bruttoliste, at der vedrørende C-100 er betalt lidt over 1.2 mio. kr.

I referat fra byggemøde BM57 den 24. august 2006 hedder det under punkt **57.15.00 Arbejdets stade og fremme på pladsen** bl.a.:

" E1 + E2 tager forbehold for de af bygherren ønskede indflytnings/ibrugtagningsterminer."

Med håndskrevet brev af 6. september 2006 fra der siden den 1. september 2006 var tilknyttet byggeledelsen, til E1 blev fremsendt udkast til en koordinerende arbejdsplan for koncertsalen, Bygning G. Ifølge brevet viste arbejdsplanen byggeledelsens *"opfattelse af den nødvendige arbejdstakt for at kunne ibrugtage salen i uge 46"*. Byggeledelsen anmodede om E1's kommentarer til arbejdsplanen.

I mail af 7. september 2006 fra E1 til hedder det bl.a.:

"Vi har til vores overraskelse modtaget en tidsplan for koncertsalen rev. 08- dateret 2006-09-06. Overraskelsen består i, at vi havde en forventning om at blive inddraget i processen, således at der så snart du havde fået input fra de berørte aktører i byg F og G, kunne udarbejde et oplæg til en fælles tidsplan.

E1 er ikke blevet indkaldt til møde herom.

Den modtagne plan rev. 08, adskiller sig ikke principielt fra de tidligere udgaver. Dvs. den viser feks. opstart af snedkeraktiviteter i uge 37 med over 10 snedkersjak, som i øvrigt ikke er koordineret med stilladser m.v. hvilket er fysisk umuligt.

Det dur da overhovedet ikke, og er absolut ikke i overensstemmelse med vores fælles drøftelse på mødet.

Hvorledes sikres de klimatiske forhold i øvrigt at være tilstede, således at betingelserne for udførelse af snedkerarbejder er opfyldt."

I referat fra Rullende tidsplanmøde nr. 21.06 den 12. september 2006 hedder det under punkt **20.05.00 Færdiggørelsesplan** bl.a.:

"Prioritet af bygninger: Med udgangspunkt i bygherrerens ibrugtagnings ønsker, er den overordnede prioritering af færdiggørelsen som følger:

<i>Bygning H-I-J etage 0-1-2</i>	<i>Indflytning den 01.10.2006. ...</i>
<i>Manglende arbejder til denne termin opgøres/vurderes af entreprenør</i>	
<i>Bygning F og G</i>	<i>Indvielse fastsat til den 17. november.</i>
	<i>Tidsplan under bearbejdning</i>
<i>Bygning E Køkken+Garderobe</i>	<i>Bearbejdes ved</i>
<i>Bygning A-B-C-D –rest E</i>	<i>-do."</i>

I mail af 2. oktober 2006 fra byggeledelsen til E1 og E2 hedder det bl.a.:

"Bygherrerne beder om gennemførelse af en delaflevering for omfattende bygning H, I og J gældende fra 1. oktober 2006. Byggeledelsen og fagtilsyn har påbegyndt en planlægning af hvorledes vi gennemfører og håndterer restarbejder og mangler, men uanset er det besluttet af bygherrerne overtager de juridiske ansvar fra 1. oktober."

I brev af 3. oktober 2006 fra , til BH 2

Att.: , hedder det bl.a.:

"Koncertsal og foyér, tidsplan.

Som nævnt ved vor tlf. samtale d.d. er fremdriften for E1 nedslående, uanset at byggeledelsen har opfyldt torsdagens ønsker fra E1 til at sikre grundlaget for fremdrift. Stedet er følgende:

...

Det opleves af mig som umuligt for byggeledelsen at få brugbare aftaler med E1 vedrørende tidsplan/fremdrift. De forsøg, der er gjort på diverse møder med E1 og som er opfattet som aftalte terminer, der var et grundlag for fremdriften, holder hovedet ikke stik.

Det er derfor min anbefaling, at bygherren aflyser indvielsen den 17. november 2006."

I referat fra byggemøde BM59 den 5. oktober 2006 hedder det under punkt **59.15.00 Arbejdets stade og fremme på pladsen** bl.a.:

"Delaflevering for , fastsat af bygherre til 1. oktober 2006. I brugtagning for Mærsk arealet er sket 1. august"

Under punkt **59.17.00 Tidsplan** hedder det bl.a.:

"E1 : Konstaterer at der ikke foreligger en koordineret tidsplan for færdiggørelse af byggeriet. Indvielse den 17/11 – E1 opfordrer til yderligere dialog med bygherrerne, idet åbningsarrangement ikke er muligt med en rimelig færdiggørelsesgrad i F og G."

I referat fra byggemøde BM60 den 19. oktober 2006 hedder det under punkt **60.15.00 Arbejdets stade og fremme på pladsen bl.a.:**

"59.15.03: ... oplyste, at datoen for delaflevering af af bygherrerne er fastsat til den 1. oktober 2006 og at datoen for ibrugtagning af Mærsk-arealet er fastsat til den 1. august 2006. Afleveringsforretning med afleveringsprotokol skal gennemføres nu med de nævnte datoer som de gældende. Byggeledelsen tager aktion på dette."

...
"59.17.06: ... efterlyste plan for ekstraordinære tiltag som måtte være nødvendige for 17/11 arrangementet i Koncertsalen.

59.17.07: ... meddelte, at ønsket stade pr. 17/11 for koncertsal og foyer, jf. memo, dateret 2006-09-22 ifølge E7 ikke er muligt."

"59.17.08: ... efterspurgte koordinering af indvendige og udvendige aktiviteter og konstaterede, at det p.t. ikke foregår fra byggeledelsens side. Byggeledelsen tager aktion på dette""

I referat fra Rullende tidsplanmøde nr. 27, uge 44, 2006 den 31. oktober 2006 hedder det under punkt 27.05.00 Færdiggørelsesplan bl.a.:

"1. Restarbejder og mangelsafhjælpninger H, I, J i **beboede** områder, 1. december
1. Bygning G og F, 31. december.

1. Arbejder i forbindelse med jubilæum den 25. november. Testkoncert den 19. november

2. Køkken, bygning E, 1. december

3. Restarbejder og mangelsafhjælpninger, H, I, J øvrige områder, 31. december.

4. Færdiggørelse A-E, plan under udarbejdelse."

I brev af 13. november 2006 fra byggeledelsen til E7 hedder det bl.a.:

"Vedr. bygning A - F. Aftale om færdiggørelse af E7'S kompletteringsarbejder til aflevering

Bygherrerne på ... beder hermed E7 om at færdiggøre kontraktlige entreprisearbejder, hvor E7 kompletteringsarbejder færdiggøres uden hensyntagen til om installationsarbejder er færdiggjort.

...
Bygherren er bekendt med, at de færdigbehandlede overflader formentligt vil få skader i forbindelse med de efterfølgende installationsarbejders udførelse. E7 godtgøres omkostninger i forbindelse med afhjælpning af skader og omkostninger i forbindelse med udskudte arbejder. Afhjælpningsarbejdet og udskudte arbejder igangsættes og gennemføres i samarbejde med byggeledelsen.

E7 udarbejder arbejdsplan for egne entrepriser for bygning A - F som "bedste bud", der stiler mod en færdiggørelse af aftalte arbejder så hurtigt som muligt. Som led i færdiggørelsesarbejderne kan bygherrerne vælge at indgå aftaler om ændret prioritering mod honorering efter nærmere aftale.

Aftalen er indgået som en samarbejdsaftale, der kræver positiv indsats fra alle projektets parter.

Når der er enighed om, at arbejderne er udført til det aftalte stade, afholdes der delafleveringsforretning for bygning A - F. Afleveringsprotokollen skal angive hvilke aftalte restarbejder, der er udsendt til et senere tidspunkt og der udføres og aftales en tidsplan som grundlag for disse arbejders udførelse."

I brev af 21. november 2006 fra bygherrerne til E2 hedder det bl.a.:

"Vedrørende fristforlængelse. Godtgørelse for forlænget byggetid. Dagbod.

På mødet den 15. november hos Kammeradvokaten v. advokat Kasper Mortensen med deltagelse af ... drøftedes blandt andet det af E2 rejste krav på fristforlængelse i 6 måneder, betaling af godtgørelse for forlænget byggetid og opkrævning af dagbøder.

Bygherrerne kunne konstatere, at der ikke kunne opnås enighed om længden af E2's refleksforsinkelse på entreprise D, der kan henføres til forsinkelser i E1's råhusentreprise, entreprise A. Bygherrerne anerkender, at E2 har været udsat for forsinkelser der kan henføres til råhusentreprenørens forsinkelse og vurderer at denne forsinkelse udgør 8½ uge.

E2 nævnte på mødet, at der senere har været andre forsinkende omstændigheder, end den forsinkelse af råhusentreprisen på ½ år som E2 rejste krav om i efteråret 2005 og som hidtil har været udgangspunktet for vores drøftelser. Vi vil ikke afvise, at der kan have været andre forsinkende omstændigheder, men stillingtagen hertil fordrer, at E2 nærmere redegør for hvilke konkrete episoder der har været tale om.

Bygherrerne har tidligere meddelt E2 at den sanktionsbærende færdiggørelsestermin for hele byggeriet var fastsat til den 1. august 2006. Under hensyn til den konstaterede refleksforsinkelse på råhusentreprisen meddeles E2 yderligere fristforlængelse således:

BH	Ny sanktionsbæren-
de termin den 10. oktober 2006.	
BH 2	: Ny sanktionsbærende termin den 10. oktober 2006.
BH 4	, Koncertsal: Ny sanktionsbærende termin den 10. oktober 2006.
BH 4	, Hjemsted for Symfoniorkester: Ny sanktionsbærende termin den 10. oktober 2006.

På direktørmødet den 10. oktober 2006 tilkendegav vi, at spørgsmålet om opkrævning af dagbod ville blive udsat til mødet den 15. november 2006.

Dagbod forfalder til betaling og vil blive beregnet og opgjort for alle kontrakter med E2 fra og med den 10. oktober 2006. Bygherrerne har besluttet - som meddelt på mødet den 15. november 2006 - at undlade indtil videre at kræve effektiv betaling ved modregning i a contobegæringer. Opgørelse af forfalden dagbod for E2 kontrakter vil blive fremsendt til E2 løbende.

Som følge af den meddelte fristforlængelse på grund af forsinkelse af råhusarbejderne vil bygherrerne udbetale rimelig godtgørelse for forlænget byggepladsdrift i alt kr.

600.000 fordelt på de 4 ovennævnte bygherrer. Som nævnt på mødet, kan vi på det foreliggende grundlag ikke imødekomme krav om erstatning jf. AB§27 stk. 1."

I referat fra byggemøde BM64 den 14. december 2006 hedder det i punkt **64.15.00**

Arbejdets stade og fremmede på pladsen bl.a.:

"Det konstateres, at de ref. 59.15.03 nævnte delafleveringsforretninger vedr. delen ikke er afholdt og ikke bliver afholdt, men aflevering er sket med virkning for de nævnte datoer."

I referat fra byggemøde BM65 den 11. januar 2007 hedder det under punkt **65.15.00**

Arbejdets stade og fremmede på pladsen bl.a.:

"Følgende bemærkning fra E1:

Koncertsal.

Der har henholdsvis d. 21.12.2006, d. 03.01.2007 samt d. 09.01.2007, været afholdt teknisk gennemgang af koncertsalen mellem modul N til H. Dette er at betragte som entreprenørens (E1's) færdigmelding i henhold til AB 92 § 28, stk. 1. Påpegede mangler er udbedret henholdsvis d. 22.12.2006, d. 05.01.2007 samt d. 11.01.2007, og området er frigivet til bygherrens stolemontage. Dette er at betragte som bygherrernes ibrugtagning, jf. herunder AB 92 § 12, stk. 4. Bygherren afholder koncertarrangementer fra d. 16. januar 2007.

Det er oplyst at restarbejder kan udføres i uge 4 samt 6 og 7.

Havnefront.

Der har d. 06.12.2006 været afholdt teknisk gennemgang af havnefronten. Dette er at betragte som entreprenørens (E1's) færdigmelding i henhold til AB 92 § 28, stk. 1. Påpegede mangler er udbedret iht. skriftlig besvarelse.

Der afholdes d. 15.01.2007 opfølgingsmøde, hvor E1 ønsker at overdrage området til bygherren.

Etage 1 - 2 - 3 - 4. (tidligere delafleveret og ibrugtaget af bygherrerne). Mangeludbedring og udførelse af restarbejder for væsentlige entrepriser som maler og tømrer - sneedkararbejder, er afsluttet i denne uge.

Der resterer mindre ydelser, som feks. røgtætningsskinner i Lafuco glas, enkelte restbestillinger i glasværn, finish på asketræslæg ved oliventræer.

E1 har ikke fået igangsætningstilladelse på lukning af teknikskakte.

Ibrugtagning af H/I/J etage 0: -omfang samt procedurer herfor bør aftales skriftligt. Ansvarsforhold? (området kan evt. lægges ind under aftaler gældende for etage 4-1)."

Det fremgår af sagen, at der efter afholdelse af nogle koncertprøver i januar 2007 blev afholdt koncert med publikum i koncertsalen den 15. januar 2007.

I mail af 23. januar 2007 fra byggeledelsen til E1 hedder det bl.a.:

"Koncertsalen er nu taget i brug af bygherre pr. den 15. januar med koncerter fra den 16. januar uanset, at der fra entreprenører endnu ikke er færdigmeldt og at dele af salen og de omkringliggende faciliteter endnu ikke er færdige. Ibrugtagning er sket på grund af planlagte koncerter, som ikke har kunnet aflyses. Bygherren meddeler hermed, at der ikke længere opkræves dagbøder for entrepriser A og C, Sønderborg Koncertsal.

Hjemsted for Symfoniorkester er nu taget i brug af bygherre pr. den 22. januar uanset, at der fra entreprenører endnu ikke er færdigmeldt og der udestår restarbejder i nogle enkelte birum. Bygherren meddeler hermed, at der ikke længere opkræves dagbøder for entreprise A og C, Sønderborg kommune.

E1 har på seneste byggemøde anmodet om, at der ikke længere opkræves dagbøder for promenadeparken da denne anses for at være færdig. (De sidste værn er monteret i indeværende uge, så området principielt kan tages i brug). Da promenaden udgør en væsentlig del af hjemstedets andel af entreprise A, anser E1 anmodning hermed at være imødekommet."

I referat fra byggemøde BM66 den 25. januar 2007 hedder det under punkt **66.17.00**

Tidsplan bl.a.:

"66.17.03 Der er fejlagtigt i tidligere referater anvendt ordet "delaflevering" i forbindelse med ibrugtagning af dele af byggeriet. Ibrugtagning af delområder stopper dagbodsretten for det pågældende område, og risiko for skader og omkostninger i forbindelse hermed overgår samtidig til bygherren. Følgende delområder er ibrugtaget:

Delområde	Dato	Evt. bemærkning
3 og 4 ; H - I - J, etage	01-08-06	
Hjemsted ; etage 0, 1 og 2	01-10-06	
SDU rum 001 og 301	02-11-07	
Storkøkken	17-01-07	Omfatter promenadepark og P-areal mod nord Jf. Fødevareregion Syd godkendelse den 17-01-07"

I referatet fra byggemødet BM67 den 8. februar 2007 blev punktet gentaget med en tilføjelse om, at koncertsalen var taget i brug den 15. januar 2007. Det hedder endvidere: "E1 + E2 mener fortsat, at er delafleveret jf. BM 59."

I brev af 16. februar 2007 fra E1 til bygherrerne hedder det bl.a.:

" & storeentreprise A og storeentreprise C
Anmodning om fælles aflevering.

E1 færdigmelder hermed arbejderne pr. dags dato og anmoder bygherrerne om at indkalde til afleveringsforretning for ovennævnte entrepriser i h.t. AB92. §28. Der er tale om 10 stk. entrepriseaftaler fordelt på 5 bygherrer med benævnelserne:

...
Anmodningen fremsendes efter aftale med Byggeledelsen.
En række arbejder er efter aftale med Byggeledelsen udskudt til udførelse efter afleveringen.

Følgende kommentarer kan knyttes til de enkelte bygherreafsnit:

SFOU (UBST)

Indeholder primært bygningsafsnittene A - B - C - D - E - F samt andel af udvendige arbejder. Indvendige arbejder har kun i mindre omfang haft aktiviteter siden sommeren 2006, grundet manglende klarmelding til E1's afsluttende kompletteringsarbejder.

Omfanget af resterende udskudte arbejder, der skal udføres efter afleveringen, kan op-listes med følgende aktiviteter:

- Lamellofter mangler ca. 25%. E1 har i uge 6/2007 fået tilladelse til at opsætte første område af de resterende lofter.
- Glasdøre i "motorveje". E1 har i uge 6 fået tilladelse til at opsætte karme og gulvpumper, men afventer klarmelding for montage af selve glasdørene.
- Glasværn på trapper og løb. Totalrådgiveren har den 13. december 2006 kasseret de opsatte glas. E1 er ikke enig heri - for det opsatte glas opfylder de krav, der stilles i beskrivelsen. E1 har stoppet arbejdet. Der mangler afklaring fra bygherrerne.
- Andel af udv. arbejder. E1 har udført de aktiviteter, der har været mulighed for. Der resteret jord-, belægnings- og beplantningsarbejder på det sydlige område, som stadig henligger som byggepladsområde med skure, containere m.v. Ligeledes er asfalslidlæg og Densiphaltbelægning udskudt til foråret. Mindre smedejernsarbejder resteret.

Vurderet tidsforbrug til afslutning af ovennævnte restarbejder efter afleveringen:

Under forudsætning af at E1 får igangsætningstilladelse til de resterende bygningsområder, vurderes de udestående arbejder i det samlede område at være afsluttet den 1. april 2007.

Undtagelse hertil vil med sikkerhed være arbejder med glasværn samt udv. arbejder.

Indeholder primært bygningsafsnittene H - I - J samt andel af udvendige arbejder. Området er ibrugtaget i etaper, hvor første indflytning skete den 1. august 2006. Der har været afholdt teknisk gennemgang, og der er efter E1's opfattelse sket delaflevering af områderne.

Omfanget af resterende udskudte arbejder, der skal udføres efter afleveringen, kan op-listes med følgende aktiviteter:

- Mangelgennemgang og udbedring er udført.
- Glasværn på trapper og løb. Totalrådgiveren har den 13. december 2006 kasseret de opsatte glas. E1 er som anført vedrørende SFOU (UBST) ikke enig heri, men har stoppet arbejdet. Der mangler afklaring fra bygherrerne.
- Andel af udv. arbejder. E1 har udført de aktiviteter, der har været mulighed for. Der resteret jord-, belægnings- og beplantningsarbejder på det sydlige område, som stadig henligger som byggepladsområde med skure, containere m.v.

Ligeledes er asfaltslidlag og Densiphaltbelægning udskudt til foråret. Mindre smedejernsarbejder resterer.

Koncertsal

Indeholder primært bygningsafsnittene G og F samt andel af udvendige arbejder. Området er ibrugtaget i småbidder, hvor den første testkoncert er afholdt den 16. januar 2006, og hvor E1's kompletteringsentrepriser har søgt at tilpasse aktiviteter i perioden.

Omfanget af resterende udskudte arbejder, der skal udføres efter afleveringen, kan op-listes med følgende aktiviteter.

- Koncertsalen er færdig, hvor der tidligere har været afholdt teknisk gennemgang i takt med, at stoleopsætning er udført. Der resterer gennemgang af scenområdet.
- Lydsluser er ikke helt afsluttet. Bl.a. har omfanget af installationsarbejdet forskubbet aktiviteten en del gange, og den sydlige gang har haft vandindtrængning, som har forhindret lukning.
- Glasværn på trapper og løb. Totalrådgiveren har den 13. december 2006 kasseret de opsatte glas. E1 er som anført ovenfor vedrørende SFOU (UBST) ikke enig heri, men har stoppet arbejdet. Der mangler afklaring fra bygherrerne.
- Trætrin på T4, som ikke har kunnet monteres, før de røde polyurethangulve blev udført i uge 7.
- Div. mindre snedker-/malerarbejder i birum.
- Andel af udv. arbejder. E1 har udført de aktiviteter, der har været mulighed for. Der resterer jord-, belægnings- og beplantningsarbejder på det sydlige område, som stadig henligger som byggepladsområde med skure, containere m.v. Ligeledes er asfaltslidlag og Densiphaltbelægning udskudt til foråret. Mindre smedejernsarbejder resterer.

Vurderet tidsforbrug til afslutning af ovennævnte restarbejder, der skal udføres efter afleveringen:

Området forventes at være færdig den 16. marts 2007, med undtagelse af arbejder med glasværn samt udv. arbejder.

Hjemsted

Indeholder primært delområder i bygningsafsnittene H - I - J samt andel af udvendige arbejder.

Området er ibrugtaget den 22. januar 2007.

Mangelgennemgang og udbedring er udført. Området er efter E1's opfattelse delafleveret.

Omfanget af resterende udskudte arbejder, der skal udføres efter afleveringen, kan op-listes med følgende aktiviteter:

- Andel af udv. arbejder. E1 har udført de aktiviteter, der har været mulighed for. Der resterer jord-, belægnings- og beplantningsarbejder på det sydlige område, som stadig henligger som byggepladsområde med skure, containere m.v. Ligeledes er asfaltslidlag og Densiphaltbelægning udskudt til foråret. Mindre smedejernsarbejder resterer.

Renrum

*Beliggende i bygning H.
Området er ibrugtaget og delafleveret."*

I brev af 26. februar 2007 fra E2 til byggeledelsen hedder det bl.a.:

"Færdigmelding af Storentreprise D - byggeriet, Sønderborg

I henhold til byggesags beskrivelse (BSB) AB 92, § 28, skal vi hermed bekræfte vores tidligere underretning, at arbejdet meldes færdig pr. 1. marts 2007. Vi forventer at De indkalder til en afleveringsforretning snarest, således afleveringsforretningen kan finde sted senest 10 dage efter det angivne tidspunkt.

Vi gør Dem opmærksom på, at de ubetydelige arbejder der resterer på det pågældende tidspunkt, er angivet i færdiggørelsesplan af 22.02.2007, udarbejdet af "

I mail af 1. marts 2007 fra bygherrerne til E1 hedder det bl.a.:

"Bygherrerne har modtaget E1's brev med færdigmelding af storentreprise A og C pr. den 16.2.2007. Brevet er modtaget den 19.2. hos byggeledelsen.

Som bekendt, er der for byggeriet aftalt samlet aflevering og der foreligger nu en færdiggørelsesplan af den 22.2.2007.

Bygherrerne vil snarest muligt og forventeligt i løbet af den kommende uge udmelde tidspunkt for afleveringsforretning og besvare Deres brev af den 16.2.2007."

I brev af 1. marts 2007 fra bygherrerne til E2 hedder det bl.a.:

"Vi har modtaget Deres færdigmelding af storentreprise D pr. 1.3.2007.

I den anledning skal vi gøre opmærksom på, at aflevering først kan finde sted, når samtlige entrepriser for alle bygherrer er færdiggjorte.

De anfører, at der alene resterer ubetydelige arbejder jfr. Byggeledelsens færdiggørelsesplan af den 18.2. rev. 1 af 22.2.2007. Ifølge den nævnte plan strækker E2 arbejde i bygning A-F sig indtil 30.3.2007. Der er tale om arbejder, som er betydelige, idet deres udførelse hindrer indflytning og/eller brug af bygningen som forudsat. Eksempelvis er installations- og finisharbejder i bygning A, B, C, og D planlagt efter E2's oplysninger indtil medio marts (uge 11), finisharbejder i bygning E og F indtil ultimo marts (uge 12) og arbejder i kælderplan indtil udgangen af marts (uge 13).

Aflevering forventes først at kunne finde sted i april 2007 og der vil tilgå E2 underretning om dato for afleveringsforretning.

Vi anser på grundlag af Deres færdigmelding aftalen om opmanding for ophørt pr. 1.3.2007 uden afviklingsomkostninger

Indtil aflevering finder sted noteres dagbøder fortsat for E2's entreprise."

I brev af 2. marts 2007 fra E1 til bygherrerne hedder det bl.a.:

"Fra : ...modtog vi i går på vegne af bygherrerne en mail...

...

Mailen giver os anledning til at meddele følgende, idet vi samtidig henviser til færdigmeldingen i vort brev af 2007-02-16:

I vort brev af 2007-02-16 til bygherrerne, der blev fremsendt pr. mail og modtaget hos byggeledelsen samme dag kl. 13:50, jf. byggemøde nr. 68, ref. pkt. 68.17.05 har E1' efter aftale med byggeledelsen færdigmeldt sine - ikke udskudte - arbejder. Efter AB 92 § 28, stk. 1, skulle bygherrerne herefter indkalde til afleveringsforretning, der skulle have været afholdt senest d.d. Denne pligt har bygherrerne ikke levet op til. Arbejderne er derfor afleveret pr. d.d.

De anfører i Deres mail af 1. marts 2007, at der skal ske samlet aflevering af arbejderne. De anfører ikke de nærmere konsekvenser af dette synspunkt, men synspunktet skal tilsyneladende begrunde, at bygherrerne ikke rettidigt har indkaldt til afleveringsforretningen.

Det forhold, at der ifølge byggesagsbeskrivelsen skal ske samlet aflevering af samtlige entrepriser, indebærer imidlertid ikke, at bygherrerne i den foreliggende situation kan undlade at indkalde til afleveringsforretning for E1'S arbejder. Det skyldes således alene bygherrernes forhold, at det ikke på nuværende tidspunkt er muligt at foretage en samlet aflevering af samtlige entrepriser.

De meget væsentlige forsinkelser af særligt storentreprise D og bygherrernes "egne" entrepriser/leverancer, der er indtrådt uden E1'S skyld, kan ikke på nogen måde komme E1 til skade og ligger langt uden for de forudsætninger, der gjorde, at E1 ved kontraktindgåelsen accepterede byggesagsbeskrivelsens bestemmelse om samlet aflevering. Det anførte understreges af, at bygherrerne har accepteret delaflevering af E1 arbejder vedrørende bygning H-J (jf. BM 59.15.03, 60.15.00 og 64.15.02) og dermed har givet E1 en berettiget forventning om, at også øvrige arbejder kan færdigmeldes.

Selv hvis der ses bort fra det anførte, er bygherrernes betragtning om, at der skal ske samlet aflevering, under alle omstændigheder uden betydning for parternes mellemværende, idet E1 som nævnt har aftalt med byggeledelsen, at der kan ske aflevering af E1's arbejder."

I brev af 7. marts 2007 fra bygherrerne til E1 hedder det bl.a.:

"Vi har modtaget Deres brev af den 2. marts 2007 hvori det meddeles at E1 anser de færdigmeldte arbejder for afleverede jfr. AB92§28 stk. 1, idet der henvises til at bygherrerne ikke indenfor den i bestemmelsen angivne frist på 10 arbejdsdage fra entreprenørens færdigmelding har foranlediget afleveringsforretning afholdt.

Dette må bero på en misforståelse.

Bygherrerne er forpligtede til at indkalde til afleveringsforretning, når samtlige entrepriser for alle bygherrer er færdiggjorte jfr. AB92 §28 stk. 3 med tilføjelse som vedtaget i BSB s. 38.

Der foreligger en færdiggørelsesplan dateret den 22 februar 2007 som er udfærdiget på grundlag af entreprenørernes oplysninger og som viser at bygningsarbejderne - bortset fra udvendige arbejder - vil være færdige ultimo marts 2007.

Dette er grundlaget for at bygherrerne har fastlagt dato for afleveringsforretning til den 18. april 2007. Indkaldelse vil blive sendt ud fra byggeledelsen.

Vi afviser, at E1 har afleveret samtlige arbejder pr. 2. marts 2007 og vi afviser at det er bygherrerens forhold der er årsag til at alle entrepriser ikke er færdige på nuværende tidspunkt ligesom vi afviser påstanden om at E1 skulle have aftalt med byggeledelsen, at aflevering af E1's arbejder kunne ske efter andre regler end de i kontrakten aftalte.

Det fremgår desuden af Deres brev, at der skulle være sket delaflevering af bygning H-I-J. Dette må tillige bero på en misforståelse.

Bygherrerne har ikke på noget tidspunkt indgået aftale med E1 om juridisk delaflevering jfr. AB§28 stk. 4. 2. pkt. af nogen områder i bygningen. Der er ikke afholdt delafleveringsforretning og der er ikke foretaget delvis nedskrivning af garantier eller på anden måde indgået aftaler med E1 om delaflevering.

Derimod er vi enige med E1 i at der sket ibrugtagning af følgende områder i bygningen:

HLJ etage 3 og 4 pr. 1.8.06

HLJ etage 1 og 2 pr. 1.10.06

Hjemsted i bygning H I J etage 0 pr. 22.1.07

Koncertsal bygning G pr. 15.1.07

Storkøkken i bygning E etage 0 pr. 17.1.07

Rum 001 og 003 i bygning A pr. 2.11.06

Indgang, toilet og gardarobefaciliteter i bygning F pr. 15.1.07

Vi er enige i at ibrugtagning medfører at bygherren overtager risikoen for hændelige skader på det ibrugtagne, men vi gør opmærksom på at der indtil januar 2007 pågik færdiggørelsesarbejder i bygning HLJ etage 0-4 ligesom der fortsat pågår færdiggørelsesarbejder i de ibrugtagne områder i bygning F og G.

Alle øvrige områder d.v.s. bygning A, B, C, D, E og F er ikke ibrugtaget og er ikke færdige pr. 2. marts 2007, hvilket også fremgår af færdiggørelsesplanen af den 22. februar 2007.

...

Bygherrerne har besluttet at ophøre med at opkræve dagbøder for E1 pr. 1. marts 2007."

I referat fra byggemøde BM69 den 8. marts 2007 hedder det under punkt **69.17.00**

Tidsplan bl.a.:

- "69.17.05 Byggeledelsen har den 16-02-07 pr. mail kl. 13:50 modtaget E1's anmodning om fælles aflevering for entreprise A og C på alle bygninger.
69.17.06 Anmodning om aflevering modtaget fra E1 dateret den 26-02-07
Anmodning om aflevering modtaget fra E1 dateret den 06-03-07
Anmodning om aflevering modtaget fra E1 dateret den 02-03-07"

I brev af 12. marts 2007 fra byggeledelsen til "alle entreprenørerne på " hedder det bl.a.:

"I fortsættelse af Deres færdigmelding, jf. byggemøde nr. 69 indkaldes hermed til afleveringsforretning på Deres entrepris den 18-04-2007. Klokkeslæt oplyses særskilt senere.

Afleveringen omfatter alle entrepriser og alle områder af bygningerne A-J for alle bygherrer.

Udvendige arealer kan først færdiggøres efter afleveringen under hensyntagen til af-rigning af byggeplads

Følgende områder er ibrugtaget:

Koncertsal i bygning G

i bygning H, I og J

Hjemsted for Symfoniorkester i bygning H, I og J

Storkøkken i bygning E

Ren rum i bygning H

Laboratorierum i bygning A rum 001 og 003

Indgangs-, toilet- og garderebefaciliteter i bygning F og E.

Udvendige belægninger på veje og P-pladser, øvre niveau.

Grundlaget for indkaldelsen er de færdigmeldinger og oplysninger om færdiggørelses-tidspunkter for arbejder i bygning A-J, der er modtaget fra entreprenørerne, og som har dannet grundlag for Byggeledelsens færdiggørelsesplan af den 18-02-2007 rev. 1 af den 22-02-2007."

I brev af 14. marts 2007 fra E1 til bygherrerne hedder det bl.a.:

"Det fastholdes, at arbejderne må anses for afleveret pr. 2. marts 2007, idet bygher-erne ikke rettidigt har indkaldt til afleveringsforretning, jf. AB 92 § 28, stk. 3.

Det anføres i brev af 7. marts 2007, at færdiggørelsesplanen af 22. fe-bruar 2007 danner grundlag for, at bygherrerne indkalder til afleveringsforretning den 18. april 2007. Dette beror tilsyneladende på en misforståelse mellem byggeledelsen og bygherrerne. Færdiggørelsesplanen indeholder alene udskudte arbejder, som efter aftale mellem E1 og byggeledelsen ikke skal være til hinder for, at E1 kan af-levere sine arbejder til bygherrerne. Det er uacceptabelt, at færdiggørelsesplanen nu bruges til støtte for synspunkter om, at E1's arbejder ikke er afleveret og at bygnin-ger ikke er taget i brug.

Hertil kommer, at samtlige entreprenører, som det fremgår af BM 69, pkt. 69.17.06, nu har færdigmeldt deres arbejder. Senest har færdigmeldt sine arbejder pr. 6. marts 2007. Under alle omstændigheder er bygherrerne således forpligtede til at af-holde afleveringsforretning senest 10 arbejdsdage efter denne færdigmelding, det vil sige den 20. marts 2007.

Det er bemærkelsesværdigt, at bygherrerne ikke længere vedstår aftalen om, at byg-ning H-J er delafleveret, selv om dette længe har fremgået udtrykkeligt af byggemøde-referaterne. E1 fastholder, at bygning H-J er delafleveret i overensstemmelse med det i E1's brev af 2. marts 2007 anførte."

I Notat af 20. marts 2007 fra / om "Mangelgennemgang"
hedder det bl.a.:

"Gennemgang af de afleverede bygninger A og B.

I forlængelse af opstarten på mangelgennemgangen er bygning A og B gennemgået før mangelgennemgangen.

Nedenstående tekst skal ses i sammenhæng med tegningsbilag 1 samt billedbilag 2.

Bygning A:

Niveau 4:

Stort set alle rum er klar til mangelgennemgang.

Se bilag 1 og bilag 2 - billede 1 - 7.

Niveau 3:

- *Der er igangværende, ikke færdige arbejder.*
- *Der er ikke rengjort.*
- *De fleste rum er fyldt med materialer, inventar, skidt mv.*

Se bilag 1 og bilag 2 - billede 8 - 18.

Niveau 2:

- *Stort set alle rum er klar til mangelgennemgang. Der mangler dog ordentlig rengøring.*

Se bilag 1 og bilag 2 - billede 20 - 22.

Niveau 1:

- *Der er igangværende, ikke færdige arbejder.*
- *Der er ikke rengjort.*

Se bilag 1 og bilag 2 - billede 25 - 27.

Generelt for bygning A:

Der er stadig igangværende arbejder. Arbejder er ikke afsluttet. Der mangler generelt rengøring, især i bygningskernen, hvor det generelt ikke er til at se om gulvet er beskidt eller om det er malingpletter. Gulvene kan derfor ikke vurderes i kernerne.

CTS-anlægget kører ikke. Varme mv. er ikke styret, men kører på fuld drøn.

Windows master fungerer ikke.

Generel el-indkøring ikke udført. El fungerer ikke overalt. Det er ikke alt lys og alle kontakter som fungerer.

Generelt kan funktionen i rummene i bygning A ikke siges at være tilstede.

Trappe opgang T1 og T2.

- *Der er igangværende, ikke færdige arbejder i begge trappeopgange.*
- *Der er ikke rengjort ...*

Se bilag 1 og bilag 2 - billede 19, 23, 24, 38, 42.

Rum funktionen er ikke tilstede.

Bygning B:

- *Der er igangværende, ikke færdige arbejder på alle niveauer i bygning B.*
- *Der er ikke rengjort nogen steder i bygning B.*
- *Der ligger materialer, inventar, mv. overalt i bygning B*
- *Ikke al CTS er endnu forbundet*

- El ikke afsluttet/indkørt.

...

Generelt kan funktionen i rummene i bygning B ikke siges at være tilstede."

I brev af 28. marts 2007 fra bygherrerne til E2 hedder det bl.a.:

"Bygherrerne har modtaget E2'S brev af den 16.3.2007.

Vi kan nu konstatere, at E2 på trods af tidligere tilkendegivelser om, at man ville være færdige med alle arbejder til 1. marts 2007 og på trods af den fremsendte færdigmelding pr. samme dato fortsat forsinker færdiggørelsen, således at E2'S arbejder nu først kan forventes færdige i løbet af april måned.

Dette bevirker, at E2 forsinker færdiggørelsen af andre entrepriser, hvorfor dagbudsopkrævning er fuldt berettiget. Vi afviser, at årsagerne hertil kan henføres til andre end E2'S egne forhold.

Der er os bekendt ikke fra E2'S side påpeget projektfejl som E2 ikke ved rettidig gennemgang af projektet og henvendelse til byggeledelse og totalrådgivers projektopfølgning for længst kunne have afklaret."

I brev af 30. marts 2007 fra E2 til Bygherrerne hedder det bl.a.:

Hermed anerkender vi modtagelsen af Deres brev af 28.3.2007, og skal hermed kommentere som følger:

Med hensyn til færdiggørelsestidspunkter, er det rigtigt, at vi tidligere havde tiltro til at kunne færdiggøre arbejdet til marts 2007 med visse mangler, som vi også påpegede på daværende tidspunkt. Vi har også tidligere gjort Dem opmærksom på at færdiggørelsestidspunktet vil afhænge af den planlægning der foregår på de ugentlige tidsplan møder.

Vi kan derfor ikke anerkende Deres påstand om, at E2 forsinker byggeriet, og vil understrege at hverken den 1. marts 2007 eller den 18. april 2007, vil blive accepteret og anerkendt som kontraktuelle sanktionsbærende datoer for færdiggørelse.

E2'S arbejder har i hele år 2005 og år 2006 været underlagt forsinket byggeri og dårligt hovedprojekt, og det til trods, har vi hele vejen igennem været fremme med den arbejdsindsats der skulle til for at følge byggeriets rytme og Deres ønsker. Ligeledes har vi måttet omstille vores byggerytme, efter Deres ønsker om at fremme færdiggørelsen af bygningerne H, I og J, og derefter bygningerne F og G, og udskyde bygningerne A til E."

Af 4 afleveringsprotokollater fra afleveringsforretning den 18. april 2007 vedrørende entreprise D fremgår det, at bygherrerne havde afvist at modtage entreprisen. Af bilag 2 til protokollen fremgår det, at byggeledelsen havde anslået værdien af restarbejder til at udgøre 1.800.000 kr. og værdien af mangler/kasserede arbejder til 2.910.000 kr. Det hedder videre i bilaget:

"Byggeledelsens indstilling til aflevering af entreprisen:

*Byggeledelsens indstillingen tager udgangspunkt i BSB, tilføjelse til fællesbetingelserne §28 stk. 2. Af ovennævnte økonomivurdering fremgår, at værdien af de konstaterede mangler/kasserede arbejder overstiger 0,5% af entreprisens summen. I henhold til tilføjesen i fællesbetingelsernes §28 stk. 2 vurderes det tillige, at der foreligger væsentlige mangler der forhindrer indflytning og ibrugtagning af bygningen som forudsat. Fagtilsynet har påtalt uafklarede forhold omkring maskindirektiv contra bygningsinstallation. Det er fagtilsynets opfattelse, at installationen som udført pt. ikke kan godkendes af myndighederne og at der derfor ikke kan forventes ibrugtagningstilladelse. Fagtilsynet mener ikke at have modtaget tilstrækkelig projektdokumentation for CTS-projekt, ABA- og varslingsanlæg samt opdatering af ventilationsprojekt. KS-dokumentationen er kasseret af fagtilsynet. **Byggeledelsen indstiller på baggrund af ovennævnte, at entreprisen ikke kan afleveres.**"*

I bilag 4 til protokollen hedder det bl.a.:

" E2 bilag til afleveringsprotokol af 18.04.2007 vedrørende storentreprise D, for byggeriet i Sønderborg

I forbindelse med afleveringsforretningen dags dato, har bygherrerne nægtet at modtage arbejdet.

De mangler der henføres til ved afleveringen, anerkender E2 ikke i deres fulde.

De udskudte kontraktlige arbejder som E2 har registreret dags dato, er listet op i punktform i underbilag til dette bilag.

Disse arbejder vurderer E2 ikke som værende så væsentlige og betydningsfulde for, at bygherrerne ikke skulle modtage arbejdet i henhold til kontrakten, og slet ikke set i lyset af hele projektførelses slutfase, hvor E2 gør alt for at færdiggøre de udskudte restarbejder så hurtigt som overhovedet muligt.

E2 betragter disse restarbejder som udskudte restarbejder, der blandt andet er forårsaget af bygherrerens omdisponering i byggerækkefølgen og prioritering af byggeriets forskellige afsnit gennem det seneste år.

Dette har medført at SDU delen er blevet udskudt som værende sidste afsnit af byggeriet, med de problematikker og gener dette har medført for hele byggeriet, og som vi tidligere har redegjort for."

Af 4 protokollater fra afleveringsforretning den 18. april 2007 vedrørende entreprise A fremgår, at afleveringen omfatter hele entreprisen, og at bygherrerne godkendte afleveringen.

Af 4 protokollater fra afleveringsforretning den 18. april 2007 vedrørende entreprise C fremgår, at afleveringen omfatter hele entreprisen, og at bygherrerne godkendte afleveringen af Hjemstedet og koncerthuset samt Rent Rum, men afviste at modtage bygningsafsnit A-E (BH 1) og bygningsafsnit H-J (BH 2

). I bilag 1 til protokollen hedder det bl.a.:

"Byggeledelsens indstilling tager udgangspunkt i BSB, tilføjelse til fællesbetingelserne §28 stk. 2. Det vurderes, at der foreligger væsentlige mangler da værdien af de konstaterede mangler overstiger 0,5 % af entreprisesummen. Tillige foreligger en væsentlig mangel for bygningsdelen; glasvægge med brandkrav, idet de udførte glasvægge ikke kan godkendes af de stedlige bygningsmyndigheder og der derfor pt. ikke kan forventes myndighedernes midlertidige ibrugtagningstilladelse indtil manglen er afhjulpet. For øvrige glasvægge forudsættes, at bygningsmyndigheder kan godkende statistiske beregninger af glassenes bæreevne. Der er givet midlertidig ibrugtagningstilladelse for koncertsal, forskerpark og hjemsted. **Byggeledelsen indstiller på baggrund af ovennævnte, at entreprisen afleveres for Koncertsal og Hjemsted, men ikke for UBST's og andel.**"

I bilag 5 til protokollen hedder det:

"Generelt:

E1 fastholder, at arbejderne er afleveret. E1 er uenig i, at der foreligger væsentlige mangler, der berettiger bygherrerne til at afvise aflevering.

Vedrørende glasvægge:

E1 bestrider, at der er mangler ved de leverede og monterede glasvægge, der svarer til det aftalte og er godkendt af bygherrerne totalrådgiver.

E1 er forundret over bygherrerne opfattelse af spørgsmålet. Forholdet burde have været påtalt langt tidligere, idet glasvæggenes konstruktion har været bygherrerne bekendt i over 1 år. Det skyldes alene bygherrerne forhold, at forholdet endnu ikke er afklaret. E1 forbeholder sig i enhver henseende sin ret i denne anledning, herunder f. eks. retten til at forlange tidsfristforlængelse, godtgørelse og erstatning."

Af 2 protokollater fra afleveringsforretning den 24. maj 2007 vedrørende entreprise C på bygningsafsnit A-E og H-J, fremgår det, at bygherrerne godkendte afleveringen af bygningsafsnit A-E (BH 1) og bygningsafsnit H-J (BH 2). I bilag 1 til protokollen hedder det bl.a.:

"Byggeledelsens indstilling tager udgangspunkt i BSB, tilføjelse til fællesbetingelserne §28 stk. 2. Det vurderes, at der foreligger væsentlige mangler da værdien af de konstaterede mangler overstiger 0,5 % af entreprisesummen. Tillige foreligger en væsentlig mangel for bygningsdelen glasvægge med brandkrav, idet de udførte glasvægge ikke kan godkendes af de stedlige bygningsmyndigheder. Der er dog fra BH 4 givet tilsagn om, at der på trods af manglende godkendelser af glas kan gives en midlertidig ibrugtagningstilladelse. **Byggeledelsen indstiller på baggrund af ovennævnte, at entreprisen kan afleveres.**"

I brev af 26. april 2007 fra E2 til byggeledelsen hedder det bl.a.:

"Stoentreprise D - Afleveringsforretning afholdt den 18.04.2007

Med henvisning til afleveringsforretningen der fandt sted den 18.04.2007, og som ikke blev godkendt af byggeledelsen, skal vi hermed kommentere som følger:

E2 : anerkender ikke det grundlag som byggeledelsen anfører i bilag 2 til afleveringsprotokollen, for ikke at overtage byggeriet.

Vi har følgende kommentarer, udover de kommentarer vi fremlagde ved afleveringsforretningen som nævnt i bilag 3, 4 og 5 vedlagt protokollen.

- 1. Vi er helt uenige i den værdiansættelse som bygherren ligger til grund for ikke at overtage arbejdet. Ved afleveringsforretningen oplyste vi, at værdien efter vores opfattelse udgjorde i omegnen af en halv mio. kroner, i modsætning til byggeledelsens værdi på 2,91 mio. kroner. Vi har indsat de værdier som E2 har anslået for de respektive punkter i bilag til denne skrivelse, som viser der er en forskel på over 700 % i bygherrens opfattelse contra E2'S: opfattelse.
Vi er bekendt med at byggeledelsens tal er fremkommet ved fagtilsynet, og undrer os derfor over at fagtilsynet ikke var til stede under afleveringsforretningen, således disse forhold, samt de nedenstående forhold kunne være blevet belyst.*

Vi er ligeledes heller ikke enige i Deres værdiansættelse af restarbejderne punkt 1.1 til og med 1.8, men vil ikke her knytte yderligere kommentarer til det."

I mail af 1. juni 2007 fra bygherrene til E2 hedder det bl.a.:

"Emne: Færdiggørelse af E2'S arbejder og aflevering.

Bygherrene er efter besigtigelse på . g.d. stærkt bekymrede for om færdiggørelsesgraden og ikke mindst funktionaliteten af E2'S arbejder nu er sådan, at der er grundlag for overtagelse af entreprisen på den fastsatte afleveringsforretning den 6.6.2007. Bygherrene vil som følge heraf opfordre E2 til have stærkt fokus på, at det fornødne grundlag for aflevering er til stede."

Af 4 protokollater fra afleveringsforretning den 6. juni 2007 vedrørende entreprise D fremgår, at afleveringen omfatter hele entreprisen, og at bygherrene godkendte afleveringen af hele entreprisen.

I brev af 6. juli 2007 fra E2 til bygherrene hedder det bl.a.:

"Storentreprise D - Færdiggørelse og aflevering

Ved afleveringsforretningen den 6. juni 2007 accepterede bygherren at overtage byggeriet. Da der i korrespondancen har været uklarhed og misforståelser vedrørende kontraktens bestemmelser om færdiggørelse og aflevering, skal vi tillade os at klargøre disse.

Byggesagsbeskrivelsen indeholder følgende tilføjelse til AB92 § 25 stk. 2:

"Dagboden udgør 1 o/oo af entreprisesummen (ekskl. merværdiafgift), dog mindst 5000,- kr. for hver påbegyndt arbejdsdag, hvormed den fastsatte tidsfrist overskrides."

Bestemmelsen i § 25 stk. 2 indeholder ingen nærmere definition af begrebet "den fastsatte tidsfrist". Ved tilbageholdelse af dagbøder er bygherren fejlagtig gået ud fra, at "den fastsatte tidsfrist" skulle forstås som afleveringen.

Dette er ikke tilfældet, hvilket kan ses af AB92 § 28 stk. 1 om færdiggørelsesdatoen, der i Byggesagsbeskrivelsen har følgende tilføjelse:

"Færdiggørelsesdatoen, som angivet i tidsplanen, vil blive lagt til grund ved bedømmelsen af om entreprenøren er forsinket med arbejdet afslutning. Såfremt værdien af ikke-udført arbejde på færdiggørelsesdatoen overstiger 5% af enterprisesummen eller ikke-udført arbejde forhindrer indflytning og/eller brug af bygningen som forudsat ifalder entreprenøren dagbod med virkning fra færdiggørelsesdatoen, jf. § 25, stk. 2.

...

Ved skrivelse af 26. februar 2007 færdigmeldte E2 byggeriet til den 1. marts 2007. Dette var 1 måned tidligere end E2'S krav om tidsfristforlængelse, som det var fremsat i tidligere korrespondance, jf. E2'S skrivelse af 25. august 2006.

Ved e-mail af 16. marts 2007 angav tilsynet de udestående arbejder pr. 1. marts 2007 til følgende:

"Der udestår restarbejder vurderet i størrelsesorden af 3 - 4 mill. DKK."

Som anført i E2'S skrivelse af 30. marts 2007 angav E2 værdien af de udestående arbejder til DKK 2,8 mio.

Den oprindelige enterprisesum udgjorde DKK 78.544.000. Bygherren har i bilag til afleveringsprotokol dateret 18. april 2007 anført, at enterprisesummen pr. 11. april 2007 udgør DKK 95.229.856. Efter E2'S opfattelse er beløbet betydeligt højere. 5% af den af bygherren opgjorte enterprisesum andrager DKK 4.761.403 og overstiger således det af tilsynet angivne beløb for udestående arbejder DKK 3 - 4 mio. betydeligt.

Det må herefter konstateres at "færdiggørelsesdatoen" var nået den 1. marts 2007, og at der efter betingelserne ikke kan kræves dagbøder efter denne dato."

I brev af 13. september 2007 fra RÅDG til Bygherrerne ophævede RÅDG de indgåede aftaler om teknisk rådgivning og bistand i forbindelse med . med øjeblikkelig virkning. RÅDG begrundede ophævelsen med, at bygherrerne ved betalingsvægring i væsentlig omfang havde misligholdt aftalerne.

3. Voldgiftsrettens afgørelse af nogle enkeltspørgsmål

3.1. Bygherrernes hæftelse

E1, E2 og RÅDG har alle gjort gældende, at de 4 bygherrer hæfter solidarisk for de krav, som klagerne og de adciterede har fremsat.

Bygherrerne har gjort gældende, at de 4 bygherrer alene hæfter pro rata.

E1, E2 og RÅDG har til støtte for, at bygherrerne hæfter solidarisk, navnlig henvist til, at det i byggesagsbeskrivelsens pkt. 1.3.1 bl.a. hedder:

"Entreprisefakterne er indbyrdes forbundne således at misligholdelse overfor én bygherre udløser misligholdelsesbeføjelser i alle fire aftaler."

Der er endvidere henvist til en tilføjelse til AB 92 § 4 i byggesagsbeskrivelsen, hvori det hedder:

"Der tilføjes: Der indgås 4 enslydende, men forbundne entreprisekontrakter med de 4 bygherrer. De til storentrepriserne hørende forbundne arbejde udføres for bygherrerne som én sammenhængende ydelse. Nærværende entreprisefaktale skal derfor læses og forstås i fuldstændig sammenhæng med de 3 øvrige korresponderende aftaler om samme storentreprise. Entreprenøren skal således på grundlag af 4 entreprisekontrakter præstere en samlet og fuldstændig gennemførelse af de til storentrepriserne hørende arbejder.

I konsekvens af, at entreprenøren herved påtager sig at præstere en samlet og fuldstændig ydelse af de 4 forbundne entreprisekontrakter, medfører misligholdelse af én af kontrakterne med én af bygherrerne misligholdelse af samtlige kontrakter med samtlige bygherrer. Bygherrerne har således ret til hver for sig eller i fællesskab at gøre de med misligholdelsen forbundne beføjelser gældende overfor entreprenøren."

Det fremgår således ifølge E1 og E2 heraf, at arbejdet skal præstere som "én samlet ydelse", og at aftalerne er "forbundne entreprisekontrakter", samt at misligholdelse af en af kontrakterne medfører, at samtlige entreprisekontrakter anses for misligholdte. Endvidere har bygherrerne tilbageholdt betaling af entreprisensummen for dele af entreprisen med henvisning til, at E1 og E2 var ifaldet dagbøder på grund af forsinkelse på andre bygherrers entrepriser. Hertil kommer, at de omfattende ekstraarbejder alle er udført efter aftale med de 4 bygherrers tekniske rådgivere, uden at der i forbindelse med aftalernes indgåelse er taget stilling til, hvem af dem omkostningerne påhvilede.

Det fremgår da også bl.a. i bilagene til tillægskontrakterne med entreprenørerne, at der alene var tale om en ren budgetmæssig opdeling mellem bygherrerne. Det hedder således i tillægskontrakterne:

"Hovedtilbudssummen vedrørende storentreprise [A, C, D] fordeles budgetmæssigt som angivet nedenfor på de fire kontrakter: ..."

Det havde i øvrigt været let i udbudsmaterialet eller i kontrakterne for bygherrerne at have præciseret, at de alene ville hæfte pro rata. Det er bygherrerne, der har koncipe-

ret kontraktmaterialet, og en eventuel uklarhed om hæftelsen må derfor komme bygherrerne til skade.

På den baggrund finder E1, E2 og RÅDE, at de 4 bygherrer må hæfte solidarisk.

Bygherrerne har til støtte for, at de fire bygherrer alene hæfter pro rata navnlig henvist til, at det entydigt fremgår af udbudsmaterialet, herunder navnlig byggesagsbeskrivelsen, at der er tale om 4 selvstændige bygherrer.

Det hedder således i byggesagsbeskrivelsens pkt. 1.2.1:

"1.2.1 Byggeriet, helt overordnet.

Byggeriet omfatter følgende fire hovedafsnit (byggeafsnit) med hver sin juridiske enhed som bygherre:

1. Administration, herunder administrationen, ca. 7.219 m2 brutto (inkl. kælder)

2. Universitet, herunder bl.a. laboratorier, auditorier, administration og fælles service, ca. 16.582 m2 brutto (inkl. kælder)

3. Koncertsal, inkl. Foyerarealer, teknik og wc/garderobe, ca. 3.113 m2 (inkl. kælder)

4. Hjemstedsfaciliteter for Symfoniorkester, inkl. foyer til kunstnerne, ca. 1.524 m2 brutto (inkl. kælder)."

Endvidere fremgår det af byggesagsbeskrivelsens pkt. 1.3.1, at:

"Der skal indgås særskilte entreprisaftaler med hver af de fire bygherrer."

I rettelsesblad nr. 9 af 2. april 2004 til byggesagsbeskrivelsen hedder det i punkt 3. AB 92 bl.a.:

"Ad.- Tilføjelse § 4

Misligholdelse af én af de fire entrepriskontrakter for den enkelte storeentreprise indebærer i sig selv at der er misligholdelse af de andre tre kontrakter. Dette er begrundet i at arbejdet udføres som en sammenhængende ydelse for bygherrerne. Misligholdelse vil dermed konkret indtræde samtidig for alle kontrakter, og bygherrerne vil herefter have ret til at gøre misligholdelsesbeføjelser gældende."

Bygherregruppen, der består af statslige, kommunale og private aktører, indgik i et samarbejde om opførelsen af . Det var ganske enkelt helt nødvendigt med et sådant samarbejde, hvis man ville opføre et samlet byggeri af denne karakter. Med henblik på at sikre, at der ikke skete en sammenblanding af parternes økonomi og for at sikre størst mulig sikkerhed omkring de økonomiske forhold, indgik hver enkelt bygherre individuelle entrepriskontrakter med de involverede entreprenører.

Bygherrerne afviser på denne baggrund, at bygherrerne kan anses for solidarisk hæftende. Det må kræve særdeles sikre holdepunkter i aftalegrundlaget eller i sagens forhold i øvrigt, hvis parterne i fire selvstændige kontrakter skal anses for solidarisk hæftende for opfyldelsen af hver enkelt af disse. Sådanne sikre holdepunkter foreligger ikke i denne sag.

De fire entreprisforhold blev i øvrigt konsekvent gennemført under hele byggeriets forløb. Alle tillægsaftaler blev omhyggeligt henført til de bygherrer, som arbejdet vedrørte. Dagbøder blev opkrævet i forhold til forsinkelserne på de enkelte bygherrens entrepriser. Hertil kommer, at E1 og E2 løbende har faktureret og modtaget betaling fra de enkelte bygherrer i henhold til den aftalte fordelingsnøgle mellem disse. Det er således ikke alene byggesagsbeskrivelsen og de fire individuelle kontrakter, der støtter synspunktet om, at bygherrerne alene hæfter proratarisk; også E1'S og E2'S løbende fakturering og betalingen herfor støtter dette synspunkt.

Det fastholdes således, at bygherrerne alene hæfter proratarisk, mens det solidariske ansvar afvises.

Voldgiftsretten finder, at bestemmelserne i byggesagsbeskrivelsen underbygger, at entrepriseaftalerne er indgået med 4 selvstændige bygherrer. Det forhold, at misligholdelse af én entreprisekontrakt ifølge aftalerne medfører misligholdelse af de øvrige kontrakter, må efter voldgiftsrettens opfattelse anses for en naturlig konsekvens af byggeriets karakter, som ét sammenhængende bygningskompleks. Bygherrerne har endvidere under administrationen af de 4 entrepriser konsekvent opretholdt de 4 aftaleforhold. Entreprenørerne har i øvrigt også ved deres fakturering af tillægsarbejder og indgåelse af tillægsaftaler lagt til grund, at arbejdet blev udført for de 4 selvstændige bygherrer, som entreprenørerne havde indgået entrepriseaftalerne med.

På den baggrund finder voldgiftsretten, at de 4 bygherrer alene hæfter pro rata i forhold til de rejste krav.

3.2. Kontraktgrundlaget for tidsplan og dagbodsbelagte terminer

E1 har gjort gældende, at der for entreprise A var aftalt en bindende tidsplan (bilag 21), der fraveg udbudstidsplanens angivelser, og at der var indgået en bindende dagsbodsplan, som ikke indeholdt dagbod for overskridelse af fristen for færdiggørelse af entreprisen. E1 har også under hele arbejdets udførelse tilkendegivet dette.

E1 har endvidere gjort gældende, at der ikke er aftalt en bindende tidsplan for udførelsen af entreprise C, og at der heller ikke er aftalt dagbodsgivende terminer vedrørende denne entreprise.

E2 har gjort gældende, at der ikke for E2's udførelse af entreprise D er aftalt en bindende tidsplan, og at der heller ikke er aftalt dagbod for en eventuel overskridelse af slutterminen.

Bygherrene har gjort gældende, at det er udbudsmaterialets tidsplan og de heri indlagte dagbodsterminer, der er gældende for de tre hovedentrepriser. Der er ikke indgået aftaler, der fraviger disse tidsplaner eller de dagbodsbelagte terminer.

Kontraktgrundlaget

I byggesagsbeskrivelsen (BSB) af 27.februar 2004, der var vedlagt udbudsbrevene, hedder det i pkt. 1.3.2 "Særlige vilkår gældende ved udbud på udvidet projektforslag" bl.a.:

"Der skal efter projektilpasningens afslutning ske en bekræftelse af prisen fra entreprenøren til bygherren".

I pkt. 2.1.2.3. "Tidsstyring af projektilpasningen og udførelsen" hedder det bl.a.:

"Planlægning, hovedprojektering/projektilpasning, udførelse, successiv færdiggørelse og aflevering gennemføres i h.t. vedlagte udbudstidsplan.

Sanktionsbærende datoer fremgår af den i udbudsmaterialets vedlagte udbudstidsplan (hovedtidsplan).

Projektilpasningen:

Parallelt med udførelse af hovedprojekteringen/projektilpasningen skal entreprenøren i samarbejde med øvrige entreprenører udarbejde en arbejdstidsplan for udførelsesfa-

sen, med grundlag i de tider og sanktionsbærende datoer, der er angivet i udbudstidsplanen. Der skal forudsættes, at der indarbejdes 5 sanktionsbærende mellemtermer."

Under punkt 3 AB tilføjelser og rettelser hedder det som tilføjelse til § 25, stk. 2, bl.a.:

"Der tilføjes: Dagbøden udgør 10/00 af entreprisesummen (ekskl. merværdiafgift) dog mindst 5000 kr. for hver påbegyndt arbejdsdag, hvormed den fastsatte tidsfrist overskrides. I det omfang en forsinkelse indhentes uden udgift for bygherren eller anden entreprenør, vil bøden efter bygherrens skøn eventuelt kunne tilbagebetales, men entreprenøren har intet krav i så henseende."

Som tilføjelse til § 28. stk. 4, anføres:

"Der tilføjes: Samtlige entrepriser for alle bygherrer skal være færdiggjorte forinden aflevering kan finde sted."

I pkt. 8 Tidsstyring hedder der under pkt. 8.2.1. Overordnet udbudstidsplan bl.a.:

"...

<i>Indstilling / Kontrakt</i>	<i>30.04.04</i>
<i>Bekræftelse på kontraktsum(stoventreprise)</i>	
<i>A+B+C+D og E</i>	<i>30.07.04</i>
<i>Byggestart-grundmodning</i>	<i>05.05.04</i>
<i>Byggestart- byggeriet</i>	<i>01.08.0[4]</i>
<i>Byggeperiode:</i>	<i>05.05.04-01.06.06</i>
<i>Færdiggørelse / Mangelsafhjælpning</i>	<i>01.03.06-01.06.06</i>
<i>Aflevering</i>	<i>01.06.06</i>
<i>Afprøvning af koncertsal</i>	<i>01.05.06-01.08.06</i>

....

Udbudsmaterialets hovedtidsplan viser entreprisernes start- og sluttidspunkter samt hovedaktiviteterne på pladsen.

Entreprenørerne er pligtig til umiddelbart efter bygherrens accept at medvirke ved udarbejdelsen af en detaljeret arbejdstidsplan for byggeriet inden for rammerne af udbudsmaterialets hovedtidsplan.

Byggeledelsen sammenholder de enkelte entreprenørers oplæg og udarbejder en samlet tidsplan for byggeriet. "

I den tilknyttede udbudstidsplan af 27. februar 2004 er den tidsmæssige placering og varigheden af stoventreprise A til E angivet i et stavdiagram.

For stoventreprise A er varigheden angivet til 461 dage med startdato den 2. august 2004 og slutdato den 1. juni 2006.

For storentreprise C er varigheden angivet til 304 dage med startdato den 9. marts 2005 og slutdato den 1. juni 2006.

For storentreprise D er varigheden angivet til 526 dage med startdato den 3. maj 2004, for elarbejdet i bygninger dog fra den 1. marts 2005 og for køling, varme og ventilation dog først fra den 4. april 2005, alt med slutdato den 1. juni 2006.

Foroven i stavdiagrammet er angivet følgende sanktionsgivende terminer: "Tæt tagkonstruktion inkl. afvanding" den 1. april 2005, "Facader lukket for vind og nedbør" den 1. juni 2005, "Varme og strøm på bygninger" den 1. oktober 2005, "Alle arbejder" den 1. juni 2006 og "Udv. Finish/gartner samt indjustering af koncertsal" den 1. august 2006.

I rettelsesblad nr. 4 af 19. marts 2004 hedder det bl.a. i pkt. 3 AB 92, der henviser til bilag, som tilføjelse til § 28, stk.1:

"Der tilføjes: Færdiggørelsesdatoen, som angivet i tidsplanen, vil blive lagt til grund ved bedømmelsen af om entreprenøren er forsinket med arbejdets afslutning. Såfremt værdien af ikke-udført arbejde på færdiggørelsestidspunktet overstiger 5% af entreprisesummen eller ikke-udført arbejde forhindrer indflytning og/eller brug af bygningen som forudsat ifalder entreprenøren dagbod med virkning fra færdiggørelsesdatoen, jf. § 25, stk. 2."

Til § 28, stk. 2, tilføjes:

"Der tilføjes: Ved vurdering af om der foreligger væsentlige mangler vil bygherren lægge til grund at manglernes værdi ikke overstiger ½ % af entreprisesummen eller at der ikke er mangler der forhindrer indflytning og/eller brug af bygningen som forudsat."

I rettelsesblad nr. 9 af 2. april 2004 hedder det i punkt 3. AB 92 bl.a.:

"Ad. -Tilføjelse § 28, stk. 1

Der er en sanktionsbærende termin på færdiggørelsestidspunktet, hvorvidt entreprenøren er forsinket vil blive bedømt ud fra de i tilføjelsen angivne kriterier. Der er således ikke tale om en definition på færdiggørelse, men en definition på hvornår entreprenøren er forsinket i forhold til tidsplanen."

I E1'S tilbud på storentreprise A af 19. april 2004 var vedlagt en tidsplan med en afslutningsdato den 31. maj 2006.

Det samme gælder for den tidsplan, der var vedlagt E1's tilbud af 19. april 2004 på storentreprise C.

E2's tilbud indeholdt ikke en tidsplan. I tilbuds brevet af 16. april 2004 er anført:
"Leveringstid: iflg. Udbudstidsplanen..."

I referatet fra projektilpasningsmøde den 9. juni 2004 for entreprise A, B, C og D (Tidsplan og optimeringer) hedder det bl.a.:

" [E1] [E2] [E3] [E4] [E5] [E6] [E7] [E8] [E9] [E10] [E11] [E12] [E13] [E14] [E15] [E16] [E17] [E18] [E19] [E20] [E21] [E22] [E23] [E24] [E25] [E26] [E27] [E28] [E29] [E30] [E31] [E32] [E33] [E34] [E35] [E36] [E37] [E38] [E39] [E40] [E41] [E42] [E43] [E44] [E45] [E46] [E47] [E48] [E49] [E50] [E51] [E52] [E53] [E54] [E55] [E56] [E57] [E58] [E59] [E60] [E61] [E62] [E63] [E64] [E65] [E66] [E67] [E68] [E69] [E70] [E71] [E72] [E73] [E74] [E75] [E76] [E77] [E78] [E79] [E80] [E81] [E82] [E83] [E84] [E85] [E86] [E87] [E88] [E89] [E90] [E91] [E92] [E93] [E94] [E95] [E96] [E97] [E98] [E99] [E100]] præciserede aftalen vedr. projektilpasningen, som forløber indtil den 01.08.04 og udarbejdelsen af kontraktmateriale løber indtil den 01.10.04."

Den 14. juni /29. juli 2004 indgik E1 aftaler med hver af de 4 bygherrer om udførelse af storentreprise A og C. I aftalerne anføres, at aftalegrundlaget er udbudsmaterialet af 27. februar 2004 incl. rettelsesblade, tilbuddet af 19. april 2004 og underskrevet entreprisenotat.

Den 14. juni/8. august 2004 indgik E2 aftaler med hver af de 4 bygherrer om udførelse af storentreprise D. I aftalerne anføres, at aftalegrundlaget er udbudsmaterialet af 27. februar 2004 incl. rettelsesblade, tilbud af 16. april 2004 og underskrevet entreprisenotat.

Det fremgår af entreprisekontrakterne, at bygherrerne i projektilpasningsperioden havde en udvidet hæveadgang.

På projektilpasningsmøderne for entreprise A, B, C og D 04, 06 og 07 henholdsvis den 9. juni, 22. juni og 30. juni 2004 drøftedes indholdet af en tidsplan på grundlag af oplæg fra E1. Oplægget byggede på E1's forslag om en anden udførelse af koncertsalen bygning G (betonkonstruktion i stedet for stålkonstruktion), en ændret udførelsesrækkefølge, således at der skulle startes med bygning A, F og J, og med længere byggetid for entreprise A på bekostning af entreprise C. E1 gav under

drøftelserne udtryk for, at der allerede på dette tidspunkt var opstået en forsinkelse på 4-5 uger på bygning A-B og 10 uger på bygning I-J.

I referat fra projektilpasningsmøde 07 den 30. juni 2004 hedder det under punkt 7.2

Tidsplan bl.a.:

"7.2.1 Generelt

E1 og [] skal drøfte tidsplan med input fra E2 (uge 29), herunder sanktionsgivende sanktioner. Tidsplanen skal med i bekræftelsen 01.08.2004."

I brev af 7. juli 2004 fra [] til []

[E1] hedder det:

"Hej

Hermed et skitseret oplæg til præcisering af dagbodsgivende terminer. Oplægget tager udgangspunkt i jeres senest fremsendt udførelsesplan og er endnu ikke justeret/afstemt med E2.

Efter ferien når I og øvrige entreprenører har haft lejlighed til at kommentere, bliver denne renskrevet og vil derefter indgå som en del grundlaget for entreprisaftalen.

Jeg vil derfor gerne have jeres kommentar senest tirsdag morgen den 27/7 inden bygherremøde."

I brev af 7. juli 2004 fra [] til E2, Att.: []

hedder det:

"Hej begge.

Hermed et skitseret oplæg til præcisering af dagbodsgivende terminer. Oplægget tager udgangspunkt i E1's senest fremsendte udførelsesplan og er jo endnu ikke justeret/afstemt med jeres detailtidsplan. Som I kan se kan installationer i flere bygninger starte op næsten 2 mdr. før udbudstidsplanen. Jeg er opmærksom på, at den senere lukning af bygning D kan blive kritisk i forhold til at få varme på bygning. Denne termin er derfor også rykket ca. 2 mdr. En nærmere drøftelse med E1 og jer skal vise om I kan starte i teknikrum bygning D inden bygning er lukket.

Efter ferien når I og øvrige entreprenører har haft lejlighed til at kommentere, bliver denne renskrevet og vil derefter indgå som en del af grundlaget for entreprisaftalen.

Jeg vil derfor gerne have jeres kommentar senest tirsdag morgen den 27/7 inden bygherremøde."

I oplægget til dagbodsgivende terminer dateret den 7. juli 2004, der er udført på et tidsplanskema, er for oven i en vandret linje angivet "Kritiske terminer iht udbud",

og terminerne fra udbudstidsplanen TÆT TAG, TÆT FAC., VARME PÅ BYGN. og FÆRDIG er markeret med lodrette streger foroven i skemaet. I 1. kolonne er angivet de 10 bygninger A til J. I 2. kolonne betegnet "1. dagbod" er for hver af bygningerne A og C ud for entreprise A anført 50.000 kr. og ud for entreprise B 20.000 kr. I kolonne 3 betegnet "2. dagbod" er generelt anført 1 o/oo af entreprisesummen. I 4. kolonne er angivet entrepriserne A-D for hver enkelt bygning. I skemaet er udførelses-tiden herefter angivet med en stav og datoangivelse af starttidspunkt for alle entrepri-serne fordelt på de enkelte bygninger. For entreprise A (pos. 1, 6, 12, 18, 24, 30, 36, 42, 48 og 54)) slutter stavene ved TÆT TAG, som er markeret med en rombe, der ifølge en note "angiver dagbodsgivende termin" og bogstaverne TT, som i noten angiver Tæt tag. På bygning A (pos. 1) og C (pos.12) er angivet to dagbodsgivende terminer. I parentes angives "hovedbygning+udkrugning". Der er ikke anført en rombe ud for FÆRDIG (1. juni 2006). For entreprise B (Skanska) er ligeledes alene angivet romber ud for tæt facade ved hovedbygning og udkrugning. For entreprise C (pos. 3 osv.) er angivet en rombe ud for FÆRDIG (1. juni 2006) og for så vidt angår bygning A tillige bogstavet A, som ifølge noten angiver "Alle arbejder på nær udv. Finisharbejder og indjustering af koncertsal". For entreprise D (pos. 4 osv.) er angivet en rombe ud for VARME PÅ BYGN. og en rombe ud for FÆRDIG (1. juni 2006) og for så vidt angår bygning A tillige bogstavet A. I bunden af skemaet er på en linje (pos. 60) med angivelsen "AFLEVERING" angivet en rombe ud for 1. juni 2006. Endelig er der i bunden 2 linjer (pos. 61 og 62) med romber ud for 1. august 2006 for "Indregulering – koncertsal + udv. Arbejder" og for "Ibrugtagning".

Der er endvidere påført oversigten følgende note:" *Dagbodsstørrelse kan pr. aktivitet dog max udgøre 1 o/oo af entreprisesum: Entr. A = kr. 166.000, B = kr.45.000, C = kr. 59.000 og D= kr.76.000.*"

Der er yderligere på planen anført: "Dagbodsgivende terminer tilpasset oplægget til udførelsestidsplan fra E1 + Skanska (Oplæg fra E2 endnu ikke indarb.)"

I brev af 19. juli 2004 fra E2 til _____, hedder det bl.a.:

"Overordnet hovedarbejdstidsplan – Foreløbig udgave

I den fremsendte tidsplan vil vi i værste fald få 3x10x 1promille af entreprisesummen.

Hvis i ønsker en deltermin for hver bygning må det være 1 promille af bygningens afsnittes værdi.

Jeg er på kontoret i morgen tidligt kl. 8.00. Ring til mig så vi lige kan gennemgå ovenstående.

Vi snakkes ved."

I referat fra projekttilpasningsmøde 09 den 28. juli 2004 for entreprise A, B, C og D hedder det under pkt. 9.2 tidsplan, under pkt. 9.2.1. bl.a.:

"Med udgangspunkt i tidsplan fra E1 har [] udarbejdet oplæg til dagbodstidsplan. [] oplyser, at hver dagbod bliver ca. 1/10 af promillen af entreprisesummen. Kritisk vej kan ikke fastlægges før, der modtages detaljeret tidsplan fra E2. Tidsplan til tillægsaftale til entreprise A medsendes ligeledes til de øvrige entrepriser, men med en note om, at tidsplanen er til forhandling indtil 01.10.2004.

E2's kommentarer til tidsplanen skal revurderes. Det er ikke nødvendigt at dette klarlægges til kontrakt underskrivning.

Møde mellem E2, E1 og [] skal arrangeres i uge 32.

Tidsplan til entreprise A mailles sidst på dagen torsdag (29.07.2004) til E1."

I mailbrev af 29. juli 2004 fra [] til [], [] og [], Skanska, og [], E2, [], med kopi til [] og [] [] – bygherrerådgiver] hedder det:

*"Kære alle
Hermed som aftalt på mødet i går en klade til hovedtidsplan med angivelse af de sanktionsgivende terminer med tilhørende dagbodsstørrelser. Den samlede dagbod på 1 promille af entreprisesummen er fordelt ud på de enkelte bygninger. De to delterminer for tæt tag og lukning af bygning er for bygning J og D hævet i forhold til de øvrige på grund af vigtigheden for opstart af teknikrum.*

Denne udsendes sammen med tillægsaftale 2 og er således gældende for til entreprise A.

Detailtidsplan for entreprise B er indarbejdet i tidsplan for A.

For entreprise C og D udestår en detailbearbejdning som først kan være klar, når hovedprojekteringen er længere fremme."

Den medsendte udaterede tidsplan synes at bygge på oplægget af 7. juli 2004 med en række ændringer.

Enkelte aktiviteters startdatoer er ændret. Slutdatoerne for tæt tag og tæt facade svarer ikke til de i udbudsplanen fastsatte terminer, men ligger på begge sider af denne dato. Datoerne for tæt tag svarer til de datoer, der er anført i E1'S arbejdstidsplan (sagens bilag 21). Slutdatoen for varme på bygningen svarer til udbudsplanens dato.

1. dagbod for entreprise A er ændret til 10.000+4.000 kr. og 14.000 kr. for de øvrige bygninger - bygning D og J dog 28.000 kr., for entreprise C til 5.900 kr. og for entreprise D til 7.600 kr. 2. dagbod er forsat generelt anført som "*1 o/oo af entreprise-summen*".

For entreprise A (pos. 1, 7, 13, 19, 25, 31, 37, 43, 49 og 55) er dagboden (nu markeret med en tyk kort lodret stav) forsat alene angivet ud for TÆT TAG, dog er denne termin opdelt i to for bygning A og C. For entreprise C (pos. 3 osv.) er dagbodstegnet fjernet ud for FÆRDIG, og der er alene anført bogstavet A, nu for alle bygninger som ifølge noten angiver "*alle arbejder på nær udv. Finish arbejder og indjustering af koncertsal*". For entreprise D er dagboden fastholdt for VARME PÅ BYGN., men dagbodstegnet ud for FÆRDIG er fjernet, og der er alene anført bogstavet A ud for alle bygninger.

Ved "*Aflevering*" (pos. 60) den 1. juni 2006 er dagbodstegnet fjernet.

"*Indregulering – koncertsal + færdiggørelse af de udvendige arbejder*" (pos 61) og "*Ibrugtagning*" (pos.62) den 1. august 2006 er forsat markeret med dagbodstegn.

I en linje forneden på tidsskemaet er anført: "*KRITISKE TERMINER I HT UDBUD*" og med tykke lodrette streger er angivet TÆT TAG, TÆT FAC. VARME PÅ BYGN. og FÆRDIG ud for de datoer, der fremgår af udbudstidsplanen.

I projektilpasningsmøde 10 den 4. august 2004 hedder det under pkt. 10.2 Tidsplan under 10.2.1 bl.a.:

"Generelt

" E2 og har afholdt møde her til morgen for gennemgang af tidsplanen. En detaljeret tidsplan er ikke mulig at udarbejde for E2 før der foreligger et hovedprojekt.

Byggerækkefølgen er ændret i f.t. udbudstidsplanen. De sanktionsgivende datoer i udbudstidsplanen er p.t. vanskelige at indarbejde, de vil blive indarbejdet senere.

...

Notat udarbejdes vedr. opfyldelse af de sanktionsgivende terminer."

Den 2. august 2004 sendte bygherrerådgiverne underskrevne tillægsaftaler (nr. 02-A) vedrørende entreprise A til E1. Aftalerne blev underskrevet af E1 den 17. august 2004.

I tillægsaftalerne hedder det bl.a.:

Tillægsaftale baseret på: > Bilag 1 med tilhørende bilag 2.01-2.09

Bygherrens bemyndigelse > 02.08.2004

Bilag	Arbejde	Beløb (excl. moms)
1	Projektilpasninger	-3.666.713,00
2	Arealtilpasninger	1.574.827,00

Denne tillægsaftale i alt: (excl. moms) Kr. -2.091.886,00

Tidligere tillægsaftale: 01 (excl. moms) Kr. 0,00

Tillægsaftaler i alt: (excl. moms) Kr. -2.091.886,00

Entrepriseaftale af: 14.06.04 (excl. moms) Kr. 88.767.810,00

Entreprisenum i alt: (excl. moms) Kr. 86.675.924,00

Evt. supplerende garanti: Kr. 0,00

...

Bilag 1: Tillægsaftale nr. 2 til entreprisekontrakt af 14.06.2004 - Storentreprise A.

Nærværende tillægsaftale indgås på grundlag af udbudsmaterialet og entreprenørens tilbud af 19. april 2004 samt resultatet af projektilpasningsperioden. De tilbudte arbejder vil dog stadig være åbent for optimeringer frem til 1. oktober 2004, i h.t. projektoptimeringskataloget m.m.

...

...

Bilag til nærværende aftale:

2.01

Tilbud for entreprise A - i h.t. licitationen.

2.02.

Optimeringskatalog - Samlet licitationsresultat med indbygget optimering, status 29.07.2004.

2.03.

Optimeringskatalog - entreprise A, status 29.07.2004.

2.04

Bilag til optimeringskatalogets punkter.

2.05.

Opdateret udførelsestidsplan i koncentreret form (baseret på oplæg fra E1)

2.06.

Dagbodsgivende terminer (baseret på oplæg fra ...).

2.07.

Udbudsmaterialet (i h.t. udbudet)

2.08.

*Oplæg til tegningsliste der angiver tegningsmaterialets omfang d. 1/10 hvor prisen skal genbekræftes. **

2.09.

Accept på delarbejdet piloteringsarbejde - dateret 17.06.2004.

[Med håndskrift er tilføjet]

* *Det forudsættes at tegningsmaterialet følger produktionen og endelige omfang af materialet i forbindelse med genbekræftelsen afklares løbende inden 1. oktober 2004.*

Tegningsliste for ingeniør og landskab er ikke vedlagt."

Der er mellem parterne enighed om, at den "Opdateret udførelsestidsplan i koncentreret form", der anføres under pkt. 2.05 er E1's tidsplan oprettet 24.06.2004, rev. 27.07.2004 (sagens bilag 21). I denne tidsplan er slutdatoen for bygninger angivet til 2. august 2006.

Der er endvidere mellem parterne enighed om, at pkt. 2.6 "Dagbodsgivende terminer" indeholder den dagbudsplan, som ... udsendte til E1, Skanska og E2 den 29. juli 2004, dog således at planen nu er benævnt "DAGBODSGIVENDE TERMINER" og er dateret den 29. juli 2004.

Ifølge det oplyste er den håndskrevne note påført bilaget af ... efter aftale med ... , RÅDG, inden underskrivelsen.

Den 10. august 2004 sendte bygherrerådgiverne underskrevne tillægskontrakter (nr. 01-C) med anmodning om underskrift til E1 . E1 underskrev aftalerne den 21. september 2004.

I aftalerne hedder det bl.a.:

"Tillægsaftale baseret på: > Bilag 1 med tilhørende bilag 1.1-1.8

Bygherrens bemyndigelse > 02.08.2004

Bilag	Arbejde	Beløb (excl. moms)
1	Projektilpasning	-1.338.320,00
2	Arealtilpasning	688.948,00

Denne tillægsaftale i alt:	(excl. moms) Kr.	-649.372,00
Tidligere tillægsaftale:	(excl. moms) Kr.	0,00
Tillægsaftaler i alt:	(excl. moms) Kr.	-649.372,00
Entrepriseaftale af: 14.06.04	(excl. moms) Kr.	34.661.025,00
Entreprisesum i alt:	(excl. moms) Kr.	34.011.653,00
Evt. supplerende garanti:	Kr.	0,00

...

Bilag 1: Tillægsaftale nr. 1 til entreprisekontrakt af 14.06.2004 - Storentreprise C.

Nærværende tillægsaftale indgås på grundlag af udbudsmaterialet og entreprenørens tilbud af 19. april 2004 samt resultatet af projektilpasningsperioden. De tilbudte arbejder vil dog stadig være åbne for optimeringer frem til 1. oktober 2004, i h.t. projektoptimeringskataloget m.m.

...

...

Bilag til nærværende aftale:

1.1.

Tilbud for entreprise C - i h.t. licitationen.

1.2.

Optimeringskatalog - Samlet licitationsresultat med indbygget optimering, status 29.07.2004.

1.3.

Optimeringskatalog - entreprise C, status 29.07.2004.

1.4.

Bilag til optimeringskatalogets punkter.

1.5.

* Opdateret udførelsestidsplan i koncentreret form (baseret på oplæg fra E1)

1.6.

* Dagbodsgivende terminer (baseret på oplæg fra).

1.7.

Udbudsmaterialet (i h.t. udbudet)

1.8.

* Oplæg til tegningsliste der angiver tegningsmaterialets omfang d. 1/10 hvor prisen skal genbekræftes.

[Med håndskrift tilføjet]

Ændringer til ovenstående bilag 1:

1.5 opdateret udførelsestidsplan ...

Den vedlagte tidsplan var E1'S oplæg til hovedtidsplan og kun gældende for storen-
treprise A.

1.6 Dagbodsgivende terminer.

E1 tager forbehold for de anførte dagbodsgivende terminer, da den endelige god-
kendte hovedtidsplan ikke foreligger.

1.8 oplæg til tegningsliste ...

Det forudsættes at tegningsmaterialet følger produktionen og endelige omfang af ma-
terialet afklares med E1 "

Det er oplyst, at den håndskrevne påtegning er påført af efter aftale
med bygherrerådgiveren, inden kontrakten er tilbagesendt til bygherrerådgiveren.

Den 12. august 2004 sendte bygherrerådgiver, , underskrevne tillægs-
aftaler (nr. 01- D) til E2'S underskrift. E2 har underskrevet aftalerne den 20.
september 2004.

I tillægsaftalerne hedder det bl.a.:

Tillægsaftale baseret på: > Bilag 1 med tilhørende bilag 1.1-1.8

Bygherrens bemyndigelse: 02.08.2004

Post/bilag	Arbejde	Beløb (excl. moms)
1	Projektilpasning	-1.028.806,00
2	Arealtilpasning	747.077,00

Denne tillægsaftale i alt: (excl. moms) Kr. -281.729,00

Tidligere tillægsaftale: (excl. moms) Kr. 0,00

Tillægsaftaler i alt: (excl. moms) Kr. -281.729,00

Entrepriseaftale af: 14.06.04 (excl. moms) Kr. 45.304.179,00

Entreprisesum i alt: (excl. moms) Kr. 45.022.450,00

...

Bilag 1: Tillægsaftale nr. 1 til entreprisekontrakt af 14.06.2004 - Storentreprise D.

Nærværende tillægsaftale indgås på grundlag af udbudsmaterialet og entreprenørens tilbud af 16. april 2004 samt resultatet af projektilpasningsperioden. De tilbudte arbejder vil dog stadig være åbne for optimeringer frem til 1. oktober 2004, i h.t. projektoptimeringskataloget m.m.

...

Bilag til nærværende aftale:

1.01.

Tilbud for entreprise D - i h.t. licitationen.

1.02.

Optimeringskatalog - Samlet licitationsresultat med indbygget optimering, status 29.07.2004.

1.03.

Optimeringskatalog - entreprise D, status 29.07.2004.

1.04.

Bilag til optimeringskatalogets punkter.

1.05.

Opdateret udførelsestidsplan i koncentreret form (baseret på oplæg fra NCC)

1.06.

Dagbodsgivende terminer (baseret på oplæg fra).

1.07.

Udbudsmaterialet (i h.t. udbudet)

1.08.

Oplæg til tegningsliste der angiver tegningsmaterialets omfang d. 1/10 hvor prisen skal genbekræftes."

I tillægsaftalerne er bestemmelsen om bygherrens udvidede hæveadgang udgået.

I brev af 21. september 2004 hvormed €2 sendte de underskrevne tillægsaftaler

01 D til hedder det bl.a.:

"Hermed fremsendes underskrevet tillægsaftaler for:

1. Tillægsaftaler 01 D Projektilpasning og arealtilpasning, aftalen er ikke dateret.
Bygherre: i Sum: -1.028.806,- og 747.077,-
2. Tillægsaftaler 01 D Projektilpasning og arealtilpasning, dateret 11/8-2004.
Bygherre: Forskerpark. Sum: -402.605,- og 1.487.311,-
3. Tillægsaftaler 01 D Projektilpasning og arealtilpasning, dateret 11/8-2004.
Bygherre: Hjemsted for Symfoniorkester. Sum: -68.950,- og 234.002,-

4. *Tillægsaftaler 01 D Projekttilpasning og arealtilpasning, dateret 11/8-2004. Bygherre: Koncertsal. Sum: -151.690,- og 506.232,-*
5. *Entrepriseaftalen for Rent Rum, dateret 22/8-2004.*
6. *Tillægsaftale 02 D for Rent Rum, som udgår, dateret 22/8-2004.*

...

Kommentarer til aftalerne:

Ad punkt 1 til 4

Vi har følgende generelle kommentarer til vedlagte bilag:

...

*Bilag 1.05:
Tidsplanen er foreløbig og endnu ikke accepteret af Bravida.*

*Bilag 1.06:
Dagbodsgivende terminer er foreløbig og endnu ikke accepteret af E2.*

*Bilag 1.08:
Tegningslisterne er foreløbige, der foregår pt. en diskussion af omfanget."*

I mail af 22. september 2004 fra ' ' til ' ' , RÅDG
hedder det bl.a.:

"Med hensyn til tidsplan er det korrekt at det er mig der skal have initiativet. Jeg har udsendt en tidsplan sammen med tidligere tillægsaftaler fra optimeringen der beskriver de[r] dagbodsgivende terminer som jeg mener skal være gældende for den efterfølgende detailtidsplan. E2 har dog ikke været enig i denne og vil tage forbehold når de returnere tillægsaftalen. Samme gør E1 (entreprise C).

Med hensyn til at rette en tidsplan op nu med dette udgangspunkt vil ikke være formålstjenligt, idet vi jo nu kan konstatere betydelige forsinkelser på grund af manglende projektafklaring, forurenede jord, manglende pælebæreevne og vejrlig. Jeg vil derfor gerne senere sammen med entreprenørerne udarbejde en samlet tidsplan hvor disse er indeholdt. Dette når vi ikke til den 1/10."

I mødenotat fra møde den 7. oktober 2004 med repræsentanter for E1 , E2 ,
Skanska og hedder det bl.a.:

"Mødet tema:

*Koordinering af tidsplanerne med afsæt i de faktiske stede forhold d.d.
De på mødet iværksatte tiltag skal resultere i hovedtidsplan der efterfølgende skal følges op og understøttes af udførelses- og arbejdstidsplaner fra de enkelte entreprenører.*

Tovholder er [] - byggeledelsen]

[] , E1] gennemgik og redegjorde for den planlagte udførelsesrækkefølge for råhusarbejderne fra fundering til tæt tag.
Kadencen for arbejdet med de efter mødet oplyste terminger for henholdsvis - TÆT KÆLDER - og TÆT TAG - vil være:

Bygning	Tæt kælder	Tæt tag
A	21.11.2004	21.02.2005
B	21.01.2005	21.04.2005
C	01.02.2005	05.04.2005
D	30.03.2005	21.06.2005
E	08.04.2005	05.07.2005
F	09.02.2005	07.03.2005
G	23.03.2005	27.07.2005
H	26.04.2005	28.06.2005
I	02.03.2005	10.05.2005
J	07.01.2005	08.03.2005

[] , E1] udarbejder "detaljeret tidsplansskelet" for kompletteringsentreprisen omfattende minimum 1 bygning der er repræsentativ for vurderingen af tidsforbruget.

[] Skanska] gjorde rede for gennemførelsen af lukningsentreprisen som principielt vil følge kadencen for råhuset.
udarbejder tidsplan på grundlag af ovenstående terminger samt oplyser forudsætninger i øvrigt.

[] , E2] meddelte at E2 med udgangspunkt i ovennævnte terminger opdaterer / reviderer udførelsesplanen. Fremsendes i uge 42 til .
Der er aftalt at følgende aktiviteter skal fremgå entydigt

- tagafvanding
- ledninger i terræn
- installationer i teknikrum
- varme på bygningen
- installationer på tag

Såfremt der er forudsætninger udover ovennævnte skal disse oplyses."

I mail af 8. oktober 2004 fra byggeledelsen til [] , Skanska, og

[] , E2] hedder det:

"Hej .
Hermed som aftalt i går på vort møde de terminger for hvor der kan forventes lukket tag.
Kan du ud fra dette oplyse tidspunkter for hvornår der kan forventes tæt facade på de enkelte bygninger.
Udkragninger bedes angivet særskilt.

Vil du venligst sende oplysninger til [] .

Hej
Her er terminger for forventet lukket kælder i de enkelte bygningsafsnit.

...

Hej og,

Hermed vores oplæg til terminer for kælderdæk og tæt tag.
Vi tales ved.

...

S-FoU og BH 2 mfl.
E1 - Sags nr. 244302 07-10-2004

Blok	Aktivitet	Tidspunkt
Blok A	Kældertæt	22-11-2004
Blok A	Tæt Tag	21-02-2005
Blok B	Kældertæt	21-01-2005
Blok B	Tæt Tag	21-04-2005
Blok C	Kældertæt	01-02-2005
Blok C	Tæt Tag	05-04-2005
Blok D	Kældertæt	30-03-2005
Blok D	Tæt Tag	21-06-2005
Blok E	Kældertæt	08-04-2005
Blok E	Tæt Tag	05-07-2005
Blok F	Kældertæt	09-02-2005
Blok F	Tæt Tag	07-03-2005
Blok G	Kældertæt	23-03-2005
Blok G	Tæt Tag	27-07-2005
Blok H	Kældertæt	26-04-2005
Blok H	Tæt Tag	28-06-2005
Blok I	Kældertæt	02-03-2005
Blok I	Tæt Tag	10-05-2005
Blok J	Kældertæt	07-01-2005
Blok J	Tæt Tag	08-03-2005

Tider fra tidsplan 225-b af den 20041006

Vedr. Universitet og Sønderborg
Tæt tag for udkravninger er ikke medtaget i ovenstående tider"

Den 18. oktober 2004 sendte E2 byggeledelsen et nyt oplæg til "Overordnet hovedarbejdstidsplan" af 15. oktober 2004. Også denne tidsplan havde 1. juni 2006 som slutdato for alt arbejde på entreprise D.

I referat fra byggemøde BM08 den 28. oktober 2004 hedder det under punkt **08.02.00 Andre møder** bl.a.:

"08.02.04 Færdigt ajourført hovedprojekt incl. Rev. Fagbeskrivelse er lovet færdig senest den 01.12.04"

I mail af 8. november 2004 fra E1 til hedder det bl.a.:

"Vi modtog på byggemødet i går en hovedtidsplan for entreprise A og C, hvor I beder E1 gennemse denne samt returnere med underskrift på, at det vil være den nye kontraktidsplan.

Vi er opmærksomme på at planen stor set svarer til E1's: "partneringplan". Men som tidligere anført er den tænkt som et første forsøg på at komme videre i processen, altså ikke et revideret kontraktgrundlag.

Jeg mener derfor at nedenstående punkter skal være med til at danne en endelig hovedtidsplan.

1. E1 har i sin oprindelige kontrakt en tilhørende tidsplan for entreprise A og C dateret 27-07-2004.
2. E1 har i perioden frem til g.d. løbende oplyst hvor og hvorledes projektet er blevet påført tidsforskydelser.

.....

7. ...

Med baggrund i ovenstående, mener vi os ikke i stand til på nuværende tidspunkt at binde E1 på et entydigt grundlag."

I "Notat fra tidsplan mødet den 10.11.2004" med deltagelse af byggeledelsen, E1 og E2 hedder det bl.a.:

"Forudsætning for tidsplan:

- Hovedprojektet er afsluttet pr 1. dec. 2004
- Beslutning om vandtåge/sprinkler kan implementeres i tidsplanen
- Terminer for afklaring af "pinde" på beslutningslisterne overholdes
- Tidsplan for elementprojekt og frigivelse til produktion følger planen
- De pr 01.12.04 registrerede og godkendte tidsfristforlængende spildage for entreprise A vil ved en eventuel overskridelse af de i planen fastsatte sanktionsgivende mellemterminer blive fratrukket i beregningsgrundlaget for sanktionen.

Under ovennævnte forudsætninger danner de foreliggende planer dateret 4.11.04 grundlag for den styrende hovedtidsplan."

I referat fra byggemøde BM11 den 18. november 2004 hedder den under punkt.

11.01.00 Opfølgning af referat:

"E2 fastholder, at det er deres forudsætning for overholdelse af tidsplaner, at hovedprojekt er færdigt den 1/12 specielt i forhold til leverancer, der skal indbygges i Råhus (ventilation mv)".

Det hedder videre under pkt 11.16 Tidsplan under punkt. 11.16.01 bl.a.:

" E1 har accepteret, at bygbart hovedprojekt for entreprise C er den 17.12.2004".

Under punkt 11.16.02 hedder det:

"Der holdes særskilte tidsplanmøder.

kontraktidsplan for entreprise A dateret 2004.06.27 [der er enighed om at der skal stå 2004.07.27] er gældende.

Detailtidsplan dateret 2004.11.04 er gældende."

Under punkt 11.16.03 hedder det:

"Der stiles mod at kontraktidsplan for entreprise B+C+D er klar den 1/12, hvor div forsinkelser er indarbejdet."

Disse angivelser gentages i byggemøde BM12.

I referat fra byggemøde BM13 den 2. december 2004 hedder det under pkt. 13.16.02:

"Den senest medsendte registrering af tidsforskydelse E1 er alene i forhold til kontraktidsplan dateret 2004.06.07." [der er enighed om, at der er tale om tidsplan rev 2004.07.27]

I en mail af 6. december 2004 fra E1 vedrørende møde den 23. november 2004 hos U-RÅDG hedder det i det vedlagte notat "Bemærkninger og supplement til referat af 2004-11-29" bl.a.:

"Ad tidsplan: E1 anerkender at medvirke positivt til udarbejdelsen af en fælles hovedtidsplan. Grundet de p.t. konstaterede forskydninger, og det manglende samlede overblik over restydelse og beslutninger kan E1 ikke påtage sig sanktionsgivende ansvar."

I referat af tidsplanmøde nr. 3 den 14. december 2004 hedder det under pkt. 3.05.00

Hovedtidsplan:

"Pkt.3.05.01 Styrende hovedtidsplan samt underopdeling på bygninger blev fremlagt."

Der er mellem parterne enighed om, at den fremlagte plan er tidsplan udarbejdet af dateret rev 2004.11.30 (sagens bilag 29). Planen havde 1. juni 2006 som slutdato.

I referat fra tidsplanmøde nr. 4 den 4. januar 2005 hedder det under punkt 4.05.00

Hovedtidsplan bl.a.:

"Pkt.4.05.01 Detailtidsplan for bygninger rettes for redaktionelle meningsforstyrrende fejl i opstartdatoer for entreprise D."

Under pkt. 4.05.02 opregnes endvidere en række forudsætninger for hovedtidsplan.

I referat fra tidsplanmøde TM05 den 11. januar 2005 hedder det under punkt **5.05.00**

Hovedtidsplan bl.a.:

" [] udleverede paradigma for integreret styrende hovedtidsplan for bygning A. Kommenteres næste uge."

I referat fra tidsplanmøde TM08 den 1. og 3. februar 2005 hedder det under punkt

8.05.00 Hovedtidsplan bl.a.:

"8.05.01 ["E1] og [, E2] udarbejder detailtidsplan – oplæg fremlægges i uge 7."

Ifølge () forklaring blev et sådant oplæg ikke udarbejdet.

I forbindelse med en genunderskrivelse af tillægsaftalerne for entreprise D hedder det i brev af 24. februar 2005 fra E2 til bygherrerådgiverne bl.a.:

"I lighed med tidligere underskrevet tillægsaftaler, skal vi gøre opmærksom på at følgende bilag, ikke er accepteret af E2 :

- Tidsplanen er foreløbig og endnu ikke accepteret af E2
- Dagbodsgivende terminer er foreløbige og endnu ikke accepteret af E2
- Tegningslisterne er foreløbige.
- Ændringer til arealfordelinger er ikke vedlagt."

I brev af 22. december 2005 fra ved til entreprenørerne hedder det:

"Til entreprenørerne vedr. færdiggørelsestidsplan

Bygherrerne har haft ekstern konsulent til at vurdere projektets tidsforløb indtil nu. Med henvisning til seneste tidsplanudkast af 29.11.05 fra entreprenørerne fastholder bygherrerne kontraktgrundlaget, og opfordrer entreprenørerne til nøje at redegøre for årsagerne til de påberåbte forsinkelser, og hvorfor disse er bygherrens ansvar. Herefter tages stilling til hvorvidt der er grundlag for tidsfristforlængelser. Bygherrerne fremsender brev herom direkte til entreprenørerne.

Bygherrerne ønsker efter konkrete tidsplansoplæg efter koordinering og yderligere bemandsvurderinger at gå i dialog om, hvorledes man i fællesskab kan opnå en løsning der til gavn for alle parter sikrer en succesfuld færdiggørelse af byggeriet.

Byggeledelsen har følgende forudsætninger at arbejde videre på sammen med entreprenørerne:

- Bygning H, I og J ønskes prioriteret således at indflytning kan ske til 1. august.
- Færdiggørelse af øvrige bygninger så hurtigt som muligt. Tidsplanssamarbejdet og fælles interesser må vise mulighederne, idet bygherrer planlægger indflytning herefter.
- Der kan ikke betales for forcering
- Delafleveringer accepteres

Som byggeledelsen opfatter kontraksgrundlaget omkring tid:

E2 har ikke accepteret nogen tidsplan.

E1 aflevering anføres i seneste tillægsaftaler til 3. august 2006.

Sanktionsgivende mellem- og afleveringsterminer kan efter byggeledelsens opfattelse ikke fastlægges, men bygherrerne fastholder nuværende kontraktgrundlag, jf. ovenstående.

Med udgangspunkt i seneste oplæg fra entreprenører til tidsplan af den 29.11.05 foreslår byggeledelsen at det fortsatte samarbejde omkring tidsplan sker på en partnerlignende måde. Entreprenørernes bemærkninger udbedes."

I brev af 27. januar 2006 fra E1 til bygherrerne hedder det om tilføjelser til bygherrernes referat fra møde den 20. januar 2006 bl.a.:

" [E1] bemærkede, at det ikke er på alle entrepriser, at der er aftalt en kontraktidsplan med afleveringsterminer eller sanktionsgivende terminer. Dette fælder f.eks. for storentreprise C, hvor der generelt er taget forbehold for tidsterminer.

(Tilføjet efter mødet: For storentreprise A er der aftalt en kontraktidsplan med en række dagbodsgivende terminer, som for længst er passeret og derudover en dagbodsgivende termin pr. 2006-08-01 for aktivitet 62: Færdiggørelse af de udvendige arbejder. Jf. bilag 2.06 til tillægsaftale nr. 02-A)."

Efter at bygherrerne i brev af 6. februar 2006 havde varslet dagbøder fra 1. august 2006 hedder det i brev af 10. februar 2006 fra E1 til bygherrerne bl.a.:

" E1 accepterer ikke bygherrernes udmelding om, at der vil blive opkrævet dagbøder fra 2006-08-01. Dels er udmeldingen ikke i overensstemmelse med kontraktgrundlaget og dels kræver E1 tidsfristforlængelse for forsinkelser."

I referat af 29. marts 2006 fra møde mellem E2 og direktør og hedder det bl.a.:

"• 1. august problematik afleveringsterminer og deraf afledte evt. dagbodskrav drøftes videre mellem parterne."

I brev af 15. maj 2006 fra direktør til E2 hedder det bl.a.:

"Herudover vil vi gerne bekræfte, at når der gennem tilbagemelding på arbejds- og tidsplaner – formentlig om 2-3 uger – kan fastlægges de videre tidsterminer, vil

bygherrerne indgå i en dialog med E2 om ændring af sanktionsbærende terminer på . med henblik på en afsnitsvis færdiggørelse. I forbindelse hermed vil omfanget af refleksforsinkelse forårsaget af anden entreprenør blive vurderet.”

I brev af 24. juli 2006 fra bygherrerne til E2 hedder det bl.a.:

”Som led i de drøftelser om færdiggørelsesterminer og dagbøder, som fandt sted på mødet 28. juni 2006, skal bygherrerne for meddele følgende:

Opkrævning af dagbod udsættes til 25. august 2006.

Baggrunden herfor var de drøftelser, man havde omkring refleksforsinkelser fra andre entreprenører, som fandt sted på mødet.

Udsættelsen af de sanktionsbærende knudepunkter var endvidere også et udtryk for en kulance fra bygherrerens side for opmandingen og den indsats, som E2 havde iværksat vedrørende færdiggørelsen af afsnit H, I og J (dele af).

Derfor er udsættelsen af opkrævning af dagbod betinget af:

1. at den øgede bemanning fortsættes, og
2. at E2 udarbejder et oplæg til mødet 8. august 2006 om fastlæggelse af færdiggørelsestermin for hele byggeriet, og
3. at der på det grundlag indgås en samlet aftale om færdiggørelsesterminer og nye sanktionsbærende knudepunkter, som er opdelt på forskellige elementer i byggeriet.”

E1 har til støtte for sit standpunkt navnlig henvist til den tidsplan og dagbodsplan, der i juli 2004 blev aftalt mellem , E1, og fra byggeledelsen.

_____ har herom forklaret bl.a., at det var planlagt, at tillægsaftalerne skulle indgås pr. 1. august 2004. På dette tidspunkt var tidsplanlægningen ikke så langt, at hovedarbejdstidsplanen i detaljer kunne fastlægges for entreprise C og entreprise D. Derfor kunne dagbodsplanen heller ikke færdiggøres. Det var uden betydning for entreprise A, hvor terminen ”tæt tag” var den centrale. Han mente ikke, at bygherrerne med dagbodsplanen af 29. juli 2004 havde opgivet dagbod på slutterminen. Det fulgte jo direkte af udbudsmaterialet, herunder udbudstidsplanen, og han havde netop indsat udbudstidsplanens ”færdig” termin for oven og forned på planen.

_____ Bygningsstyrelsen, har forklaret bl.a., at E1 tidsplan (bilag 21) og dagbodsplanen, som blev vedlagt tillægskontrakterne, alene var oplæg

til forhandling om den endelige tidsplan, som man på dette tidspunkt ikke var blevet enige om. Efter hendes opfattelse var udbudstidsplanens dagbodsterminer derfor fortsat gældende.

_____ har forklaret bl.a., at det var afgørende for ham og E1, at der ikke blev aftalt en dagbod på slutterminen, da hele byggeriet allerede var 4 - 8 til 10 uger forsinket, og det var helt uafklaret, hvordan tidsplanen skulle være for entreprise C. Den tidsplan, E1 havde udarbejdet for entreprise A, havde sluttidspunkt den 2. august 2006. Da han den 29. juli 2004 modtog _____ nye udkast til dagbudsplan, opfattede han det således, at hans ønsker i mailen af 26. juli 2004 i det hele var blevet imødekommet. Det var også derfor, at han senere underskrev de tillægsaftaler vedrørende entreprise A, som bygherrerne fremsendte, og som omfattede E1's tidsplan (bilag 21). Af samme grund tog han forbehold, da de samme tidsplaner og dagbudsplanen også var vedlagt tillægsaftalerne for entreprise C.

Voldgiftsrettens opfattelse:

I byggeledelsens oplæg til dagbudsplan af den 7. juli 2004 var kun mellemterminen "tæt tag" for entreprise A markeret med en rombe, som ifølge noten angav "dagbodsgivende termin", og der var ingen dagbodsmarkering ved slutterminen den 1. juni 2006. Såvel for entreprise C som for D var mellemterminer og slutterminen den 1. juni 2006 markeret med rombe. I position 60 var linjen "Aflevering" også markeret med rombe den 1. juni 2006. Efter at _____, E1, havde kommenteret oplægget i sin mail af 26. juli 2004, ændrede byggeledelsen dagbudsplanen, således at heller ikke slutterminen for entreprise C og D var tillagt dagbod. Også ud for "Aflevering" den 1. juni 2004 var dagbodstegnet fjernet.

På den baggrund finder voldgiftsretten, at E1 med rette måtte gå ud fra, at dagbudsplanen for entreprise A ikke indeholdt en dagbod for overskridelse af færdiggørelses/afleveringsterminen.

Ved bygherrernes udformning af tillægskontrakterne vedrørende entreprise A, hvori der i indledningen anføres "Tillægssaftale baseret på > Bilag 1 med tilhørende bilag 2.01-2.09" finder voldgiftsretten, at udbudsmaterialets herunder udbudstidsplanens tidsangivelser og dagbodsbestemmelser herved er fraveget, således at den aftalte tidsplan for entreprise A herefter blev E1's udførelsestidsplan (bilag 21), og således at der alene blev aftalt en dagbodsbelagt mellemtermin for "Tæt Tag" og ingen dagbod for overskridelse af færdiggørelsesterminen. Det bemærkes i den forbindelse, at E1's udførelsestidsplan (bilag 21) i flere byggemødereferater er omtalt som kontraktstidsplanen, hvorfor også byggeledelsen i den efterfølgende tid må have været af den opfattelse, at E1's udførelsestidsplan var den aftalte kontraktstidsplan, ligesom byggeledelsen også for entreprise B, C og D arbejdede på at udarbejde særskilte kontraktstidsplaner. Der blev ikke efterfølgende opnået enighed om en anden styrende hovedtidsplan med bindende virkning for E1 .

For så vidt angår entreprise C, tog E1 ved underskrivelsen af tillægssaftalerne udtrykkelig forbehold for såvel udførelsestidsplanen (bilag 21) som de dagbodsgivende terminer. Der er ikke efterfølgende indgået aftale om en ny bindende tidsplan. Ud fra almindelige entrepriseretlige principper finder voldgiftsretten, at det herefter fortsat må være udbudstidsplanens Færdiggørelses/Afleveringstermin, der er gældende for entreprise C. Det samme gælder udbudsmaterialets bestemmelser om dagbod for overskridelse af fristen den 1. juni 2006.

For så vidt angår entreprise D, tog E2 forbehold over for E1's tidsplan allerede inden fremsendelsen af tillægssaftalerne. Ved underskrivelsen af tillægssaftalerne tog E2 på ny udtrykkelige forbehold over for såvel udførelsestidsplanen som dagbodsterminerne. E2 har siden forhandlet med bygherrerne om nye dagbodsterminer, men uden at parterne har kunnet opnå enighed herom. På den baggrund finder voldgiftsretten, at også E2 må være bundet af udbudsmaterialets bestemmelser om tidsplan for byggeriet og dagbod, herunder dagbod for overskridelse af slutdatoen den 1. juni 2006.

3.3 E1's krav om tidsfristforlængelse og erstatning som følge af refleksforsinkelse

E1 har anført, at E1 som entreprenør på storentreprise C må være berettiget til tidsfristforlængelse efter AB 92 § 24 og have ret til erstatning/godtgørelse efter AB 92 § 27 som følge af forsinkelser, der er forårsaget af forsinkelser på entreprise A på samme måde som de øvrige forsinkede entreprenører.

E1 har navnlig gjort gældende, at de indtrådte forsinkelser vedrørende storentreprise A berettiger E1 til tidsfristforlængelse vedrørende storentreprise C på ganske samme måde som en forsinkelse vedrørende storentreprise X, B eller D ville gøre det. E1 finder, at der må lægges vægt på, at der er tale om 2 selvstændige kontraktforhold, og at parterne intet har aftalt om, at forsinkelser vedrørende storentreprise A berettiger bygherrerne til at forlange dagbøder af entreprisesummen vedrørende storentreprise C, idet det tværtimod fremgår udtrykkeligt af den som underbilag til tillægsaftale 02-A og tillægsaftale 01-C fremlagte dagbudsplan, at der beregnes selvstændige dagbøder for hver af de 4 storentrepriser A-D.

Bygherrerne er enige i, at E1 som entreprenør på entreprise C er berettiget til tidsfristforlængelser, som skyldes en anden entreprenørs forsinkelse, f.eks. forsinkelser ved grundmodningsentreprisen eller forsinkelse med E2 arbejder. Udskydelsen af starttidspunkterne for aputeringsarbejderne i forhold til hovedtidsplanen berettiger imidlertid ikke E1 til nogen tidsfristforlængelse. E1 har ikke ret til fristforlængelse som følge af forhold, der kan henføres til E1 selv. Dette gælder også, selv om der formelt var tale om to sæt kontrakter for opgaverne under henholdsvis entreprise A og entreprise C. Denne opdeling af opgaverne skal ikke føre til, at E1's entreprise A skal anses som "anden entreprenør" i forhold til E1's entreprise C, jf. herved AB 92 § 24, stk. 1, nr. 2. E1 kan således ikke med retsvirkning for bygherrerne "forsinke sig selv". Dette følger også af, at E1 oprindeligt vandt de to opgaver ved at tilbyde et alternativ for storentreprise C med en rabat på 8 mio.kr., der var betinget af, at E1 fik begge opgaver overdraget, og at E1 reelt har styret og koordineret alle arbejderne, som om der var tale om en samlet opgave.

E1's forsinkelser med råhusarbejderne giver dermed ikke E1 ret til tidsfristforlængelse i relation til apteringsarbejderne. Selv om voldgiftsretten måtte nå til det modsatte resultat, kan det i hvert fald ikke have som konsekvens, at E1 skal have godtgørelse eller erstatning for at forsinke sig selv i medfør af AB 92 § 27. Bestemmelsen er en erstatningsregel, og de almindelige regler om egen skyld fører derfor til, at E1 ikke kan kræve kompensation for udgifter til forlænget byggetid m.v., der kan henføres til E1's egne forhold - uanset om det formelt er den "ene" E1 -entreprise, der har forsinket den "anden" E1 -entreprise.

Voldgiftsrettens opfattelse:

Efter § 27, stk. 1, nr. 2, har entreprenøren ret til erstatning fra bygherren, hvis forsinkelsen skyldes, "anden entreprenørs ansvarspådragende forsinkelse" og efter stk. 2 ret til godtgørelse, hvis årsagen til forsinkelsen kan henføres til en "anden entreprenørs forsinkelse", jf. § 24, stk. 1, nr. 2. Efter bestemmelseernes ordlyd skal årsagen til forsinkelsen være en anden entreprenør og altså ikke entreprenøren selv. Bestemmelserne om tidsfristforlængelse og ret til erstatning/godtgørelse må antages at bygge på en vurdering af, hvem - bygherren eller entreprenøren - der er nærmest til at bære risikoen for en forsinkelses indtræden. Voldgiftsretten finder på den baggrund og ud fra almindelige principper om erstatning, at E1's egen ansvarspådragende forsinkelse med råhusentreprisen ikke kan berettige E1 til at kræve erstatning eller godtgørelse af bygherrene som følge af refleksforsinkelsen på entreprise C.

Udbudsmaterialet bestemmelser om dagbødsterminer bygger på den forudsætning, at arbejdet er opdelt i adskilte storentrepriser med hver deres dagbødsbelagte mellem- og sluttermine. I forbindelse med, at bygherrene valgte E1's alternative tilbud og tildelte E1 begge entrepriser, blev der ikke i kontraktforholdet foretaget en nærmere tilpasning af dagbødsterminerne eller justering af andre grænsefladeforhold imellem de to entrepriser. På den baggrund finder voldgiftsretten, at E1 i forbindelse med beregning af dagbøder for så vidt angår entreprise C må være berettiget til at blive fritaget for dagbøder for den forsinkelse på råhusentreprisen, der skyldes E1's egne forhold, og for hvilken forsinkelse E1 ville være blevet pålagt dagbod, hvis bygherrene havde håndhævet de aftalte dagbødsbestemmelser på entreprise A.

3.4 Arbejdernes ibrugtagning, færdiggørelse og aflevering

3.4.1 E1

E1 har gjort gældende, at bygherrerne har været uberettiget til at opkræve dagbod for tiden efter 16. februar 2007, hvor E1 færdigmeldte samtlige arbejder på entreprise A og C og anmodede bygherrerne om at indkalde til afleveringsforretning. Byggeledelsen havde i brev af 13. november 2006 givet tilsagn om, at der kunne ske delaflevering. Bygherrerne afviste den 1. marts 2007 at indkalde til afleveringsforretning med den urigtige begrundelse, at der var aftalt samlet aflevering. Selv om det var aftalt, at der skulle ske samlet aflevering, var bygherrerernes indkaldelse til afleveringsforretning til afholdelse den 18. april 2007 alt for sen, idet samtlige entreprenører havde færdigmeldt deres arbejder senest den 6. marts 2007. Endvidere var bygherrerne uberettiget til at afvise entreprise C den 18. april 2007 med henvisning til, at der var mangler ved de udførte arbejder, herunder navnlig de anvendte glasvægge, som efterfølgende er blevet godkendt af myndighederne.

Bygherrerne har gjort gældende, at det følger af tilføjelsen til AB 92 § 28, stk. 4, i byggesagsbeskrivelsen, at *"Samtlige entrepriser for alle bygherrer skal være færdiggjorte, forinden aflevering kan finde sted."* Bygherrerne har derfor været berettiget til at afvise at indkalde til afleveringsforretning alene for så vidt angår entreprise A og C. Det var en fejl, at byggeledelsen i brevet af 13. november 2006 anvendte udtrykket "delaflevering", men det blev rettet allerede i byggemøde BM66 den 25. januar 2007, hvoraf det fremgår, at der var tale om delvis ibrugtagelse. Der blev da heller ikke udarbejdet afleveringsprotokol for det pågældende område, og E1 var helt klar over den rette sammenhæng. Bygherrerne var endvidere berettiget til ved afleveringsforretningen den 18. april 2007 at afvise entreprise C, idet E1 havde anvendt ukontraktmæssigt glas i nogle af væggene, hvorfor bygherrerne alene havde fået en midlertidig ibrugtagningstilladelse. Bygherrerne kunne have krævet glasset udskiftet, men valgte at søge den anvendte løsning godkendt. Først efter større og tidskrævende undersøgelser og dialog med myndighederne fik bygherrerne godkendt det pågældende glas.

Voldgiftsrettens opfattelse:

Det kan efter voldgiftsrettens opfattelse ikke afvises, at der var tale om en sproglig misforståelse, når byggeledelsen i november 2006 tilkendegav, at der kunne finde delaflevering sted, og det må lægges til grund, at udtalelsen blev rettet i byggemødet den 25. januar 2007, og inden E1 den 16. februar 2007 færdigmeldte entreprise A og C. Bygherrerne var derfor berettiget til med henvisning til kontraktgrundlaget at afvise særskilt aflevering af entreprise A og C. Voldgiftsretten finder det ikke godtgjort, at arbejderne på entreprise A og C ved færdigmeldingen den 16. februar 2007 var udført i et sådant omfang, at bestemmelsen i byggesagsbeskrivelsens tilføjelse til § 28, stk. 1, var opfyldt.

Voldgiftsretten er imidlertid enig med E1 i, at bygherrerne havde været forpligtet til at indkalde til samlet afleveringsforretning så snart samtlige entrepriser havde afgivet færdigmelding, hvilket efter byggemødereferat BM69 den 8. marts 2007 var sket den 6. marts 2007.

Således som sagen er forelagt, har voldgiftsretten ikke det tilstrækkelige grundlag for at kunne afgøre, hvornår arbejderne efter den 1. marts 2007 under entreprise A og entreprise C må antages at være færdiggjort.

Da bygherrerne ophørte med at opkræve dagbod over for E1 fra den 1. marts 2007, finder voldgiftsretten det ufornuddent at tage stilling til spørgsmålet om, hvornår entreprise A og C må anses for færdiggjort.

Det følger af AB 92 § 28, stk. 4, og byggesagsbeskrivelsens tilføjelse til AB 92 § 28, stk. 4, at *"Samtlige entrepriser for alle bygherrer skal være færdiggjorte, forinden aflevering kan finde sted."*

Det følger således af entrepriseaftalerne, at bygherrerne kan kræve, at der sker samlet aflevering. Når alle entrepriser har anmodet om aflevering (færdigmelding), jf. § 28, stk. 1, er bygherrerne imidlertid forpligtet til at indkalde til den samlede afleverings-

forretning. Da samtlige entrepriser havde anmodet om aflevering, jf. referatet fra byggemøde BM69 og bygherrerne's brev af 12. marts 2007, skulle bygherrerne have indkaldt til afleveringsforretning i hvert fald senest den 20. marts 2007. Indkaldelsen skete imidlertid først til afholdelse af afleveringsforretning den 18. april 2007. Det følger herefter af AB 92 § 28, stk.3, at arbejdet anses for afleveret den 20. marts 2007.

Voldgiftsretten tager herefter bygherrerne's påstand om frifindelse vedrørende påstand 6 til følge.

Således som E1's påstand 7 er formuleret, tager voldgiftsretten E1's mere subsidiære påstand til følge.

3.4.2 E2

E2 har gjort gældende, at bygherrerne har været uberettiget til at opkræve dagbod, efter at en stor del af hele byggeriet var taget i brug.

Bygherrerne havde heller ikke hjemmel til at opkræve dagbod på grundlag af en opspaltning af byggeriet i byggeafsnit.

E2 færdigmeldte ved brev af 26. februar 2007 entreprisen til den 1. marts 2007. I brev af 1. marts 2007 afviste bygherrerne, at entreprisen kunne færdigmeldes til 1. marts 2007. Den 12. marts 2007 indkaldte byggeledelsen til afleveringsforretning den 18. april 2007 for alle entreprenører. Ved afleveringen afviste bygherrerne over for E2 at modtage byggeriet, navnlig med henvisning til, at E2 ikke havde overholdt reglerne om placering af kabler.

E2 er af den opfattelse, at færdigmeldingen den 1. marts 2007 var retmæssig, og at dagbod efter kontraktgrundlaget og almindelig entrepriseret ikke kan opkræves efter, at byggeriet er færdigt, og uanset hvornår byggeriet afleveres.

Hertil kommer, at bygherrerne har opkrævet dagbod for både start- og slutdato og af en for høj entreprisesum.

Bygherrerne har fastholdt, at dagbod er opkrævet med rette. Dagboden er beregnet og opkrævet efter kontraktens regler. Da E2 færdigmeldte byggeriet til den 1. marts 2007, udestod der så meget arbejde, at det hindrede indflytning eller ibrugtagning af bygningerne som forudsat. Det resterende arbejde oversteg i øvrigt langt de 5 % af kontraktsummen, der er krævet i kontrakten. Hertil kom, at byggeriet af sikkerhedsmæssige årsager ikke kunne tages i brug, før der var sikkerhed for, at reglerne i maskindirektivet om adskillelse af kabler var opfyldt. De samme forhold gjorde, at bygherrerne også måtte afvise at modtage byggeriet den 18. april 2007.

Bygherrerne har til støtte for, at bygherrerne var berettiget til at opkræve dagbod, indtil byggeriet var afleveret, nærmere anført, at E2 har gjort gældende, at "færdiggørelsesdagen" snarere end afleveringsdagen er afgørende for afslutningen af den dagbodsbelagte periode. E2 indtager det standpunkt, at alene færdiggørelsesdagen skulle være afgørende, hvilket støttes på tilføjelsen til § 28, stk. 1, i Byggesagsbeskrivelsen, der blev meddelt ved rettelsesblad 4 af 19. marts 2004. E2's synspunkter bygger imidlertid på en fejlagtig læsning af parternes aftale.

Bygherrerne havde i medfør af tilføjelsen til § 28, stk. 1, mulighed for at opkræve dagbod, hvis E2 ikke færdigmeldte rettidigt i henhold til udbudstidsplanen. Færdiggørelsesdatoen er i udbudsmaterialet fastsat til 1. marts 2006. Det fremgår af tilføjelsen til § 28, stk. 1, der blev meddelt ved rettelsesblad 4, at:

"Færdiggørelsesdatoen, som angivet i tidsplanen, vil blive lagt til grund ved bedømmelsen af om entreprenøren er forsinket med arbejdets afslutning. Såfremt værdien af ikke-udført arbejde på færdiggørelsestidspunktet overstiger 5 % af entreprisesummen eller ikke-udført arbejde forhindrer indflytning og / eller brug af bygningen som forudsat ifalder entreprenøren dagbod med virkning fra færdiggørelsesdatoen, jf. § 25, stk. 2."

Også til § 25, stk. 2, var der foretaget en tilføjelse om dagbod. Når der i tilføjelsen til § 25, stk. 2, tales om "den fastsatte tidsfrist", henvises der til samtlige de sanktionsgivende terminer i udbudstidsplanen, det vil sige de anførte mellemterminer, slutterminen / aflevering samt afslutningen på den udvendige finish. Hertil kommer fær-

diggørelsesterminen, jf. ovennævnte tilføjelse til § 28, stk. 1, der tidsmæssigt blev foretaget efter udarbejdelsen af udbudstidsplanen - således ved udsendelsen af rettelsesblad 4 - og som derfor naturligt ikke fremgår af denne.

At bygherrerne således via udsendelse af rettelsesblad 4 inden tilbudsafgivelse valgte også at gøre færdiggørelsesterminen sanktionsgivende er ikke ensbetydende med, at man derved frafaldt afleveringsterminen som sanktionsgivende. Et sådant synspunkt må kræve sikre holdepunkter, herunder eksempelvis i en tydelig tilkendegivelse fra bygherrenes side på tidspunktet for udsendelsen af rettelsesblad 4, og en sådan tilkendegivelse foreligger ikke.

Voldgiftsrettens opfattelse:

Det fremgår udtrykkeligt af punkt 2.1.2.3 i byggesagsbeskrivelsen, at ” *Sanktionsbærende datoer fremgår af den i udbudsmaterialets vedlagte udbudstidsplan (hovedtidsplan)* ”, og det fremgår af udbudstidsplanen, at afleveringsdagen var sanktionsgivende termin for alle arbejder. Det blev imidlertid samtidig angivet i tilføjelsen til AB 92 § 28, stk.1, i byggesagsbeskrivelsen, at færdiggørelsesdatoen ville ” blive lagt til grund ved bedømmelsen af om entreprenøren er forsinket med arbejdets afslutning”, hvilket blev gentaget i rettelsesblad nr. 4 af 19. marts 2004

Voldgiftsretten kan således ikke tiltræde bygherrenes synspunkt om, at der med rettelsesbladenes tilføjelser til byggesagsbeskrivelsen er indført en ny dagbodstermin for færdiggørelse den 1. marts 2006 ved siden af afleveringstidspunktet den 1. juni 2006, der er angivet som sanktionsbærende i udbudstidsplanen (hovedtidsplanen). Efter voldgiftsrettens opfattelse var bygherrerne berettiget efter kontrakten til at udsætte afleveringsforretningen indtil der kunne ske samlet aflevering. Det medfører imidlertid ikke, at der kunne opkræves dagbod efter, at arbejderne i en entreprise må anses udført i det omfang, der fulgte af tilføjelserne i rettelsesblad 4 til § 28, stk. 1.

Som følge af, at Bygherrerne afviste at vurdere færdiggørelsesgraden på det tidspunkt, den 1. marts 2007, som E2 havde anmodet om, må det efterfølgende give anledning til bevisusikkerhed med hensyn til, om værdien af ikke-udført arbejde på

dette tidspunkt oversteg 5 % af entreprisensummen. Selv om det stikprøvevis var godtgjort, at maskindirektivets regler om adskillelse af kabler ikke alle steder var overholdt, og dette medførte, at der skulle foretages en mangelsafhjælpning i et omfang, der ikke på forhånd kunne afgøres, må det efter voldgiftsrettens opfattelse lægges til grund, at bygningerne rent faktisk var blevet eller kunne tages i brug.

Voldgiftsretten finder på denne baggrund ikke, at bygherrerne har godtgjort, at det ikke-udførte arbejde den 1. marts oversteg 5 % af entreprisensummen, eller at det ikke-udførte arbejde hindrede indflytning eller forudsat brug.

Bygherrerne har derfor været uberettiget til at pålægge E2 dagbod fra 1. marts 2007.

3.5 Refleksforsinkelse som følge af forsinkelse med råhusentreprisen

E1 har gjort gældende, at den indtrådte forsinkelse på råhusentreprisen berettiger E1 til tidsfristforlængelse vedrørende storentreprise C på samme måde, som en forsinkelse vedrørende de øvrige storentrepriser ville gøre det.

E2 har gjort gældende, at det fulgte af udbudstidsplanen, at E2 havde omkring 12 måneder fra terminen "tæt tag" den 1. april 2005 til at fuldføre entreprisen, og det er dette forløb, som E2's tilbud er baseret på. Efter E2's opfattelse må det lægges til grund, at der er opstået en forsinkelse for terminen "tæt tag" fra udbudstidsplanens 1. april 2005 til 30. april 2005 for bygning A, 23. juni 2005 for bygning B, 15. juni 2005 for bygning C, 20. september 2005 for bygning D, 23. august 2005 for bygning E, 28. november 2005 for bygning F, 25. november 2005 for bygning G, 6. december 2005 for bygning H, 20. september 2005 for bygning I og 17. maj 2005 for bygning J. Det udløser efter E2's opfattelse en refleksbetinget tidsfristforlængelse på 6-8 måneder. E2 er enig i, at refleksforsinkelsen skal reduceres i det omfang, voldgiftsretten finder, at E2's forhold har forårsaget forsinkelse på råhusentreprisen.

Bygherrerne er enige i, at råhusentreprisens termin vedrørende "Tæt Tag" og "Tæt facade" er forsinket med omkring 6 måneder.

Bygherrerne finder imidlertid ikke, at E1 er berettiget til tidsfristforlængelse som følge af forsinkelser på råhusentreprisen, som E1 selv er ansvarlig for.

Bygherrerne har tillagt E2 tidsfristforlængelse til den 10. oktober 2006. Denne forlængelse omfatter forlængelsen til 1. august 2006, som følge af vejrlig, strejker og forurennet jord og omfatter herudover en refleksforsinkelse på 8½ uge som følge af forsinkelsen på entreprise A med fradrag af den forsinkelse på 39 dage på bygning H, der var en følge af forsinkelsen med ventilationsaggregatet. Hvis voldgiftsretten ikke finder, at E2 er ansvarlig for forsinkelsen på bygning H, må tidsfristforlængelsen til E2 udgøre 6 måneder uden fradrag.

Voldgiftsrettens opfattelse:

Voldgiftsretten er enig med bygherrerne i, at kompletteringsentreprisen er blevet forsinket med 6 måneder som følge af forsinkelserne på terminen "Tæt facade". Om betydningen heraf for E2's ret til tidsfristforlængelse og erstatning/godtgørelse henvises til afsnit 4 nedenfor om forsinkelse.

Ved vurderingen af, hvilken refleksforsinkelse der tilkommer E2, må det efter voldgiftsrettens opfattelse tillægges betydning, at terminen Tæt Tag for bygning A, B og C kun var 3 måneder forsinket, og at E2 ifølge referat fra byggemøde BM18 den 20. januar 2005 opstartede hovedføringsveje i bygning A. På den baggrund finder voldgiftsretten, at refleksforsinkelsen som følge af forsinkelsen med terminen "Tæt Tag" kan fastsættes til 6 måneder. I denne refleksforsinkelse skal der ske fradrag, i det omfang råhusforsinkelsen er forårsaget af E2.

4. Forsinkelse og tidsfristforlængelser mv.

4.1 Beskedsedler og registreringer af tidsforskydninger samt brug af bruttoliste

Ifølge oplysningerne i sagen og de afgivne forklaringer kan det lægges til grund, at Bygherrene og E1 havde indført et system med beskedsedler, en bruttoliste og en registrering af spild dage. I et notat af 29. september 2004 fra byggeledelsen til "Stor-entreprenør: E1, Skanska og E2" hedder det herom bl.a.: "Til alle ændringer af ydelser i forhold til kontraktgrundlaget skal der indgås skriftlige aftaler i form af beskedsedler inden arbejdets udførelse". Om "Bruttolisten" hedder det: "Til registrering og styring af ydelsesændringer for entrepriserne anfører entreprenøren ydelsen(krav) på vedhæftede regneark.... På regnearket noterer byggeledelsen, hvilke krav der er accepteret (nr. på beskedseddel)..." Om registrering af tidsforskydninger og heraf affødte spild dage hedder det bl.a. "Til registrering af spild dage bedes benyttes vedlagte skema..... Såfremt der gøres krav på tidsfristforlængelse, skal udfyldt bilag afleveres senest ved førstkommende byggemøde."

Af skabelonen for beskedsedlen fremgår bl.a., at der er et afsnit til angivelse af "arbejdets omfang" eller "Årsagen til tillægs-/fradragsydelse". Der er herefter ni rubrikker til afkrydsning af, hvilken pris aftales, f.eks. "Overlagspris", "Enhedspris" og "Regning". Der er endvidere otte rubrikker til afkrydsning om "Arbejdets art", som angives at skulle udfyldes af fagtilsynet. Rubrikker angiver bl.a. "Bygherrekrav", "Projektændring", "Projektfejl", "Projektmangel" og "Andet". Skabelonen indeholder herefter et afsnit, hvori der kan anføres "Tidsperiode for arbejdets udførelse". Der er endvidere to "ja/nej" rubrikker for angivelse af, om arbejdet udløser et krav om tidsfristforlængelse.

Formularen afsluttes med afsnit for entreprenørens underskrift. Det anføres "Ved entreprenørens underskrift bekræftes at arbejdets udføres til den aftalte pris og tid". Der er endvidere afsat plads til underskrift fra tilsynet, hvori tilsynet over for bygherren bekræfter, at det angivne arbejde anbefales udført til den oplyste pris. Der er et afsnit til byggeledelsens godkendelse. Det hedder i teksten hertil bl.a.: "Ved byggele-

delsens underskrift bekræftes, at udgiften er medtaget på bygherrens bemyndigelsesnotat samt at bygherren har godkendt udførelse af arbejdet".

Det fremgår af de afgivne forklaringer, at der ikke er enighed mellem parterne om betydningen af de angivelser om krav på tidsfristforlængelser, der fremgår af henholdsvis beskedsedlen og skemaet til registrering af krav om tidsfristforlængelse, samt bruttolisten.

Byggeledelsen og fagtilsynet har forklaret, at en afkrydsning i beskedsedlens rubrik for nej vedrørende tidsfristforlængelse, som er tiltrådt af entreprenøren, efter deres opfattelse var en aftale om, at entreprenøren vil udføre arbejdet til den afkrydsede aftale om pris uden udløsning af en ret til tidsfristforlængelse. E1 har givet udtryk for, at beskedsedlen alene angår aftalen om arbejdets omfang og pris, men at den eventuelle heraf følgende tidsfristforlængelse blev angivet på skemaet for registrering af tidsforskydelser, og at denne angivelse er gældende, selv om entreprenøren har tiltrådt en beskedseddel med en angivelse af "nej" i rubrikken for tidsfristforlængelse.

Under sagen er der fremlagt en række af de udfyldte beskedsedler angående E1's tillægsarbejder. Det fremgår heraf bl.a., at der findes et betydeligt antal beskedsedler, hvori rubrikken for tidsfristforlængelse er afkrydset med "nej". Der findes endvidere beskedsedler, hvori rubrikken for tidsfristforlængelse er afkrydset med "ja". Der findes endelig en række beskedsedler, hvoraf det fremgår, at tilsynet har fundet, at arbejdet ikke kunne udløse en tidsfristforlængelse, men hvor entreprenøren med et yderligere kryds i "ja" rubrikken har angivet, at arbejdet udløste krav om tidsfristforlængelse. I nogle af disse tilfælde fremgår det, at byggeledelsen har besluttet, at arbejdet skulle udføres, og at uenigheden om eventuel tidsfristforlængelse måtte afgøres efterfølgende. Det fremgår af det oplyste, at denne uenighed er videreført i indførelserne af kravene på Bruttolisten.

Det fremgår endvidere af forklaringerne fra E2, at man ikke havde fæstet sig så meget ved, at der var sat kryds i nej-rubrikken. Man havde i særskilte breve og notater til byggeledelsen givet udtryk for krav om tidsfristforlængelse. E2 anvendte

ikke tidsforskydelsesskemaerne og var ifølge det oplyste ikke bekendt med indholdet af E1's oversigter. Det er oplyst, at der foreligger en del beskedsedler angående E2's ekstraarbejder, som hverken indeholder kryds i ja-rubrikken eller nej-rubrikken. Der findes endvidere et stort antal beskedsedler med kryds i nej-rubrikken, som E2 har tiltrådt. Det er bygherrenes opfattelse, at der ikke findes underskrevne beskedsedler med E2, som indeholder kryds i ja-rubrikken.

Ud fra en samlet vurdering af de fremkomne oplysninger finder voldgiftsretten, at entreprenørerne må anses for at have givet afkald på krav om tidsfristforlængelse, hvis entreprenøren har tiltrådt en beskedseddel, hvori det ved afkrydsning var angivet, at arbejdet ikke udløste tidsfristforlængelse. Om betydningen af det samlede antal tillægsarbejder henvises til afsnit 4.10.8 og afsnit 7.1 nedenfor.

4.2 Tidsfristforlængelser til E1

E1 har gjort gældende, at E1 i medfør af AB 92 § 24, stk. 1, har krav på tidsfristforlængelser på entreprise A i anledning af konkrete forsinkende omstændigheder med mindst 89,5 arbejdsdage på bygningsafsnit A-E, 137,5 dage på afsnit F-G og 128,5 dage på afsnit H-J, samt tidsfristforlængelse for udenomsarealerne med 261 og 216 dage.

E1 har endvidere gjort gældende, at E1 har krav på tidsfristforlængelse vedrørende entreprise C i anledning af konkrete forsinkende omstændigheder med 433 arbejdsdage vedrørende bygningsafsnit A-E, 696,5 dage vedrørende afsnit F-G og 544 dage vedrørende afsnit H-J.

Bygherrene har til støtte for afvisning af kravet navnlig henvist til, at det er E1, der har bevisbyrden for, at E1 har krav på tidsfristforlængelse i medfør af AB 92 § 24. For at løfte denne bevisbyrde skal E1 efter bygherrenes opfattelse dokumentere, at det er bygherrene, der er ansvarlig for hændelsen, at hændelsen forsinkede eller forlængede E1's aktiviteter, således at starten på en efterfølgende aktivitet blev udskudt, samt at en sådan udskydelse i sidste ende påvirkede slutterminen. Byg-

herrerne har også beskrevet det således, at de forsinkende hændelser skal ligge på "den kritiske vej".

E1 har afvist, at det kan kræves, at E1 skal godtgøre, at den enkelte hændelse har ført til en udskydelse af slutterminen, eller at E1 skal påvise, at hændelsen lå på den kritiske vej. Det er tilstrækkeligt, at E1 påviser, at der foreligger de omstændigheder, der er opregnet i § 24, stk. 1, nr. 1-5, og at disse omstændigheder har ført til en forsinkelse for entreprenøren. E1 har i den forbindelse anført, at det ikke i denne sag har været muligt for E1 at påvise en årsagssammenhæng mellem de enkelte forsinkende hændelser og forsinkelsen med færdiggørelsen af de enkelte bygningsafsnit, fordi byggeledelsen ikke havde udarbejdet en hovedtidsplan, der blev opdateret i forhold til byggeriets stade, men alene anvendte rullende tidsplaner. Hertil kom, at byggeledelsen i foråret 2006 traf afgørelse om omprioritering af færdiggørelsen af de enkelte bygningsafsnit.

Efter voldgiftsrettens opfattelse følger det som udgangspunkt af AB 92 § 24, at det er entreprenøren, der skal godtgøre, at den pågældende forsinkelse berettiger entreprenøren til en forlængelse af en aftalt frist, herunder en fastsat frist for færdiggørelse af arbejdet.

I den foreliggende sag foreligger der imidlertid nogle særlige forhold, der medfører, at det sædvanlige krav om, at entreprenøren skal godtgøre eller i hvert fald sandsynliggøre årsag og virkning med hensyn til forlængelse af den aftalte tidsfrist, i et vist omfang må modificeres.

I kontraktens byggesagsbeskrivelse punkt 8.2.1, "Overordnet udbudstidsplan" er bl.a. anført:

"Entreprenøren er pligtig til umiddelbart efter bygherrens accept, at medvirke ved udarbejdelsen af en detaljeret arbejdstidsplan for byggeriet inden for rammerne af udbudstidsmaterialets hovedtidsplan

Byggeledelsen sammenholder de enkelte entreprenørers oplæg og udarbejder en samlet tidsplan for byggeriet.

Ved afvigelser på den kritiske vej skal entreprenøren medvirke ved revision af tidsplanen."

Byggeledelsens tidsplanansvarlige har under sagen oplyst, at ingen af de af byggeledelsen udarbejdede tidsplaner var baseret på logiske netværk med bindinger imellem logisk forbundne aktiviteter, som den anvendte planlægningssoftware, PlanCon, åbner mulighed for. Planerne har derfor karakter af traditionelle stavdiagrammer med enkelte bindinger og "faste tidsforskydninger" indlagt. Det har således ikke været muligt at fastslå den kritiske vej igennem projektet ved en normal forsinkelsesanalyse. Dette gælder både i byggeriets tidlige faser, som tidsplanmæssigt er beskrevet i kontraktidsplanen rev. 27. juli 2004 (bilag 21) og byggeledelsens overordnede styrende hovedtidsplan, rev. 30. november 2004 (bilag 29), og ikke mindst i de senere faser, hvor den manglende opdatering af en koordinerende hovedtidsplan under hensyntagen til indtrufne forsinkelser, omprioriteringer og forceringer har gjort det umuligt for byggeledelsen og entreprenørerne at fastslå den aktuelt gældende kritiske vej.

For at kunne bedømme E1's krav om tidsfristforlængelse for byggeriets færdiggørelse efter AB 92 § 24 skal voldgiftsretten kunne fastslå med overvejende sikkerhed, om forsinkelserne har påvirket færdiggørelsestidspunktet, dvs. om den enkelte forsinkelse har berørt aktiviteter på den kritiske vej eller aktiviteter, som er blevet kritiske som følge af forsinkelsen.

For råhusentreprisen (entreprise A) har voldgiftsretten ud fra E1's kontraktidsplan (bilag 21) vurderet, at der findes en kritisk vej (eller nær-kritisk vej) igennem hver af de 3 bygningsafsnit, som byggeriet planlægningsmæssigt er opdelt i. Det drejer sig om bygningsafsnit A-E, F-G og H-J. Hvert af disse afsnit viser et planlagt forløb på byggepladsen, der starter med jordarbejde i august 2004, og som slutter omkring begyndelsen af august 2006. Disse forløb er påvirket af forudgående projekteringsaktiviteter og af fabrikationsaktiviteter for betonelementer og stålkonstruktioner. De enkelte bygninger i et bygningsafsnit benytter i betydelig udstrækning de samme ressourcer, så de også er indbyrdes afhængige. Efter opnåelse af mellemterminerne for "Tæt Tag" anses det for overvejende sandsynligt, at den kritiske vej skifter fra entreprise A til entreprise B indtil opnåelse af "Tæt Bygning" og herefter til entreprise C og D. Forløbet af den planlagte byggerytme igennem entrepriserne B, C og D er usikkert, da E1's kontraktidsplan (bilag 21) kun er gældende for entreprise A, og

byggeledelsens styrende hovedtidsplan (bilag 29) ikke er fuldstændig for de efterfølgende entrepriser. Byggeledelsens hovedtidsplan er i øvrigt heller ikke tiltrådt eller fulgt af entreprenørerne.

Ud fra disse overvejelser kan voldgiftsretten med tilstrækkelig sikkerhed vurdere effekten på færdiggørelsen af de fremlagte "forsinkende begivenheder" for entreprise A, idet det bemærkes, at de tre bygningsafsnit må anses for indbyrdes uafhængige, at projekteringen og fabrikationen af betonelementerne er uafhængig af funderings- og betonarbejderne indtil montagestart på pladsen, og at projektering, fabrikation og transport af stålkonstruktionerne forløber uafhængigt af de øvrige arbejder indtil den planlagte start af stålmontagen.

Hændelserne vedrørende entreprise A omtales nedenfor i afsnit 4.3, mens de hændelser, der vedrører entreprise C, er behandlet nedenfor i afsnit 4.8.

4.3 Hændelser vedrørende storeentreprise A

E1 har under hovedforhandlingen forelagt og gennemført bevisførelse for omkring 50 hændelser vedrørende entreprise A til påvisning af, at de mange konkrete omstændigheder har medført forsinkelser i et sådant omfang, at E1 har krav på tidsfristforlængelse for entreprise A på mindst 89,5 arbejdsdage på bygningsafsnit A-E, 137,5 dage på afsnit F-G og 128,5 dage på afsnit H-J.

Bygherrerne har vedrørende storeentreprise A meddelt en tidsfristforlængelse på 43 arbejdsdage. Det fremgår af tidsplanmøde TM13 den 15. og 17. marts 2005, at det blev aftalt, at registrerede vejrligsforskydelser indarbejdes med 10 arbejdsdage i tidsplanen for udførelse. Bygherrerne har i forbindelse med varsling af dagbøder fra 1. august 2006 på mødet den 20. januar 2006, udmeldt en samlet tidsfristforlængelse pr. 20. januar 2006 på færdiggørelsesterminen på 42 dage til 1. august 2006. Det fremgår af referater fra tidsplanmøder og byggemøder, at der samlet er givet 14,5 dage for vejrlig, 12 dage for strejker og 15 dage for forurennet jord. I referatet fra tidsplanmøde TM13 den 15. og 17. marts 2005 hedder det under "Hovedtidsplan" bl.a., " ...følgende forudsætninger for tidsplanen [er] stadig gældende: ... De pr. 01.12.04

registrerede og godkendte tidsfristforlængende spild dage for entreprise A vil ved en eventuel overskridelse af de i planen fastsatte sanktionsgivende mellemterminer blive fratrukket i beregningsgrundlaget for sanktioner." Der er ikke enighed mellem bygherrerne og E1 om, hvorvidt det er aftalt, at de af E1 løbende registrerede tidsforskydninger, som blev overgivet til byggeledelsen på byggemøderne, var udtryk for, hvilke tidsfristforlængelser E1 var berettiget til. Det må efter voldgiftsrettens opfattelse lægges til grund, at byggeledelsen ikke har tiltrådt, at disse registrerede tidsforskydninger på de enkelte byggeafsnit skulle anerkendes som tidsfristforlængelser, men at byggeledelsen alene har konstateret, at det var E1's krav om tidsfristforlængelser.

Som nævnt ovenfor finder voldgiftsretten, at det er muligt med tilstrækkelig sikkerhed at vurdere effekten på færdiggørelsen af de fremhævede "forsinkende begivenheder" for entreprise A, og voldgiftsretten gennemgår i det følgende disse hændelser og afgør, i hvilket omfang de berettiger E1 til tidsfristforlængelse.

På baggrund af det anførte ovenfor om brugen af beskedsedler, afviser voldgiftsretten E1's krav om tidsfristforlængelse vedrørende de hændelser, hvortil der er knyttet beskedsedler med "nej" i rubrikken for tidsfristforlængelse, som E1 har tiltrådt.

Det gælder følgende hændelser:

121.24: Etablering af trækforankring til stålkonsol ved dobbelthøje betonelementer i bygning B og D.

121.30: Ændret bredde på allerede monterede gangbroer i bygning F og I.

121.31: Ændring af betontrappe i bygning E efter montage.

121.32: Tidsforskydelse vedrørende udførelse af stålkonstruktioner i bygning G på grund af indhejsning af installationer.

121.33: Flytning af hængere under dæk i foyer i koncertsal.

121.37: Forsinket fugearmeringsplan til bygning G.

121.38: Ændring af fugearmeringsplan i bygning B, C og F.

121.40: Påsvejsning af bøjler på dragere i udkragning.

121.41: Spændplader ved træksøjler i bygning A.

121.47: Ændring af beslag til SWT.

Som indledning til gennemgangen af "A-hændelserne", er der grund til at gøre nogle generelle observationer om forløbet af visse nøgleaktiviteter i de første 4-5 måneder efter starten af byggeriet i begyndelsen af august 2004.

Entreprise A er af bygherrerne meddelt en generel tidsfristforlængelse for forurenede jord i bygningsafsnit F-G, selvom denne hændelse isoleret set kun direkte berører den kritiske vej igennem dette bygningsafsnit. Når tidsfristforlængelsen indbygges i tidsplanen, har bygherrerne skabt et slæk på 15 dage på aktiviteterne projektering og fabrikation af betonelementer og stålkonstruktioner til bygningsafsnit F-G samt et tilsvarende slæk på alle aktiviteter i de to øvrige bygningsafsnit, A-E og H-J.

I tidsplanen rev. 30. august 2004 bilag 4 til E1's kontrakt med (bilag 121.14.9) er stålmontagen i bygning A planlagt til start den 24. januar 2005. Det fremgår af referat af tidsplanmøde TM06 den 18. januar 2005, at stålmontagen var påbegyndt på denne dato i bygning A. Et fremlagt fotografi viser montagen af en ståldrager den 26. januar 2005. Ingen af de forudgående hændelser, som berører dette bygningsafsnit kan derfor have forsinket bygningsafsnittet i nævneværdig grad.

Stålkonstruktionerne til bygning J var, ifølge et fotografi optaget den 26. januar 2005 og et vidneudsagn under sagen, leveret og klar til montage på denne dato. Ifølge ovennævnte tidsplan (bilag 121.14.9) skulle stålmontagen i bygning J påbegyndes den 3. februar 2005. Projektering, fremstilling og transport af stålet til denne bygning kan derfor ikke have været forsinket af tidligere begivenheder.

Betonelementmontagen i bygning J var ifølge E1's kontraktidsplan (bilag 21) planlagt til opstart den 6. december 2004. Ifølge referat af tidsplanmøde TM03 fra mødet den 14. december 2004 ville betonelementmontagen starte "i denne uge", dvs. senest den 17. december 2004. Denne dato ligger højst 9 arbejdsdage senere end oprindeligt planlagt – indenfor de førnævnte 15 dages slæk. Det må derfor konkluderes, at funderingen, in-situ støbningerne og betonelementfabrikationen for bygning J ikke var selvstændigt forsinket på denne dato.

Betonelementmontagen i bygning F skulle efter bilag 21 påbegyndes den 22. november 2004. Stålmontageplanen (bilag 121.14.9) viser, at betonelementmontagen i bygning F foregår parallelt med stålmontagen med start den 17. januar 2005. Denne startdato fremgår også af E1's tidsplan af 7. oktober 2004 (bilag 22) som også forudsætter et parallelforløb imellem betonelement- og stålmontagen. Den reelle montagestart for betonelementerne skete ca. én uge senere og senest den 24. januar 2005, jf. tidsplanmøde TM07 den 25. januar 2005. Heller ikke i denne bygning ses beton- og elementarbejderne at have forsinket fremdriften nævneværdigt, men stålet blev forsinket af grunde, som er behandlet under hændelse 121.19 nedenfor.

Voldgiftsretten kan også i den forbindelse henvise til E1's "Registreringer af tidsforskydelser og heraf affødte spild dage" pr. 31. marts 2005, hvori der er anført, at der på dette tidspunkt er hændelser med en samlet tidsforskydende effekt på 40,5 dage i henhold til E1's kontraktidsplan (bilag 21).

Nedenfor foretages en gennemgang af de enkelte hændelser.

121. 1 Forsinket opstart af entreprise A på grund af forsinket grundmodningsentreprise.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 2 dage som følge af, at grundmodningsentreprisen var forsinket i to dage. E1 har bl.a. henvist til, at byggeledelsen i projekttilpasningsmøde nr. 10 den 4. august 2004 har konstateret forsinkelsen.

Bygherrerne er ikke uenige i, at der er indtrådt forsinkelse på to dage, men har gjort gældende, at det var aftalt med E1, at indtrådte forsinkelser skulle være indeholdt i de oplæg til tidsplaner, som E1 gav til byggeledelsen, og at disse forsinkelser ikke havde haft indflydelse på den færdiggørelsesdato – den 1. juni 2006 -, som var indeholdt i det oplæg, som E1 afleverede til byggeledelsen i oktober 2004.

Voldgiftsretten finder, at forsinkelsen må anses for at ligge på det samlede byggeprojekts kritiske vej, og at E1 ikke ved de forskellige oplæg til arbejdstidsplaner har

givet afkald på de to dages tidsfristforlængelse, som den forsinkede opstart af entreprise A gav anledning til.

Voldgiftsretten tillægger E1 en ret til tidsfristforlængelse på to dage.

121.3 Nedsat hastighed af pæleramning på grund af nedbør.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 3,5 dage for nedsat hastighed ved pæleramning på grund af nedbør.

Byggeledelsen har afvist kravet med henvisning til, at der ifølge målingerne fra Renseanlæg, som var aftalt som referencestation, ikke var tale om ekstraordinære nedbørsmængder, og at E1 i øvrigt ifølge kontrakten selv var ansvarlig for afledning af overfladevand fra byggepladsen.

Voldgiftsretten finder, at E1 ikke har godtgjort, at betingelserne for tidsfristforlængelse som følge af ekstraordinære nedbørsmængder var opfyldt. Voldgiftsretten afviser kravet.

121. 5, 6, 7, 11, 17 og 18 Diverse forsinkelser ved pæleramning.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 5 dage vedrørende bygning A, 3 dage for bygningsafsnit H-J, 1 dag for bygningsafsnit F-G samt yderligere 1 dag for bygningsafsnit F-G.

E1 er tillagt 15 dages tidsfristforlængelse, som følge af forsinkelse i forbindelse med behandling af forurenede jord ved bygning F. Det fremgår endvidere af sagen, at E1 er blevet betalt for at forcere pæleramningen for bygningsafsnit F-G med 4 dage.

Bygherrerne har med henvisning hertil påstået kravet om yderligere tidsfristforlængelse afvist.

Voldgiftsretten finder, at de nævnte hændelser ikke har givet anledning til forsinkelse af det samlede byggeri, jf. de indledende synspunkter om tidsplanen ovenfor.

Voldgiftsretten afviser kravet.

121.28 Vederlag for tagdæk i bygning H.

E1 har krævet tidsfristforlængelse for bygningsafsnit H-J som følge af, at hul-dækelementerne til en del af tagdækningen på bygning H under montagen viste sig at være for korte. Årsagen hertil var ifølge E1, at en projektændring ikke var blevet meddelt E1's underleverandør, , på den aftalte måde for ændringer i godkendte tegninger, idet det var aftalt, at der ved sådanne sene ændringer skulle rettes direkte henvendelse til Betonelement om ændringen.

Rådgiver har anført, at ændringen blev omtalt på projektgennemgangsmøde nr. 24 for betonelementleverancen den 17. januar 2005 med deltagelse af såvel E1, E1's rådgiver, , og underleverandør, . De efterfølgende ændrede tegninger har været såvel E1 som i hænde i god tid, og det forhold, at E1's underleverandør har misforstået tegningerne, kan ikke bebrejdes rådgiverne. Hertil kommer, at forsinkelsen på de krævede 5 dage for det samlede byggeri ikke kan anses for dokumenteret.

Bygherrerne har tilsluttet sig Rådgivernes synspunkter. Bygherrerne har tilføjet, at hvis voldgiftsretten finder, at E1 har krav på en vis tidsfristforlængelse, må de økonomiske konsekvenser bæres af rådgiverne.

Voldgiftsretten finder, at Rådgiverne var berettiget til at gå ud fra, at der var gjort tilstrækkelig opmærksom på behovet for ændringen af dækelementerne, som følge af, at E1 og E1's rådgiver og underleverandør var til stede på projektgennemgangsmøde nr. 24 for betonelementleverancen den 17. januar 2005, og de efterfølgende rettede tegninger.

Voldgiftsretten afviser kravet.

121.25 og 121.26 Manglende projekt og fejlslagen opspænding af træksøjler i bygning J og C.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 6 dage for bygningsafsnit H-J og tidsfristforlængelse på 3 dage på bygningsafsnit A-E. I forbindelse med opsætning af træksøjlerne ved bygning J konstateredes den 1. marts 2005 afskalninger på søjlerne. Søjlerne blev afspændt og arbejdet indstillet, indtil årsagen til afskalningen var afklaret. Løsningen viste sig at være en mindsket opspænding af søjlerne i forhold til det oprindeligt projekterede. Først den 4. marts blev det endeligt afklaret, at problemet kunne afhjælpes på denne måde. E1 arbejdede med montering, understøbning og opvarmning af søjlerne i weekenden 5. og 6. marts 2005, hvorfor arbejdet med opspænding af træksøjlerne først kunne genoptages mandag den 7. marts 2005. Arbejdet med træksøjlerne på bygning J blev således forsinket med 6 arbejdsdage.

Under arbejderne med opspænding af træksøjlerne på bygning C konstateredes den 27. april 2005 revnedannelser i søjlerne, og arbejdet med opspænding blev indstillet. E1 anmodede rådgiverne om en nærmere arbejdsbeskrivelse. Den 29. april 2005 fremkom bygherrerne med de ønskede oplysninger, og E1 genoptog arbejderne den følgende arbejdsdag. Den manglende afklaring af arbejdsprocesserne indebar efter E1's opfattelse en forsinkelse af arbejderne med montering af træksøjlerne ved bygning C med 3 arbejdsdage.

E1 har til støtte for kravet gjort gældende, at det af rådgiverne udarbejdede projekt burde have taget højde for, at den oprindeligt projekterede spænding ville påføre træksøjlerne skader. Den heraf følgende forsinkelse berettiger derfor E1 til tidsfristforlængelse med 6 arbejdsdage vedrørende bygningsafsnit H-J. Den manglende afklaring af arbejdsprocessen berettiger endvidere E1 til 3 dages tidsfristforlængelse vedrørende bygningsafsnit A-E.

Bygherrerne har til støtte for afvisning af kravet navnlig henvist til, at det følger af fagbeskrivelsen for betonleverancen (21.0) afsnit 21.0.6.4, at "Betonelementleverandørens projekteringsydelser i forbindelse med levering af samtlige betonelementer svarer til ydelserne i BPS publikation 113. Nærværende projekt er forudsat udbudt svarende til model 4C i henhold til ovenstående; dog udarbejdes montageplaner af

leverandør. ... Det påhviler betonelementleverandøren at sikre, at de i udbudsmaterialet anførte elementer har tilstrækkelig styrke, stivhed og holdbarhed til at modstå alle påvirkninger under opførelsen og i det færdige byggeri”.

Voldgiftsretten finder, at det følger af fagbeskrivelsen for betonelementer, at det påhviler betonelementleverandøren at sikre, at alle de i udbudsmaterialet anførte elementer har tilstrækkelig styrke, stivhed og holdbarhed til at modstå alle påvirkninger under opførelsen og i det færdige byggeri. Teknologisk Institut har i en udtalelse af 27. juni 2005 konkluderet, at den geometriske udformning af søjleelementerne og de anvendte beslag, kombineret med nødvendige udførelsestolerancer, ikke med tilstrækkelig sikkerhed kunne bære den krævede opspænding i montagetilstanden. Voldgiftsretten finder, at dette burde have været afklaret af Betonelement i projekteringsfasen.

Som følge heraf afviser voldgiftsretten kravet om tidsfristforlængelse som følge af forsinkelsen.

121.35 Skæringer og ekstra udstøbninger i bygning G.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 11 dage på bygningsafsnit F-G, som følge af, at det ikke fremgik af projektets tegninger, at skråsøjler og stålkryds i bygning G går gennem betonelementerne i huldæk og vægge, hvorfor der skulle udskæres på pladsen og foretages udstøbning af udsparingerne omkring stålkonstruktionerne. På grund af denne projektfejl måtte arbejderne med montagen af betonelementer i bygning G indstilles ad to omgange. Samlet blev arbejderne på bygning G efter E1's opfattelse forsinket med 11 dage på grund af projektfejlen, og E1 mener sig berettiget til 11 dages tidsfristforlængelse for bygningsafsnit F-G.

Rådgiver har anført, at udskæringerne fremgik af arkitekttegningerne, og selvom de ikke fremgik særskilt af ingeniørtegningerne, skulle elementplanerne have indeholdt udsparingerne, hvorfor kravet må afvises.

Bygherrerne har anført, at hvis voldgiftsretten finder, at E1 har krav på en vis tidsfristforlængelse, må de økonomiske konsekvenser heraf bæres af rådgiverne.

Efter voldgiftsrettens opfattelse, har rådgiver ikke i sin projektering taget hensyn til kollisionen mellem betonelementer og stålkonstruktionerne.

Voldgiftsretten finder, at arbejdet ligger på den kritiske vej, og at E1 har sandsynliggjort arbejdets omfang, hvorfor E1 er berettiget til en tidsfristforlængelse på 11 dage for bygningsafsnit F-G.

121.2 Forsinket elementleverancer på grund af manglende projektmateriale.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 7 dage på bygningsafsnit A-E som følge af, at E2 ikke inden den aftalte tidsfrist havde indtegnet installationer, således at projekteringen af elementleverancen blev forsinket.

Bygherrerne har navnlig gjort gældende, at forsinkelsen ifølge aftalerne med E1 skulle være indarbejdet i de oplæg til tidsplan for egne arbejder, som E1 fremlagde i oktober 2004. Ifølge oplægget havde E1 ikke lagt forsinkelsen til sluttidspunktet, idet E1 åbenbart var enig i, at den aftalte sluttermin 1. juni 2006 kunne nås uden hensyn til denne forsinkelse. Hertil kommer, at E1 ikke har dokumenteret, at betonelementmontagen for bygningsafsnit A-E blev forsinket som følge af det manglende projektmateriale, idet bygning A, B samt C blev opstartet rettidigt i forhold til arbejdstidsplanen i bilag 29, som opdateret den 30. november 2004. Når bygning D og E ikke blev opstartet rettidigt, skyldtes det ikke forhold vedrørende betonelementerne.

Voldgiftsretten finder, at det må lægges til grund, at elementmontagen ikke kan have forsinket bygningsafsnit A-E, jf. den indledende analyse af tidsplanen ovenfor, der viser, at stålmontagen i bygning A startede til tiden.

Voldgiftsretten afviser kravet.

121.10 Projektmateriale fra E2 til bygning C kom for sent frem.

E1 har krævet 7 dages tidsfristforlængelse på bygningsafsnit A-E som følge af manglende projektmateriale vedrørende betonelementleverancen til bygning A og B.

Arbejdet på bygningsafsnit A-E blev imidlertid yderligere forsinket af, at E2'S hulplaner vedrørende bygning C også kom for sent frem. Det var aftalt, at E1'S rådgiver skulle have grundlaget for færdigprojekteringen senest den 13. oktober 2004, men materialet fremkom først den 20. oktober 2004. E1 mener sig derfor berettiget til tidsfristforlængelse på 7 dage for bygningsafsnit A-E.

Bygherrerne har gjort gældende, at E1 ikke har dokumenteret, at den konstaterede forsinkelse fra E2'S side har medført forsinkelse af selve elementleverancen. Det fremgår tværtimod bl.a. af referatet fra projektgennemgangsmøde nr. 21 for betonleverancen den 25. november 2004, at projekttidsplanen kunne overholdes.

Voldgiftsretten finder, at det må lægges til grund, at elementmontagen på bygning C ifølge E1'S kontraktidsplan (bilag 21) skulle begynde den 5. januar 2005. Byggeledelsens hovedtidsplan (bilag 29), som opdateret den 30. november 2004, viser opstart af elementmontagen for bygning C den 21. januar 2005. Det fremgår af sagen (tidsplanmøde TM06 den 18. januar 2005), at elementmontagen på bygning C begyndte før denne dato. Denne forsinkelse på bygning C er dækket af den tidsfristforlængelse på 15 dage, der er indrømmet for forurenede jord på hele projektet.

Voldgiftsretten afviser som følge heraf kravet.

121.4 Projekt i høj sikkerhedsklasse vedrørende bygning F.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 15 dage for bygningsafsnit F-G som følge af ændret sikkerhedsklasse.

E1 har til støtte for kravet henvist til, at det projekt, som bygherrernes rådgivere havde udarbejdet for bygning F, forudsatte, at de bærende stålkonstruktioner skulle projekteres i normal sikkerhedsklasse. Efter kontraktens indgåelse viste det sig, at bygning F skulle projekteres i høj sikkerhedsklasse, hvilket indebærer en betydelig forsinkelse af stålleverancen til E1, idet PPTH i vidt omfang allerede havde projekteret stålleverancen, da man fik underretningen den 24. august 2004 om kravet fra bygherrerne om høj sikkerhedsklasse. Projekteringen blev stoppet, fordi ændrings-

kravet nødvendiggjorde en omprojektering. E1 mener, at den ændrede projekteringsklasse medførte en forsinkelse på 15 arbejdsdage.

Bygherrerne har afvist kravet med henvisning til, at forsinkelsen ifølge aftalen med E1 skulle være indarbejdet i det oplæg til tidsplan for egne arbejder, som E1 fremlagde i oktober 2004. Som det fremgår, har E1 ment, at forsinkelsen kunne rummes inden for den aftalte sluttermin 1. juni 2006.

Hertil kommer, at tidspunktet for beslutningen om at ændre bygning F til høj sikkerhedsklasse blev truffet i august 2004, dvs. i projektilpasningsperioden, hvor det måtte stå E1 klart, at der kunne komme en række ændringer.

E1 har endvidere ikke efter bygherrerne opfattelse påvist, at omprojekteringen har medført en forsinkelse med hensyn til den planlagte opstart på stålmontagen på bygning F.

Det må efter voldgiftsrettens opfattelse lægges til grund, at ifølge tidsplanen rev. 30. august 2004 bilag 4 til E1's kontrakt med PPTH (bilag 121.14.9) skulle stålmontagen på bygning F begynde den 17. januar 2005. Det følger heraf, at montagestarten lå mere end 16 uger efter, at E1 fik meddelelsen den 25. august 2004 om ændringen af bygning F til høj sikkerhedsklasse.

Som følge heraf afviser voldgiftsretten kravet.

121.14 Manglende beslutning om ændring af stålprofiler i facader i bygning F.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 10 dage på bygningsafsnit F-G for forsinkelse vedrørende levering af stålkonstruktioner til bygning F.

E1 har til støtte for kravet henvist til, at fremsendte produktionstegningerne til endelig kontrol og godkendelse hos bygherrerne rådgivere i uge 51. Som følge af udsættelse med arkitektbeslutning om, hvilken type stålprofil der skulle anvendes i bygning F's facade, blev stålleverancen forsinket med 10 arbejdsdage. E1 har derfor krav på 10 dages tidsfristforlængelse for bygningsafsnit F-G. Hertil kommer, at

bygherrerne har accepteret kravet om tidsfristforlængelse på tidsplanmøde TM 15 og TM16, henholdsvis den 25. april og 17. maj 2005, idet det af referatet fremgår, at det under punktet Spilddage 03.02 er anført: "*E1's registrering af tidsforskydning dateret 29.03.2005 er gældende.*"

Bygherrerne har navnlig henvist til, at beslutningen på tidsplanmøde TM08 den 1. februar og 3. februar 2005 om at udskyde stålmontagen vedrørende bygning F, således at bygning F skulle opføres efter bygning G, medførte, at forsinkelsen er uden betydning. Forsinkelsen har således ikke haft nogen reel indflydelse for det samlede byggeris færdiggørelse.

Bygherrerne har endvidere gjort gældende, at det fremgår af alle oplysninger i sagen, herunder forklaringerne fra byggeledelsen, at byggeledelsen – ud over vejrligsdage – aldrig har accepteret, at de af E1's registrerede spilddage skulle anerkendes som tidsfristforlængelser.

Det følger efter voldgiftsrettens opfattelse af tidsplanen i bilag 4, rev. 30. august 2004 til kontrakten mellem E1 og , at stålmontagen i bygning F skulle starte den 17. januar 2005. Ifølge arbejdstidsplanen bilag 29 rev. 30.11.2004 skulle montagen starte den 25. januar 2005. Projektet blev ifølge det oplyste ikke ændret. Den forsinkelse af montagestarten, der skete, var efter voldgiftsrettens opfattelse forårsaget af den hændelse, der er omtalt under hændelse 121.19. Nærværende forsinkelse fik således ingen selvstændig betydning for montagestarten.

Voldgiftsretten finder det endvidere ikke bevist, at byggeledelsen med den angivne tekst i de to tidsplanmøder har meddelt E1 tidsfristforlængelse, som følge af den forsinkede projektering af stålet til bygning F.

Voldgiftsretten afviser derfor kravet.

121.15 Manglende projektmateriale vedrørende stålkonstruktioner, bygning A-E og H-J.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 10 dage på bygning A-E og H-J som følge af for sent modtagne revisioner fra bygherrerne rådgivere.

Det var aftalt med rådgiverne, at de endeligt godkendte produktionstegninger til stålkonstruktionerne i bygning A skulle fremsendes til E1 i uge 46. Som følge af omfattende ændringer af projektet for stålkonstruktioner, som rådgiverne løbende fremsendte til E1, overholdt Rådgiverne ikke fristen. De endelige produktionstegninger til bygning A blev således først fremsendt til E1 den 22. november 2004, dvs. 10 dage senere end aftalt. Forsinkelsen på 10 arbejdsdage på bygning A påvirkede bygningsafsnit A-E, idet bygningsafsnittet ifølge E1's kontraktidsplan (bilag 21) skulle udføres som ét samlet afsnit.

kunne alene udføre projektering af stålkonstruktionen i henhold til ét tegningsæt ad gangen. I overensstemmelse hermed forudsatte projektet, at projekteringen af stålet skulle ske successivt for hvert bygningsafsnit. Forsinkelsen af stålmontagen i bygning A medførte derfor en forsinkelse af stålmontagen i bygning J på 10 arbejdsdage. Denne forsinkelse for bygning J påvirkede bygning H og I, idet bygningsafsnit H-J også skulle udføres som et samlet afsnit.

Bygherrerne har afvist kravet med henvisning til, at E1 ikke har dokumenteret, at de omtalte projektændringer har medført forsinkelse i leverancerne i forhold til tidsplanerne. Bygherrerne har navnlig henvist til oplysningerne i referatet fra projektgennemgangsmøde vedr. stålkonstruktioner nr. 6 af 27. januar 2005.

Det følger efter voldgiftsrettens opfattelse af projektet, at stålmontagen på bygningsafsnit A-E begynder med bjælkemontagen på bygning A, som startede som planlagt den 18. januar 2005.

Stålet til bygning J var ifølge forklaringer i sagen, der er underbygget af fremlagt foto, oplagt på byggepladsen på dette tidspunkt.

Ifølge referatet fra projektgennemgangsmøde vedrørende stålkonstruktioner nr. 6 den 27. januar 2005 er montagen på bygning A og bygning J opstartet.

På den baggrund finder voldgiftsretten det ikke godtgjort, at forsinkelsen af projekteringen har medført en forsinkelse af den planlagte opstart af stålmontagen på bygningsafsnit A-E og bygningsafsnit H-J.

Voldgiftsretten afviser kravet.

121.19 Projektændringer vedrørende stålkonstruktioner i bygning F.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 15 dage på bygningsafsnit F-G som følge af for sent meddelte ændringer til stålprojektet.

E1 har til støtte for kravet navnlig henvist til, at montagen af stålelementer i bygning F ifølge kontraktidsplanen (bilag 21) skulle have været udført fra uge 3-4. For at kunne opfylde monteringsterminen i uge 3 havde E1 planlagt produktionen af stålet i uge 53 i 2004. Den 23. december 2004 modtog E1 imidlertid revisioner af projektet vedrørende bygning F fra bygherrerens rådgivere. Revisionen indebærer bl.a., at stålbjælkerne skulle flyttes, og profiltyperne skulle ændres. Som følge heraf måtte selve produktionen af alle stålelementerne indstilles, indtil produktionstegningerne var reviderede og der på ny var plads i E1's produktionsapparat.

E1's produktion var tilrettelagt således, at samtlige elementer skulle produceres samtidig. Selve montagen blev som følge heraf først påbegyndt primo uge 7 i 2005. Forsinkelsen berettiger E1 til tidsfristforlængelse vedrørende bygningsafsnit F-G, idet bygningerne i dette afsnit i overensstemmelse med kontraktidsplanen skulle udføres som ét samlet afsnit. Hertil kommer, at byggeledelsen på tidsplanmøde TM15 og TM16 har anerkendt kravet om tidsfristforlængelse.

Rådgiverne har til støtte for afvisning anført, at E1 først meget sent valgte stålleverandør, hvilket forsinkede den koordinerede planlægning. Det må endvidere lægges til grund, at rettelserne den 23. december 2004 også omfattede fejl i E1's tegninger, som tidligere var kommenteret, men ikke rettet. Rettelserne var i øvrigt ikke til hinder for, at E1 kunne have påbegyndt produktionen af de elementer, der ikke var bemærkninger til.

Bygherrene har til støtte for en afvisning af kravet navnlig anført, at det ikke bestrides, at E1 på tidsplanmøde TM06 den 18. januar 2005 varslede en udskydelse af starttidspunktet for montagen på bygning F. Byggeledelsen tilpassede imidlertid tidsplanerne med en ændring af udførelsestakten som følge af E1's meddelelse om udskydelsen. Byggeledelsen imødegik dermed eventuelle problemer forårsaget af den forsinkede leverance. Det fremgår udtrykkeligt af referatet fra tidsplanmøde TM08 den 1. og 3. februar 2005, hvori det efter en beskrivelse af den ændrede udførelsestakt anføres: ”konklusion af ovennævnte rokeringer/tilpasninger er: - Slutterminden er fastholdt – Terminerne for blok G er fastholdt ...”. Der fremkom ikke efterfølgende indsigelser imod referatet fra E1's side.

Det må efter voldgiftsrettens opfattelse lægges til grund, at E1 accepterede den omlægning af udførelsestakten, som byggeledelsen besluttede, og at man på dette tidspunkt ikke fandt, at den ændrede udførelsestakt ville medføre en forskydning af sluttidspunktet for det samlede arbejde. Som følge af den ændrede udførelsestakt medførte forsinkelsen i stålleverancen til bygning F ikke en forsinkelse, som kan udløse tidsfristforlængelse.

Voldgiftsretten afviser kravet.

121.39 Fejlprojekteret placering af foyerdæk.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 2 dage på bygningsafsnit G og F, som følge af nogle forsinkelser, der skyldtes projekteringsfejl.

E1 har til støtte for kravet henvist til, at ændringerne af det allerede udførte foyerdæk nødvendiggjorde, at E1 måtte udføre ekstra stålarbejder i form af afkortning af 4 stålbjælker samt flytning af hængere. Dette forsinkede arbejderne på bygning G med 2 dage.

Forsinkelserne berettiger derfor E1 til tidsfristforlængelse på 2 dage på bygningsafsnit F-G

Rådgiverne har til støtte for afvisning af kravet bl.a. anført, at arbejderne ikke ligger på den kritiske vej, og at merarbejdet er af beskedent omfang. Det fremgår således af mailkorrespondancen, at E1 kunne arbejde videre med andre aktiviteter, men at E1 anførte, at de ressourcer, der blev brugt på at rette fejlen, ville mangle på andre aktiviteter. Bygherrerne har betalt 7.515 kr. for betonarbejdet og 41.750 kr. for stålarbejdet som ekstraarbejde.

Bygherrerne har tilsluttet sig rådgivernes begrundelse for afvisning, men har i øvrigt anført, at rådgiverne må friholde bygherrerne for eventuelle økonomiske konsekvenser.

Voldgiftsretten finder, at arbejderne, som byggeledelsen har anerkendt som forårsaget af projektfejl, er af mindre omfang, og at det ikke er godtgjort, at de pågældende arbejder kan have hindret fremdriften af de kritiske aktiviteter.

Voldgiftsretten afviser kravet.

121.34 Forsinket støbning af betondæk i bygning H.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 39 dage på bygningsafsnit H-J.

E1 har til støtte for kravet navnlig henvist til, at ifølge kontraktidsplanen af 27. juli 2004 (bilag 21) skulle arbejderne med elementmontagen, herunder udførelse af tagdæk, udføres i en uafbrudt og kontinuerlig proces. Under arbejderne med bygning H anmodede byggeledelsen imidlertid E1 om at lade monteringen og udstøbningen af tagdæk afvente, at E1 indhejste nogle store ventilationsanlæg. På grund af en beskadigelse af anlægget kunne de ikke indhejses som planlagt, hvorfor byggeledelsen anmodede E1 om at montere og udstøbe dækket, idet E1 skulle undlade at montere og udstøbe området, hvor anlægget skulle indhejses i K 129. E1 afsluttede udstøbningen af de øvrige dele af tagdækket den 27. september 2005, mens udstøbningen af det sidste område efter indhejsningen af anlægget først blev afsluttet den 21. november 2005. Standsningen indebar således en forsinkelse med arbejderne på bygning H på 39 arbejdsdage, hvorfor E1 må være berettiget til en tidsfristforlængelse på 39 dage.

Bygherrerne har afvist kravet med henvisning til, at hændelsen ikke ligger på den kritiske vej for udførelsen af entreprise A, og at det krævede antal dage i øvrigt heller ikke er sandsynliggjort. Det fremgår bl.a. af de rullende tidsplaner, at udstøbningen af det øvrige dæk først var afsluttet den 8. oktober 2005.

Det fremgår efter voldgiftsrettens opfattelse af oplysninger i sagen, herunder foto, at montagehullet over K 129 blev lukket den 15. november 2005 med dækelementer. Udstøbningen heraf kunne have været afsluttet den 21. november 2005. Det fremgår endvidere af de rullende tidsplaner, at E1 udstøbte det resterende dæk fredag den 7. oktober 2005. Forsinkelsen ligger derfor fra den 10. oktober til den 21. november 2005 og udgør således 30 arbejdsdage.

På den baggrund finder voldgiftsretten, at den forsinkede lukning af montagehullet har medført en forsinkelse på 30 dage, der ligger på kritisk vej for bygningsafsnit H-J.

Voldgiftsretten tilkender derfor E1 30 dages tidsfristforlængelse for bygningsafsnit H-J.

121.48 og 121.49 Midlertidige montageåbninger og stop for vægmontage i foyer i bygning G for indhejsning af materialer for E2

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 7 dage på bygningsafsnit F-G som følge af, at udstøbningen af tagdækket i bygning G måtte afbrydes den 6. september 2005, idet E2 ikke rettidigt havde hejst de fornødne tekniske installationer ind i bygningen. E1 måtte etablere midlertidige montageåbninger i tagdækket, og først den 4. november 2005 kunne tagdækket færdiggøres. Etableringen af åbningerne og den efterfølgende udstøbning heraf forsinkede E1's arbejder. Forsinkelserne har E1 opgjort til 7 dage. E1 må derfor være berettiget til 7 dages tidsfristforlængelse for bygningsafsnit F-G.

E1 har endvidere krævet yderligere tidsfristforlængelse på 7 dage på bygningsafsnit F-G som følge af, at E2 skulle indhejse installationer i bygning Gs kælder,

og E2 afsluttede først indhejsningen den 6. september 2005 på trods af, at væggene i foyeren ifølge de rullende planer skulle være monteret den 30. august 2005.

E1 må derfor være berettiget til en tidsfristforlængelse på 7 dage på bygningsafsnit F-G.

Bygherrerne har afvist kravet med henvisning til, at der var tale om planlagte og helt nødvendige indhejsninger, der ikke kunne være upåregnelige for E1. Indhejsningerne var af byggeledelsen planlagt i god tid, hvorfor E1 havde alle muligheder for at planlægge eget arbejde på en sådan måde, at den samlede fremdrift ikke blev bremset. Bygherrerne bemærker særligt, at montagehullet vedrørende hændelse 121.48 udgør 3 % af tagets areal, der ikke blev tætnet. Det er endvidere helt uforståeligt, at det skulle tage 7 dage at lukke hullet.

Voldgiftsretten finder, at montagehullet og de foretagne indhejsninger må anses for helt sædvanlige i et byggeri af denne karakter, og den forsinkede lukning af taget og opsætning af vægge kan ikke have forsinket fremdriften på kritiske aktiviteter.

Voldgiftsretten afviser kravene.

121.36 Udvekslingsjern i bygning H.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 1 dag på bygningsafsnit H-J.

E1 har til støtte for kravet henvist til, at bygherrernes tilsyn meddelte, at der skulle laves en udsparring i væggen under et allerede monteret dækelement og monteres udvekslingsjern til bæring af dækket efter udsparringen. E1 måtte demontere dækelementet, udføre udsparring i væggen, montere udvekslingsjernet og genmontere dækket. E1 er blevet betalt 13.612 kr. for udførelse af arbejdet, men arbejderne forsinkede montagen på bygning H med 1 arbejdsdag, hvorfor E1 finder sig berettiget til tidsfristforlængelse på 1 dag på bygningsafsnit H-J.

Bygherrerne har afvist kravet med henvisning til, at hændelsen ikke kan have forsinket aktiviteter på kritisk vej for bygningsafsnit H-J.

Voldgiftsretten finder, at det ikke er tilstrækkelig godtgjort, at arbejdet har medført en forsinkelse af fremdriften på bygningen. Voldgiftsretten har tillagt det betydning, at fagtilsynet har forklaret, at der fortsat kunne arbejdes med fugearmering andre steder på dækket, og at arbejdet med genmonteringen af dækelementet således ikke sinkede den afsluttende udstøbning af dækket.

Som følge heraf afviser voldgiftsretten kravet.

121.42 In situ støbninger ved elevatorer.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 1 dag for bygningsafsnit A-E.

E1 har til støtte for kravet henvist til, at det fulgte af projektet, at dækkene omkring elevatorerne på etage 2 i bygning B og D skulle udføres af præfabrikerede betonelementer. Under arbejdernes udførelse viste det sig imidlertid nødvendigt at udføre dækkene ved støbning in situ. Bygherrerne har betalt 46.649 kr. for støbningen. Det udførte arbejde sinkede imidlertid fremdriften af de øvrige arbejder vedrørende bygning B og D med 1 arbejdsdag, hvorfor E1 er berettiget til tidsfristforlængelse på 1 dag på bygningsafsnit A-E.

Bygherrerne har afvist kravet med henvisning til, at støbningen fandt sted nogen tid efter, at øvrige etagedæk blev støbt. Arbejdet lå således ikke på den kritiske vej for færdiggørelsen af entreprise A på disse bygninger.

Voldgiftsretten finder, at det ikke er godtgjort, at udførelsen af dette arbejde har sinket fremdriften af kritiske aktiviteter.

Voldgiftsretten afviser derfor kravet.

121.45 Udvekslingsbjælker for ovenlys.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 3 dage på bygningsafsnit F-G.

E1 har til støtte for kravet henvist til, at bygherrerne under projekteringen ændrede spændretningen af huldækkene i tagdækket på bygning G. Dette indebærer, at der skul-

le etableres udvekslingsbjælker af hensyn til ovenlysvinduerne. Arbejdet omfattede fremstilling af udvekslingsstål, teknisk afklaring samt montage af udvekslingsbjælkerne. Det arbejde medførte en forsinkelse på 3 dage på bygning G og dermed krav om tidsfristforlængelse på 3 dage på bygningsafsnit F-G.

Bygherrene har afvist kravet med henvisning til, at den ændrede spændretning allerede fremgik af tegningerne, som de blev revideret den 1. oktober 2004.

Det fremgår efter voldgiftsrettens opfattelse af mailkorrespondancen om udvekslingsdetaljen, at det var tilstrækkeligt, at E1 modtog detaljer om udvekslingsjerne inden for en kortere tid. Det er ikke godtgjort, at ændringen medførte en forsinkelse af udførelsen af arbejdet, jf. også det anførte i E1's blanket om udførelseskontrollen vedrørende udstøbning af dækket.

Voldgiftsretten afviser som følge heraf kravet.

121.43 Vinkelstål for dæk i kote 12.1.

E1 har krævet tidsfristforlængelse i 3 dage på bygningsafsnit F-G.

E1 har til støtte for kravet henvist til, at det fulgte af projektet, at forskallingen til gangbroerne og balkonerne kunne få vederlag ved, at forskallingen blev lagt direkte oven på de bærende underliggende vægge. I forbindelse med montagen af dækket til gangbroerne viste det sig imidlertid, at de bærende vægge var for høje og således gik op i dækket. Årsagen var en af rådgiverne foretaget ændring af projektet. E1 måtte derfor etablere vinkeljern på hver side af de underliggende vægge som vederlag for forskallingen. Bygherrene har betalt 9.750 kr. for fremstilling og montage af vinkelprofiler. Arbejdet blev efter E1's opfattelse forsinket med 3 dage, hvorfor E1 er berettiget til tidsfristforlængelse på 3 dage på bygningsafsnit F-G.

Bygherrene har afvist kravet med henvisning til, at hændelsen ikke har påvirket aktiviteter på kritisk vej, idet der blev udført sideordnede arbejder i bygningen.

Voldgiftsretten finder, at arbejdet må anses for at være af et så beskedent omfang, at det ikke kan udløse en tidsfristforlængelse.

Voldgiftsretten afviser derfor kravet.

121.44 Forstærkning af balkon med vinkelstål.

E1 kræver tidsfristforlængelse på 4 dage på bygningsafsnit F-G.

E1 har til støtte for kravet henvist til, at betonkonstruktionen til balkoner i koncertsalen efter det oprindelige projekt skulle leveres som præfabrikerede betonelementer. Under projektoptimeringen ændredes projektet efter ønske fra bygherrerne, således at betonen skulle udføres af ståltrapezplader med overbeton. Under arbejdernes udførelse viste det sig, at værnene langs siderne ikke kunne fastgøres direkte i den nye betonkonstruktion. E1 måtte derfor forstærke balkonkanterne ved at montere vinkelprofiler langs siderne i koncertsalen og ekstra vinkelstål ved mandehullerne i selve balkonen. Ekstraarbejdet, der bestod i produktion, levering samt montering af vinkelstål, er af E1 blevet krævet betalt med 51.519 kr. og 12.625 kr. Ekstraarbejdet forsinkede også arbejdet med 4 arbejdsdage i perioderne den 21. oktober, den 24.-25. oktober og den 17. november 2005. Forsinkelsen berettiger derfor E1 til tidsfristforlængelse på 4 dage på bygningsafsnit F-G.

Bygherrerne har afvist kravet navnlig med henvisning til, at ændringen skete efter ønske fra E1.

Voldgiftsretten finder det ikke godtgjort, at arbejdet er ændret efter ønske fra E1. Voldgiftsretten finder imidlertid, at ekstraarbejdet er af forholdsvis beskedent omfang og må antages at være udført af underentreprenør. Arbejdet kan ikke udløse en tidsfristforlængelse.

121.46 Fladstål og RHS-profiler i bygning G.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 2 dage på bygningsafsnit F-G.

E1 har til støtte for kravet henvist til, at bygherrerne rådgivere under arbejdets udførelse fandt, at det var nødvendigt at montere en række fladstål på sidevæggene i

koncertsalen. Det viste sig endvidere nødvendigt at levere og montere et RHS-profil for at stabilisere betonelementerne. Bygherrerne har betalt 17.400 kr. for, at E1 udførte de pågældende arbejder. Arbejderne tog 16 timer at udføre. Arbejdet med levering og montering af fladstål og RHS-profiler forsinkede arbejderne vedrørende bygning G i 2 dage. Som følge heraf må E1 være berettiget til tidsfristforlængelse på 2 dage på bygningsafsnit F-G.

Bygherrerne har afvist kravet om tidsfristforlængelse, idet arbejdet kunne være udført sideløbende med andre arbejder og således ikke ligger på den kritiske vej. Fladstålet kunne eftermonteres og blev rent faktisk eftermonteret. Det fremgår endvidere af beskedsedlen vedrørende arbejdet, at E1 tilkendegav, at det ikke kunne udelukkes, at arbejdet ville medføre tidsfristforlængelse, og at E1 tilbød at forcere mod betaling, hvis byggeledelsen ønskede det. Byggeledelsen meddelte, at hvis arbejdet udløser krav om tidsfristforlængelse, bedes det oplyst og forcering igangsat, selvom ansvaret ikke var fastlagt. Også på den baggrund kan E1 ikke kræve tidsfristforlængelse.

Voldgiftsretten finder, at arbejdet ikke kan anses for at have forsinket fremdriften på kritiske aktiviteter, hvorfor arbejdet ikke udløser tidsfristforlængelse.

Voldgiftsretten afviser kravet.

121.50 Påsvejsning af bøjler/stritter i tagdækning i bygning H.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 1 dag på bygningsafsnit F-G, som følge af en ændring af armeringsarbejdet på tagdækket på bygning G.

E1 har til støtte for kravet henvist til, at bygherrerne rådgivere den 25. oktober 2005 instruerede om en ændring bestående af påsvejsning af bøjler/stritter på drager i tagdækningen. E1 måtte lade en smed svejse bøjler på en lang række vinkeljern. Bygherrerne har betalt 9.200 kr. for arbejdet, men arbejdet med tagdækket på bygning G blev forsinket med 1 dag. E1 har derfor krav på tidsfristforlængelse på 1 dag på bygningsafsnit F-G.

Bygherrerne har afvist kravet med henvisning til, at arbejdet blev udført af en underentreprenør og ikke kan have forsinket det øvrige arbejde.

Voldgiftsretten finder, at arbejdet må kunne være udført sideløbende med det øvrige armeringsarbejde. Arbejdet udløser derfor ikke tidsfristforlængelse.

Voldgiftsretten afviser kravet.

121.51 Tagarbejde udført i vinterhalvåret.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 5 dage på alle bygningsafsnit som følge af, at en væsentlig del af arbejderne, herunder tagarbejderne, blev udført i vinteren 2005/2006 som følge af forsinkelserne, som bygherrerne er ansvarlig for, og ikke afsluttet i juni 2005, som anført i kontraktidsplanen (bilag 21). Bygherrerne har da også honoreret vinterforanstaltninger med ca. 1.8 mio. kr.

Bygherrerne har til støtte for afvisningen navnlig anført, at det i det væsentlige skyldes E1's egne forsinkelser, at bl.a. tagarbejdet måtte udføres i vinterhalvåret. Hertil kommer, at facadearbejdet blev opstartet rettidigt, således at kompletteringsarbejdet ikke blev refleksforsinket.

Voldgiftsretten finder det på baggrund af gennemgangen af hændelser vedrørende A-entreprisen ikke godtgjort, at forskydningen af færdiggørelsen af tæt tag til vinterhalvåret (efter 1. november 2005) skyldes forhold, som bygherrerne er ansvarlige for.

Voldgiftsretten afviser derfor allerede af den grund kravet.

121.12 Manglende projektmateriale fra arkitekt.

E1 har krævet 6 dages tidsfristforlængelse på bygningsafsnit H-J, som følge af forsinkelse af betonprojektet på bygning J.

Forsinkelsen opstod ved, at bygherrernes rådgivere ikke overholdt den dato – den 16. september 2004 – for aflevering af projekteringsgrundlaget for betonelementleverancen til bygning J. Projektgrundlaget blev først modtaget torsdag den 23. september 2004.

Bygherrerne har til støtte for afvisningen navnlig anført, at E1 ikke har dokumenteret, at forsinkelsen vedrørende projektgrundlaget har medført forsinkelser i elementleverancen på bygning H-J. Der henvises bl.a. til, at det i projektgennemgangsmøde vedrørende betonelementleverance nr. 21 af 30. november 2004 bl.a. hedder: "Blok J: Tidsplan forventes overholdt."

Voldgiftsretten finder det ikke godtgjort, at en eventuel forsinkelse i projektmateriale vedrørende betonelementleverancen har medført forsinkelse af elementleverancen til bygningsafsnit H-J.

Voldgiftsretten afviser allerede af denne grund kravet.

121.52 Projektændring vedrørende teknikhus på bygning H.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 20 dage på bygningsafsnit H-J på grund af forsinkelse med tagdækningen af bygning H, som følge af projektændring vedrørende et teknikhus, stående på tagdækket på bygning H. Som følge af projektændringen af teknikhuset, der først var klar den 7. december 2005, tog udførelsen af huset i alt 20 arbejdsdage længere end efter det oprindelige projekt, hvilket medførte, at tæt tag på råhuset blev forsinket tilsvarende.

Bygherrerne har til støtte for afvisningen af dette krav anført, at E1 ikke selv var klar til at tætnes taget på bygning H. Den 13. december var der brændt pap på teknikhuset. Der var ingen grund til, at der ikke kunne være brændt pap på resten af det udstøbte tag samt udført det arbejde, der var nødvendigt for, at Skanska kunne udføre facaderne og dermed sikre tætte bygninger. Selve forstyrrelsen, som det udvidede teknikhus medførte, har bygherrerne betalt E1 for.

Det følger efter voldgiftsrettens opfattelse af oplysningerne i sagen, at bygning H havde "tæt tag" den 6. december 2005. Voldgiftsretten finder det ikke godtgjort, at udvidelsen af teknikhuset har ført til en forsinkelse af terminen "tæt tag".

Voldgiftsretten afviser derfor kravet.

121.27 Manglende og uklart projekt vedrørende dækskiver.

E1 har stillet krav om tidsfristforlængelse på 15 dage for bygningsafsnit A-E, 6 dage på afsnit F-G og 9 dage på afsnit H-J som følge af manglende og uklart projekt vedrørende udførelse af dækskiverne.

E1 har til støtte for påstanden anført, at projektmaterialet ikke var tilstrækkeligt detaljeret til, at det kunne danne grundlag for E1's arbejder med udførelse af dækskiver. Tilsynet måtte give instruktionerne mundtligt til E1's medarbejdere, efterhånden som arbejderne skred frem. Det mangelfulde projektmateriale gjorde det umuligt for E1 at tilrettelægge arbejderne på en hensigtsmæssig måde, ligesom arbejdet løbende måtte indstilles, mens E1 ventede på instruktioner fra tilsynet.

Bygherrerne har til støtte for kravet om afvisning navnlig henvist til, at det som følge af udbudsformen "tidligt udbud" ikke var muligt at udføre detaljerede fugearmeringsplaner, før dækelementplanerne, der skulle udføres i E1 regi, var modtaget.

E1 fremsendte disse planer alt for sent. Ud af de 66 tilsynsnotater var der i 56 anført fejl og mangler ved udførelsen, mens 32 indeholder ekstraarbejder. Ekstraarbejderne omfattede primært påboltning af fladstål til forankring af armering. Dette var nødvendigt, fordi E1's leverandør af betonelementer ikke kunne udføre udsparinger for forankring af stål på tværs af elementerne.

Elementmontagen på bygning A var ifølge det oplyste i det væsentlige afsluttet til tiden. De eventuelt manglende udførelsesdetaljer i projektet synes således ikke at have ført til forsinkelser på denne bygning, der var den første, som blev afsluttet. Navnlig på den baggrund finder voldgiftsretten, at E1 ikke i tilstrækkeligt omfang har sandsynliggjort, at de påståede projektmangler har medført en forsinkelse af udførelsen.

Voldgiftsretten afviser derfor kravet.

Bilag 311 Forsinkelser på grund af omfattende ekstraarbejder.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 29 dage på bygningsafsnit A-E, 3 dage på afsnit F-G og 38 dage på bygningsafsnit H-J for forsinkelser i forbindelse med udførelsen af elementmontagen på disse bygningsafsnit.

E1 har til støtte for kravet henvist til, at bygherrerne på tillægsaftaler har betalt i alt 1.995.768 kr. for E1's udførelse af en række ekstraarbejder i bygningsafsnit A-E og H-J. Arbejderne, der blev udført i regning, skyldes fejl og mangler ved projektet og ekstraarbejderne forsinkede klagers kontraktlige arbejder væsentligt.

Rådgiver har anført, at merarbejdet, som byggeledelsen ikke skulle have godkendt betaling for, fordi arbejdet navnlig skyldes, at E1 skulle montere fladstål på dæk og anvende hammerhoveder, som følge af E1's valg af betonelementleverandør. Dette valg fandt sted allerede i maj 2004, hvorfor E1 burde have planlagt tid til dette arbejde.

Bygherrerne har til støtte for afvisning af kravet navnlig yderligere anført, at ekstraarbejder ikke i sig selv giver adgang til tidsfristforlængelse.

Ifølge det oplyste er en stor del af de påberåbte ekstraarbejder en følge af, at E1 har valgt elementer fra . Valget af dette produkt er sket, inden E1 indgik aftale med bygherrerne om, at E1's arbejdstidsplan rev. 27. juli 2004 (bilag 21) skulle være E1's kontraktidsplan for storentreprise A.

Voldgiftsretten afviser på denne baggrund kravet.

Bilag 312 Ekstraarbejder på bygning G.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 33 dage for bygningsafsnit F-G som følge af ekstraarbejder på bygning G.

E1 har til støtte for kravet henvist til, at E1 har udført en række ekstraarbejder på bygning G. Arbejderne er blevet betalt af bygherrerne med 875.524,50 kr. Arbejdet blev udført af det samme sjak på 4 arbejdsmænd, som samtidig skulle udføre kon-

traktarbejderne i bygning G. Det var ikke muligt at forcere arbejderne eller foretage opmanding, og arbejderne på bygning G blev derfor forsinket med 33 dage.

Bygherrerne har afvist kravet med henvisning til, at ekstraarbejderne er blevet betalt, og E1 burde have opmandet.

Voldgiftsretten finder, at det ikke er godtgjort, at de ekstraarbejder, der er anført i bilaget, har hindret fremdriften i arbejdet på bygning G.

Voldgiftsretten afviser derfor kravet.

Bilag 124 Udvendige arbejder, havnepromenade og støttemure.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 216 arbejdsdage på udvendige arbejder- havnepromenade og støttemure.

E1 har til støtte for kravet henvist til, at arbejdet ifølge kontraktidsplanen rev. 27. juli 2004 skulle have været udført i perioden fra den 31. oktober 2005 til den 30. januar 2006. Som følge af ændringer af fundamentprojektet og vanskeligheder med spunsarbejdet blev arbejdet med havnepromenaden først færdigmeldt den 6. december 2006. Denne forsinkelse skyldes udelukkende bygherrerens forhold, hvorfor E1 er berettiget til tidsfristforlængelse til den 6. december 2006.

Bygherrerne har afvist kravet med henvisning til, at arbejdet er aftalt udskudt. Bygherrerne har betalt mere end 7 mio. kr. for det udførte ekstraarbejde, og heri er der betalt E1's dækningsbidrag i forbindelse med betalingen til underentreprenør.

Voldgiftsretten finder, at forsinkelsen er dækket af den tidsfristforlængelse, der er tillagt E1 som følge af forsinkelser vedrørende færdiggørelse af bygningerne.

Voldgiftsretten afviser kravet om tidsfristforlængelse som følge af forsinkelsen med arbejdet med havnepromenaden.

Bilag 123 Udvendige arbejder, belægninger og gartner.

E1 har krævet tidsfristforlængelse på 261 dage på udvendige arbejder – belægningsarbejder og gartner.

E1 har til støtte for kravet navnlig henvist til, at dette arbejde ifølge kontrakttidsplanen (bilag 21) skulle udføres fra den 3. oktober 2005 til den 22. maj 2006. Bygherrerne foretog imidlertid en række ændringer af projektet, herunder at overfladen skulle udføres som en densiphaltbelægning. På grund af andre ændringer traf bygherrerne i april 2006, jf. tidsplanmøde nr. 04.06 den 18. april 2006, afgørelse om, at udførelsen af densiphaltbelægningen skulle udsættes til 2007. De løbende ændringer af belægningsprojektet og udskydelsen af densiphaltbelægningen medførte, at E1 måtte udføre belægningsarbejderne i etaper. Som følge heraf blev de udvendige arbejder først færdiggjort i forbindelse med afleveringen af byggeriet den 18. april 2007.

Bygherrerne har afvist kravet.

Således som sagen er forelagt, må det efter voldgiftsrettens opfattelse lægges til grund, at alle belægningsarbejder i det væsentlige var udført i 2006, således at der alene manglede områder under skurbyen og toplaget ”densiphalt” som allerede besluttet i april måned 2006 først blev udlagt i april 2007. Det er endvidere oplyst, at denne belægning skulle udlægges af E1's underentreprenør, . Byggepladsen og funktionærbemandingen kan efter voldgiftsrettens opfattelse ikke være opretholdt alene med henblik herpå. Hændelsen giver som følge heraf ikke ret til tidsfristforlængelse.

Voldgiftsretten afviser kravet.

4.4 Andre tidsforskydende omstændigheder

E1 har endvidere gjort gældende, at E1 har krav på tidsfristforlængelse vedrørende storentreprise A i anledning af den kumulerede forsinkende effekt af den særdeles omfattende mængde ekstraarbejder, E1 har udført for bygherrerne.

E1 har krævet 82 arbejdsdages tidsfristforlængelse vedrørende storentreprise A og C i anledning af den forstyrrelse af kontraktarbejderne, der fulgte af den særdeles omfattende mængde ekstraarbejder, E1 har udført for bygherrerne. E1 kræver endvidere tidsfristforlængelse vedrørende storentreprise A i anledning af den kumulerede effekt af de mange enkeltstående forsinkelser af arbejderne.

Bygherrerne har afvist, at disse forhold kan give anledning til tidsfristforlængelse. E1 er blevet betalt betydelige beløb for udførelsen af disse ekstraarbejder. E1 har endvidere i vidt omfang i beskedsedler tilkendegivet, at ekstraarbejderne ikke udløste krav om tidsfristforlængelse.

Voldgiftsretten finder det ikke godtgjort, at disse omstændigheder i sig selv har givet anledning til forsinkelser ud over det, som følger af de specifikke hændelser, der er behandlet særskilt. Der kan derfor ikke gives E1 ret til yderligere tidsfristforlængelse.

E1 har gjort gældende, at E1 har krav på tidsfristforlængelse vedrørende storentreprise A, fordi byggeledelsen ikke levede op til deres forpligtelse til at udarbejde en koordinerende hovedtidsplan for udførelsen af samtlige storentrepriser.

Bygherrerne har afvist kravet med henvisning til, at byggeledelsen i december 2004 fremlagde en styrende hovedtidsplan, og at det var entreprenørernes manglende vilje til at samarbejde om opdateringen heraf, der hindrede en løbende ajourføring.

Arbejdet med udførelsen af entreprise A var – bortset enkelte arbejder - ikke afhængig af fremdriften i andre entreprenørers arbejder og kan derfor efter voldgiftsret-

tens opfattelse ikke antages at have været forsinket på grund af den manglende opdatering af en fælles hovedtidsplan.

E1 har endelig gjort krav på tidsfristforlængelse vedrørende storentreprise A, idet bygherrerne ikke overholdt deres forpligtelse til rettidigt at fremskaffe et færdigt projektmateriale for arbejderne.

Som anført ovenfor må det lægges til grund, at montering af betonelementer og stålkonstruktioner i de enkelte bygningsafsnit blev påbegyndt i overensstemmelse med de planer, som E1 havde udarbejdet herfor, når henses til den meddelte tidsfristforlængelse som følge af forurenede jord. På den baggrund finder voldgiftsretten, at en eventuel forsinkelse af projektmaterialet ikke har medført en forsinkelse af entreprise A.

Voldgiftsretten afviser i det hele E1's krav om tidsfristforlængelse for storentreprise A på grundlag af de omstændigheder, der er behandlet i dette afsnit.

4.5 Opgørelse af E1's ret til tidsfristforlængelse på entreprise A

Byggeledelsen har tilkendegivet over for E1, at registreringer af tidsforskydelser og krav om tidsfristforlængelser skulle registreres særskilt for hver af bygningsafsnittene A-E, F-G og H-J. Da en tidsfristforlængelse skal angå færdiggørelsesdatoen for det samlede byggeri, må den samlede tidsfristforlængelse beregnes i forhold til det bygningsafsnit, der er berettiget til den længste tidsfristforlængelse.

På den baggrund, der er anført ovenfor, finder voldgiftsretten, at E1 er berettiget til tidsfristforlængelse på 43 dage, som allerede tildelt af bygherrerne. Hertil kommer en tidsfristforlængelse på 2 dage for forsinket byggestart og 30 dage for bygning H, som følge af hændelse 121.34 forsinket støbning af betondæk, i alt 75 arbejdsdage for storentreprise A fra den 3. august 2006 til den 17. november 2006.

De 11 dages tidsfristforlængelse på bygningsafsnit F-G under hændelse 121.35 er dækket af tidsfristforlængelsen på 30 dage på afsnit H-J.

Det bemærkes, at de 30 dages forsinkelse af bygning H må henføres til E2'S forhold.

E1 har gjort gældende, at en tidsfristforlængelse i fortsættelse af færdiggørelses-tidspunktet i kontraktidsplanen (bilag 21) skal indeholde 21 dage, fordi det fremgår af tidsplanen, at E1 ikke arbejder i ferier.

Voldgiftsretten finder, at arbejde i ferieperioder, hvori parterne oprindeligt har aftalt, at der ikke skal arbejdes, alene kan give ret til tidsfristforlængelse, hvis bygherrerne har aftalt dette arbejde som betalt forcering. Voldgiftsretten finder det ikke godtgjort, at byggeledelsen har aftalt betalt forcering vedrørende arbejde frem til "Tæt Tag" på entreprise A.

4.6 Dagbøder til E1 vedrørende entreprise A

Som anført ovenfor under afsnit 3.2 har voldgiftsretten fundet, at der ikke er aftalt dagbod på slutterminen på storentreprise A. Bygherrerne har derfor ikke været berettiget til at opkræve dagbøder som sket på entreprise A.

Bygherrerne skal derfor tilbagebetale de opkrævede dagbøder vedrørende entreprise A.

E1's mere subsidiaire påstand under påstand 1 på betaling af 1.846.146,62 kr. tages derfor til følge.

4.7 E1'S ret til erstatning/godtgørelse for forsinkelse vedrørende entreprise A

E1 har ifølge det anførte ovenfor i afsnit 4.5 ret til erstatning/godtgørelse for en tidsfristforlængelse på 47 dage, idet de 28 dage for vejrlig og strejker ikke udløser ret til godtgørelse. Voldgiftsretten finder, at betingelserne for at yde erstatning efter AB 92 § 27, stk. 1, er opfyldt for 30 dage, som skyldes E2'S forhold. For de resterende 17 dage kan der alene udløses godtgørelse.

E1 har krævet dækning af øgede omkostninger til drift af byggeplads og funktio-
nærer.

E1 har fremlagt sine bogførte udgifter til oprettelse og drift af byggepladsen for hver måned i byggeperioden. E1 har endvidere fremlagt en opgørelse over de månedlige omkostninger til de funktionærer, som, E1 finder, har været beskæftiget med de arbejder, der er omfattet af entreprise A og C.

For så vidt angår byggepladsomkostninger i de 17 dage, der angår forsinkelsen i august/september måned 2004, anslår voldgiftsretten de daglige udgifter til 4.000 kr. På baggrund af E1's oplysninger om funktionæromkostninger for perioden finder voldgiftsretten, at den daglige udgift kan fastsættes til 28.500 kr.

Forsinkelsen på de 30 dage, der skyldes en forsinkelse for bygning H, ligger i perioden oktober til november 2005. Voldgiftsretten anslår de daglige udgifter til driften af byggeplads til 45.000 kr. og de daglige udgifter til funktionærer til 40.000 kr. Disse beløb omfatter også udgifter vedrørende forsinkelser på entreprise C.

E1 har krævet dækning for tabt arbejdsfortjeneste. E1 har til støtte herfor gjort gældende, at forsinkelserne i det hele må henføres til bygherrerne eller dennes tekniske rådgiveres ansvarspådragende forhold og således berettiger E1 til erstatning, jf. AB 92 § 27, stk. 1.

I det omfang voldgiftsretten finder, at forsinkelsen kan henføres til AB 92 § 27, stk. 1, er bygherrerne enige i, at E1 er berettiget til at få dækket sin tabte fortjeneste som følge af forsinkelsen med en dagsrate på 17.000 kr. Erstatningen udmåles samlet nedenfor under opgørelsen vedrørende entreprise C.

Voldgiftsretten tilkender således E1 3.102.500 kr. som følge af tidsfristforlængelsen på entreprise A.

4.8 Hændelser vedrørende storentreprise C

E1 har under hovedforhandlingen forelagt og gennemført bevisførelse for omkring 70 hændelser vedrørende entreprise C til påvisning af, at de mange konkrete omstændigheder har medført forsinkelser i et sådant omfang, at E1 har krav på tidsfristforlængelse i medfør af AB 92 § 24, stk. 1, for entreprise C på mindst 433 arbejdsdage på bygningsafsnit A-E, 695,5 dage på afsnit F-G og 544 dage på afsnit H-J.

På baggrund af det anførte ovenfor om brugen af beskedsedler, afviser voldgiftsretten E1's krav om tidsfristforlængelse vedrørende følgende hændelser:

- 284.19: Færdiggørelse af gipsvæg modullinie 21.
- 284.29: Indklædninger i ovenlys.
- 284.30: Indklædninger i ovenlys.
- 284.32: Loft i koncertsal.
- 284.33: Indklædninger i ovenlys.
- 284.34: Indklædninger i ovenlys.
- 284.40: Brystning mod atrie.
- 284.49: Tømrerarbejde standset.
- 284.53: Gener i forbindelse med gipsarbejde pga. vandtåge.
- 284.54: Montering af skydedøre til teknikskakte.
- 284.59: Kerner er ikke klarmeldt for loftmontage i bygning A-E samt bygning F.
- 284.60: Demontering af loft pga. E2.
- 284.62: Montering af 60x60 lofter på toiletter F0.
- 284.67: Hjemsendelse af gulventreprenører på grund af forkert udførte lukninger af udsparringer omkring radiatorer.
- 284.68: Udlægning af flydemørtelgulv i bygning C og D forsinket, da foregående aktiviteter ikke var afsluttede.
- 284.71: Parketgulve i koncertsal, bygning G, ventilationsarmaturer monteret forkert.

Voldgiftsretten har med hensyn til hændelserne for entreprise C – som sket for entreprise A - ikke kunnet danne sig en tilstrækkelig sikker opfattelse af forløbet af den

kritiske vej ud fra de fremlagte oplysninger, ikke mindst fordi den kritiske vej skifter hen over byggeperioden forårsaget af forsinkelser, omprioriteringerne, overhalingsbeslutningen, forceringstiltag og ekstraarbejder, uden at byggeledelsen løbende har udarbejdet en opdateret arbejdstidsplan, for alle storentrepriserne. Det har derfor ikke været muligt for voldgiftsretten at vurdere betydningen af hver af de "forsinkende hændelser" individuelt. Medvirkende hertil er også, at E1 ikke med tilstrækkelig sikkerhed har redegjort for den forsinkende virkning af begivenhederne hverken enkeltvist eller samlet. Voldgiftsretten finder det imidlertid utvivlsomt, at begivenhederne samlet set har haft en forsinkende virkning på byggeriets færdiggørelse, som kan udløse tidsfristforlængelse i henhold til AB 92 § 24, men voldgiftsretten er henvist til at foretage en samlet skønmæssig vurdering af forsinkelsens omfang. En sådan skønmæssigt fastsat tidsfristforlængelse må på grund af det usikre grundlag for skønnet ske med en betydelig forsigtighed, således at forlængelsen ikke bliver længere end den periode, som E1 med sikkerhed må antages at være blevet forsinket.

Som anført ovenfor under afsnit 3.2 har voldgiftsretten fundet, at kontraktidsplanen for E1's udførelse af entreprise C er udbudstidsplanen, således, at E1's arbejde skulle være afsluttet på den dagbodsbelagte sluttermin den 1. juni 2006. Som følge af forsinkelsen med etableringen af "Tæt Tag" og "Lukket bygning" skal entreprise C tillægges en refleksforsinkelse på 6 måneder, jf. ovenfor under afsnit 3.3 til den 1. december 2006. Voldgiftsretten skønner endvidere, at den tidsfristforlængelse, der tilkommer E1 som følge af den forsinkelse og forstyrrelse, der er påført E1, medfører, at E1 har ret til yderligere tidsfristforlængelse, der skønmæssigt fastsættes til 2 måneder, dvs. til den 1. februar 2007.

4.9 Dagbøder til E1 vedrørende entreprise C

Bygherrerne har opkrævet dagbod på entreprise C for koncertsalen med en dagsrate på 10.999 kr. fra den 1. august 2006 til den 15. januar 2007 med i alt 1.275.895 kr. For Hjemstedet er opkrævet dagbod med en dagsrate på 5.000 kr. fra den 1. august 2006 til den 19. januar 2007 med i alt 605.000 kr. For Bygningsstyrelsens bygningsafsnit A-E er opkrævet dagbod med en dagsrate på 35.635 kr. fra den 1. august 2006 til den 28. februar 2007 med i alt 5.309.590 kr. Bygherrerne har således i alt opkræ-

vet dagbøder på entreprise C med 7.190.485 kr. for disse tre kontrakter. For

har bygherrerne opkrævet dagbod med en dagsrate reduceret med 40 % på grund af delvis ibrugtagning på 28.328 kr. fra den 1. august 2006 til den 1. oktober 2006 med i alt 1.246.411 kr. Dette beløb er oplyst som et samlet beløb for entreprise A og C. Beløbene er tilbageholdt i E1's kontraktsum og betaling for ekstraarbejder.

E1 har gjort gældende, at opkrævningen er uberettiget.

E1 har i den forbindelse navnlig gjort gældende, at der ikke er aftalt nogen dagbodsgivende sanktion for entreprise C, idet underbilaget med dagbodsplan til tillægsaftale 01-C ikke angiver nogen dagbodssanktionerede terminer for entreprise C. Det fremgår endvidere, at dagbodsplanen kun ville være gældende, hvis der kunne opnås enighed om en hovedtidsplan, der viste, at arbejderne kunne færdiggøres i overensstemmelse med dagbodsplanens angivelser, og en sådan enighed blev aldrig opnået.

E1 gør endvidere gældende, at kravet om dagbøder under alle omstændigheder er fortabt ved passivitet, idet E1 løbende havde gjort bygherrerne opmærksom på, at arbejderne var forsinkede, og at bygherrerne efter mødet den 20. januar 2006 ikke havde fastholdt kravet, men først ved byggeledelsens mail af 4. september 2006 fastholdt, at der ville blive opkrævet dagbod fra den 1. august 2006. I det hele er grundlaget for pålæg og opkrævning af dagbøde så uklart, at bygherrerne har været uberettiget til at pålægge E1 dagbøder. E1 gør yderligere gældende, at E1 har krav på tidsfristforlængelse, der overstiger den faktiske forsinkelse, idet de indtrådte forsinkelser vedrørende entreprise A berettiger E1 til tidsfristforlængelse for entreprise C på samme måde, som storentreprise B og D. Bygherrerne havde endvidere i juli 2006 tilkendegivet, at de ønskede forceringer vedrørende bygning H-J indebar en nedprioritering af arbejderne med bygning A-E, og E1 havde tilkendegivet, at forceringen alene skete under forudsætning af, at E1 ikke ville blive holdt ansvarlig for den forsinkelse med bygning A-E, som forceringen ville indebære.

Endelig har E1 anført, at bygherrerne har været uberettiget til at opkræve dagbøder efter, at de enkelte bygninger er taget i brug. Koncertsalen og Hjemstedet blev således taget successivt i brug fra den 22. december, hvor bygherrerne påbegyndte monteringen af stole, der var en egenleverance. Bygherrerne har endvidere anvendt en

dagrate, der er for høj, idet dagboden må skulle beregnes af den endelige kontraktsum, som aftalt ved tillægsaftale underskrevet den 15. november 2004/24. februar 2005.

Bygherrerne har fastholdt, at betingelserne for opkrævning af dagbod er opfyldt. Da E1 tog forbehold over for arbejdstidsplanen og dagbodstidsplanen vedlagt tillægsaftale 01-C, er der ikke indgået en aftale om fravigelse af udbudstidsplanens dagbodsgivende terminer, herunder slutterminen den 1. juni 2006. Bygherrerne har givet E1 tidsfristforlængelse til den 1. august 2006 til dækning af de indtrådte forsinkelser som følge af vejrlig, strejker og forurenede jord. E1 har ikke krav på tidsfristforlængelse for entreprise C, som en refleksforsinkelse som følge af E1's egen forsinkelse med entreprise A. En entreprenør kan ikke forsinke sig selv eller opnå erstatning for forsinkelser, som entreprenøren selv har forårsaget. I forbindelse med opprioriteringen af færdiggørelsen af bygningsafsnit H-J og F-G blev E1 betalt omkring 6.4 mio. kr. for forcering. Bygherrerne har varslet opkrævning af dagbod i brevet af 6. februar 2006 til E1 og E2 og varslet blev gentaget flere gange senere. Bygherrerne opkrævede herefter dagbod i overensstemmelse hermed, da forsinkelsen indtrådte.

Som anført ovenfor under afsnit 3.2 finder voldgiftsretten, at udbudstidsplanen og de deri indeholdte dagsbudsudløsende terminer er gældende for entreprise C. Som anført ovenfor, finder voldgiftsretten endvidere, at E1 har ret til en fristforlængelse på det samlede byggeri til den 1. februar 2007.

Dagboden er gyldigt varslet med bygherrenes brev af 6. februar 2006 og senere opkrævet. Der kan således opkræves dagbøder fra den 1. februar 2007 og indtil færdiggørelsen. Bygherrerne er ophørt med at opkræve dagbod den 1. oktober 2006 vedrørende den 15. januar 2007 vedrørende koncertsalen og den 20. januar 2007 for hjemstedet. For bygningsafsnit A-E har bygherrerne opkrævet dagbøder til den 28. februar 2007.

Der kan således alene opkræves dagbod vedrørende bygningsafsnit A-E, universitet (BH 2) for perioden 2. februar til 28. februar 2007, i alt

19 arbejdsdage. Dagbøden udgør ifølge tilføjelsen til AB § 25 i byggesagsbeskrivelsen 1 o/oo af entreprisens summen. Efter voldgiftsrettens opfattelse må entreprisens summen forstås som den endelige kontraktsum, således som den fremgår af tillægsaftale 02-C underskrevet af E1 den 24. februar 2005. Heri er kontraktsummen vedrørende BH 2 aftalt til 33.790.409,00 kr. Dagbødsbeløbet kan herefter opgøres til 642.017,77 kr. Dette dagbødsbeløb var bygherrerne berettiget til at modregne pr. 1. april 2007, hvorfor E1's rentepåstand under påstand 2 skal reduceres som nedenfor bestemt.

E1's mere subsidiaire påstand under påstand 2 om tilbagebetaling af restentreprisens sum for storentreprise C tages herefter til følge, dog således at tilbagebetaling af dagbod nedsættes med 642.017,77 kr. for perioden 1. februar til 28. februar 2007 til 11.872.663,48 kr.

Det følger af det foran anførte og af afsnit 4.6, at også E1 mere subsidiaire påstand under påstand 4 tages til følge, dvs. med 14.824.853,80 kr., dog således at beløbet skal fratrækkes 244.216,25 kr., jf. nedenfor under afsnit 5.

4.10 E1's ret til erstatning/godtgørelse for forsinkelse vedrørende entreprise C

E1 er af bygherrerne blevet tillagt tidsfristforlængelse til 1. august 2006 til dækning af forsinkelser som følge af vejrlig, strejker og 15 dage for forurenede jord. E1 har som anført ovenfor under afsnit 3.5 ret til yderligere tidsfristforlængelse på 6 måneder til 1. februar 2007. Som anført ovenfor under afsnit 3.3 tilkommer der som udgangspunkt ikke E1 erstatning/godtgørelse for de 6 måneders refleksforsinkelse, som er forårsaget af E1 selv. E1 har dog ret til erstatning for den del af forsinkelsen, som kan henføres til bygherrens eller en fremmed entreprenørs forhold. Sådanne forhold udgør 2 dage for forsinket opstart, 15 dage for forurenede jord og 30 dage som følge af forsinkelsen med "Tæt Tag" på bygning H, som følge af E2's forhold. Hertil kommer som anført ovenfor, at voldgiftsretten har tillagt E1 2 måneders tidsfristforlængelse som følge af forsinkelse og forstyrrelse, dvs. 41 arbejdsdage. E1 har således ret til erstatning/godtgørelse for samlet 88 arbejdsdage.

4.10.1 Forøgede udgifter til byggeplads og funktionærer

E1 har krævet dækning af forøgede byggepladsomkostninger og omkostninger til funktionærer. E1 har opgjort sit krav samlet for entreprise A og C. Voldgiftsretten har ingen mulighed for at foretage en fordeling af udgifterne, og udgifterne vedrørende entreprise C må derfor fastsættes skønsmæssigt.

Som anført ovenfor har voldgiftsretten tilkendt E1 godtgørelse for byggepladsomkostninger og forøgede funktionærudgifter for i alt 88 arbejdsdage, hvoraf omkostningerne vedrørende de 47 dage allerede er indregnet i det beløb, voldgiftsretten har tilkendt E1 under entreprise A. Som anført tilkommer der E1 erstatning/godtgørelse i yderligere 2 måneder dvs. 41 arbejdsdage.

Det må antages, at byggepladsudgifterne vedrørende entreprise A er blevet stærkt formindsket i tiden efter afslutningen af "Tæt Tag" på bygning H, den 6. december 2005. Det fremgår af E1's oplysninger om de månedlige byggepladsomkostninger, at den gennemsnitlige udgift i tiden 1. februar 2006 til 1. februar 2007 er ca. 13.000 kr. pr. dag. På den baggrund fastsætter voldgiftsretten skønsmæssigt den daglige udgift til byggepladsen til 10.000 kr. for entreprise C.

E1 har derfor krav på dækning af byggepladsudgifter i 41 dage, i alt 410.000 kr. Ud fra de samme retningslinjer har voldgiftsretten skønsmæssigt fastsat de daglige udgifter til funktionærer til 20.000 kr. E1 har derfor krav på dækning af forøgede funktionærudgifter i 41 dage, i alt 820.000 kr.

4.10.2 Øgede generelle kontorholdsomkostninger

E1 har krævet dækning for de indirekte omkostninger til kontorhold mv., som den forlængede byggetid har påført E1. Kravet er beregnet på grundlag af de samlede arbejders forholdsmæssige andel af E1's gennemsnitlige generelle kontoromkostninger.

Bygherrerne har afvist kravet navnlig med henvisning til, at der ikke i § 27 er hjemmel til at kræve sådanne omkostninger dækket.

Det fremgår af sagen, at bygherrerne har betalt ca. 63 mio. kr. for udførte ekstraarbejder. Det fremgår endvidere af de af E1's betalingsopgørelser, som er fremlagt i sagen, at E1 i vid udstrækning har beregnet sig dækningsbidrag for de udførte ekstraarbejder. Efter voldgiftsrettens opfattelse må E1 således anses for at have fået dækning for de generelle kontorholdsomkostninger i den forlængede byggetid.

Allerede af den grund afviser voldgiftsretten kravet.

4.10.3 Øgede omkostninger til garanti

E1 har krævet dækning for forøgede udgifter til de garantier, der efter AB 92 § 6 er stillet vedrørende entreprise A og C.

Bygherrerne har ikke gjort indsigelser imod, at kravet imødekommes i det omfang, E1 tillægges tidsfristforlængelse.

Voldgiftsretten tillægger E1 et beløb på 20.000 kr. vedrørende entreprise A og 10.000 kr. vedrørende entreprise C, i alt 30.000 kr.

4.10.4 Øgede udgifter til forsikringer

E1 har krævet dækning for merudgifter til ansvarsforsikring som følge af forsinkelsen.

Bygherrerne har ikke gjort indsigelser herimod.

Voldgiftsretten tillægger E1 et samlet beløb på 40.000 kr.

4.10.5 Erstatning til underentreprenører

E1 har krævet sine udgifter til betaling af erstatning til underentreprenører som følge af forsinkelsen dækket.

har under hovedforhandlingen opgjort sine udgifter til erstatning til underentreprenører således

xx	Entreprise A	454.050 kr.
xx	-	726.314 kr.
xx	-	150.000 kr.
xx	-	200.000 kr.
xx	Entreprise C	200.000 kr.
I alt		1.730.364 kr.

Bygherrerne har bestridt kravene som udokumenteret. De fremlagte fakturaer mv. giver efter bygherrenes opfattelse ikke sikker støtte for kravene.

Det fremgår af E1's opgørelse, at udgifterne til dækker levering i sommerferien 2005 og lagerleje. Efter voldgiftsrettens opfattelse er bygherrerne ikke ansvarlig for, at det har været nødvendigt at få leveret elementer i sommerferien 2005, eller at elementer har været opbevaret på elementfabrikkens lager. Voldgiftsretten afviser kravet.

Det fremgår af sagen, at krav på 726.314 kr. for forsinkelse er blevet forligt mod betaling af 400.000 kr. Voldgiftsretten kan ikke på det foreliggende grundlag afgøre, om beløbet angår forsinkelse, der skyldes bygherrenes forhold. Voldgiftsretten afviser derfor kravet.

Det fremgår, at kravet fra på 150.000 kr. vedrører forøgede omkostninger til drift og ledelse af byggepladsen i et år. Det er ikke godtgjort, at forsinkelsen er forårsaget af bygherrerne. Voldgiftsretten afviser derfor kravet.

Beløbet på 200.000 kr. fra angår ifølge det oplyste entreprise A og kræves for de gener, som udskydelsen af arbejdet har påført selskabet. Under hensyn til, at entreprise A alene er meddelt en tidsfristforlængelse på 47 dage ud over

vejrlig og strejker, finder voldgiftsretten, at det ikke er godtgjort, at bygherrerne er ansvarlig for, at underentreprenøren har krav på erstatning. Voldgiftsretten afviser derfor kravet.

Den del af kravet fra _____ under entreprise C, der vedrører merforbrug af arbejdstid på 150.000 kr., hører under E1's generelle krav om godtgørelse for forstyrrelse. Kravet på 50.000 kr. for forlængelse af byggetid imødekommes skønsmæssigt med et beløb på 25.000 kr.

Voldgiftsretten tillægger herefter E1 i alt 25.000 kr. vedrørende erstatning til underentreprenører.

4.10.6 Tabt arbejdsfortjeneste

E1 har gjort gældende, at forsinkelserne i det hele må henføres til bygherrerne eller dennes tekniske rådgivers ansvarspådragende forhold og således berettiger E1 til erstatning, jf. AB § 27, stk. 1.

I det omfang voldgiftsretten finder, at forsinkelsen kan henføres til AB 92 § 27, stk. 1, er bygherrerne enig i, at E1 er berettiget til at få dækket sin tabte fortjeneste som følge af forsinkelsen med en dagsrate på 17.000 kr.

Efter voldgiftsrettens opfattelse kan de 2 dages forsinkelse for forsinket opstart og de 30 dage for E2's forhold, i alt 32 dage henføres til § 27, stk. 1. Tidsfristforlængelsen på de 41 dage som følge af forsinkelse og forstyrrelse omfatter også for en dels vedkommende omstændigheder, som udløser erstatning. Voldgiftsretten tillægger de 20 dage ud af de 41 dage erstatningsretlige følger.

Voldgiftsretten tilkender derfor E1 884.000 kr.

4.10.7 E1's krav på erstatning/godtgørelse for forstyrret produktion på entreprise A og C

E1 har krævet vederlag for forstyrret produktion og effektivitetstab vedrørende samtlige arbejder som følge af de indtrådte forsinkelser på grundlag af de udførte ekstraarbejder og den manglende tidsmæssige styring af projektet. E1 har i den forbindelse henvist til, at den af parterne anvendte bruttoliste, der indeholder alle krav fra E1, som ikke er dækket af kontraktsummen. Listen indeholder 1543 positioner, og Bygherrerne har under arbejdernes udførelse og ved senere forlig stort set betalt alle de rejste krav. E1 har endvidere krævet vederlag for øgede omkostninger til håndtering af tegninger, erstatning for øgede omkostninger til udarbejdelse af tidsplaner, samt erstatning for øgede omkostninger til deltagelse i møder.

4.10.7.1 Forøgede omkostninger til timelønnede

De forøgede omkostninger til timelønnede er af E1 beregnet som nedsat effektivitet af samtlige arbejder på grund af de mange ekstraarbejder og indtrådte forsinkelser. E1 har opgjort sine meromkostninger til timelønnede beregnet som differencen mellem E1's budgetterede og faktisk afholdte omkostninger til timelønnede. E1 har endvidere beregnet merudgifterne på grundlag af den nedsatte effektivitet af kontraktarbejderne på grund af udførte ekstraarbejder og indtrådte forsinkelser.

Bygherrerne har afvist kravet med henvisning navnlig til, at bygherrerne har betalt for alle ekstraarbejderne, og at E1 ikke med de fremlagte oplysninger har godtgjort, at E1 har lidt det pågældende tab. Hertil kommer, at en stor del af entreprise A og langt størstedelen af entreprise C er udført af underentreprenører. E1 har kun i meget begrænset omfang dokumenteret, at E1 har måttet betale underentreprenørerne ekstra som følge af nedsat effektivitet.

Gennemgangen af hændelserne vedrørende entreprise A og det i sagen i øvrigt oplyste, giver efter voldgiftsrettens opfattelse ikke grundlag for at tilkende E1's godtgørelse for nedsat effektivitet hos de timelønnede som følge af ekstraarbejder mv.

Det må lægges til grund, at det timelønnede arbejde omfattet af entreprise C i alt væsentlighed er udført af underentreprenører. E1 har alene fremlagt dokumentation for én underentreprenør, , der har krævet og fået 150.000 kr. for "Tidsplan, forskydelse/fremdrift, merforbrug af arbejdstid".

På den baggrund finder voldgiftsretten ikke grundlag for at tilkende E1 godtgørelse vedrørende entreprise C, bortset fra beløbet på 150.000 kr.

4.10.7.2 Forøgede omkostninger til funktionærer, håndtering af tegninger, udarbejdelse af tidsplaner og deltagelse i møder

E1 har krævet godtgørelse for forøgede omkostninger til funktionærer med 1.821.648 kr. E1 har beregnet beløbet som nedsat effektivitet for udførelse af kontraktarbejder på grund af udførte ekstraarbejder.

Bygherrene har afvist kravet navnlig med henvisning til, at der i forbindelse med betaling for ekstraarbejder i betydeligt omfang er betalt styringsomkostninger og overhead. E1 har endvidere ikke godtgjort, at ekstraarbejderne har påført E1 yderligere funktionæromkostninger.

E1 har krævet godtgørelse på 5.493.310 kr. for håndtering af tegninger mv. E1 har anført, at man indtil den 1. februar 2005 har modtaget 390 arkitekttegninger, 422 ingeniørtegninger, 45 landskabstegninger samt 71 projektmeddelelser. Efter 1. februar 2005 og til arbejdets færdiggørelse har E1 modtaget yderligere 39 nye arkitekttegninger og 735 reviderede arkitekttegninger, 393 reviderede ingeniørtegninger, 142 skitser på pladsen, 122 skitser fra totalrådgiver og 250 projektmeddelelser fra

U-RÅDG . Bygherrene har ikke bestridt det anførte antal.

E1 finder, at dette antal tegninger skitser mv. langt overstiger, hvad E1 med rimelighed måtte påregne, da man indgik aftalen, og omkostningerne til behandlingen er af E1 beregnet til 5.493.310 kr.

Bygherrene har afvist kravet navnlig med henvisning til, at der var tale om et tidligt udbud, hvorfor E1 måtte have påregnet et forøget antal tegninger og tegningsændringer. Hertil kommer, at ekstraarbejderne, som E1 er blevet betalt for at behandle og udføre, naturligvis har nødvendiggjort nye tegninger og skitser. Bygherrene har endvidere anført, at E1 ikke kan kræve godtgørelse til funktionærer for forlæn-

get byggetid og samtidig kræve betaling for det arbejde, som de pågældende funktionærer har udført.

E1 har endvidere krævet dækning af forøgede udgifter til udarbejdelse af tidsplaner med 1.139.065 kr. E1 har navnlig henvist til, at det har været nødvendigt for E1 at bistå byggeledelsen med udarbejdelse af tidsplaner til brug for byggeledelsens forsøg på at tilvejebringe en koordinerende tidsplan.

Bygherrerne har afvist kravet navnlig med henvisning til, at E1 efter eget ønske påtog sig at stille ressourcer til rådighed for udarbejdelsen af en koordinerende hovedtidsplan, idet E1 ønskede at anvende deres eget tidsplansystem ” ”.

E1 har endvidere krævet betaling for deltagelse i møder med 2.434.438 kr.

E1 har navnlig peget på, at bygherrerne har krævet, at E1 skulle deltage i møder, der i antal langt oversteg det antal, der var anført i byggesagsbeskrivelsen.

Bygherrerne har afvist kravet bl.a. med henvisning til, at navnlig E1's modvilje mod at samarbejde har været medvirkende årsag til antallet af møder, og at antallet af møder ikke kan tilskrives bygherrerne og byggeledelsens forhold.

Voldgiftsretten udtaler:

I de perioder, der er tillagt E1 tidsfristforlængelse på entreprise A og C, er E1 blevet kompenseret fuldt ud for oplyste funktionæromkostninger. Hertil kommer, at voldgiftsretten har tillagt E1 en generel tidsfristforlængelse på entreprise C som compensation for den generelle forsinkende virkning af de omtalte hændelser, hvori funktionæromkostningerne også er tilkendt. På den baggrund finder voldgiftsretten, at E1 ikke har ret til dækning af yderligere udgifter vedrørende arbejde, der udføres af funktionærene, herunder håndtering af tegninger, udarbejdelse af tidsplaner og deltagelse i møder.

Voldgiftsretten afviser herefter kravene.

Voldgiftsretten tilkender E1 samlet 2.359.000 kr. i tillæg til de 3.102.500 kr., E1 er tilkendt for forsinkelse under entreprise A, i alt 5.461.500 kr. ekskl. moms.

5. E1'S krav vedrørende uberettiget tilbagehold

E1 har krævet betaling af 195.373 kr., som E1 finder, at bygherrerne uberettiget har tilbageholdt.

Bygherrerne har anført, at kravet er opstået, fordi byggeledelsen ved fremsendelse til bygherrerne angav, at betalingen af to fakturaer (faktura 237604 og 237609) vedrørte ekstraarbejder, som skulle optages på listen over a kontoudbetalinger, selvom fakturaerne ifølge deres indhold angik krav om erstatning for forsinkelse. Bygherrerne har gentagne gange oplyst over for E1, at hensigten med betalingen var at betale for arbejder, men E1 har afvist indsigelsen. Bygherrerne har i den forbindelse anført, at det efter obligationsretlige principper er debitor, der bestemmer, hvilken gæld en betaling skal dække, hvorfor E1'S krav må afvises.

På grundlag af sagens oplysninger og den afgivne forklaring herom, finder voldgiftsretten det godtgjort, at der er tale om en fejlreference fra bygherrenes side, hvilket må have stået E1 klart, hvorfor beløbet skal anses som betaling af aftalte arbejder. Betalingen må ifølge oplysningerne i sagen anses for sket den 15. oktober 2007. Herefter afviser voldgiftsretten kravet på 195.373 kr. Dette beløb med tillæg af moms, dvs. 244.216,25 kr., skal fradrages i tilkendte beløb under påstand 4.

Som følge heraf skal der ikke fratrækkes 218.633 kr. i E1'S påstand 3.

6. E1'S krav om renter i forbindelse med for sent betalte fakturaer opgjort til 1.223.895,19 kr. med tillæg af renter

På grundlag af sagens oplysninger og parternes forklaringer må det lægges til grund, at parterne indledningsvis havde arbejdet med et a kontosystem, hvor entreprenørerne skulle anvende en standardblanket udarbejdet af bygherrerne. Efter ønske fra E1 overgik parterne til at anvende betaling efter en betalingsplan, men således at

entreprenørerne fortsat skulle anvende standardblanketten. Ifølge det oplyste blev denne fremgangsmåde fulgt, indtil E1 i brev af 21. juli 2006 ophørte med at anvende den aftalte og af parterne fulgte fremgangsmåde. E1 fremsendte herefter fakturaer for ekstraarbejder direkte til de fire bygherrer. Disse fakturaer vedrørte til dels betalinger for ekstraarbejder, som endnu ikke var formaliseret i form af tillægsaftaler. Bygherrerne afviste i brev af 4. august 2006 at ændre proceduren for betaling af ekstrakrav. E1 fortsatte imidlertid med at fremsende fakturaer direkte til bygherrerne. E1 henviste til, at bygherrerne var for længe om at udbetale anerkendte krav vedrørende ekstraarbejder.

Denne ændring af proceduren medførte ifølge bygherrerne, at byggeledelsen måtte overtage opgaven med at udfylde standardblanketten, bl.a. for at bygherrerne kunne få oplysningen om, at de pågældende arbejder var udført.

Bygherrerne har oplyst, at bygherrerne efter modtagelsen af klageskriftet har foretaget en gennemgang af de forsinkelsesperioder, som E1 har påberåbt sig. Bygherrerne har i den forbindelse foretaget en efterbetaling på forsinkelsesrenter på 332.190 kr.

Det fremgår af forklaringerne i sagen, at tilbagesendelsen af de direkte fremsendte fakturaer til byggeledelsen var nødvendig for, at bygherrerne kunne få oplysning om, at arbejderne var udført, hvilket var en betingelse for, at E1 havde krav på betaling af de pågældende fakturaer. Det afhæng af det pågældende ekstraarbejdes karakter, hvor megen tid byggeledelsen skulle bruge for at udfylde blanketten.

Voldgiftsretten finder, at E1 ikke i tilstrækkelig grad har dokumenteret, at bygherrenes betalinger var forsinket i en sådan grad, at det berettigede E1 til at anvende en anden fremgangsmåde end den aftalte, når den af E1 iværksatte nye fremgangsmåde medførte merarbejde for byggeledelsen. Hertil kommer, at det ud fra oplysninger i sagen om ekstraarbejder må lægges til grund, at en del af tillægsaftalerne herom angik arbejder, der først skulle udføres senere i byggeperioden. E1 var først berettiget til betaling, når arbejderne var udført. Voldgiftsretten finder, at E1's fravigelse af den aftalte betalingsordning også af denne grund indebar, at der ville opstå

en vis forsinkelse i behandlingen af de pågældende fakturaer, hvilket også måtte have stået E1 klart.

Voldgiftsretten afviser på den baggrund kravet.

7. Tidsfristforlængelse og betaling af erstatning/godtgørelse til E2

7.1 Tidsfristforlængelse

E2 har gjort gældende, at der er opstået en forsinkelse for terminen "tæt tag" fra udbudstidplanens 1. april 2005 til 30. april 2005 for bygning A, 23. juni 2005 for bygning B, 15. juni 2005 for bygning C, 20. september 2005 for bygning D, 23. august 2005 for bygning E, 28. november 2005 for bygning F, 25. november 2005 for bygning G, 6. december 2005 for bygning H, 20. september 2005 for bygning I og 17. maj 2005 for bygning J. Det udløser efter E2's opfattelse en refleksbetinget tidsfristforlængelse på 6-8 måneder. Hertil kommer, at den manglende samlede koordinerende hovedtidsplan, mange fejl og mangler ved det udarbejdede projektmateriale og overflytningen af ressourcer til har medført, at E2 har krav på yderligere 4 måneders tidsfristforlængelse i forhold til den samlede færdiggørelse. Mængdeforøgelsen på omkring 30 % medfører i sig selv, at E2 har krav på mindst 4 måneders tidsfristforlængelse beregnet i forhold til udbudstidplanens 14 måneder. Reduceres beregningen af mængdeforøgelsen, som følge af, at E2 med "nej" på beskedsedlerne har accepteret, at ekstraarbejderne kunne udføres uden tidsfristforlængelse, udgør den øvrige mængdeforøgelse alligevel 14,8 %, som må udløse en tidsfristforlængelse på 2,1 måned. Særlig ekstraarbejdet vedrørende " " gav anledning til forsinkelse. Endelig gør E2 krav på en refleks-tidsfristforlængelse som følge af forsinkelser under udførelsen på grund af E1's forsinkelse med kompletteringsentreprisen.

Bygherrerne har anført, at E2 er tillagt tidsfristforlængelse til den 10. oktober 2006. Denne forlængelse omfatter forlængelsen til 1. august 2006, som følge af vejrlig, strejker og forurenede jord og omfatter herudover en refleksforsinkelse på 8½ uge som følge af forsinkelsen på entreprise A med fradrag af den forsinkelse på 39 dage

på bygning H, der var en følge af forsinkelsen med ventilationsaggregatet. Bygherrerne er enige i, at refleksforsinkelsen vedrørende entreprise A kan ansættes til 6 måneder, og hvis voldgiftsretten ikke finder, at E2 er ansvarlig for forsinkelsen på bygning H, må tidsfristforlængelsen til E2 udgøre 6 måneder uden fradrag.

Bygherrerne finder ikke, at de øvrige omstændigheder, som E2 påberåber sig, kan medføre tidsfristforlængelse. Særlig med hensyn til mængdeforøgelse har bygherrerne anført, at en mængdeforøgelse på 14 % ikke kan anses for unormalt i et kompliceret byggeri, hvorfor en sådan udvidelse ikke kan danne grundlag for et globalt krav om tidsfristforlængelse. Hertil kommer, at langt størstedelen af ekstraarbejderne er bestilt og betalt på grundlag af beskedsedler, hvor E2 udtrykkelig ved afkrydsning har tilkendegivet, at E2 ikke kræver tidsfristforlængelse for udførelsen af ekstraarbejdet. Opprioriteringen af bygningsafsnit H-J og senere F-G blev fulgt op af en aftale om betalt forcering, som udløste en samlet betaling til E2 på 5.8 mio.kr.

Som anført ovenfor under afsnit 3.2 har voldgiftsretten fundet, at kontraktidsplanen for E2's udførelse af entreprise D er udbudstidplanen, således at E1's arbejde skulle være afsluttet på den dagbodsbelagte sluttermin den 1. juni 2006. Som følge af forsinkelsen med etableringen af "Tæt Tag" skal entreprise D tillægges en refleksforsinkelse på 6 måneder (131 arbejdsdage), jf. ovenfor under afsnit 3.5. I denne tidsfristforlængelse skal fradrages 30 dage som følge af, at ansvaret for forsinkelsen på 30 dage af "Tæt Tag" på bygning H påhviler E2. Hertil kommer, at E2 utvivlsomt er blevet forsinket med færdiggørelsen af bygningsafsnit A-E, som følge af bygherrerens beslutning om, at Bygningsafsnit H-J skulle færdiggøres til 1. august 2006 og bygning F-G til 15. november 2006 forlænget til 15. januar 2007. Opprioriteringen medførte, at bygningsafsnit H-J blev færdig før udløbet af den tidsfristforlængelse, som E2 efter voldgiftsrettens opfattelse havde krav på. Byggeledelsen var endvidere bekendt med og accepterede, at opprioriteringen medførte, at E2 i det hele ophørte med at arbejde i afsnit A-E. Hertil kommer den løbende refleksforsinkelse, der følger af, at entreprise C ligeledes var forsinket i bygningsafsnit F-G og i bygningsafsnit A-E.

På den baggrund finder voldgiftsretten, at der tilkommer E2 en yderligere tidsfristforlængelse på skønsmæssigt 2 måneder, dvs. 41 arbejdsdage. Den samlede tidsfristforlængelse bliver herefter 142 arbejdsdage til den 18. december 2006.

Voldgiftsretten har ikke fundet, at en mængdeforøgelse på op til 14 % på et byggeri af denne kompleksitet i sig selv kan give grundlag for en tidsfristforlængelse.

Hovedprojektet fra den 1. december 2004 havde en del mangler, som omtalt i skønsmændenes besvarelse af spørgsmålene herom. Det gælder navnlig el-projektet, men som anført af skønsmændene var der ikke mangler og uklarheder, som ikke under en normal forberedelse og tilrettelæggelse af udførelsen kunne have været afklaret med tilsynet i et sådant omfang, at der ikke ville opstå forsinkelse i forbindelse med selve udførelsen. De påberåbte mangler vedrørende hovedprojektet kan således efter voldgiftsrettens opfattelse ikke i sig selv føre til en tidsfristforlængelse.

E2 har som et særligt forhold rejst indsigelser imod sammensætningen af den tidsfristforlængelse, som bygherrerne har givet såvel E1 som E2 til 1. august 2006 som følge af vejrligsdag, strejker og 15 dage for forurenede jord. E2 har gjort gældende, at bygherrerne har medtaget for mange dage under betegnelsen vejrligsdage, og at opgørelsen af spilddagene ikke fremgår af byggemødereferaterne, således som det kræves i medfør af AB 92 § 19, stk. 3. På den baggrund må E2 være berettiget til tidsfristforlængelse, der udløser godtgørelse i hele perioden indtil 1. august 2006. Aftalen om betaling af 428.762 kr. på beskedseddelse nr. D 256 af 11. oktober 2006 angår efter sit indhold 15 dages byggepladsomkostninger for "Forsinkelse p.g.a. strejke, miljø og vejrlig". E2 må derfor være berettiget til godtgørelse også for de øvrige spilddage i tiden frem til 1. august 2006.

Bygherrerne har afvist kravet med henvisning til, at de vejrligsdage og strejker som udløste tidsfristforlængelsen er beregnet korrekt og løbende meddelt alle entreprenører. E2 har endvidere på beskedseddelse nr. D 256 af 11. oktober 2006 indgået aftale med bygherrerne om betaling på 428.762 kr. for de 15 dages forsinkelse som følge af forurenede jord. Det fremgår udtrykkeligt af den underliggende opgørelse, at beløbet angår "15 miljødages god[t]gørelse". E2 har derfor ikke krav på yderli-

gere godtgørelse for denne periode. Hertil kommer, at kravet om godtgørelse for dage i denne periode må være bortfaldet ved præklusion, da kravet ikke er medtaget i E2's slutopgørelse

Voldgiftsretten finder det ikke godtgjort, at de godkendte vejrligsdage ikke skulle være opgjort efter de regler, der er anført i Fællesbetingelserne pkt. 8.3 i byggesagsbeskrivelsen. Det fremgår endvidere af referaterne fra byggemøderne, at accepterede spilddage for vejr og strejker er angivet i referaterne indtil byggemøde BM13 den 2. december 2004 og de efterfølgende møder, hvorfra der i referaterne anføres en henvisning til de samtidig afholdte tidsplanmøder. På disse møder, som også E2 deltog i, registreres herefter løbende antallet af spilddage. Efter ophøret af disse tidsplanmøder, blev spilddagene igen opgjort i byggemøderne. Voldgiftsretten finder, at parterne har accepteret, at spilddagene i en periode ikke blev opgjort på byggemøderne, men på de sideløbende afholdte tidsplanmøder. Det må endvidere lægges til grund, at E2 alene har fået betaling for de 15 dage med forurenede jord ud af de tillagte 43 dages tidsfristforlængelse og har accepteret dette. Bygherrerne har endvidere efter voldgiftsrettens opfattelse efter entreprisekontrakterne været berettiget til at meddele tidsfristforlængelse som følge af vejrlig og strejker for samtlige bygningsnit, selvom de enkelte forsinkelser konkret kun har virket forsinkende på enkelte bygninger.

Allerede som følge heraf afviser voldgiftsretten E2's krav om, at yderligere dage skal udløse erstatning/godtgørelse.

7.2 Dagbøder til E2

E2 har navnlig gjort gældende, at bygherrerne ikke efter kontrakten har hjemmel til at opkræve dagbod. Dagbodsplanen af 29. juli 2004, der var vedlagt E2's tillægskontrakt 01-D underskrevet af E2 den 20. september 2004 indeholdt ingen dagbodsgivende sluttermin, og E2 tog i øvrigt flere gange forbehold over for dagsbodstidsplanen og E1's arbejdstidsplan (26.06.2004, rev. 27.07.2004), som også var vedlagt tillægsaftalen.

Ifølge den tidsplan, som bygherrerne aftalte som kontraktidsplan for E1's entrepriser A, skulle bygningsarbejderne være afsluttet den 3. august 2006, mens sluttidspunktet i udbudstidsplanen var den 1. juni 2006. Bygherrerne afslog endvidere gentagne gange at give E2 den tidsfristforlængelse, som direkte fulgte af, at råhusentreprisen var 6-8 måneder forsinket. Bygherrerne har endvidere gentagne gange drøftet fornyet fastlæggelse af dagbodelagte terminer og aftalt forcering med E2.

Hertil kommer, at E2 først i februar 2006 fik tillagt 8½ uges tidsfristforlængelse for råhusforsinkelsen, hvilket klart var for kort. På den baggrund opstod der en sådan usikkerhed om grundlaget for fastsættelse af dagbod, at opkrævning af dagbøder efter entrepriseretlig praksis må anses for bortfaldet. Hertil kommer, at bygherrerne ikke har notificeret dagbodskravet over for E2 på den måde, som er nødvendigt for at kunne opkræve dagbod.

E2 har endvidere krav på så lang tids tidsfristforlængelse, at det overstiger en eventuel forsinkelse.

Bygherrerne har været uberettiget til at opkræve dagbod, efter at en stor del af hele byggeriet var taget i brug. Bygherrerne havde heller ikke hjemmel til at opkræve dagbod på grundlag af en opspaltning af byggeriet i byggeafsnit.

E2 færdigmeldte ved brev af 26. februar 2007 entreprisen til den 1. marts 2007. I brev af 1. marts 2007 afviste bygherrerne, at entreprisen kunne færdigmeldes til 1. marts 2007. Den 12. marts 2007 indkaldte byggeledelsen til afleveringsforretning den 18. april 2007 for alle entreprenører. Ved afleveringen afviste bygherrerne over for E2 at modtage byggeriet, navnlig med henvisning til, at E2 ikke havde overholdt reglerne om placering af kabler.

E2 er af den opfattelse, at færdigmeldingen den 1. marts 2007 var retmæssig, og at dagbod efter kontraktgrundlaget og almindelig entrepriseret ikke kan opkræves efter, at byggeriet er færdigt, og uanset hvornår byggeriet afleveres.

Hertil kommer, at bygherrerne har opkrævet dagbod for både start- og slutdato og af en for høj entreprisensum.

Bygherrerne har fastholdt, at dagbod er opkrævet med rette. Hvis voldgiftsretten kommer til, at E2 ikke har forsinket råhusentreprisen, skal refleksforsinkelsen nok forlænges til i alt 6 måneder. Den bindende og dagbodsbelagte tidsplan for E2, som har afvist alle forsøg på at aftale en bindende hovedtidsplan og dagbods-terminer, er udbudstidsplanen og den deri indeholdte dagbodstermin for afslutningen af hele byggeriet. Bygherrerne har varslet dagbodskravet rettidigt bl.a. med brevet af 6. februar 2006 til E1 og E2. Dagboden er beregnet og opkrævet efter kontraktens regler. Da E2 færdigmeldte byggeriet til den 1. marts 2007, udestod der så meget arbejde, at det hindrede indflytning eller ibrugtagning af bygningerne som forudsat. Det resterende arbejde oversteg i øvrigt langt de 5 % af kontraktsummen, der er kravet i kontrakten. Hertil kom, at byggeriet af sikkerhedsmæssige årsager ikke kunne tages i brug, før der var sikkerhed for, at reglerne i maskindirektivet om adskillelse af kabler var opfyldt. De samme forhold gjorde, at bygherrerne også måtte afvise at modtage byggeriet den 18. april 2007.

Voldgiftsretten finder som anført ovenfor under afsnit 3.2, at den kontraktidsplan, der gælder for E2, er udbudstidsplanen med den aftalte dagbodsbelagte afleveringsdag den 1. juni 2006. E2 er berettiget til tidsfristforlængelse til den 18. december 2006.

Voldgiftsretten finder, at det følger af kontrakterne med hver af de fire bygherrer, at dagbod kan opkræves i forhold til de enkelte bygherrers bygningsafsnit. Voldgiftsretten finder endvidere, at grundlaget for at opkræve dagbod er tilstrækkeligt klart, og at bygherrerne på behørig måde har varslet og opkrævet dagbøderne over for E2. Voldgiftsretten finder endvidere, at bygherrerne var uberettiget til at opkræve dagbod vedrørende Hjemstedet og Koncertsalen fra den 15. januar 2007, fra hvilket tidspunkt disse områder må antages at have været taget i brug på en sådan måde, at der ikke kan opkræves dagbøder. For Hjemstedet og Koncertsalen kan der derfor kun opkræves dagbod fra den 19. december til den 15. januar 2007, dvs. i 16 dage.

For bygningsafsnit A-E finder voldgiftsretten, at det ikke kan anses for godtgjort, at brugen af disse afsnit er af et sådant omfang, at området må anses for at været taget i brug i december, januar og februar 2007 med dagbodsfortabende virkning.

Voldgiftsretten finder det som anført i afsnit 3.4.2 ikke godtgjort, at E2's del af byggeriet ikke var færdiggjort i et sådant omfang, at bygherrerne var berettiget til at afvise færdigmeldingen den 1. marts 2007. Der kan derfor kun opkræves dagbod for perioden 19. december 2006 til 1. marts 2007, i alt 49 dage.

Taksten for dagbøderne skal udregnes på grundlag af den kontraktsum, der fremgår af de genunderskrevne entrepriseaftaler fremsendt af bygherrerådgiver til E2 den 7. december 2004. Aftalerne er underskrevet af bygherrerne den 15. november 2004 og 19. maj 2005 og af E2 den 17. juni 2005, den 17. maj 2005 og 22. juni 2005. For Hjemstedet bliver dagstaksten herefter 5.000 kr. for Koncertsalen 9.560 kr., og for Universitet 44.412 kr.

For Hjemstedet kan der opkræves dagbod fra den 19. december 2006 til den 15. januar 2007, i alt 16 dage til en dagstakst på 5.000 kr., i alt 80.000 kr.

For Koncertsalen kan der opkræves dagbod fra den 19. december 2006 til den 15. januar 2007, dvs. 16 dage til en dagstakst på 9.560 kr., i alt 152.960 kr.

For universitet kan der opkræves dagbøder fra den 19. december 2006 til den 1. marts 2007, i alt 49 dage til en dagstakst på 44.412 kr., i alt 2.176.188 kr.

Den samlede dagbod udgør 2.409.148 kr.

Bygherrerne har tilbageholdt et beløb på 2.707.507,50 kr. inkl. moms i fakturerede beløb fra E2.

Som følge heraf skal bygherrerne betale 298.359,50 kr. inkl. moms til E2 (238.687,60 kr. ekskl. moms.)

Voldgiftsrettens resultat medfører endvidere, at E2 frifindes for bygherrenes krav om yderligere betaling af dagbøder på 6.686.953 kr.

7.3 E2'S ret til erstatning/godtgørelse

7.3.1 Tidsrelaterede krav

E2 har fremsat forsinkelsesrelaterede krav for forlænget drift af byggeplads, underentreprenørers krav for forlænget byggeplads, samt mistet fortjeneste i forsinkelsestiden.

7.3.1.1 Forlænget drift af byggeplads og øgede udgifter til funktionærer

Kravet omfatter forlænget drift af byggeplads fra 23. juni 2006 til 6. juni 2007 med 8.813.305 kr. Bygherrerne har betalt 600.000 kr. til dækning af de meddelte 8½ uges refleksforsinkelse.

E2 har henvist til, at der i november 2006 mellem byggeledelsen ved _____ og _____ blev forhandlet en takst på 771.939 kr. pr. måned, dvs. 36.759 kr. pr. dag, og at denne takst derfor må lægges til grund mellem parterne.

Bygherrerne er enige i, at der betales for forlængelse af byggepladsdrift i det omfang, E2 tilkendes tidsfristforlængelse.

Bygherrerne afviser, at der er indgået en aftale om en månedstakst på 771.939 kr. _____ var bekendt med, at bygherrerne skulle godkende taksten. Det gjorde bygherrerne ikke, og i stedet blev E2 tilbudt en dagstakst på 12.000 kr., som siden blev lagt til grund for beregningen af de betalte 600.000 kr. for refleksforsinkelsen frem til den 10. oktober 2006.

Bygherrerne har imidlertid under hovedforhandlingen ingen indsigelser imod, at dagstaksten på 36.759 kr. lægges til grund for beregningen.

Voldgiftsretten lægger til grund, at perioden indtil 1. august 2006 er endeligt afregnet med aftalen i beskedseddel D252 af 11. oktober 2006 om betaling af 428.762 kr. Tilbage står perioden 2. august 2006 til 18. december 2006, i alt 99 arbejdsdage.

Voldgiftsretten finder på den baggrund, at der kan tilkendes E2 et beløb på 36.759 kr. i 99 dage, i alt 3.639.141 kr. med fradrag af de allerede betalte 600.000 kr. Voldgiftsretten tilkender E2 yderligere 3.039.141 kr.

7.3.1.2 Underentreprenørers krav som følge af forlænget byggeplads

E2 har krævet 325.119 kr., som en underentreprenør har stillet krav om med tillæg af 16 % dækningsbidrag.

Bygherrerne har accepteret at betale underentreprenørens krav, men uden tillæg af E2's dækningsbidrag.

Voldgiftsretten finder, at et sådant erstatningskrav fra en underentreprenør ikke skal tillægges dækningsbidrag, hvorfor beløbet alene kan godkendes uden dækningsbidrag.

Voldgiftsretten tilkender E2 280.275 kr.

7.3.1.3 Mistet fortjeneste i forsinkelsesperioden

E2 har stillet krav om betaling af 5.000.000 kr. til dækning af tabt fortjeneste i forsinkelsesperioden. E2 har henvist til, at bygherrerne har accepteret et dækningsbidrag på 16 % på regningsarbejde. E2 har imidlertid valgt at anvende et dækningsbidrag på 10,135 %, som svarer til det gennemsnitlige dækningsbidrag i E2's entrepriseafdeling for 2005 og 2006. Beregningen er attesteret af E2's revisor,

Bygherrerne er enige i, at tabet af fortjeneste skal dækkes i det omfang, dette følger af AB § 27, stk. 1. Med hensyn til størrelsen finder bygherrerne, at udmålingen bør ske efter de principper, der følger af nyere højesteretspraksis.

Voldgiftsretten finder, at tabt arbejdsfortjeneste i forsinkelsesperioden skønsmæssigt kan fastsættes til 900.000 kr.

Voldgiftsretten tilkender E2 900.000 kr.

7.3.2 Betaling for gener og spildtid som følge af mangelfuldt hovedprojekt

7.3.2.1 Manglende mulighed for at aftale fast pris med leverandører

E2 har krævet et beløb på 1.350.000 kr.

E2 har navnlig henvist til, at E2's tilbud var baseret på, at der den 30. juli 2004 forelå et fuldgyldigt og færdigt hovedprojekt. Hvis det havde været tilfældet, kunne E2 - som det er praksis i branchen - have indgået aftaler med leverandører i god tid inden opstarten på byggepladsen. Med det forsinkede og mangelfulde projektmateriale mistede E2 muligheden for at indgå fordelagtige aftaler med leverandørerne. E2 gik herved glip af rabatter på 2-3 procent af det samlede indkøb på omkring 30 mio. kr., i alt 623.483 kr. Hertil kommer, at prisen ved indkøbene kunne have været fastlåst til de priser, der var gældende i marts 2004, hvis en samlet ordre kunne have været opmålt, prissat og afgivet inden 1. december 2004. Da dette ikke - som følge af forsinkelsen med hovedprojektet - var muligt, har E2 måttet betale sine leverandører en højere pris, og prisforskellen er anslået til 726.516 kr.

Bygherrerne har afvist kravet med henvisning til, at beløbet er helt arbitrært fastsat og uden nogen form for dokumentation. Eventuelle stigninger i materialepriser fra tidspunktet på tilbudsgivningen til indhentelse af ordre er bygherrerne helt uvedkommende. Der er i aftalegrundlaget med henvisningen til cirkulæret om pris og tid

på bygge- og anlægsarbejder mv. gjort udtømmende op med reguleringerne af entreprisesummerne.

Projektilpasningsperioden blev forlænget fra 1. juli 2004 til 1. oktober 2004 med E2'S tilslutning. Voldgiftsretten finder det ikke med den fornødne sikkerhed godtgjort, at der som følge af forsinkelsen med hovedprojektet er påført E2 de nævnte tab.

Voldgiftsretten afviser kravet.

7.3.2.2 Ekstrakrav vedrørende manglende præfabrikerings som følge af forsinkelse med hovedprojektet

E2 har krævet et beløb på 370.000 kr. E2 har henvist til, at det ved afgivelsen af tilbud var forudsat, at en del materialer kunne præfabrikeres på et værksted, der var planlagt nedlagt efter årsskiftet. Som følge af det forsinkede hovedprojekt måtte dette arbejde udføres på pladsen, hvilket er fordyrende. Kravet er opgjort skønsmæssigt til 370.000 kr.

Bygherrerne har afvist kravet som helt udokumenteret. E2'S planlægning af eget arbejde, herunder om E2 på tilbudstidspunktet planlagde at udføre noget af arbejdet på eget værksted, er bygherrerne helt uvedkommende.

Voldgiftsretten finder, at E2'S planlagte nedlæggelse af egen værkstedproduktion ikke kan være bygherrenes risiko, og dermed ikke udløse godtgørelse til E2. Voldgiftsretten afviser derfor kravet.

7.3.2.3 Ekstra ingeniør- og overmontørtimer som følge af forsinket og mangelfuldt hovedprojekt

E2 har krævet et beløb på 2.226.293 kr. E2 har henvist til opgørelser over tidsforbruget for nærmere angivne ingeniører og overmontører samt oversigter over

en række begivenheder gennem hele byggeperioden, som efter E2's opfattelse viser, at mangler ved hovedprojektet har medført spildtid og merarbejde.

Bygherrerne har afvist kravet som udokumenteret. Byggeriets størrelse og kompleksitet medfører, at tilbudsgiverne måtte forvente flere og større forskelle på udbudsprojektet og det endelige detailprojekt end sædvanligt. Hertil kommer, at E2 ikke kan stille krav om godtgørelse og erstatning for tabt arbejdsfortjeneste i den forlængede byggetid og så samtidig kræve betaling for det arbejde, som de pågældende personer på pladsen rent faktisk har udført i den samlede byggeperiode.

Voldgiftsretten henviser bl.a. til, at der i den godkendte takst for forlænget byggeplads indgår vederlag til 9 funktionærer. Opgørelsen, der danner grundlag for det foreliggende krav, indeholder bl.a. vederlag for arbejde på fuld tid for 5 ingeniører og andre funktionærer i tidsrummet 1. oktober 2004 til 15. januar 2005.

Voldgiftsretten finder det ikke godtgjort, at disse udgifter og de andre udgifter i opgørelsen i det hele kan henføres til et eventuelt forsinket hovedprojekt eller mangler heri.

Voldgiftsretten afviser kravet.

7.3.3 Betaling for forcering i 2007

E2 har krævet betaling i henhold til aftalerne af 2. juni og 28. juni 2006 om betaling af overarbejde og merbetaling for mandskab over 30 mand med et samlet beløb 1.702.391 kr. I 2007 bragte bygherrerne disse aftaler om forcering til ophør uden varsel i brev af 1. marts 2007 med henvisning til, at E2 havde færdigmeldt byggeriet.

Bygherrerne har afvist kravet med henvisning til, at aftalerne om betalt forcering blev indgået i tillid til, at E2 ville gøre sig færdig inden for rimelig tid. Da det viste sig, at det ikke ville ske, bortfaldt grundlaget for aftalerne. Hertil kommer, at E2 færdigmeldte arbejderne til den 1. marts 2007. Det må have stået begge par-

ter klart, at bygherrerne ikke ville betale for forcering med henblik på E2's afhjælpning af mangler.

Voldgiftsretten lægger vægt på, at der i forceringsaftalen af 28. juni 2006 under pkt. 9 er anført: "Der honoreres ikke for naturlig afmanding i forbindelse med færdiggørelse."

Voldgiftsretten finder imidlertid, at bygherrerne må betale for de udgifter, som E2 allerede havde udbetalt for overarbejde i uge 1-9 med i alt 578.292 kr.

Voldgiftsretten tilkender E2 578.292 kr.

7.4 E2's tilkendte erstatning/godtgørelse

Voldgiftsretten tilkender E2 et samlet beløb på 4.797.708 kr. i tillæg til det beløb på 600.000 kr., som bygherrerne allerede har betalt.

8. Bygherrerne og RÅDG

8.1 Bygherrerens krav mod RÅDG

Bygherrerne har adciteret RÅDG med påstand om, at RÅDG skal friholde bygherrerne for beløb, som bygherrerne i givet fald kommer til at betale til RÅDG som kompensation for forsinkelse og forstyrrelse. Der er ikke krævet friholdelse for dagbødsbeløb, som bygherrerne måtte blive tilpligtet at betale tilbage. Det skyldes, at dagbøderne er modregnet i E1's berettigede acontobegæringer, og at tilbagebetaling af dagbøder i den forstand ikke udgør et tab for bygherrerne, som kan kræves dækket af RÅDG

Tilsvarende har bygherrerne over for RÅDG nedlagt påstand om, at RÅDG i givet fald skal friholde bygherrerne for beløb, som bygherrerne kommer til at betale til E2 som kompensation for forsinkelse og forstyrrelse, men altså heller ikke eventuel dagbod, som bygherrerne måtte blive pålagt at tilbagebetale til E2.

Bygherrernes friholdelseskrav mod RÅDG i relation til E1 udgør således potentielt et beløb på op til kr. 67,9 mio. kr. med tillæg af moms og renter. Tilsvarende udgør bygherrernes friholdelseskrav mod RÅDG i relation til E2 potentielt et beløb på op til kr. 19,2 mio. kr. med tillæg af moms og renter. Der var aftalt ansvarsbegrænsning af en nærmere angiven størrelse mellem de enkelte bygherrer og RÅDG. De aftalte ansvarsbegrænsninger svarer til dækningen på projektansvarsforsikringen og fører til, at de fire bygherrer maksimalt kan kræve en samlet betaling på omkring 64. mio. kr.

Til støtte for friholdelseskravene gør bygherrerne gældende, at hvis E1 og/eller E2 har ret i, at de er blevet forsinket og forstyrret på en sådan måde, at de har krav på erstatning hos bygherrerne, og hvis årsagen til disse krav er forhold, som RÅDG bærer ansvaret for, så skal RÅDG friholde bygherrerne for udgifterne til erstatningsbetalingerne til entreprenørerne.

RÅDG har nedlagt påstand om frifindelse.

RÅDG har helt overordnet gjort gældende, at bygherrerne ikke har specificeret og begrundet, hvilke enkelte poster og krav friholdespåstandene omfatter. Bygherrerne har ikke – heller ikke ved afgivelse af ad citationsreplik eller i senere processkrifter – foretaget en sådan specificering og begrundelse af kravene, som er nødvendig på grund af de i totalrådgiveraftalerne aftalte ansvarsbegrænsninger. RÅDG gør på den baggrund gældende, at bygherrernes manglende specificering og begrundelse af kravene og den manglende opfyldelse af RÅDG's opfordringer herom må komme bygherrerne processuelt og bevismæssigt til skade.

Vedrørende tidsmæssige forhold har RÅDG navnlig gjort gældende, at bygherrernes valg af uprøvede metoder – det tidlige udbud -, som afstedkom eller medvirkede til uhensigtsmæssigheder i projekterings- og udførelsesfasen, er bygherrernes risiko, jfr. herved noterne til ABR 89 pkt. 6.2.1. Der ses ikke i det fremlagte materiale at være holdepunkter for bygherrernes anbringender om, at forsinkelser med hensyn til færdigprojektering m.v. kan henføres til RÅDG. Derimod er såvel E1, E2 som RÅDG enige om, at forsinkelser i betydelig udstrækning kan tilskrives byggeledelsens

forhold. Det bemærkes i den forbindelse, at RÅDG ikke har indgået rådgiveraftaler med pligt til færdigprojektering indenfor en bestemt tidsfrist.

Først i forbindelse med bygherrerens afgivelse af ad citationsreplik har bygherrerne forsøgt at tydeliggøre, hvilke projektfejl og mangler/hændelser der bebrejdes RÅDG. Ad citationsreplikken er efter RÅDG'S opfattelse ikke udtryk for en tilstrækkelig tydelig reklamation, hvilket bygherrerne må have erkendt, idet bygherrerens senere proceskrifter er mere præcise. Der er ikke tidligere rejst krav mod RÅDG vedrørende de anførte forhold og henvisninger til beskedsedler/hændelser. Det betyder, og derfor gøres det gældende, at bygherrerens mulige krav er forældet, at bygherrerens reklamationer er fremkommet for sent, jfr. herved ABR 89 pkt. 6.2.3.2, og at der foreligger retsfortabende passivitet fra bygherrerens side.

På baggrund af det fremkomne under hovedforhandlingen gøres det gældende, at RÅDG hverken kan lastes for eventuelle tidsmæssige konsekvenser af de gennemgåede hændelser eller afkræves betaling/erstatning for de udførte arbejder.

Voldgiftsrettens opfattelse

Som det fremgår af voldgiftsrettens gennemgang ovenfor under afsnit 4.3 af A-hændelser har voldgiftsretten alene fundet, at rådgiverne havde begået ansvarspådragende fejl i forbindelse med projekteringen vedrørende hændelse 121.35 "Skæringer og ekstra udstøbninger i bygning G", idet rådgiver ikke i sin projektering havde taget hensyn til kollisionen mellem betonelementer og stålkonstruktionerne. Voldgiftsretten fandt, at forholdet medførte, at E1 var berettiget til en tidsfristforlængelse på 11 dage for bygningsafsnit F-G.

Som det fremgår under opgørelsen af E1'S krav på tidsfristforlængelse på entreprise A, er de 11 dages tidsfristforlængelse på bygningsafsnit F-G under hændelse 121.35 imidlertid dækket af tidsfristforlængelsen på 30 dage på afsnit H-J, som er henført til E2'S forhold. De 11 dages tidsfristforlængelse som følge af RÅDG'S projekteringsfejl udløser således ikke i sig selv forsinkelseskrav mod bygherrerne.

Med hensyn til de hændelser, som E1 har påberåbt sig til støtte for krav om tidsfristforlængelse for entreprise C, har voldgiftsretten som anført ovenfor under afsnit 4.8 ikke fundet det muligt at vurdere forsinkelsesvirkningen af hver enkelt hændelse, men har fundet, at hændelserne utvivlsomt samlet set har haft en forsinkende virkning på byggeriets færdiggørelse, som kan udløse tidsfristforlængelse i henhold til AB 92 § 24. Voldgiftsretten er imidlertid henvist til at foretage en samlet skønsmæssig vurdering af forsinkelsens omfang, og voldgiftsretten har fundet, at den tidsfristforlængelse, der tilkommer E1 som følge af den forsinkelse og forstyrrelse, der er påført E1, medfører, at E1 har ret til en tidsfristforlængelse, der skønsmæssigt fastsættes til 2 måneder.

Voldgiftsretten har efter bevisførelsen under hovedforhandlingen ikke fundet det godtgjort, at denne tidsfristforlængelse kan henføres til bestemte projekteringsfejl eller andre forhold, som kan belaste rådgiverne.

E2 har gjort gældende, at forsinkelsen med et hovedprojekt, der var bygbart, fra 1. oktober til 1. december 2004 samt de mange fejl og mangler, som hovedprojektet var behæftet med, har medført, at E2 har ret til tidsfristforlængelse og dækning af merudgifter.

Som anført ovenfor under afsnit 7.1 har voldgiftsretten ikke fundet det godtgjort, at forsinkelsen med hovedprojektet har udløst ret til godtgørelse til E2.

Som anført i det pågældende afsnit havde hovedprojektet fra den 1. december 2004 en del mangler, som omtalt i skønsmændenes besvarelse af spørgsmålene herom, men de påberåbte mangler kan efter voldgiftsrettens opfattelse ikke i sig selv føre til en tidsfristforlængelse eller udløse krav på godtgørelse.

På den baggrund er det herefter voldgiftsrettens opfattelse, at de tidsfristforlængelser, som voldgiftsretten tilkender E1 og E2, samt de beløb, som tilkendes til dækning af udgifter som følge af forstyrrelse af arbejdet, ikke kan henføres til forhold, som RÅDG er ansvarlig for.

Allerede af den grund frifinder voldgiftsretten RÅDG for bygherrerens påstand om friholdelse.

8.2 RÅDG's betalingskrav mod bygherrerne

Bygherrerne tilpligtes principalt in solidum subsidiært pro rata efter voldgiftsrettens skøn at betale RÅDG 6.703.640,77 kr. ekskl. moms med tillæg af sædvanlig procesrente fra påstandens nedlæggelse den 1. december 2009 til betaling sker.

Kravet omfatter krav fra RÅDG, U-RÅDG og . Kravet er opgjort således:

RÅDG

Kørsel 1.6.2006 – 31.10.2006, (reduceret til 75 %)	kr.	53.175,38
Kørsel 1.11.2006 – september 2007 (reduceret til 75 %)	kr.	135.875,55
Ekstraarbejder 1.6.2006 – 31.10.2006 (reduceret til 75 %)	kr.	608.156,00
Ressourceperson 1.6.2006 – 31.10.2006, ubetalt	kr.	94.339,84
Ekstraarbejder 1.11.2006 – september 2007 (beløbet omfatter udgiften til en ressourceperson på 1.217.775,00 kr.)	kr.	<u>1.794.650,00</u>
I alt ekskl. moms	kr.	<u>2.686.196,77</u>

Kravet fra U-RÅDG er under hovedforhandlingen opgjort således:

1. Konstruktionstilsyn 1. januar til 1. juli 2005

Kørsel	kr.	30.579
Tilsyn	kr.	288.750
Tilsyn	kr.	<u>93.042</u>
I alt	kr.	412.371

2. Ressourceperson 1. juni 2006 til september 2007

Kørsel	kr.	89.736
Kørsel	kr.	46.092
Ressourceperson løn mv.	kr.	1.142.607

Ressourceperson løn mv.	kr.	580.097
-------------------------	-----	---------

I alt	kr.	1.858.532
-------	-----	-----------

3. Ekstra tilsyn og opfølgning efter 1. juni 2006

Kørsel	kr.	31.189
--------	-----	--------

Kørsel	kr.	44.406
--------	-----	--------

Tilsyn mv.	kr.	369.842
------------	-----	---------

Tilsyn mv.	kr.	844.793
------------	-----	---------

I alt	kr.	1.290.230
-------	-----	-----------

Dette krav omfatter de afholdte udgifter reduceret med 25 %, som følge af, at en del af arbejdet er omfattet af kontrakten.

4. Ekstra mangelgennemgange

Kørsel	kr.	31.573
--------	-----	--------

Gennemgange	kr.	383.262
-------------	-----	---------

I alt	kr.	414.835
-------	-----	---------

Samlet krav vedrørende U-RÅDG	ekskl. moms	kr.	3.975.968
-------------------------------	-------------	-----	-----------

krav.

har fremsat et krav på 411.474,00 kr. ekskl. moms.

For ekstra fagtilsyn og projektopfølgning i perioden 1.6.2006 – 31.10.2006 er ifølge timeopgørelse fra i alt registreret 555 timer i perioden.

For perioden 1.11.2006 – 31.7.2007 er opgjort 361 timer.

opgørelse over ekstraforbruget af timer i perioden fra 1.6.2006 til 31.7.2007 angiver, at der er anvendt 519 ekstra timer svarende til 411.474,00 kr.

Rådgiverne har til støtte for kravene navnlig gjort følgende gældende:

Den oprindeligt aftalte afleveringsdag var den 1. juni 2006. Aflevering skete først i foråret 2007. Sammenhængen mellem fast tid og pris er et princip, der gælder lige fuldt for entreprenørkontrakter og rådgiveraftaler. Det betyder efter rådgivernes opfattelse, at i tilfælde af, at byggeriet forsinkes, og bygherrerne ikke i medfør af de almindelige regler i ABR 89 pkt. 5 har krav på tidsfristforlængelse, så skal bygherrerne erstatte rådgivernes omkostninger herved. Der er tale om erstatningskrav i overensstemmelse med ABR 89 pkt. 6.1.2.

Der ses ikke i sagen at være belæg for bygherrerne krav på tidsfristforlængelse, og bygherrerne ses ikke at have varslet sådanne krav i overensstemmelse med ABR 89 pkt. 5.5. Den forlængede byggetid beror ikke på totalrådgivers forhold, men på entreprenørernes og/eller bygherrerne forhold, som under ét i forhold til totalrådgiver kan henregnes til bygherrerne forhold.

Langt den overvejende del af totalrådgivers krav kan henføres til perioden efter den 1.6.2006. Kun en enkelt post på 30.579 kr. for kørsel vedrørende konstruktionstilsyn kan henføres til tiden forud for den oprindeligt fastsatte afleveringsdato.

Totalrådgivers krav vedrørende kørsel, fagtilsyn, ekstraarbejder, ressourcepersoner, ekstra mangelgennemgang m.v., vedrører således en periode, hvor bygherrerne var i ansvarspådragende forsinkelse, hvorfor bygherrerne så meget desto mere er forpligtet til at betale erstatning i henhold til ABR 89, pkt. 6.1.2.

Særlig om kørsel har rådgiverne anført, at kørslen er foretaget i forbindelse med udførelse af særydelser, som efter honoraraftalernes pkt. 8 afregnes efter medgået tid. I honoraraftalernes pkt. 9 er det anført, at omkostninger til og i forbindelse med rejser er indeholdt i det aftalte honorar. Med det aftalte honorar henvises til den indledende bestemmelse i honoraraftalernes pkt. 8 om honorarprocenter (normalydelser). Særydelser er i sagens natur ydelser, der leveres udover normalydelserne, og dermed rækker særydelserne udover det aftalte honorar. Kun normalydelser inkluderer udgifter til rejser og transport. Derimod er der ikke belæg for bygherrerne synspunkt om,

at særydelser, hvorunder blandt andet ekstraarbejder og udgifter til ressourcepersoner hører, indeholder eventuelle udlæg.

Mens byggeriet stod på, blev der indgået en række aftaler vedrørende ressourcepersoner til at supplere opfølgningen på byggepladsen, både for så vidt angår arkitekt- og ingeniørydelser.

Udgifterne til ressourcepersoner var udgifter, som blev aftalt med bygherrerne, og bygherrerne har ikke krævet disse betalinger tilbage – af den åbenlyse årsag, at grundlaget for tilbagesøgning ikke er til stede. Der er ikke rejst krav om betaling for ressourcepersoner efter afleveringen.

Vedrørende betaling af ressourcepersoner efter den oprindeligt aftalte afleveringsdato den 1. juni 2006 har rådgiverne anført, at aftalen om ressourcepersoner fortsatte efter den 1. juni 2006, og at kravet hviler på de samme erstatningsretlige overvejelser, som gør sig gældende vedrørende kravet på kørsel. Bygherrerne har ikke haft krav på tidsfristforlængelse og har derfor pligt til at afholde udgifterne til ressourcepersoner efter den 1. juni 2006. Selv om bygherrerne måtte have krav på tidsfristforlængelse, er bygherrerne i kraft af parternes aftale forpligtet til at betale for ressourcepersonerne. Der er ikke tale om, at bygherrerne skal betale for ressourcepersoner efter aflevering, men der er tale om, at bygherrerne skal betale for ressourcepersoner efter den oprindeligt planlagte aflevering og frem til efteråret 2007. Aftalen om ressourcepersoner har ikke været bestridt af bygherrerne.

Med hensyn til ekstraarbejder har rådgiverne anført, at disse alle ligger ud over de arbejder, som honoraraftalerne omfatter. Ekstraarbejderne er således – ligesom ressourcepersonerne og kørslen – udtryk for arbejder, der skal honoreres særskilt af bygherrerne.

Disse ydelser er der ikke indgået forlig om. Forligsaftalen fra juli 2008 indeholder en specifikation af forligsbeløbet, og det ses heraf, at der alene er afregnet honorar for ekstraydelser på kr. 650.000,00 i relation til ekstra myndighedsbehandling og ekstra økonomiafklaring i forbindelse med startpakken. Den resterende del af kravet er ud-

skudt til afgørelse under nærværende voldgiftssag. Bygherrerne har under sagen anerkendt, at den forlængede byggetid har givet RÅDG ret til betaling for de "ekstraordinære uhensigtsmæssigheder, den faktiske ibrugtagnings- og afleveringsproces foranledigede". Ekstraarbejde og ekstra bemanning skyldtes de manglende tidsplaner – samt de projektilpasninger, der løbende opstod under udførelsen efter indkommende oplysninger fra entreprenørerne.

Bygherrerne har om rådgivers krav om ekstrabetaling anført, at det efter bevisførelsen under hovedforhandlingen må lægges til grund, at forsinkelserne i byggeriet kun i ret begrænset omfang kan henføres til rådgivernes forhold, hvorfor rådgiverne i et vist omfang har krav på erstatning for de meromkostninger, som forsinkelsen har påført dem.

RÅDG har imidlertid ikke nærmere beskrevet, hvilke ydelser der kræves ekstrabetaling for, og denne uklarhed skal komme RÅDG til skade.

Bygherrerne har endvidere følgende overordnede indsigelser mod RÅDG's opgørelse af kravene:

For det første må der være en meget betydelig del af timerne, der vedrører kontraktarbejder, der blot er blevet parallelforskudt i forhold til den oprindelige tidsplan. Disse timer udgør dermed ikke ekstraarbejde men forskudt arbejde, som ikke udløser et berettiget krav om merbetaling.

For det andet er der en række af ydelserne, der under alle omstændigheder er omfattet af de aftalte honorarer, navnlig kørsel.

For det tredje har RÅDG naturligvis ikke krav på ekstrabetaling, udover det aftalte normalhonorar, for ydelser leveret i en forlænget byggeperiode, hvis forlængelsen skyldes fejl begået af RÅDG selv.

For det fjerde har RÅDG allerede fået betaling via det byggesumsafhængige normalhonorar for det tilfælde, at ekstraarbejder, som entreprenørerne er blevet vederlagt for,

og som er indgået ved opgørelsen af den honorarudløsende byggesum, har været årsag til en forlængelse af byggetiden.

Der er et markant misforhold mellem det aftalte normalhonorar på 52,4 mio. kr. og størrelsen af det rejste erstatningskrav for postulerede ekstraydelser på 6.7 mio. kr. Det er i sig selv en indikation af, at der er noget galt med opgørelsen af erstatningskravene.

Om de enkelte typer af krav har bygherrerne anført:

Kørsel er indeholdt i honoraret i henhold til totalrådgiverkontrakterne, herunder de aftalte timepriser for særydelser, jf. totalrådgiverkontrakternes pkt. 9. Der kan derfor hverken kræves særskilt betaling for kørsel i forbindelse med udførelse af særydelser eller normalydelse. Der er da heller ikke under udførelsen af arbejdet tidligere rejst krav om betaling af kørselsgodtgørelse i forbindelse med rådgivernes udførelse af aftalte særydelser.

En af posterne vedrørende ekstra fagtilsyn og opfølgning er et krav på 381.792 kr. vedrørende "ekstra konstruktionstilsyn" i perioden 14. marts 2005 til 1. juli 2005, altså længe før den planlagte aflevering 1. juni 2006. Det bestrides, at der er noget grundlag for dette krav, og det må lægges til grund, at der er tale om en normalydelse, der er omfattet af parternes forlig.

Den resterende del vedrører ydelser i tiden fra 1. juni 2006 til 1. december 2007, og det må lægges til grund, at i hvert fald en del af arbejdet angår normalydelse.

Kravene ekstraarbejder/ressourcepersoner omfatter ydelser leveret af såvel RÅDG selv som ydelser leveret af U-RÅDG og (landskabsarkitekten). Kravene vedrører perioden fra 1. juni 2006 og frem til september måned 2007 og er søgt dokumenteret ved fremlæggelse af opgørelser over registreret tidsforbrug i perioderne. Det er uoplyst, hvad de pågældende har foretaget sig i den tid, der er registreret. Pr. 1. november 2006 havde bygherrerne allerede meddelt RÅDG, at de ikke ønskede at forlænge ordningen med ressourcepersoner, og der var derfor ikke noget

aftaleretligt grundlag for, at bygherrerne skulle være forpligtet til at betale for resourcepersonerne. Bygherrerne kan ganske enkelt ikke genkende, at byggesagen er blevet tilført ekstra resourcepersoner i et omfang, der blot tilnærmelsesvis modsvarer det allerede betalte beløb med tillæg af det nu yderligere forlangte.

Kravet må tilsidesættes som udokumenteret. Det er ikke tilstrækkeligt, at der er henvist til byggesagens forlængede udførelsesperiode samt nogle ikke nærmere forklarede tidsrapporter uden underbilag eller relevant forklarende tekst.

Totalrådgiver er under skriftvekslingen blevet opfordret til at specificere og forklare ekstraarbejdernes art og erstatningsretlige relevans, men det er aldrig sket.

Det anerkendes, at den løbende ibrugtagning og entreprenørernes, herunder særligt E1's, manglende vilje til at medvirke til en hensigtsmæssig samlet aflevering kan have medført, at arbejdet med aflevering og mangelgennemgang har været vanskeligere, end hvad der med rimelighed kunne forudsættes. Det må imidlertid erindres, at totalrådgiver via normalhonoraret allerede har modtaget betaling for en "sædvanlig" afleveringsproces, og at der derfor alene kan rejses krav for de ekstraordinære uhenigtsmæssigheder, den faktiske ibrugtagnings- og afleveringsproces foranledigede. Det meget store beløb på 383.262 kr., der er krævet til ekstra mangelgennemgange er ude af proportioner.

Voldgiftsretten udtaler:

RÅDG har stillet krav om, at der i forbindelse med udførelse af særydelser betales kørselsgodtgørelse. Bygherrerne har bestridt, at der i parternes aftaler er hjemmel til at kræve kørselsgodtgørelse ved siden af de aftalte takster for særydelser. Det er endvidere ubestridt, at RÅDG ikke hidtil har krævet kørselsgodtgørelse i forbindelse med særydelser.

Efter voldgiftsrettens opfattelse må det lægges til grund, at parterne under kontraktens løbetid begge har forstået kontraktens bestemmelser om udlæg vedrørende transport således, at transportomkostninger er indeholdt i taksterne for særydelser.

På denne baggrund afviser voldgiftsretten kravene om kørselsgodtgørelse.

RÅDG har for sig selv og for U-RÅDG stillet krav om betaling af omkring 3 mio. kr. for betaling af ressourcepersoner. Der er enighed mellem parterne om, at RÅDG i forbindelse med forliget i juli/september 2008 forbeholdt sig ret til at kræve yderligere 1.6 mio. kr. for betaling af ressourcepersoner.

Bygherrerne har afvist yderligere betaling med henvisning til, at bygherrerne har betalt alle fremsendte fakturaer, og at RÅDG ikke har sandsynliggjort, at der er afholdt yderligere udgifter til ressourcepersoner. En henvisning til intern bogføring kan efter bygherrenes opfattelse ikke udgøre det fornødne bevis.

Grundlaget for RÅDG's krav om yderligere betaling for ressourcepersoner er efter voldgiftsrettens opfattelse så uklart, at kravet ikke kan imødekommes.

Voldgiftsretten afviser derfor kravet.

U-RÅDG har til dækning af udgifter til konstruktionstilsyn i tiden fra den 1. januar til 1. juli 2005 krævet et beløb på ca. 400.000 kr. Kravet er begrundet med, at det viste sig, at arbejdet, som E1 udførte, var behæftet med ekstraordinært mange fejl.

Bygherrerne har afvist kravet med henvisning til, at arbejdet var en del af den normale tilsynsyndelse.

Voldgiftsretten finder det ikke godtgjort, at tilsynsyndelserne ligger ud over, hvad der er indeholdt i aftalerne om fagtilsyn.

Voldgiftsretten afviser derfor kravet.

RÅDG har stillet krav om dækning af ekstraarbejder og opfølgning, som følge af forlænget byggetid efter den 1. juni 2006 på ca. 1.040.000 kr., når der tillige er fratruk-

ket 25 % i opgørelsen over ekstraarbejder i perioden 1. november 2006 til september 2007 som følge af, at noget af arbejdet skulle udføres som en del af kontrakten.

Bygherrerne har ikke afvist, at kravet skal imødekommes med et skønmæssigt fastsat beløb.

Voldgiftsretten finder, at beløbet kan fastsættes skønmæssigt til 900.000 kr.

Voldgiftsretten tilkender RÅDG 900.000 kr.

U-RÅDG har til dækning af ekstraarbejder og projektopfølgning som følge af forlænget byggetid efter den 1. juni 2006 med ca. 1.215.000 kr., idet beløbet er reduceret med 25 %.

Bygherrerne har ikke afvist, at kravet skal imødekommes med et skønmæssigt fastsat beløb.

Voldgiftsretten finder, at beløbet kan fastsættes skønmæssigt til 1.100.000 kr.

Voldgiftsretten tilkender RÅDG 1.100.000 kr. til dækning af U-RÅDG meromkostninger.

U-RÅDG har stillet krav om betaling på 383.262 kr. for opdelt og ekstra mangelgennemgange.

Bygherrerne har afvist kravet som ubegrundet og udokumenteret.

Voldgiftsretten finder på grundlag af de afgivne forklaringer, at der er udført merarbejde som følge af den successive ibrugtagning, og at der er udført gentagne mangelgennemgange som følge af ekstraordinært mange mangler. Voldgiftsretten tillægger

U-RÅDG de krævede 383.262 kr.

Voldgiftsretten tilkender RÅDG 383.262 kr. til dækning af U-RÅDG'S meromkostninger.

_____ har stillet krav om betaling af 411.474 kr. som følge af ekstra fagtilsyn og projektopfølgning i tiden fra den 1. juni 2006 til den 31. juli 2007. Kravet er opgjort ved at sammenholde det faktiske timeforbrug med det estimerede timeforbrug, og forskellen er opgjort til 519 timer.

Bygherrerne har afvist kravet med henvisning til, at arbejdet alene er blevet forskudt. Det kan ikke begrunde et krav om ekstrabetaling.

Voldgiftsretten finder, at det må lægges til grund, at arbejdet ikke alene er blevet forskudt, men arbejdet er udført over en periode, der var længere end forudsat i kontrakten. Voldgiftsretten tillægger på den baggrund et skønsmæssigt fastsat beløb på 130.000 kr.

Voldgiftsretten tilkender RÅDG 130.000 kr. til dækning af _____ meromkostninger.

Samlet tilkender voldgiftsretten RÅDG 2.513.262 kr.

9. samlet opgørelse over parternes mellemværende

E1'S påstande:

	Krav (kr.)	Tilkendt (kr.)
Påstand 1 Restentreprisesum A	1.846.146,62*	1.846.146,62*
Påstand 2 Restentreprisesum C	12.514.681,25*	11.872.663,48*
Påstand 3 Erstatning/godtgørelse for forsinkelser	84.723.660,13*	5.461.500
Påstand 4 Betaling for ekstraarbejder	14.824.853,80*	14.580.637,55*

Påstand 5 Renter af forsinkede betalte beløb	1.223.895,19	0
Påstand 6 Aflevering af bygning H-J	Aflevering 1. oktober 2006	Bygherrerne frifindes
Påstand 7 Aflevering af øvrige dele	Aflevering 2. marts 2007	Aflevering 18. april 2007
Beløb mærket med * er angivet inkl. moms. Øvrige beløb er ekskl. moms.		

De tilkendte beløb skal af bygherrerne betales til E1 pro rata i det forhold, der er angivet i E1's mere subsidiære påstande, jf. ovenfor.

Beløbet i påstand 1 forrentes som angivet i E1's påstand.

Beløbet i påstand 2 forrentes som angivet i E1's påstand, men med fradrag af renter i henhold til renteloven af 642.017,77 kr. fra den 1. april 2007.

Beløbet i påstand 3 forrentes i henhold til renteloven fra den 22. juli 2006 til betaling sker og tillægges moms.

Beløbet i påstand 4 forrentes som angivet i E1's påstand, men med fradrag af renter i henhold til renteloven af 244.216,25 kr. fra den 15. oktober 2007.

E2's påstande:

Opgørelse af kravet	Krav ekskl. moms (kr.)	Tilkendt (kr.)
1.1 Forlænget drift	8.213.305	3.039.141
1.2 Forlænget drift UE	325.119	280.275
1.3 Mistet fortjeneste	5.000.000	900.000
2.1 Manglende fast pris leverandører	1.350.000	0

2.2 Fremstilling på pladsen isf. i værksted	370.000	0
2.3 Ekstra ingeniør- og overmontørtimer pga. forsinket hovedprojekt	2.226.293	0
3.1 Mandskab over 30 mand uge 10 - 13	135.272	0
3.2 Overarbejde uge 1 - 21	1.567.119	578.292
4 Restentreprisesum SDU	1.000	Inkl. i 6
6 Tilbagehold for dagbøder*	2.165.006	238.687,60
I alt	21.353.114	5.036.395,60
<ul style="list-style-type: none"> • Det tilkendte beløb i position 6 fremkommer som bygherrerens tilbagehold for position 4 og 6, i alt kr. 2.707.507,50 inkl. moms minus de tilkendte dagbøder på i alt kr. 2.409.148 ekskl. moms. 		

De tilkendte beløb skal af bygherrerne betales til E2 pro rata, jf. ovenfor under afsnit 3.1. Bygherrerne har under sagens forberedelse henvist til den fordelingsnøgle, der er aftalt med E1. E2 har ikke forholdt sig til en eventuel fordelingsnøgle. Voldgiftsretten finder herefter, at de beløb, der skal betales af bygherrerne til E2 skal betales pro rata i det forhold, der er angivet i E1's mere subsidiaire påstande.

De tilkendte beløb forrentes i overensstemmelse med parternes aftale i henhold til renteloven fra den 1. december 2006 til betaling sker og tillægges moms. Der skal dog betales renter af moms vedrørende 238.687,60 kr.

E2 frifindes for bygherrerens selvstændige påstande over for E2.

RÅDS's påstande:

Opgørelse af kravet		Påstand ekskl. moms	Tilkendt
1.1 RÅDG		2.686.650,77	900.000
1.2 U-RÅDG		3.975.968,00	1.483.262
1.3		411.474,00	130.000
I alt ekskl. moms			2.513.262

De tilkendte beløb skal af bygherrerne betales til adciterede, RÅDG, pro rata, jf. ovenfor under afsnit 3.1 i det forhold, der er angivet i E1's mere subsidiaire påstande. Det tilkendte beløb forrentes i henhold til renteloven fra den 1. december 2009 til betaling sker.

Adciterede, RÅDG, frifindes for bygherrernes selvstændige påstande imod RÅDG.

10. Sagens omkostninger

Sag C-10577

Under hensyn til sagens karakter og udfald skal i forholdet mellem E1 og bygherrerne ingen af parterne betale sagsomkostninger til den anden part.

Der er afholdt omkostninger til syn og skøn udlagt af E1 med samlet 144.392 kr. inkl. moms og afgift samt udlagt vedr. afhjæmning af E1 11.928 kr. ekskl. moms. Udgifterne skal afholdes af disse parter med halvdelen hver. Bygherrerne skal derfor refundere E1 72.196 kr. inkl. moms og 5.964 kr. ekskl. moms.

Sag C-10655

På grundlag af sagens karakter og udfald samt hovedforhandlingens omfang skal bygherrerne i delvise sagsomkostninger betale 800.000 kr. til E2.

Der er afholdt omkostninger til syn og skøn udlagt af E2 med samlet 248.556,57 kr. inkl. moms og afgift samt udlagt vedr. afhjæmning af E2 39.848,40 kr. ekskl. moms. Udgifterne skal afholdes af E2 med 2/3 og bygherrerne med 1/3. Bygherrerne skal derfor refundere E2 82.852,19 kr. inkl. moms og 13.282,80 kr. ekskl. moms.

Adcitanten, bygherrerne, skal til adciterede, RÅDS, i delvise sagsomkostninger betale 1.500.000 kr.

Klageren E1 har afholdt udgifter til ekstrakt og USB-stik på 1.399.128,51 kr. ekskl. moms. Det må lægges til grund, at omfanget af ekstrakten må henføres til bevisførelsen vedrørende de konkrete hændelser. På den baggrund skal bygherrerne refundere E1 500.000 kr. ekskl. moms og E2 refundere E1 200.000 kr. ekskl. moms.

Voldgiftsretten finder endvidere, at E2 skal betale 300.000 kr., og at E1 og bygherrerne hver skal betale halvdelen af resten af omkostningerne ved sagernes behandling ved voldgiftsretten.

Thi bestemmes:

De indklagede BH 1, BH 2, BH 3 og BH 4 skal til E1 betale følgende beløb:

- 1) 1.846.146,62 kr. inkl. moms og med tillæg af renter i henhold til renteloven af 1.036.032,50 kr. fra den 1. august 2006 til den 31. august 2006, af 1.799.226,25 kr. fra den 1. september 2006 til den 27. september 2006, af 1.898.808,87 kr. fra den 28. september 2006 til den 27. oktober 2006, af 1.969.726,37 kr. fra den 28. oktober 2006 til den 13. juni 2007, af 2.096.595,12 kr. fra den 14. juni 2007 til den 31. august

2007, af 2.180.898,87 kr. fra den 1. september 2007 til den 10. marts 2007 og af 1.846.146,62 kr. fra den 11. marts 2008 til betaling sker.

2) 11.872.663,48 kr. inkl. moms og med tillæg af renter i henhold til renteloven af 1.478.296,00 kr. fra den 1. august 2006 til den 31. august 2006, af 5.376.025,25 kr. fra den 1. september 2006 til den 27. september 2006, af 9.086.577,75 kr. fra den 28. september 2006 til den 27. oktober 2006, af 12.468.159,50 kr. fra den 28. oktober 2006 til den 31. marts 2007, af 11.826.141,73 kr. fra den 1. april 2007 til den 13. juni 2007, af 13.183.724,23 kr. fra den 14. juni 2007 til den 31. august 2007, af 13.263.396,73 kr. fra den 1. september 2007 til den 10. marts 2008 og af 11.872.663,48 kr. fra den 11. marts 2008 til betaling sker.

3) 5.461.500,00 kr. med tillæg af moms og med tillæg af renter af beløbet uden moms i henhold til renteloven fra den 22. juli 2006.

4) 14.580.637,55 kr. inkl. moms og med tillæg af renter i henhold til renteloven af følgende beløb:

Vedrørende fakturerede ekstraarbejder vedrørende storentreprise A:

af 10.535.890,96 kr. fra den 24. juli 2006 til den 6. november 2006, af 10.573.134,87 kr. fra den 7. november 2006 til den 22. januar 2007, af 10.573.134,87 kr. fra den 23. januar 2007 til den 13. marts 2007, af 10.577.218,92 fra den 14. marts 2007 til den 13. juni 2007, af 12.932.681,88 kr. fra den 14. juni 2007 til den 31. august 2007, af 14.059.496,88 fra den 1. september 2007 til den 22. november 2007, af 14.155.289,39 kr. fra den 23. november 2007 til den 3. januar 2008, af 14.154.039,39 kr. fra den 4. januar 2008 til den 17. januar 2008, af 13.960.474,39 kr. fra den 18. januar 2008 til sagens anlæg, af 14.030.444,39 kr. fra sagens anlæg til den 20. januar 2009, af 14.038.405,64 kr. fra den 21. januar 2009 til den 21. januar 2009, af 13.979.865,64 kr. fra den 22. januar 2009 til den 22. januar 2009, af 13.704.543,14 kr. fra den 23. januar 2009 fra den 25. januar 2009 og af 13.690.860,64 kr. fra den 26. januar 2009 til betaling sker.

Vedrørende ufakturerede ekstraarbejder vedrørende storentreprise A:

af 154.916,00 kr. fra den 22. juli 2006 til den 6. november 2006, af 167.754,00 kr. fra den 7. november 2006 til den 22. januar 2007, af 183.123,00 kr. fra den 23. januar 2007 til den 13. marts 2007, af 218.451,00 kr. fra den 14. marts 2007 til den 13. juni 2007 og af 217.012,00 kr. fra den 14. juni 2007 til den 31. august 2007.

Vedrørende fakturerede ekstraarbejder vedrørende storentreprise C:

af 2.798.386,76 kr. fra den 24. juli 2006 til den 6. november 2006, af 2.798.386,76 kr. fra den 7. november 2006 til den 22. januar 2007, af 2.798.386,76 kr. fra den 23. januar 2007 til den 13. marts 2007, af 2.941.785,41 kr. fra den 14. marts 2007 til den 13. juni 2007, af 4.163.227,39 kr. fra den 14. juni 2007 til den 31. august 2007, af 6.094.121,15 kr. fra den 1. september 2007 til den 22. november 2007, af 6.327.882,40 kr. fra den 23. november 2007 til den 18. december 2007, af 3.981.273,65 kr. fra den 19. december 2007 til den 20. december 2007, af 3.791.422,40 kr. fra den 21. december 2007 til den 3. januar 2008, af 3.790.172,40 kr. fra den 4. januar 2008 til den 17. januar 2008, af 3.595.997,40 kr. fra den 18. januar 2008 til sagens anlæg, af 3.563.197,40 kr. fra sagens anlæg til den 2. november 2008, af 3.502.073,15 kr. fra den 3. november 2008 til den 20. januar 2009, af 3.504.034,40 kr. fra den 21. januar 2009 til den 21. januar 2009, af 3.485.046,27 kr. fra den 22. januar 2009 til den 22. januar 2009, af 2.512.221,27 kr. fra den 23. januar 2009 til den 25. januar 2011, af 2.520.213,15 kr. fra den 26. januar 2011 til den 27. januar 2011, af 1.464.013,16 kr. fra den 28. januar 2011 til den 5. juni 2011 og af 1.133.993,16 kr. fra den 6. juni 2011 til betaling sker.

Vedrørende ufakturerede ekstraarbejder vedrørende storentreprise C:

af 119.504,00 kr. fra den 22. juli 2006 til den 6. november 2006, af 51.088,00 kr. fra den 7. november 2006 til den 22. januar 2007, af 51.088,00 kr. fra den 23. januar 2007 til den 13. marts 2007, af 715.049,00 kr. fra den 14. marts 2007 til den 13. juni 2007 og af 583.403,00 kr. fra den 14. juni 2007 til den 31. august 2007.

Ovenstående skal fradrages renter i henhold til renteloven fra den 15. oktober 2007 af 244.216,25 kr.

Ovenstående fradrages endvidere procesrenter, betalt den 28. januar 2011 og 6. juni 2011:

BH 2	105.947,68 kr.
BH 3	166.340,68 kr.
BH 1	<u>96.812,76 kr.</u>
Total	369.101,12 kr.

Beløbene under post 1-4 med renter skal betales pro rata af BH 1 med 59,73 %, af BH 2 med 23,96 % af BH 3 med 10,95 % og af BH 4 med 5,36 %.

De indklagede BH 1, BH 2, BH 3 og BH 4 frifindes for E1's påstand 5.

De indklagede BH 1, BH 2, BH 3 og BH 4 frifindes for E1's påstand 6.

De indklagede BH 1, BH 2, BH 3 og BH 4 skal anerkende, at storentreprise C blev afleveret den 18. april 2007.

De indklagede BH 1, BH 2, BH 3 og BH 4 skal til E2 betale 5.036.395,60 kr. med tillæg af moms og med renter af 5.096.067,50 kr. i henhold til renteloven fra den 1. december 2006. Beløbet med renter skal betales pro rata af BH 1 med 59,73 %, af BH 2 med 23,96 %, af BH 3 med 10,95 % og af BH 4 med 5,36 %.

E2 frifindes for bygherrernes selvstændige betalingspåstande.

De indklagede BH 1, BH 2, BH 3 og BH 4 skal til RÅDG betale 2.513.262 kr. ekskl. moms med tillæg af procesrente fra 1. december 2009. Beløbet med renter skal betales pro rata af BH 1 med 59,73 %, af BH 2 med 23,96 %, af BH 3 med 10,95 % og af BH 4 med 5,36 %.

RÅDG frifindes for bygherrerne selvstændige påstande om friholdelse.

I sagen mellem E1 og Bygherrerne skal ingen af parterne betale sagsomkostninger til den anden part. Dog skal bygherrerne refundere E1 72.196 kr. inkl. moms og 5.964 kr. ekskl. moms vedrørende syn og skøn samt 500.000 kr. ekskl. moms vedrørende ekstrakt mv. Beløbene skal betales solidarisk af BH 1, BH 2, BH 3 og af BH 4.

De indklagede BH 1, BH 2, BH 3 og BH 4 skal solidarisk til E2 i sagsomkostninger betale 800.000 kr. samt refundere E2 82.852,19 kr. inkl. moms og 13.282,80 kr. ekskl. moms.

E2 skal refundere E1 200.000 kr. ekskl. moms.

De indklagede BH 1, BH 2, BH 3 og BH 4 skal solidarisk til RÅDG i sagsomkostninger betale 1.500.000 kr.

De omkostninger, der har været forbundet med voldgiftsrettens behandling af sagerne skal betales af E2 med 300.000 kr. og af E1 med halvdelen og af bygherrerne in solidum med halvdelen af resten efter opgørelse og påkrav fra Voldgiftsnævnet.

Vba

Kendelsen skal opfyldes inden 14 dage efter dens modtagelse.

København, den 22. november 2013

Knud A. Knudsen

Asbjørn Jensen

Fritse Hove

Jens Otto Christiansen

John Lassen

Udskriftens rigtighed bekræftes herved

København, den 22. november 2013

Kirsten Just Sørensen

